AUR. CORNELII CELSI

DE

MEDICINA

LIBRI OCTO.

TOMUS I.

AUR. CORNELII CELSI
DE
MEDICINA
LIBRI OCTO

AD EDITIONEM PATAVINAM,

QUAM ANNO DMCCL. VULPIUS

DEDIT

ET NUPERIOREM LIPSIENSEM,

NUNC CURA

ALBERTI VON HALLER

DENUO EDITI.

INDICEM AUCTIOREM REDDIDIT

P. R. VICAT M. D.

TOMUS PRIMUS.

LAUSANNÆ

Sumptibus FRANC. GRASSET & SOCIOR.

M. D. CC. LXXII.

ALBERTI VON HALLER AD CELSUM PRÆFATIO.

AD finem hujus collectionis propero, quæ in CÆLIO AURELIANO desinet. Et primum est ut me purgem, varie lacessitus ab iis, quos nunquam offendi, ab iis etiam, de quibus meliora poteram exspectare. Occupaveram hæc jurgia, quando ad HIPPOCRATEM primum sum præfatus. Nihil promisi critici. Fassus sum tempora mea in aliis artibus impensa non suffecisse, ut eam in lingua Græca sollicitam curam ponerem, per quam fierem idoneus, in difficillimo scriptore aut ipsum *textum* corrigere, aut versiones. Non sperno id studium, sed meum non fuit, qui in ipsa natura, dum vires suffecerunt, veri semina quæsivi, deinde literis alterius generis, denique reipublicæ gerendæ me debui. Quare id solum recepi, dare selectos ex veteribus scriptores, ad HENRICI STEPHANI imitationem, tantum ut rejectis compilatoribus eos redderem, qui propria magis industria de medicina bene

meruissent. Quae editiones sint imitandae & ipsum difficile est judicium, quod ab eo solo speres, qui utriusque linguae peritus versiones cum Graeco sermone comparare, & quae versio melius sensum veterum repraesentarit eam nosset praeferre. Bibliopola videbat nuperam Venetam editionem passim laudari, etiam praeferri; nolui repugnare: id unicum mihi sumsi, ut supplerem, quae in ea editione possent desiderari. Nimia dicor supplevisse: difficilis ea mensura est, & exiguum malum, si aliqua subjungi sum passus, quibus posset careri.

Id unum meum est, ordo operum HIPPOCRATIS, & praefationes: si quid in his est vitii, non intercedo, quin eam culpam feram. Verum mihi quidem utilius visum est; juvenibus eos solos libros dare pro HIPPOCRATICIS, qui mererentur: reliquos non premere quidem, segregare tamen a magis genuinis. Potuissem forte etiam severius inter dubios rejicere libros aliquos, quos cum HIPPOCRATICIS reliqui. Dedi aliquid auctoritati virorum me doctiorum, HIERONYMI potissimum MERCURIALIS; deinde si quid superesset dubii, in quaque praefatione monui. Librum de *articulis*, qui manifesto pars sit libri legitimi de *fracturis*, qui a tota antiquitate pro HIPPOCRATICO habeatur, aut etiam ad aliquem antiquiorem

HIPPOCRATEM referatur, qui nunquam ad nuperiorem aliquem scriptorem esset relatus, qui mihi videretur nulli cedere, utique cum genuinis reliqui.

Nunc in CELSI editione nihil est quod excusem; editionem secutus sum, quam MORGAGNUS probavit, olim amicus noster, qui rara felicitate naturæ studium cum literarum peritia conjunxit. Coram tamen habui nuperiorum ejusdem editionis imitationem Lipsiensem, ex qua aliquas emendationes selegi, paucas, quod eas solas mihi videretur a me seligi debere, quas vulgari lectioni melior sensus præferre juberet. Nunc ut de ipso auctore aliqua liceat præfari, obtinebo a GNARO LECTORE, ut CELSUM ex se ipso velit innotescere, a se ipso laudes suas labere. Id ut fiat, selegi de anatome, de chirurgia, de medicina, ea quæ mihi viderentur CELSO magis propria esse, primumque certe ab eo dicta, primum inquam inter ea veterum monumenta, quæ supersunt; hæc enim ipsa in schola HEROPHILEA a chirurgis Alexandrinis, a MEGETE aliisque ante CELSUM dicta fuisse quis negasse sustinuerit? Verum si dicta sunt, non nobis certe dicta esse sufficiat, gratosque nos decet adgnoscere, quæ CELSUS ex antiquitatis

naufragio ſervavit, quæ diu ignoraſſemus, niſi a CELSO didiciſſemus.

Mortuorum corporum humanorum cadavera primus ſuaſit incidi.

In anatome meliora, quam quiſque ſuperſtitum, nos docuit de oſſibus deque viſceribus. Magno artificio in re difficili & ardua oſſium effigiem quaſi delineatam dedit, quod ſtudium ſolus inter nuperos VESALIUS, inde ALBINUS imitatus eſt, qui per CELSI frequentem lectionem eam elegantem ſimplicitatem erat adſecutus, quam in ejus operibus admiramur.

In Libri VIII. principio venas internas oſſium & cranii dixit; ſuturarum varietatem, ſquamoſarum ſuturarum peculiarem fabricam. Vertebras eleganter deſcriptas dedit; atlantis dentem circumdantis anguſtiorem circulum non ignoravit. Tendines niſi fallor mm. ſterno maſtoideorum καρωτας dixit, quæ ſimplicior fuerit nominis Carotidum origo. Flexus columnæ ſpinalis expreſſit, ſeptemque coſtas veras ſterno commiſſas a quinque ſpuriis ſeparavit. Claviculam, quæ vocatur, ut artifex delineavit; ſic humerum, cubitum, radium, ut nihil etiam minutarum proportionum & figurarum prætermittat. Metacarpi recte quinque fecit oſſa, melius quam ii nuperiores, qui quatuor nec plura numerant.

Idem in artuum inferiorum oſſibus ſtu-

dium eſt, ut etiam diſcrimen adnotet, quod eſt in duorum ſexuum oſſibus pectinis.

Non poſſe ſpinam dorſi luxari, niſi ruptis duabus membranulis, quæ per duos a lateribus proceſſus feruntur, & nervis ruptis quibus continetur.

In Lib. VII. aliqua ad oculorum anatomen protulit, quæ videtur ab HEROPHILO habere (*a*); ſic de teſtibus, ubi ita de ſcroto loquitur (*b*), ut ſint, qui ſubtiliter levia indicia rimati, ſcroti ſeptum in iis vocibus adgnoſcant.

In Lib. IV. a principio aliquam viſcerum habet hiſtoriam. Aſperæ arteriæ circellos ea parte leves eſſe, qua ad gulam reſpiciunt. Quatuor hepatis fibras non difficulter defendas, quæ ſunt dexter lobus & ſiniſter, & papillatus ille, vulgo SPIGELIANUS, & anonymus veſiculæ felleæ interjectus & umbilicali foſſæ. Ligamenta hepatis, lienis, ventriculi, quæ hæc viſcera & inter ſe colligant, & cum ſepto tranſverſo, multis nuperorum minus nota fuerunt, quam CELSO. Iterum de cæco inteſtino recte dixit, & de ligamenti ſpecie a ſiniſtro rene ad colon tendente. Tum de veſica in viro potius ſiniſteriori Quæ omnia ita deſcribuntur, ut longe ple-

(*a*) Cap. 7. n. 13. (*b*) C. 18.

rumque hominem depingere adgreſſus, rariſſime ad beſtias delabatur.

In chirurgicis multo fuſius eſt verſatus, ut omnino multo plura habeat, quam quiſquam veterum, aut ipſe præter capitis vulcera fractaque & luxata HIPPOCRATES. Idem ſi manu recuſaveris medicinam feciſſe; certo tamen ad eventus curationum animum adtendit, & aliquas adminiſtrationes deſcripſit ut nemo melius. De *ancyloblepharo* notiſſimus locus eſt, quod malum noſter negat unquam ſanatum fuiſſe (*c*); etſi noſtro ævo ſunt qui ſanent. Incommoda oſtendit curationis diſtortorum pilorum, quæ fit tranſſuta palpebra (*d*). Novit, qui ſuccifa lingua, quam abunde ſuper dentes promeret, non tamen loquendi facultatem eſt conſecutus (*f*). In quæſtione de luxato femore contrarias ſententias librat, & denique jubet repoſitionem tentare (*g*).

Contra ASCLEPIADEM, quem plurimi facit, medicamenta tamen defendit, quibus negat nos ubique poſſe carere (*h*). Non probat, quod multi linamentum melle tin-

(*c*) L. VII. c. 7. n. 6.
(*d*) Ibid.
(*f*) C. 12. n. 4.
(*g*) L. VIII. c. 20.
(*h*) L. V. præf.

ctum in fiſtulam implendi cauſa demittant (*i*), celerius enim ſic glutinari quam impleri. Non poſſe ſervari ſuſpenſum, cui ſpuma de ore prodierit (*k*), quod nuper confirmatur.

Media CELSIANORUM operum pars ad chirurgiam ſpectat. Ad eam artis partem, quæ manu curat libri VII & VIII. Brevius vero hic viri divitias enumerabimus, ne hic ſermo in librum ipſe degeneret. Pridem cutem excidere ſuadet, ſi ſinus ſubfuerit (*l*), quod ipſiſſimum nuperorum Anglorum conſilium eſt.

Quando fiſtula ſubeſt, coſtam excidit (*m*). Ani fiſtulas lino ſubinde adſtringit (*n*), quæ curatio, ſuppoſito pro lino plumbo, noſtris temporibus renovatur. Sed neque ſcalpelli ad eam fiſtulam uſum ignoravit.

Tumores tunicatos integros docet tamquam nucleos ejicere (*o*) neque ignoravit quam variam materiem contineant, etiam lapides piloſque.

In oculorum curatione plurimus eſt & novus auctor (*p*), cum vix quidquam habeamus a prioribus ſcriptum.

Veſicam palpebræ ut inciſa cute totam evellas (*q*), caveaſque ne incidatur.

(*i*) C. 28. n. 12.
(*k*) L. II. c. 8.
(*l*) L. VII. c. 2.
(*m*) C. 4.
(*n*) C. 4.
(*o*) C. 6.
(*p*) L. VII. c. 7.
(*q*) Ibid. n. 1.

Unguis curationem docet, qualem & nunc ſolent moliri (*r*).

Palpebras cohærentes facile ſeparari (*s*).

Ut palpebra in lagophthalmo quantum ſufficit arte producatur (*t*).

Ægilops, qui cancri naturam habet, fere mortem infert, neque curationem admittit (*u*).

Staphyloma filo trajecto ligat (*v*).

In trichiaſi fuſe verſatur.

Suffuſionis maturationem jubet exſpectare, atque docet renitentem repetito deprimere (*x*).

In epiphora, quam pituitam vocat, curanda, multum ponit laborem (*y*); ei malo ex Græcorum conſilio ferociſſimam curationem opponit, multis lineis cute capitis ad os uſque inciſa: venas etiam jubet exurere, denique ex Afrorum moribus vitium ad os ignem admovere, ut ſquamam os remittat, quod ſolent dicere *exfoliari*. Præfert tamen Gallorum comatorum curationem, qui venas in temporibus & ſuperiori capitis parte legunt, nempe cutem ſuper venam incidunt; tunc vel modice adurunt, vel ſcalpello a corpore deducunt, non læſum, deinde incidunt (*z*).

(*r*) C. 4.
(*s*) C. 6.
(*t*) C. 9.
(*u*) C. 7.
(*v*) C. 11.
(*x*) C. 7. n. 14.
(*y*) N. 15.
(*z*) Conf. L. VII. c. 2. in fine. c. 31.

Curta faciei ex proxima cute farcit (*aa*). Dentes cavos plumbo replet (*bb*).

Tonfillas induratas excidit (*cc*). Uvam vulfella prehendit, & quantum neceffe eft excidit. Iterum in ftruma recte tumorem monuit, etiam offibus miftos pilos continere; eam animofus excidit (*dd*).

In aqua hydropicorum emittenda cautionem adfert, ut claufa fubinde fiftula non plus humoris emittat, quam ex re fit ægri (*ee*).

Gaftroraphia, quæ duabus fit acubus. Omentum corruptum forfice refecat, fanum reponit (*ff*), de vinculo filet, uti etiam nuper vincire vetitum eft.

In herniarum varietate multus eft (*gg*). Hydroceles difcrimen docet, quæ eft inter fummam tunicam & mediam, & ejus quæ eft inter mediam & intimam: ipfum demum teftem nonnunquam inflammari monet.

Curationem animofam proponit, teftem undique de fcroto liberare (*hh*), educere, fcrotum purgare, & fi quæ oportuerit, abfcindere; tunc teftem reponere.

In ramicis curatione ignem adhibet, quo venæ exurantur (*ii*); quale quid, fed exuren-

---

(*aa*) C. 9.
(*bb*) C. 10.
(*cc*) C. 12. n. 12.
(*dd*) C. 13.
(*ee*) C. 15.
(*ff*) C. 16.
(*gg*) C. 18. feqq.
(*hh*) C. 19. (*ii*) C. 20.

tibus potius medicamentis nuper tentatum est. Est ubi venas mavult ligare.

Omentum in scrotum elapsum non probat resecari (*kk*).

Fibulam, de qua disputatum est, veram esse futuram, quæ filo fit per acum trajecto, ex hoc capite manifestum est (*ll*).

Herniam congenitam hic putes describi; cum ramicem inter imam tunicam & testiculum dicat esse: eam sola castratione putat sanari (*mm*).

Glandem artificio velare, ad Judæorum procul dubio dissimulandam sectam excogitatum est. Infibulatio crudelis curatio absque morbo suscepta, valetudinis causa, ne sibi juvenes venere forte intempestiva noceant, excogitata est (*nn*).

Calculum de urethra scalpello excidit, si aliter educi nequiret (*oo*).

Cathetere ita utitur, ut non convertat. Recte monet, ex sola vesicæ contractione aliquos periisse. Feminis inter urinæ iter & os pubis plagam infert, & sanguinis profusionem exspectat.

Hoc loco celebris illa calculum excidendi ratio describitur, qua RAVIUS suæ administrationis feminia contineri fatebatur.

(*kk*) C. 21. (*mm*) C. 22
(*ll*) C. 25. (*nn*) C. 25. (*oo*) C. 26.

Nempe perinde uti RAVIUS, ita CELSUS certe lunata plaga velamenta indicit, cornubus coxam ſpectantibus uſque ad cervicem veſicæ: deinde ea parte qua ſtrictior ima plaga eſt, ſub cute, altera tranſverſa plaga cervicem aperit, donec urinæ iter ita pateat, ut amplior plaga ſit, quam calculus. Melius enim incidi, quam lacerari. Iterum, ut RAVIUS, nulla vincula ad curationem admittit.

Cancrum veſicæ a ſectione metuit (*pp*), cujus cum ventriculo conſortium non ignorat.

De partu difficili (*qq*), potiſſimum quidem mortui fetus, ita agit, ut æque in pedes ac in caput, ut fert occaſio, infantem manu dirigat; perinde etiam pedibus adreptum extrahat. Manubus ſuper ventrem datis caput in utero reſes verſus uteri oſtium compellit, negatque difficilius extrahi. Unci tamen uſum etiam deſcribit.

In gangræna, etſi profuſionem ſanguinis metuit (*rr*), jubet tamen inter ſanam vitiatamque partem carnes circumcidere, os ſerra amputare. Nulla hinc ad ſanguinis profluvium compeſcendum auxilia proponit.

In Lib. VIII. morbi oſſium dicuntur, quos manus curat. In carie multis exiguiſque fo-

(*pp*) C. 27. (*qq*) C. 29. (*rr*) C. 33.

raminibus terebrare, prius certe quam BELLOSTIUS docuit (*ss*), tantum ut in ea foramina candentia ferramenta demittat, quo os totum ſiccetur, & a ſana parte ſecedat [*tt*]. Cranii terebrandi rationem eamdem fere docet (*uu*), quæ noſtro ævo eſt recepta, & ſero ad eam atrocitatem deſcendit, in curando Græcis mitior (*vv*).

Id genus porro calamitatis deſcribit, in quo os quidem extus integrum eſt, intus vero ſanguis cum ſummo periculo ſuper meninges effunditur. Sed & alterum habet vulgo notius mali genus, in quo alia pars oſſis frangitur finditurve, quam quæ ictum excepit.

Duram membranam, cum ejus vulnera perſuaderetur periculo plena eſſe, tamen acri aceto perfundit. Rimam calvariæ multis foraminibus trepano exciſis comprehendit. Septa exſcindit, ſic partem depreſſam amolitur.

Vulnus ſuper ſupercilia ſanari non poſſe putat, cum per totam ætatem ulceratio ſuperſit (*xx*).

Claviculam, quam jugulum vocat, tranſverſim fractam facile per ſe coire (*yy*): raro in priorem partem inclinari.

Artum fractum, continuo nulla mora facta, jubet extendere, ſolis manubus (*zz*). Femur

(*ss*) C. 2.
(*tt*) C. 3.
(*uu*) C. 3. 4.
(*vv*) C. 4.
(*xx*) C. 4. fin.
(*yy*) C. 8.

mur fractum necessario brevius fieri.

Caput luxari posse contendit (*aaa*), ut mors impedita deglutitione, voce suppressa sequatur.

Ad luxata reponenda hactenus machinamentis utitur: humerum in alam luxatum fere super scalam detractum reponit (*bbb*). In cubito monet celerrime, si quiescere sinas articulum, callum circumnasci.

In Lib. V & VI ea pars chirurgiæ traditur, quæ absque vulnere curat, & per medicamenta quæ vocant externa.

Magnam hic varietatem formularum reperias ex Græcis fere medicis sumtam; spumam argenti jam tunc videas ad erysipelata adhiberi (*ccc*) quod, idem reapse est auxilium, per quod GOULARDUS inclaruit.

De meliceria s. humorum ex vulnere articulationis manante (*ddd*).

Ex utero feminas similia pati, ut ex vulnerato corde, quod ipse vidi (*eee*).

Venam in hæmorrhagia gravi utrinque ligare jubet, inter ea vincula excidi, ut mireris in amputatione non cogitasse de vinculo.

Debiles vino jubet reficere.

(*zz*) C. 10.
(*aaa*) C. 13.
(*bbb*) C. 15.
(*ccc*) Cerussa. L.V. c. 24. c. 26. n. 33.
(*ddd*) C. 26.
(*eee*) Ibidem.

Psyllorum solum in audacia præsidium esse, & cuilibet idem licere, dum nullum in ore vulnus sit (*fff*).

De canis rabidi morsu minime inutiliter; & urere jubet, & in piscinam non opinantem projicere.

Cognosse se medicos, qui adversus scorpionis ictum nihil præter venæ sectionem moliti sint.

Italicos angues minus periculose mordere.

Carbunculum eumdem (*ggg*) dicit, quem nuperi Galli describunt in Provincia frequentem.

Cancrum sectum vel ustum recrudescere (*hhh*), neque amputationis esse ullam utilitatem, cum sola, quam vocant cura palliativa ad senium vita produci possit.

Sacrum ignem ita describit, qualem & nos subinde vidimus (*iii*): in diæta minus placuerit, quod venationem & vinum austerum commendet ex ASCLEPIADE. Pustulas acu jubet aperire, quæ nuperorum in variolis cura est.

Strumæ sunt procul dubio, quas nos scrofulas vocamus (*kkk*), eæ enim plerumque juxta cicatrices recrudescunt. Primus diligenter de his malis scripsit.

(*fff*) C. 2. 7.
(*ggg*) C. 28. egregie describit.
(*hhh*) Ibid. n. 2.
(*iii*) n. 4.
(*kkk*) n. 7.

Purum corpus puro corpori junctum facile coire (*lll*), etiam præter medici voluntatem.

In fistulis & abscessibus linamentorum usum debere parcum esse (*mmm*).

In Lib. VI. oculorum morbos hic fere primum descriptos reperias (*nnn*). Duras crassasque palpebras ficulneo folio, & aspe-rato specillo, & interdum scalpello ait eradi (*ooo*), quæ melior est ophthalmoxysis, quam nuperi aliqui adeo præter rem hamatis & fragilibus hordei aristis sunt moliti.

Nonnulli siquidem cum mydriasi laborarent [*ppp*], & aliquamdiu nihil vidissent, alvi profluvio fuerunt sanati; recte suadet imitari naturam, alvumque in eo malo ducere.

Sapientior aliis fabulam vocat, hirundinum sauciatos oculos herba a parentibus restitui, quod vulnus per se sanescat [*qqq*].

Vermes aurium sæpe molestos non ignoravit [*rrr*].

Nolles forte tribuisse aliquid menthæ cum aqua coctæ, deinde vapore suscepto, qui de fervefacta adscendat, & quo putet subinde per annum hominem a dentium dolore liberum præstari [*sss*].

(*lll*) n. 12.
(*mmm*) n. 11 & 12.
(*nnn*) C. 6.
(*ooo*) n. 26.
(*ppp*) n. 37.
(*qqq*) n. 39
(*rrr*) C. 7. n. 5.
(*sss*) C. 9.

Ozænam negat ſanari [*ttt*].

Cancrum in cole deſcribit & phagedænam [*uuu*], & carbunculum, & in univerſum primus medicorum de morbis pudendi egiſſe videtur.

Paſſim etiam aliqua chirurgica inter clinica conſilia interſpergit. In gravi morbo pedes nigreſcere & decidere [*vvv*], quæ funeſta eſt a causa interna gangræna.

Arteriam venæ loco inciſam negat ſaneſcere [*xxx*].

In hydrope profuiſſe cutem ſinapi eradere, aut ferramentis candentibus urere [*yyy*], diuque ulcera aperta ſervare, ſed etiam ſolam circum poſitam faſciam utilem fuiſſe. Denique contra ERASISTRATUM aquam emittere ſuadet, ſi æger juvenis fuerit & robuſtus.

In comitiali morbo urit occiput [*zzz*], quo cum prima vertebra caput committitur, id pro ultimo habet auxilio.

Hydrocephalo ſinapi tritum admovet [*aaaa*].

In angina venas ſub lingua incidit, plagas infert ſub maxillis & in palato [*bbbb*].

Cucurbitulas coeliaco morbo opponit [*cccc*].

In ipſa *præfatione* in ſplendida perſona carnem de naturalibus partibus prolapſam & aren-

(*ttt*) C. 8.
(*uuu*) C. 18. n. 3.
(*vvv*) L. II. c. 7.
(*xxx*) C. 10.
(*yyy*) L. III. c. 21.
(*zzz*) C. 23.
(*aaaa*) L. IV. C. 2.
(*bbbb*) C. 5. (*cccc*) C. 12.

tem intra paucas horas mortem intulisse narrat, mali causam medicos ignorasse, ut probabilem cæterum conjecturam minoris facias, uterum fuisse prolapsum, neque enim hoc vitium debuerat medicis nobilissimis novum videri.

Superest, ut de CELSI in clinica medicina meritis dicamus. Nam etiam in hac artis nostræ parte adeo frequenter suam sententiam dicit, ut ab imperito eam confidentiam non exspectes. Ita de medicina in universum, comparatis empiricorum & dogmaticorum rationibus, ad horum sententiam propius accedit, tantum ut minime improbabili discrimine causas conspicuas contentus inquirere, in obscuris non esse laborandum sentiat.

Novum esse in omni morbo sanguinem detrahere: sibi videri, non debere mitti nisi valentibus, id si caveatur, ne gravidæ quidem feminæ nocere [*dddd*].

Contra derivationem in loca remota [*eeee*]: debere in proximo venam secari, ut quam primum sanguis exhauriatur; in brachio adeo, si malum in capite fuerit.

Alvum non ducendam nisi raro se concedere [*ffff*], neque ut ægri vires convellat (quod consilium noster in universum adversatur), sed ut materia superans minuatur.

(*dddd*) L. II. c. 10. (*eeee*) Ibidem. (*ffff*) L. III. c. 4.

Nihil esse in medendi ratione perpetuum; debere ægrum ali si vires deficiant, non ali nisi sit necesse [*gggg*].

PETRONIS curationem temerariam esse [*hhhh*].

De sorbitione & cibo frigido & levi pronuntiat, quo tempore exhiberi possit [*iiii*].

Inediam HERACLIDIS Tarentini nimiam improbat [*kkkk*].

Contra ASCLEPIADEM, alium insanum a tenebris, a luce alios juvari [*llll*]; venam etiam secari licere, si vires sufficiant.

In morbo regio ut vires sufficerent [*mmmm*] aut validiora medicamenta convenire, aut debiliora.

Non probat acetum ab ASCLEPIADE in faucium ulceratione commendatum [*nnnn*].

ERASISTRATUM, & recte, irridet, qui tribus vini guttis in cholera panem adspergit [*oooo*].

Cæterum in universum in facienda medicina frequentissime ASCLEPIADEM sequitur, ut ex iis æstimes, quæ adeo multa dixit de gestatione [*pppp*], balneis [*qqqq*], fotibus calidis, vini usu, etiam alieno loco, ut in phthisi [*rrrr*], de frictione.

Græcos certe legerat, non ut undique aut

(*gggg*) Ibidem. (*llll*) C. 18. (*pppp*) L. II. c. 15.
(*hhhh*) C. 9. (*mmmm*) C. 24. (*qqqq*) L. IV. c. 17. 21.
(*iiii*) C. 11. (*nnnn*) L. IV. c. 4. (*rrrr*) L. III. c. 22.
(*kkkk*) C. 15. (*oooo*) C. 11.

linguæ peritus fuerit, aut virium medicamentorum. Ita videas ambigere, num porrum, num marrubium adhibendum ſit, plantas certe ſuis medicatis viribus valde diverſas, ſed quarum nomina apud Græcos unica literula diſtent [*ssss*]. In febrium medicatione ab HIPPOCRATICIS decretis ſæpe recedit [*tttt*].

Eſt etiam ubi CELSI conſilia minus probes, ſive propria fuerint, ſive ex aliis habuerit. Tertianæ & quartanæ curandæ rationem non laudes, in quibus, & in quartana potiſſimum, intolerabili fere inedia, balneis fere & frictionibus pugnat (*vvvv*).

Inter adſtringentia medicamenta ad vomitum compeſcendum radiculam non exſpectes(*xxxx*). Febrem ſalutarem eſſe ad jecoris dolores, ad tetanum, aliis in malis (*yyyy*).

Omnibus catharticis aloen miſcet, quod ſtomachum læderent (*zzzz*). Multi enim morbi ſunt, ægroti multi, quibus aloe noxia ſit futura.

Alia melioris notæ apud CELSUM reperias, quæ ſequaris.

Unum medicum debere paucos ægros ſibi curandos ſumere (*aaaaa*), neque enim ſi multis opem ferre velit, dignoturum quo tempore alimento egeant.

(*ssss*) Πράσον & πράσιον. L. IV. c. 2.
(*tttt*) L. III. c. 7.
(*vvvv*) C. 14 & 15.
(*xxxx*) L. IV. c. 5.
(*yyyy*) L. II. c. 8.
(*zzzz*) C. 12.
(*aaaaa*) L. III. c. 4.

Ciborum varietatem non esse ægris offerendam; nisi natura poposcerit. (*bbbbb*).

Laudabunt nuperi, inter eos ILL. HAENIUS, quod etiam in pestilente febre venam secet (*ccccc*).

In nimia tristitia frigidam super caput effundit [*ddddd*].

In cardiacis nihil retinentibus, ptisanam vel alicæ cremorem in alvum dat, ut vires sustineat (*eeeee*), quod primum clysterum nutrientium exemplum est.

Abstinentiam in hydrope salutarem esse, facilius ergo sanari servos, qui cogi queant, intemperantes neutiquam [*fffff*].

Phthisicos jubet Alexandriam navigare [*ggggg*] quod consilium nuper a Britannis commendatur.

In Elephantiasi etiam ossa vitiari [*hhhhh*].

Equo sedere alvum comprimit [*iiiii*].

In calido dolore frigidum balneum prodesse [*kkkkk*].

Lacte asinino sanata podagra, tum abstinentia a vino & venere [*lllll*].

Aphtharum in pueris pericula [*mmmmm*].

(*bbbbb*) C. 6.
(*ccccc*) C. 7.
(*ddddd*) C. 18.
(*eeeee*) C. 19.
(*fffff*) C. 21.
(*ggggg*) C. 22.
(*hhhhh*) C. 25. & alias.
(*iiiii*) L. IV. c. 19.
(*kkkkk*) C. 24.
(*lllll*) Ibidem.
(*mmmmm*) L. VI. c. 11.

A. CORN. CELSI

MEDICINÆ

LIBER PRIMUS.

PRÆFATIO.

UT ALIMENTA ſanis corporibus Agricultura, ſic (*a*) ſanitatem ægris Medicina promittit. Hæc nuſquam quidem non eſt. Siquidem etiam imperitiſſimæ gentes herbas, aliaque prompta in auxilium vulnerum morborumque noverunt. Veruntamen apud Græcos aliquanto magis, quam in cæteris nationibus, exculta eſt: ac ne apud hos quidem a prima (*b*) origine, ſed paucis ante nos ſeculis; utpote cum vetuſtiſſimus auctor ÆSCULAPIUS celebretur. Qui, quoniam adhuc rudem & vulgarem hanc ſcientiam paulo ſubtilius excoluit, (*c*) in Deorum numerum receptus eſt. Hujus deinde duo filii, Po-

(a) *De Vet. Med. T.* VIII. 22.
(b) *De Vet. Med.* T. III. 8.
(c) *Orat.* THESS. *N.* 178.

DALIRIUS & (*d*) MACHAON, bello Trojano ducem AGAMEMNONEM secuti, non mediocrem opem commilitonibus suis adtulerunt. Quos tamen HOMERUS non in pestilentia, neque in variis generibus morborum aliquid adtulisse auxilii, sed vulneribus tantummodo ferro & medicamentis mederi solitos esse proposuit.

Ex quo adparet, has partes medicinæ solas ab his esse tentatas, easque esse vetustissimas. Eodemque auctore disci potest, morbos tum ad iram Deorum immortalium relatos esse; & ab iisdem opem posci solitam. Verique simile est, inter non multa auxilia adversæ valetudinis, plerumque tamen eam bonam contigisse ob bonos mores, quos neque desidia, neque luxuria vitiarant. Siquidem hæc duo, corpora, prius in Græcia (*e*), deinde apud nos adflixerunt. Ideoque multiplex ista medicina, neque olim, neque apud alias gentes necessaria, vix aliquot ex nobis ad senectutis principia perducit.

Ergo etiam post eos, de quibus retuli, nulli clari viri medicinam exercuerunt; donec majore studio literarum disciplina agitari cœpit, quæ ut animo præcipue omnium necessaria, sic corpori inimica est. Primoque medendi scientia, sapientiæ pars habebatur, ut & morborum curatio, & rerum naturæ contemplatio sub iisdem auctoribus nata sit: scilicet his hanc maxime (*f*) requirenti-

---

(d) *Orat.* THESS. *n.* 183. MAXIM. TYR. *Dissert.* XXIX. PLATO *de Rep.* *l.* III. *pag.* 407. *T.* 2. *ed.* H. STEPH. ARISTIDES *Orat.* *in* ASCLEPIADA.

(e) SERV. *ad* VIRG. *Æn.* I. 641. ISIDOR. *Orig.* L. XIV. *c.* III. *p.* 1162. SUIDAS V. Αβροδιαι.

(f) CÆLIUS AURELIAN. *Tard. Pass.* *l.* V. *c.* 9. HIPPOCRAT. DEMOCRIT. *de nat. hom.* 13.

bus, qui corporum suorum robora inquieta cogitatione, nocturnaque vigilia minuerant. Ideoque multos ex sapientiæ professoribus peritos ejus fuisse accepimus: clarissimos vero ex his PYTHAGORAM, & EMPEDOCLEM, & DEMOCRITUM. Hujus autem (ut quidam crediderunt) discipulus HIPPOCRATES Cous, primus quidem ex omnibus memoria dignis, a studio sapientiæ disciplinam hanc separavit, vir & arte & facundia insignis. Post quem DIOCLES CARYSTIUS, deinde PRAXAGORAS & CHRYSIPPUS, tum HEROPHILUS & ERASISTRATUS sic artem hanc exercuerunt, ut etiam in diversas curandi vias processerint.

Iisdem temporibus in tres partes medicina diducta est: ut una esset, quæ victu: altera, quæ medicamentis: tertia, quæ manu mederetur. Primam διαιτητικὴν, secundam φαρμακευτικὴν, tertiam χειρουργικὴν Græci nominaverunt. Ejus autem, quæ victu morbos curat, longe clarissimi auctores etiam altius quædam agitare conati, rerum quoque naturæ (*g*) sibi cognitionem vendicaverunt, tanquam sine ea, trunca & debilis medicina esset. Post quos SERAPION, primus omnium, nihil hanc rationalem disciplinam pertinere ad medicinam, professus, in usu & experimentis eam posuit. Quem APOLLONIUS, & GLAUCIAS, & aliquanto post HERACLIDES TARENTINUS, & alii quoque non mediocres viri secuti, ex ipsa professione se ἐμπειρικοὺς appellaverunt. Sic in duas partes ea quoque, quæ victu curat, medicina divisa est, aliis rationalem artem, aliis usum tantum sibi vendicantibus: nullo vero quic-

(g) *De Vet. Med.* XXXVI. 18. *de Steril.* XVIII. 1.

quam post eos, qui supra comprehensi sunt, agitante, nisi quod acceperat: donec ASCLEPIADES medendi rationem magna ex parte mutavit. Ex cujus successoribus THEMISON nuper ipse quoque quædam in senectute deflexit. Et per hos quidem maxime viros salutaris ista nobis professio increvit.

Quoniam autem ex tribus medicinæ partibus, ut difficillima, sic etiam clarissima est ea, quæ morbis medetur, ante omnia de hac dicendum est. Et, quia prima in ea dissensio est, quod alii sibi experimentorum tantummodo notitiam necessariam esse contendunt: alii, nisi corporum rerumque naturalium ratione comperta, non satis potentem usum esse proponunt: indicandum est, quæ maxime ex utraque parte dicantur, quo facilius nostra quoque opinio interponi possit.

Igitur hi, qui rationalem medicinam profitentur, hæc necessaria esse proponunt. *Abditarum & morbos continentium causarum* notitiam, deinde *evidentium*, post hæc etiam *naturalium actionum*, novissime *partium interiorum*.

Abditas causas vocant, in quibus requiritur, ex quibus principiis nostra corpora sint, quid secundam, quid adversam valetudinem faciat. Neque enim credunt, posse eum scire, quomodo morbos curare conveniat, qui, unde hi sint *(h)*, ignoret. Neque esse dubium, quin alia curatione opus sit, si ex quatuor principiis vel superans aliquid vel deficiens adversam valetudinem creat, ut quidam ex sapientiæ professoribus dixerunt: alia, si in humidis omne vitium est, ut HERO-

(h) *De Flatib.* II. 3. 4. PALLAD. *ad* HIPPOCR. *Epid.* VI. *pag.* 224.

PHILO visum est: alia, si in spiritu, ut HIPPOCRATI: alia, si sanguis in eas venas, quæ spiritui accommodatæ sunt, transfunditur, & inflammationem, quam Græci φλεγμονὴν nominant, excitat, eaque inflammatio talem motum efficit, qualis in febre est, ut ERASISTRATO placuit: alia, si manantia corpuscula per invisibilia foramina subsistendo iter claudunt, ut ASCLEPIADES contendit. Eum vero recte curaturum, quem prima (*i*) origo causæ non fefellerit. Neque vero inficiantur, experimenta quoque esse necessaria; sed, ne ad hæc quidem aditum fieri potuisse, nisi ab aliqua ratione, contendunt. Non enim quidlibet antiquiores viros ægris inculcasse; sed cogitasse, quid maxime conveniret; & id usu explorasse, ad quod ante conjectuta aliqua ducti essent. Neque interesse, an initio pleraque explorata sint, si a consilio tamen cœperunt. Et id quidem in multis ita se habere. Sæpe vero etiam nova incidere genera (*k*) morborum, in quibus nihil adhuc usus ostenderit; ut ideo necessarium sit animadvertere, unde ea cœperint; ceu sine quo nemo mortalium reperire possit, cur hoc, quam illo, potius utatur. Et ob hæc quidem in obscuro positas causas persequuntur.

Evidentes vero has appellant, in quibus quærunt, initium morbi calor adtulerit, an frigus, fames, an satietas, & quæ similia sunt. Occursurum enim initio (*k**) dicunt eum, qui originem non ignorarit.

(i) HIPPOCR. *de Art.* XX. 4.

(k) PLATO *de Republ. l.* 3. *Tom.* 2. *pag.* 405. *ed.* H. STEPH. LINDAN. *Exercitat. Batav. pag.* 754.

(k*) Vitio, CR.

Naturales vero corporis actiones adpellant, per quas ſpiritum trahimus & emittimus; cibum potionemque adſumimus & concoquimus: itemque, per quas eadem hæc in omnes memborum partes digeruntur. Tum requirunt etiam, quare venæ noſtræ modo ſubmittant ſe, modo adtollant: quæ ratio ſomni, quæ vigiliæ ſit: ſine quorum notitia, neminem putant vel occurrere, vel mederi morbis intra hæc naſcentibus, poſſe. Ex quibus quia quam maxime pertinere ad rem concoctio videtur, huic potiſſimum inſiſtunt; &, duce, alii, ERASISTRATO (*l*), adteri cibum in ventre contendunt: alii, PLISTONICO, PRAXAGORÆ diſcipulo, putreſcere: alii credunt HIPPOCRATI, per calorem cibos concoqui. Acceduntque ASCLEPIADIS æmuli, qui, omnia iſta vana & ſupervacua eſſe, proponunt. Nihil enim concoqui; ſed (*m*) crudam materiam, ſicut adſumpta eſt, in corpus omne diduci. Et hæc quidem inter eos parum conſtant. Illud vero convenit, alium dandum cibum laborantibus; ſi hoc; alium, ſi illud verum eſt. Nam ſi teritur intus, eum quærendum eſſe, qui facillime teri poſſit. Si putreſcit, eum in quo hoc expeditiſſimum eſt. Si calor concoquit, eum, qui maxime calorem foveat. At nihil ex his eſſe quærendum, ſi nihil concoquitur: ea vero ſumenda, quæ maxime manent, qualia adſumpta ſunt. Eademque ratione, cum ſpiritus gravis eſt, cum ſomnus aut vigilia urget, eum mederi poſſe arbitrantur, qui prius illa ipſa, qualiter eveniant, perceperit.

(l) MACROB. *Satyr.* VII. 15.
(m) CÆLIUS AURELIAN. *Acut. Morb. l.* 1. c. 14.

Præter hæc, cum in *interioribus partibus* & dolores & morborum varia genera nascantur, neminem putant his adhibere posse remedia, (n) quas ipse ignoret. Necessarium ergo esse, incidere (o) corpora mortuorum, eorumque viscera atque intestina scrutari. Longeque optime fecisse HEROPHILUM (p) & ERASISTRATUM, qui nocentes homines, a regibus ex carcere acceptos, vivos inciderint, considerarintque, etiamnum spiritu remanente, ea, quæ natura ante clausisset, eorumque (q) posituram, colorem, figuram, magnitudinem, (r) ordinem, duritiem, mollitiem, levorem, confractum (r*): processus deinde singulorum & recessus, sive quid inseritur alteri, sive quid partem alterius in se recipit. Neque enim, cum dolor intus incidit, scire, quid doleat, eum, qui qua parte quodque viscus intestinumve sit, non cognoverit. Neque curari id, quod ægrum est, posse ab eo, qui, quid sit, ignoret. Et cum per vulnus alicujus viscera patefacta sunt, eum, qui sanæ cujusque colorem partis ignoret, nescire, quid integrum, quid corruptum sit; ideo nec succurrere quidem posse corruptis: aptiusque extrinsecus imponi remedia, compertis interiorum & sedibus & figuris, cognitaque eorum magnitudine: similesque omnia, quæ proposita sunt, rationes habere. Neque esse

(n) *De diæt. I. T.* 1. GAL. *Med. M. l.* 2.
(o) CIC. *T. Q.* II. 39.
(p) TERTULL. *de An.* c.X. & XXV. GAL. *Adm. An.* III. 5.
(q) GAL. *ad* EUG. *de prop. l. p.* 50. *T.* 1.
(r) *De Vet. Med.* XII. 25. *seq. A.* TRALL. VII. 3.
(r*) Contractum C R.

crudele, ſicut plerique proponunt, hominum nocentium, & horum quoque paucorum ſuppliciis, remedia populis innocentibus ſeculorum omnium quæri.

Contra hi, qui ſe ἐμπειρικοὺς ab experientia nominant, evidentes quidem cauſas, ut neceſſarias, amplectuntur: obſcurarum vero cauſarum & naturalium actionum quæſtionem ideo ſupervacuam eſſe contendunt, quoniam incomprehenſibilis natura ſit. Non poſſe vero comprehendi, patere ex eorum, qui de his diſputaruut, diſcordia: cum de iſta re, neque inter ſapientiæ profeſſores, neque inter ipſos medicos conveniat. Cur enim potius aliquis HIPPOCRATI credat, quam HEROPHILO? cur huic potius, quam ASCLEPIADI? Si rationes ſequi velit, omnium poſſe videri non improbabiles: ſi curationes, ab omnibus his ægros perductos eſſe ad ſanitatem. Itaque neque diſputationi, neque auctoritati cujuſquam fidem derogari oportuiſſe. Etiam ſapientiæ ſtudioſos maximos medicos eſſe, ſi ratiocinatio hos faceret: nunc illis verba ſupereſſe, deeſſe medendi ſcientiam.

Differre (ſ) quoque pro natura locorum genera medicinæ; & aliud opus eſſe Romæ, aliud in Ægypto, aliud in Gallia. Quod ſi morbos hæ cauſæ facerent, quæ ubique eædem eſſent, remedia quoque ubique eadem eſſe debuiſſe. Sæpe etiam cauſas adparere, ut puta lippitudinis, vulneris; neque ex his patere medicinam. Quod ſi ſcientiam hanc non ſubjiciat evidens cauſa,

(ſ) THESSAL: *orat.* 130. GALEM. *de Simpl. Med. Facult* III. 12. CLEM. ALEX. *Strom. l.* VI. VALERIOL *Enarrat. lib.* II. *Enar.* V.

multo minus eam posse subjicere, quæ in dubio est. Cum igitur illa incerta incomprehensibilisque sit, a certis potius & exploratis petendum esse præsidium; id est, his, quæ experientia in ipsis curationibus docuerit, sicut in cæteris omnibus artibus. Nam ne agricolam quidem aut gubernatorem disputatione, sed usu fieri. Ac, nihil istas cogitationes ad medicinam pertinere, eo quoque disci, quod, qui diversa de his senserint, ad eandem tamen sanitatem homines perduxerint. Id enim fecisse, quia non ab obscuris causis, neque a naturalibus actionibus, quæ apud eos diversæ erant; sed ab experimentis, prout cuique responderant, medendi vias traxerint. Ne inter initia quidem ab istis quæstionibus deductam esse medicinam, sed ab (t) experimentis. Ægrorum enim, qui sine medicis erant, alios propter aviditatem primis diebus protinus cibum adsumpsisse, alios propter fastidium (u) abstinuisse, levatumque magis eorum morbum fuisse, qui abstinuerant. Itemque alios in ipsa febre aliquid edisse, alios paulo ante eam, alios post remissionem ejus: optime deinde his cessisse, qui post finem febris id fecerant. Eademque ratione alios inter principia protinus usos esse cibo pleniore, alios exiguo; gravioresque eos factos, qui se implerant.

Hæc similiaque cum quotidie inciderent; diligentes homines (x) notasse, quæ plerunque

(t) DIOD. SICUL. I. 82.

(u) HIPPOCRAT. *de Arte T.* VI. *de Vet. Med.* X. 17.

(x) *Præcept.* II. 26. 27.

melius reſponderent: deinde ægrotantibus ea præcipere cœpiſſe. Sic medicinam ortam, ſubinde aliorum ſalute, (y) aliorum interitu, pernicioſa diſcernentem a ſalutaribus. Repertis deinde medicinæ remediis, homines de rationibus eorum diſſerere cœpiſſe: medicinam eſſe nec poſt rationem, inventam; ſed poſt inventam medicinam, rationem eſſe quæſitam. Requirere etiam, ratio idem doceat, quod experientia, an aliud. Si idem, ſupervacuam eſſe: ſi aliud etiam contrariam. Primo tamen remedia exploranda ſumma cura fuiſſe, nunc vero illa explorata eſſe: neque ulla aut nova genera morborum reperiri, aut novam deſiderari medicinam.

Quod ſi jam incidat mali genus aliquod ignotum, non ideo tamen fore medico de rebus cogitandum obſcuris: ſed eum protinus viſurum, cui morbo id proximum ſit; tentaturumque (z) remedia ſimilia illis, quæ vicino malo ſæpe ſuccurrerint; & per ejus ſimilitudinem opem reperturum. Neque enim ſe dicere, conſilio medicum non egere, & irrationabile animal hanc artem poſſe præſtare; ſed has latentium rerum conjecturas ad rem non pertinere, quia non interſit, quid morbum faciat, ſed quid tollat. Neque ad rem pertinere, quomodo, ſed quid optime digeratur: ſive hac de cauſa concoctio intercidat, & ſive de illa; & ſive concoctio ſit illa, ſive tantum digeſtio. Neque quærendum eſſe, quomodo ſpiremus, ſed, quid gravem tardumque ſpiritum expediat: neque, quid ve-

(y) COLUMEL. *l.* .I. CI.
(z) MAXIM. TYRIUS *ſerm.* XI.

nas moveat; ſed, quid quæque motus genera ſignificent. Hæc autem cognoſci experimentis.

Et in omnibus ejuſmodi cogitationibus in utramque partem diſſeri poſſe. Itaque ingenium & facundiam vincere: morbos autem, non (a) eloquentia, ſed remediis curari. Quæ ſi quis elinguis uſu diſcreta bene norit, hunc aliquanto majorem medicum futurum, quam ſi ſine uſu linguam ſuam excoluerit. Atque ea quidem, de quibus eſt dictum, ſupervacua eſſe tantummodo.

Id vero, quod reſtat, etiam crudele; vivorum hominum alvum atque præcordia incidi: & ſalutis humanæ præſidem artem, non ſolum peſtem alicui, ſed hanc etiam atrociſſimam inferre: cum præſertim ex his, quæ tanta violentia quærantur, alia non poſſint omnino cognoſci, alia poſſint etiam ſine ſcelere. Nam colorem, levorem, mollitiem, duritiem, ſimiliaque omnia, non eſſe talia, inciſo corpore, qualia integro fuerint. Tum quia, corporibus inviolatis, hæc tamen metu, dolore, inedia, cruditate, laſſitudine, & mille aliis mediocribus (b) adfectibus, ſæpe mutantur. Unde multo magis veriſimile, interiora, quibus major mollities & lux ipſa nova eſt, ſub graviſſimis vulneribus & ipſa trucidatione mutari. Neque quicquam eſſe ſtultius, (c) quam quale quid vivo homine eſt, tale exiſtimare eſſe moriente, imo jam mortuo. Nam ne uterum quidem, qui minus ad rem pertineat, ſpirante homine poſſe diduci: ſimulatque vero ferrum ad

---

(a) LUCIANI *Hippias pag.* 503. *Tom.* II. *ed.* BENED.
(b) QUINTIL. *declam.* VIII. *pag.* 116. *ed.* GRON.
(c) ARIST. *Hiſt. Anim.* III. 2.

præcordia acceſſit, & diſciſſum tranſverſum ſeptum eſt, quod membrana quadam ſuperiores partes ab inferioribus diducit (διάφραγμα Græci vocant) hominem protinus animam amittere: itaque demum mortui præcordia & viſcus omne in conſpectum latrocinantis medici dari: quod neceſſe ſit tale eſſe, quale mortui ſit, non quale vivi fuit.

Itaque conſequi medicum, ut hominem crudeliter jugulet; non ut ſciat, qualia vivi viſcera habeamus. Si quid tamen ſit, quod adhuc ſpirante homine conſpectui ſubjiciatur, id ſæpe caſum offerre curantibus. Interdum enim gladiatorem in arena, vel militem in acie, vel viatorem a latronibus exceptum ſic vulnerari, ut ejus interior aliqua pars, & in alio alia, aperiatur; atque ita ſedem, poſitum, ordinem, figuram, ſimiliaque cognoſcere prudentem medicum, non cædem, ſed ſanitatem molientem; idque per miſericordiam diſcere, quod alii dira crudelitate cognoverint. Ob hæc, ne mortuorum quidem lacerationem neceſſariam eſſe. Quæ, etſi non crudelis, tamen fœda ſit, cum aliter pleraque in mortuis ſe habeant: quantum vero in vivis cognoſci poteſt, ipſa curatio oſtendat.

Cum hæc per multa volumina, perque magnæ contentionis diſputationes a medicis ſæpe tractata ſint atque tractentur: ſubjiciendum eſt, quæ proxima vero videri poſſint, neque addicta alterutri opinioni, neque ab utraque nimium abhorrentia, ſed melia quodammodo inter diverſas ſententias. Quod in plurimis contentionibus deprehendere licet, ſine ambitione verum ſcrutantibus, perinde ut in hac ipſa re. Nam quæ demum cauſæ, vel ſecundam valetudinem præſtent, vel morbos excitent; quomodo ſpiritus, aut cibus,

vel deferatur, vel digeratur, ne ſapientiæ quidem profeſſores ſcientia comprehendunt, ſed conjectura proſequuutur. Cujus autem rei non eſt certa notitia, ejus opinio certum reperire remedium non poteſt. Verumque eſt, ad ipſam curandi rationem nihil plus conferre, quam experientiam. Quanquam igitur multa ſint, ad ipſas artes proprie (*d*) non pertinentia, tamen eas adjuvant, excitando artificis ingenium. Itaque iſta quoque naturæ rerum contemplatio, quamvis non faciat medicum, aptiorem tamen medicinæ reddit.

Profecto veriſimile eſt, & HIPPOCRATEM & ERASISTRATUM & quicunque alii, non contenti febres & ulcera agitare (*e*), rerum quoque naturam ex aliqua parte ſcrutati ſunt, non ideo quidem medicos fuiſſe, verum ideo quoque majores medicos exſtitiſſe. Ratione vero opus eſt ipſi medicinæ, ſi non ſemper inter obſcuras cauſas, neque inter naturales actiones, tamen ſæpe. Eſt enim hæc ars (*f*) conjecturalis, neque reſpondet ei plerumque non ſolum conjectura, ſed etiam experientia.

Et interdum non febris, non cibus, non ſomnus ſubſequitur, ſicut adſuevit. Rarius, ſed aliquando, morbus quoque ipſe novus eſt: quem non incidere, manifeſte falſum eſt; cum ætate noſtra quædam, ex naturalibus partibus carne prolapſa & arente, intra paucas horas exſpiraverit; ſic ut nobiliſſimi medici neque genus ma-

---

(d) AUGUSTIN. *de Doctr. Chr.* II. 39. HIPPOCRAT. *Epiſt. ad* THESSAL. *fil. De decent. Ornat. T.* I. II. III.

(e) *i. e. tradere.*

(f) HIPP. ad CRATEV. *ep.* 7. PLATO *de leg.* XIII. *p.* 976. T. 2. ARIST. *Or.* PLAT. I. *p.* 364.

li, neque remedium invenerint. Quos ideo nihil tentasse judico, quia nemo in splendida persona periclitari conjectura sua voluerit, ne occidisse, nisi servasset, videretur. Veri tamen simile est, potuisse aliquid excogitare, detracta tali verecundia, & fortasse responsurum fuisse id, quod aliquis esset expertus. Ad quod medicinæ genus, neque semper similitudo aliquid confert; & si quando confert, tamen idipsum rationabile est, inter multa similia genera, & morborum & remediorum, cogitare, quo potissimum medicamento sit utendum. Cum igitur talis res incidit, medicus aliquid oportet inveniat, quod non ubique fortasse, sed sæpius tamen etiam respondeat. Petet autem novum quoque consilium, non ab rebus latentibus (istæ enim dubiæ & incertæ sunt) seb ab his, quæ explorari possunt; id est, evidentibus causis.

Interest enim, fatigatio morbum, an sitis; an frigus, an calor; an vigilia, an fames fecerit; an cibi vinique abundantia, an intemperantia libidinis. Neque ignorare hunc oportet, quæ sit ægri natura: humidum magis, siccum corpus ejus sit: validi nervi, an infirmi: frequens adversa valetudo, an rara: eaque, cum est, vehemens esse soleat, an levis; brevis, an longa; quod is vitæ genus sit secutus; laboriosum, an quietum; cum luxu, an cum frugalitate. Ex his enim, similibusque, sæpe curandi nova ratio ducenda est. Quamvis ne hæc quidem sic præteriri debent, quasi nullam controversiam recipiant. Nam & ERASISTRASTUS non ex his fieri morbos dixit; quoniam & alii, & iidem alias post ista non febricitarent.

Et quidam Methodici seculi nostri, sub auctore (ut ipsi videri volunt) THEMISONE contendunt, nullius causæ notitiam quicquam ad

curationes pertinere: satisque esse, quædam communia morborum intueri. Et quidem horum tria genera esse, unum adstrictum, alterum fluens, tertium mixtum. Nam modo parum excernere ægros, modo, nimium: modo alia parte parum, alia nimium. Hæc autem genera morborum, modo acuta esse, modo longa; & modo increscere, modo consistere, modo minui consuevisse. Cognito igitur eo, quod ex his est, si corpus adstrictum est, digerendum esse: si profluvio laborat, continendum: si mixtum vivium habet, occurrendum subinde vehementiori malo. Et aliter acutis morbis medendum, aliter vetustis: aliter increscentibus, aliter subsistentibus, aliter jam ad sanitatem inclinantibus.

Horum observationem medicinam esse, quam ita finiunt, ut quasi viam quandam, quam μέθοδον Græci nominant, eorumque, quæ in morbis communia sunt, contemplatricem esse contendant. Ac neque rationalibus se, neque experimenta tantum spectantibus adnumerari volunt: cum ab illis eo nomine dissentiant, quod in conjectura rerum latentium nolunt esse medicinam: ab his eo, quod parum artis esse in observatione experimentorum credunt.

Quod ad ERASISTRATUM pertinet, primum, ipsa evidentia ejus opinioni repugnat; quia raro, nisi post horum aliquid, morbus venit. Deinde non sequitur, ut quod alium non adficit, aut eundem aliis, id ne alteri quidem, aut eidem tempore alio noceat. Possunt enim quædam subesse corpori, vel ex infirmitate ejus, vel ex aliquo adfectu, quæ vel in alio non sunt, vel in hoc alias non fuerunt, eaque per se non tanta, ut concitent morbum; tamen obnoxium magis aliis injuriis corpus efficiant. Quod si con-

templationem rerum naturæ (*g*) (quam non temere Medici sibi vendicant) satis comprehendisset, etiam illud scisset, nihil omnino ob unam causam fieri, sed id pro causa adprehendi, quod contulisse plurimum videtur. Potest autem id, dum solum est, non movere, quod junctum aliis maxime movet. Adcedit ad hæc, quod ne ipse quidem ERASISTRATUS, qui transfuso in arterias sanguine febrem fieri dicit, idque nimis repleto corpore incidere reperit, cur ex duobus æque repletis, alter in morbum inciderit, alter omni periculo vacarit; quod quotidie fieri adparet. Ex quo disci potest, ut vera sit illa transfusio, tamen illam non per se, cum plenum corpus est, fieri; sed cum horum aliquid adcesserit.

THEMISONIS vero æmuli, si perpetua, quæ (*h*) promittunt, habent, magis etiam, quam illi rationales sunt. Neque enim, si quis non omnia tenet, quæ rationalis alius probat, protinus alio novo nomine artis indiget: si modo, quod primum est, non memoriæ soli, sed rationi quoque insistit. Sin, quod vero propius est; vix ulla (*i*) perpetua præcepta medicinalis ars recipit, iidem sunt, quod ii, quos experimenta sola sustinent: eo magis, quoniam, si compresserit aliquem morbus, aut fuderit, quilibet etiam imperitissimus videt. Quid autem compressum corpus resolvat, quid solutum teneat, si a ratione

(g) *De Vet. Med.* XXXVI. 18.

(h) HORAT. *Epist.* I. *lib.* 2. Quod medicorum est, promittunt medici.

(i) *De Loc. in Homin. T. L.* 2.

ne tractum est, *Rationalis* est medicus: sin, ut ei, qui se rationalem negat, confiteri necesse est, ab experientia, *Empiricus*. Et ita apud eum morbi cognitio extra artem, medicina intra usum, est. Neque adjectum quicquam Empiricorum professioni, sed demtum est; quoniam illi multa circumspiciunt, hi tantum facillima, & non plus, quam vulgaria. Nam & hi, qui pecoribus ac jumentis medentur, cum propria cujusque ex mutis animalibus nosse non possint, communibus tantummodo insistunt. Et exteræ gentes, cum subtilem medicinæ rationem non noverint, communia tantum vident. Et qui ample valetudinarios nutriunt, quia singulis summa cura consulere non sustinent, ad communia ista confugiunt. Neque, hercules, istud antiqui medici nescierunt, sed his contenti non fuerunt.

Ergo etiam vetustissimus auctor HIPPOCRATES dixit (*k*) *mederi oportere, & communia, & propria intuentem.* Ac ne isti quidem ipsi intra suam professionem consistere ullo modo possunt. Siquidem & compressorum & fluentium morborum genera diversa sunt, faciliusque id in his, quæ fluunt, inspici potest. Aliud est enim sanguinem, aliud bilem, aliud cibum vomere, aliud dejectionibus, aliud torminibus laborare: aliud sudore digeri, aliud tabe consumi. Atque in partes quoque humor erumpit, ut oculos auresque, quo periculo nullum humanum membrum vacat. Nihil autem horum sic, ut aliud curatur. Ita protinus in his a communi fluentis morbi contemplatione ad propriam medicina descendit.

(k) *Epidem.* I. 5. & III. 2.

Atque in hac quoque rurſus alia proprietatis notitia ſæpe neceſſaria eſt, quia non eadem omnibus, etiam in ſimilibus caſibus, opitulantur. Siquidem certæ quædam res ſunt, quæ in pluribus ventrem aut adſtringunt, aut reſolvunt. Inveniuntur tamen, in quibus aliter, atque in cæteris, idem eveniat. In his ergo communium inſpectio contraria eſt, propriorum tantum ſalutaris.

Et cauſæ quoque æſtimatio ſæpe morbum ſolvit. Ergo etiam ingenioſiſſimus ſeculi noſtri medicus, quem nuper vidimus, CASSIUS, febricitanti cuidam & magna ſiti adfecto, cum poſt ebrietatem eum premi cœpiſſe cognoſceret, aquam frigidam ingeſſit. Qua ille epota, cum vini vim miſcendo fregiſſet, protinus febrem ſomno & ſudore diſcuſſit. Quod auxilium medicus opportune providit, non ex eo, quod aut ſtrictum corpus erat, aut fluebat; ſed ex cauſa, quæ ante præceſſerat.

Eſtque etiam proprium aliud (*l*) & loci & temporis, iſtis quoque auctoribus. Qui, cum diſputant, quemadmodum ſanis hominibus agendum ſit, præcipiunt, ut gravibus aut locis aut temporibus magis vitetur frigus, æſtus, ſatietas, labor, libido; magiſque ut conquieſcat iiſdem aut temporibus, ſi quis gravitatem corporis ſentit; ac neque vomitu ſtomachum, neque purgatione alvum ſollicitet. Quæ vera quidem ſunt; a communibus tamen ad quædam propria deſcendunt. Niſi perſuadere nobis volunt, ſanis quidem conſiderandum eſſe, quod cælum, quod

(l) *Aphor.* I. 2. *Orat.* THESS. *filii.* 130.

tempus anni ſit: ægris vero non eſſe. Quibus tanto magis omnis obſervatio neceſſaria eſt, quanto magis obnoxia offenſis infirmitas eſt.

Quinetiam morborum in iiſdem hominibus aliæ atque aliæ proprietates ſunt: &, qui ſecundis aliquando fruſtra curatus eſt, contrariis (m) ſæpe reſtituitur. Plurimaque in dando cibo diſcrimina reperiuntur: ex quibus contentus uno ero. Nam famem facilius fert (n) adoleſcens, quam puer; facilius in denſo cælo, quam in tenui: facilius hieme, quam æſtate: facilius uno cibo, quam prandio quoque adſuetus; facilius inexercitatus, quam exercitatus homo. Sæpe autem in eo magis neceſſaria cibi feſtinatio eſt, qui minus inediam tolerat. Ob quæ conjicio, eum, qui propria non novit, communia tantum intueri debere: eumque, qui noſſe propria poteſt, illa quidem non oportere negligere, ſed his quoque inſiſtere. Ideoque, cum par ſcientia ſit, utiliorem tamen medicum eſſe (o) amicum, quam extraneum.

Igitur, ut ad propoſitum meum redeam, rationalem quidem puto medicinam eſſe debere: inſtrui vero ab evidentibus cauſis: obſcuris omnibus, non a cogitatione artificis, ſed ab ipſa arte rejectis. Incidere autem vivorum corpora, & crudele, & ſupervacuum eſt: mortuorum vero, (p) diſcentibus neceſſarium. Nam poſitum & ordinem noſſe debent. Quæ cadavera melius, quam

(m) *Aphor.* II. 22.
(n) *Aphor.* I. 13.
(o) PLAUT. Perſ. IV. 4. 46. HIPPOCRAT. DIONYS. 29. 30. 31.
(p) CICERO *A. Qu.* II. 39.

vivus & vulneratus homo, repræsentant. Sed & cætera, quæ in vivis cognosci modo possunt, in ipsis curationibus vulneratorum paulo tardius, sed aliquando mitius usus ipse monstrabit. His propositis, primum dicam, quemadmodum sanos agere conveniat: tum ad ea transibo, quæ ad morbos & curationes eorum pertinebunt.

CAPUT I.

Quemadmodum sanos agere conveniat.

SANUS homo, qui & bene valet, & suæ spontis est, nullis obligare se legibus debet, ac neque medico, neque jatroalipta egere. Hunc ruri esse, modo oportet (*a*) varium habere vitæ genus: modo in urbe, sæpiusque in agro: navigare, venari, quiescere interdum, sed frequenter se exercere. Siquidem ignavia (*b*) corpus hebetat, labor firmat; illa maturam senectutem, hic longam adolescentiam reddit. Prodest etiam interdum balneo, interdum aquis frigidis uti: modo ungi, modo idipsum negligere: nullum cibi genus fugere, quo populus utatur: interdum in convictu esse, interdum ab eo se retrahere: modo plus justo, modo non amplius adsumere: (*c*) bis

(a) CÆL. AUR. *de Morb. Acut.* I. 14.
(b) *De Diæta l.* I. *T.* I. 18. *l.* II. *T.* XXXVII. 13. & 28 I. *Off. Med.* XII. 4. DION. CHRYS. *Or.* I. *p.* 5. *ed.* CAS. PALLAD. *ad* HIPP. *l.* 6. *Epid. p.* 252.
(c) *Vide* NONN. *de Re Cibar. l.* I. *c.* 4.

die potius, quam ſemel cibum (*d*) capere: & (*e*) ſemper quam plurimum, dummodo hunc concoquat. Sed ut hujus generis exercitationes cibique neceſſarii ſunt; ſic athletici ſupervacui. Nam & intermiſſus propter aliquas civiles neceſſitates ordo exercitationis corpus adfligit: & ea corpora, quæ more eorum repleta ſunt, celerrime & ſeneſcunt, & ægrotant.

De Concubitu.

Concubitus vero neque nimis concupiſcendus, neque nimis pertimeſcendus eſt. Rarus, corpus excitat; frequens, (*f*) ſolvit. Cum autem frequens, non numero ſit, ſed natura, ratione ætatis, & corporis, ſcire licet, eum non inutilem eſſe, quem corporis neque languor, neque dolor ſequitur. Idem interdiu pejor eſt, tutior noctu: ita tamen, ſi neque illum cibus, neque hunc cum vigilia labor ſtatim ſequitur. Hæc firmis ſervanda ſunt: cavendumque, ne in ſecunda valetudine adverſæ præſidia conſumantur.

CAP. II.

Quæ imbecillis ſervanda ſint.

AT imbecillis (quo in numero magna pars urbanorum omneſque pene cupidi litera-

(d) *De Vet. Med.* XVIII.
(e) CASAUB. *in* ATHEN. II. 8.
(f) *De Gen.* I. 5. II. *Præd.* VIII. 15. 16.

rum (*a*) ſunt) obſervatio major neceſſaria eſt: ut, quod vel corporis, vel loci, vel ſtudii ratio detrahit, cura reſtituat. Ex his igitur, qui bene concoxit, mane tuto ſurget: qui parum, quieſcere debet; &, ſi mane ſurgendi neceſſitas fuerit, redormire. Qui non concoxit, ex toto conquieſcere, ac neque labori ſe, neque exercitationi, neque negotio credere. Qui crudum ſine præcordiorum dolore ructat, is ex intervallo aquam frigidam bibere, & ſe nihilominus continere. Habitare vero ædificio lucido, perflatum æſtivum, hibernum ſolem habente: cavere meridianum (*b*) ſolem matutinum & veſpertinum frigus; itemque auras fluminum atque ſtagnorum; minimeque nubilo cœlo, ſoli aperienti ſe committere, ne modo (*c*) frigus, modo calor moveat: quæ res maxime gravedines deſtillationeſque concitat. Magis vero gravibus locis iſta ſervanda ſunt, in quibus etiam peſtilentiam faciunt. Scire autem licet, integrum (*d*) corpus eſſe, cum quotidie mane urina alba, dein rufa eſt. Illud concoquere, hoc concoxiſſe ſignificat. Ubi experrectus eſt aliquis, paulum intermittere: deinde, niſi hiems eſt, fovere os multa aqua frigida debet. Longis diebus meridiari potius ante cibum; ſin minus, poſt eum. Per hiemem potiſſimum totis noctibus conquieſcere. Sin lucubrandum eſt, non poſt cibum id facere, ſed poſt coctionem.

Quem interdiu vel domeſtica, vel civilia officia

(a) NAZIANZ *Orat. Funeb. in* BASIL. MAGN.
(b) *De Diæta.* III. X. 6. 7. 8.
(c) *Aphor.* III. I. *Epidem.* VI. 4. 41.
(d) PLIN. XXVIII. 6.

tenuerunt, huic tempus aliquod servandum curationi corporis sui est. Prima autem ejus curatio, exercitatio est, quæ semper antecedere cibum debet: in eo, qui minus laboravit, & bene concoxit, remissior: in eo, qui adsuetus est, & minus concoxit, amplior. Commode vero exercent, clara lectio, arma, pila, cursus ambulatio; atque hæc non utique plana, commodior, est: siquidem melius adscensus quoque & descensus, cum quadam varietate corpus moveat; nisi tamen id perquam imbecillum est. Melior autem est sub divo, quam in porticu: melior, si caput patitur, in sole, quam in umbra, melior in umbra, quam parietes aut viridaria efficiunt, quam quæ tecto subest: melior recta, quam flexuosa. Exercitationis autem plerumque finis esse debet (e) sudor, aut certe lassitudo, quæ citra fatigationem sit: idque ipsum, modo minus, modo magis faciendum est. Ac ne his quidem, athletarum exemplo, vel certa esse lex, vel immodicus esse labor debet. Exercitationem recte sequitur, modo unctio, vel in sole, vel ad ignem, modo balneum, sed in conclavi quam maxime & alto & lucido & spacioso. Ex his vero neutrum semper fieri oportet; sed sæpius alterutrum, pro corporis natura. Post hæc paulum conquiescere opus est.

Ubi ad cibum ventum est, nunquam (f) utilis est nimia satietas; sæpe inutilis nimia absti-

---

(e) *Epid.* VI. 3. 14.

(f) *Aph.* II. 51. *Vet. Med.* XV. 10. 15. *Tert. carm. ad* SEN. LEON. *Imp. nov. Const.* I. ARIST. *de Mor.* II. 2.

nentia: ſæpe, ſi qua intemperantia ſubeſt, tutior eſt in potione, quam in eſca. Cibus a ſalſamentis, oleribus, ſimilibuſque rebus melius incipit. Tum caro adſumenda eſt, quæ aſſa optima, aut elixa eſt (*g*). Condita omnia duabus de cauſis inutilia ſunt, quoniam & plus propter dulcedinem adſumitur, & quod modo par eſt, tamen ægrius concoquitur. Secunda menſa bono ſtomacho nihil nocet, in imbecillo coaceſcit. Si quis itaque hoc parum valet, palmulas, pomaque, & ſimilia melius primo cibo adſumit. Poſt multas potiones, quæ aliquantum ſitim exceſſerunt, nihil edendum eſt: poſt ſatietatem, nihil agendum. Ubi expletus eſt aliquis, facilius concoquit, ſi, quicquid adſumpſit, potione aquæ frigidæ includit, tum pauliſper invigilat, deinde bene dormit. Si quis interdiu ſe implevit, poſt cibum neque frigori, neque æſtui, neque labori ſe debet committere. Neque enim tam facile hæc inani corpore, quam repleto nocent. Si quibus de cauſis futura (*h*) inedia eſt, labor omnis vitandus eſt.

CAP. III.

Obſervationes quædam, prout res novæ incidunt, & corporum genera, & ſexus, & ætates, & tempora anni ſunt.

ATQUE hæc quidem pene perpetua ſunt: quaſdam tamen obſervationes deſiderant &

(*g*) Salmas. *ad* Simplicium *p.* 21. 22.
(h) *Aphor.* 1. 16.

novæ res, & corporum genera, & sexus, & ætates, & tempora anni. Nam neque ex salubri loco in gravem, neque ex gravi in salubrem transitus satis tutus est. Ex salubri in gravem, prima hieme: ex gravi in eum, qui salubris est, prima æstate transire melius est. Neque vero ex multa fame nimia (*a*) satietas: neque ex nimia satietate fames idonea est. Periclitaturque &, qui semel, &, qui bis die cibum incontinenter, cantra consuetudinem, adsumit. Item, neque ex nimio labore subitum ocium, neque ex nimio ocio subitus labor, sine gravi noxa est. Ergo, cum quis mutare aliquid volet, paulatim debebit (*b*) adsuescere. Omnem etiam (*c*) laborem facilius vel puer vel senex, quam insuetus homo sustinet. Atque ideo quoque nimis ociosa vita utilis non est; quia potest incidere laboris necessitas. Si quando tamen insuetus aliquis laboravit, aut multo plus, quam solet, etiam is qui adsuevit, huic jejuno dormiendum est: multo magis, si etiam os amarum est, vel oculi caligant, aut venter perturbatur. Tum enim non dormiendum tantummodo jejuno est, sed etiam in posterum diem ita permanendum, nisi cito id quies sustulit. Quod si factum est, surgere oportet, & lente paululum ambulare. At si somni necessitas non fuit, quia modice magis aliquis laboravit, tamen ingredi aliquantum eodem modo debet.

(a) *Aphor.* II. 16.
(b) *Aphor.* II. 50. II. *De Diæt.* XLIV. 2. 3.
(c) *Aph.* II, 49.

Communia deinde omnibus sunt post fatigationem cibum sumpturis, ubi paulum ambulaverunt, si balneum non est, calido loco, vel in sole, vel ad ignem ungi, atque sudare: si est, ante omnia in tepidario residere: deinde, ubi paulum conquieverunt, intrare & descendere in (*d*) solium; tum multo oleo ungi, leniterque perfricari; iterum in solium descendere: post hæc, os aqua calida fovere, deinde frigida. Balneum his fervens idoneum non est. Ergo si nimium alicui fatigato pene febris est, huic abunde est, loco tepido demittere se inguinibus tenus in aquam calidam, cui paulum olei adjectum sit: deinde totum quidem corpus, maxime tamen eas partes, quæ in aqua fuerunt, leniter perfricare ex oleo, cui vinum & paulum contriti salis sit adjectum. Post hæc, omnibus fatigatis aptum est, cibum sumere, eoque humido uti; aqua, vel certe diluta potione esse contentos; maximeque ea, quæ moveat urinam. Illud quoque nosse oportet, quod ex labore sudanti frigidæ potio perniciosissima est: atque etiam, cum sudor se remisit, itinere fatigatis inutilis. A balneo quoque venientibus ASCLEPIADES inutilem eam judicavit. Quod in his verum est, quibus alvus facile, nec tuto, resolvitur, quique facile inhorrescunt: perpetuum in omnibus non est, cum potius naturale sit, potione æstuantem stomachum refrigerari, frigentem calefieri. Quod ita præcipio, ut tamen fatear, ne ex hac quidem causa sudanti adhuc frigidam bibendam esse.

(d) Alveum *A. ad.* HEREN. *lib.* IV. 10.

Solet etiam prodeſſe, poſt varium cibum, frequenteſque dilutas potiones, vomitus, & poſtero die longa quies, deinde modica exercitatio. Si aſſidua oſcitatio urget, invicem modo aqua, modo vinum bibendum eſt, raroque balneo utendum. Levatque laſſitudinem etiam laboris mutatio: eumque, quem novum genus cujuſdam laboris preſſit, id, quod in conſuetudine eſt, reficit. Fatigato quotidianum cubile (*e*) tutiſſimum eſt: inſolitum contra, laſſat. Quod enim contra (*f*) conſuetudinem eſt, nocet, ſeu molle, ſeu durum eſt.

Proprie quædam ad eum pertinent, qui ambulando fatigatur. Hunc reficit in ipſo quoque itinere frequens frictio: poſt iter, primum ſedile, deinde unctio: tum calida aqua aut balneo magis inferiores partes, quam ſuperiores foveat. Si quis vero exuſtus in ſole eſt, huic in balneum protinus eundum eſt, perfundendumque oleo corpus & caput: deinde in ſolium bene calidum deſcendendum eſt, tum multa aqua per caput infundenda, prius calida, deinde frigida eſt. At ei, qui perfrixit, opus eſt in laconico primum involuto ſedere, donec inſudet; tum ungi; deinde lavari: cibum modicum, potiones meracas adſumere.

Is vero, qui navigavit, & nauſea preſſus eſt, ſi multam bilem evomuit, vel abſtinere cibo debet, vel paulum aliquid adſumere. Si pituitam acidam effudit, utique ſumere cibum, ſed adſueto leviorem: ſi ſine vomitu nauſeavit, vel abſtinere, vel poſt cibum vomere. Qui vero

(e) *Aphor.* II. 48.
(f) *Aphor.* II. 50.

toto die, vel in vehiculo, vel in ſpectaculis ſedit, huic nihil currendum, ſed lente ambulandum eſt. Lenta quoque in balneo mora, dein cœna exigua prodeſſe conſueverunt. Si quis in balneo æſtuat, reficit hunc ore exceptum, & in eo retentum acetum: ſi id non eſt, eodem modo frigida aqua adſumpta.

Ante omnia autem ſcire convenit (g) naturam corporis: quia alii graciles, alii obeſi ſunt; alii calidi, alii frigidiores; alii humidi, alii ſicciores; alios adſtricta, alios reſoluta alvus exercet. Raro quiſquam non aliquam partem corporis imbecillam habet. Tenuis vero homo implere ſe debet, plenus extenuare, calidus refrigerare, frigidus calefacere, madens ſiccare, ſiccus madefacere. Itemque alvum firmare is, cui fuſa: ſolvere is, cui adſtricta eſt. Succurrendumque ſemper parti maxime laboranti eſt.

De cauſis quæ implent corpus.

Implet autem corpus modica (h) exercitatio, frequentior quies, unctio, &, ſi poſt prandium eſt, balneum, contracta alvus, modicum frigus hieme, ſomnus & plenus & non nimis longus, molle cubile, animi ſecuritas, adſumpta per cibos & potiones maxime dulcia & pinguia, frequentior cibus, &, quantum pleniſſime poteſt digerere.

De his quæ extenuant corpus.

Extenuat corpus aqua calida, ſi quis in eam

(g) CICERO *de Orat.* II. 44.
(h) CASSIODOR *Variar.* I. *Ep.* 39.

descendit, magisque si salsa est: in jejuno balneum, inurens sol, & omnis calor, cura, vigilia, somnus nimium vel brevis vel longus: lectus, per æstatem, terra; hieme, durum cubile: cursus, multa ambulatio, omnisque vehemens exercitatio, vomitus, dejectio, acidæ res & austeræ, & semel in die adsumptæ epulæ, & vini non perfrigidi potio jejuno in consuetudinem adducta.

Cum vero inter extenuantia posuerim vomitum & dejectionem, de his quoque propria quædam dicenda sunt. Rejectum esse ab ASCLEPIADE vomitum (*i*) in eo volumine, quod de tuenda sanitate composuit, video: neque reprehendo, si offensus eorum est consuetudine, qui quotidie ejiciendo vorandi facultatem moliuntur. Paulo etiam longius processit. Idem purgationes (*k*) quoque eodem volumine expulit. Et sunt hæ perniciosæ, si nimis valentibus medicamentis fiunt. Sed hæc tamen submovenda esse, non est perpetuum: quia corporum temporumque ratio potest ea facere necessaria, dum & modo, & non nisi cum opus est, adhibeantur. Ergo ille quoque ipse, si quid jam corruptum esset, expelli debere confessus est: ita non ex toto res condemnanda est. Sed esse ejus etiam plures causæ possunt: estque in ea quædam paulo subtilior observatio adhibenda.

De Vomitu.

Vomitus utilior est (*l*) hieme, quam æstate.

(i) PLIN. *L.* XXVI. 3.
(k) SCRIBON. LARG. *Epist. ad* CALLIST.
(l) *De Salubr. Diæt.* VI. 2. 3. 4.

nam tum & pituitæ plus, & capitis gravitas major ſubeſt. (*m*) Inutilis eſt gracilibus, & imbecillum ſtomachum habentibus: utilis vero plenis & biliofis omnibus, ſi vel nimium ſe repleverunt, vel parum concoxerunt. Nam, ſive plus eſt, quam quod concoqui poſſit, periclitari, ne corrumpatur, non oportet: ſive jam corruptum eſt, nihil commodius eſt, quam id, qua via (*n*) primum expelli poteſt, ejicere. (*o*) Itaque, ubi amari ructus cum dolore & gravitate præcordiorum ſunt, ad hunc protinus confugiendum eſt. Idem prodeſt ei, cui pectus (*p*) æſtuat, & frequens ſaliva, vel nauſea eſt; aut ſonant aures, aut madent oculi, aut (*q*) os amarum eſt. Similiterque ei, qui vel cælum, vel locum mutat; hiſque, quibus, ſi per plures dies non vomuerunt, dolor præcordia infeſtat. Neque ignoro, inter hæc præcipi quietem; quæ non ſemper contingere poteſt agendi neceſſitatem habentibus: nec in omnibus idem facit. Itaque iſtud luxuriæ cauſa fieri non oportere confiteor: interdum valetudinis cauſa recte fieri, experimentis credo. Commoneo tamen, ne quis, qui valere & ſeneſcere volet, hoc quotidianum habeat.

Qui vomere poſt cibum volet, ſi ex facili facit, aquam tantum tepidam ante debet adſumere; ſi difficilius, aquæ vel ſalis, vel mellis paulum adjicere. At, qui mane vomiturus eſt,

(m) *De loc. in Hom. L.* v. 11. 12.
(n) *Aph.* IV. 6.
(o) Soran. Ephes. *Iſagog.* c. 7.
(p) *Aph.* IV. 17.
(q) *Aphor.* IV. 17. *Coac. Prænot.* 200.

ante bibere mulſum, vel hyſſopum eſſe, aut (q) radiculam debet; deinde aquam tepidam, ut ſupra ſcriptum eſt, bibere. Cætera, quæ antiqui medici præceperunt, ſtomachum omnia infeſtant. Poſt vomitum, ſi ſtomachus infirmus eſt, paulum cibi, ſed hujus idonei, guſtandum; & aquæ frigidæ cyathi tres bibendi ſunt, ſiquidem vomitus fauces exaſperavit. Qui vomuit, ſi mane id fecit, ambulare debet, tum ungi, deinde cœnare: ſi poſt cœnam, poſtero die lavari, & in balneo ſudare. Huic proximus cibus mediocris utilior eſt: iſque eſſe debet cum pane heſterno, vino auſtero meraco, & carne aſſa, cibiſque omnibus quam ſicciſſimis. Qui vomere bis in menſe vult, melius conſulet, ſi biduo (r) continuarit, quam ſi poſt quintumdecimum diem vomuerit; niſi hæc mora gravitatem pectori faciet.

De Dejectionibus.

Dejectio autem a medicamento quoque petenda eſt, ubi venter ſuppreſſus parum reddit, ex eoque inflationes, caligines, capitis dolores, aliaque ſuperioris partis mala increſcunt. Quid enim inter hæc adjuvare poſſunt quies & inedia, per quæ illa maxime eveniunt? Qui dejicere volet, primum cibis viniſque utatur his, quæ hoc præſtant. Dehinc, ſi parum illa proficiunt, aloën ſumat. Sed purgationes quoque, ut interdum neceſſariæ ſunt, ſic, ubi frequentes ſunt, periculum adferunt. Adſueſcit enim non ali cor-

(r) SORAN. EPHES. I. *Iſagog. c.* VII.
(ſ) *De Salubri Diæt. T.* VII. 13.

pus; & ob hoc infirmum erit; cum omnibus morbis obnoxia maxime infirmitas ſit.

De his quæ calefaciunt, & refrigerant corpus.

Calefaciunt unctio, aqua (*t*) ſalſa, magiſque ſi calida eſt, omnia ſalſa, vinum auſterum. Contra (*u*) refrigerant, in jejuno, amara, carnoſa; ſi poſt cibum eſt, balneum, & ſomnus, niſi nimis longus eſt; & omnia acida; aqua quam frigidiſſima; oleum, ſi aqua miſcetur; & lotus (**u*).

De his quæ humidant, & ſiccant.

Humidum autem corpus efficit labor minor, quam ex conſuetudine, frequens balneum, cibus plenior, multa potio; poſt hanc, ambulatio, & (*x*) vigilia. Per ſe quoque ambulatio multa & vehemens, & matutinæ exercitationi non protinus cibus adjectus; ea genera eſcæ, quæ veniunt ex locis frigidis, & pluviis, & riguis. Contra ſiccant immodica exercitatio, fames, unctio, ſine aqua calor, ſal immodicus, frigida aqua, cibus exercitationi ſtatim ſubjectus, & is ipſe ex ſiccis & æſtuoſis locis veniens.

De his quæ alvum adſtringunt & ſolvunt.

Alvum adſtringit labor, ſedile, creta figularis corpore

(t) *II. De Diæt.* XXXV. 4.
(u) *De Diæta.* XXXV. 7.
(ù*) Vox ſuſpecta,
(x) Siccare, *ait* GALENUS *M Med.* c. 7.

corpori illita, cibus imminutus, & is ipse semel die adsumptus ab eo, qui bis solet: exigua potio, neque adhibita, nisi cum cibi quis quantum adsumpturus est, cepit: post cibum quies. Contra solvit aucta ambulatio atque esca, motus qui post cibum est, subinde potiones cibo immixtæ. Illud quoque scire oportet, quod ventrem vomitus solutum comprimit is vomitus, qui statim post cibum est: solvit is, qui tarde supervenit.

De ætatum varietate.

Quod ad ætates vero pertinet, inediam facillime sustinent (y) mediæ ætates, minus juvenes, minime pueri & senectute confecti. Quo minus fert facile quisque, eo sæpius debet cibum adsumere; maximeque eo eget, (z) qui increscit. Calida lavatio; & pueris & senibus apta est. Vinum dilutius pueris, senibus meracius, neutri ætati, quæ inflationes movent. Juvenum minus, quæ adsumant, & quomodo curentur, interest. Quibus juvenibus fluxit alvus (*a*), plerumque in senectute contrahitur. Quibus in adolescentia adstricta, sæpe in senectute solvitur. (*b*) Melior est autem in juvene fusior, in sene adstrictior.

De varietate temporum.

Tempus quoque anni considerare oportet. Hie-

(y) *Aphor.* I. 13, 14.
(z) *Aphor.* I. 14. CASSII *Medic. Probl.* 46.
(a) *Aphor.* II. 20. 53.
(b) *Aph.* II. 53.

me plus esse (*c*) convenit; minus, sed meracius bibere; multo pane uti, carne potius elixa, modice oleribus; semel die cibum capere, nisi si nimis venter adstrictus est. Si prandet aliquis, utilius est exiguum aliquid, & ipsum siccum sine carne, sine potione sumere. Eo tempore anni calidis omnibus potius utendum est, vel calorem moventibus. Venus tum non æque perniciosa est. At vere (*d*) paulum cibo demendum, adjiciendumque potioni, sed dilutius bibendum est: magis carne utendum, magis oleribus, transeundum paulatim ab elixis ad assa. Venus eo tempore anni tutissima est.

De diæta ciborum potionumque.

Æstate vero & (*e*) potione & cibo sæpius corpus eget; ideo prandere quoque commodum est. Eo tempore aptissima sunt & caro & olus: potio quam dilutissima, ut & sitim tollat, nec corpus incendat: frigida lavatio, caro assa, frigidi cibi, vel qui refrigerent. Ut sæpius autem cibo utendum sic exiguo est.

Autumnalis diæta.

Per autumnum vero, propter (*f*) cæli varietatem, periculum maximum est. Itaque neque sine veste, neque sine calceamentis prodire

(c) *De Sal. diæt.* I. 2. *De diæt.* III. III. *N.* II. 12. 13. *Aph.* I. 15. ORIB. SARD. *de Vict. rat.* ÆGIN. I. 53.
(d) *De Sal. diæt.* I. 8.
(e) *De Diæt. sal.* I. 17.
(f) *Aph.* III. 4.

oportet, præcipueque diebus frigidioribus, neque sub divo noctu dormire, aut certe bene operiri. Cibo vero jam paulo (*g*) pleniore uti licet; minus, sed meracius bibere. Poma (*h*) nocere quidam putant, quæ immodice toto die plerumque sic adsumuntur, ut ne quid ex densiore cibo remittatur. Ita non hæc, sed (*i*) consummatio omnium nocet. Ex quibus in nullo tamen minus, quam in his noxa est. Sed his uti non sæpius, quam alio cibo convenit. Denique aliquid densiori cibo, cum hic accidit, necessarium est demi. Neque (*k*) æstate vero, neque autumno utilis venus est. Tolerabilior tamen per autumnum: æstate in totum, si fieri potest, abstinendum est.

CAP. IV.

De his quibus Caput infirmum est.

PROXIMUM est, ut de his dicam, qui partes aliquas corporis imbecillas habent. Cui caput infirmum est, is si bene concoxit, leniter perfricare id mane manibus suis debet; nunquam id, si fieri potest, veste velare, aut ad cutem tondere: utileque lunam (*a*) vitare, maximeque ante ipsum lunæ solisque concursum: sed nusquam post cibum progredi. Si cui capilli sunt,

---

(g) *De Salubr. Diæt.* 1. 25.
(h) ÆGINET. 1. 53. *de Affect. L.* 1. 3.
(i) *Aphor.* II. 51. ACTUAR. *M. M.* III. 9.
(k) AETIUS *Tetrab.* 1. *Serm.* III. c. 8.
(a) MACROB. *Saturn.* VII. 16.

eos quotidie pectere: multum ambulare; ſed, ſi licet, neque ſub tecto, neque in ſole: utique autem vitare ſolis ardorem, maximeque poſt cibum & vinum: potius ungi, quam lavari; nunquam ad flammam ungi, interdum ad prunam.

Si in balneum venit, ſub veſte primum paulum in tepidario inſudare, ibi ungi, tum tranſire in calidarium; ubi ſudarit, in ſolium non deſcendere, ſed multa calida aqua per caput ſe totum perfundere, tum tepida, dein frigida; diutiuſque ea caput, quam cæteras partes perfundere; deinde id aliquandiu perfricare; noviſſime detergere & ungere. Capiti nihil æque prodeſt atque aqua frigida. Itaque is, cui hoc infirmum eſt, per æſtatem id bene largo canali quotidie debet aliquandiu ſubjicere. Semper autem, etiamſi ſine balneo unctus eſt, neque totum corpus refrigerari ſuſtinet, caput tamen aqua frigida perfundere. Sed cum cæteras partes adtingi nolit, demittere id, ne ad cervices aqua deſcendat; eamque, ne quid oculis, aliiſve partibus noceat, defluentem ſubinde manibus ad hoc regerere.

Huic modicus cibus neceſſarius eſt, quem facile concoquat: iſque, ſi jejuno caput læditur, adſumendus etiam medio die eſt: ſi non læditur, ſemel potius. Bibere huic aſſidue vinum dilutum lene, quam aquam magis expedit; ut, cum caput gravius eſſe cœperit, ſit, quo confugiat: eique ex toto neque vinum, neque aqua ſemper utilia ſunt: medicamentum utrumque eſt, cum invicem adſumitur. Scribere, legere, voce contendere, huic opus non eſt, utique poſt cœnam: poſt quam nec cogitatio quidem ei ſatis tuta eſt; maxime tamen vomitus alienus eſt.

CAP. V.

De his qui lippitudine, gravedine, destillatione, tonsillisque laborant.

NEQUE vero his solis, quos capitis imbecillitas torquet, usus aquæ frigidæ prodest; sed iis etiam, quos assiduæ lippitudines, gravedines, destillationes, tonsillæque male habent. His autem non caput tantum quotidie perfundendum; sed os quoque multa frigida aqua fovendum est: præcipueque omnibus, quibus hoc utile auxilium est, eo utendum est, ubi gravius cælum Austri reddiderunt. Cumque omnibus inutilis sit post cibum aut contentio, aut fatigatio animi; tum his præcipue, qui vel capitis, vel arteriæ dolores habere consueverunt, vel quoslibet alios oris adfectus. Vitari etiam gravedines, destillationesque possunt, si quam minime is, qui his opportunus est, aërem vel loca aquasque mutat; si caput in sole protegit, ne incendatur, neve subitum ex repentino nubilo frigus dimoveat: si post concoctionem jejunus caput radit: si post cibum neque legit, neque scribit.

CAP. VI.

Ad solutam Alvum remedia.

QUEM vero frequenter cita alvus exercet, huic opus est pila similibusque superiores partes exercere; dum jejunus est, ambulare; vitare solis nimium ardorem, continua balnea,

ungi citra ſudorem; non uti cibis variis, minimeque jurulentis aut leguminibus, oleribuſve his, quæ celeriter deſcendunt; omnia denique ſumere, quæ tarde concoquuntur. Venatio, durique piſces, & ex domeſticis animalibus aſſa caro maxime juvant. Nunquam vinum ſalſum bibere expedit, ne tenue quidem; aut dulce; ſed auſterum, & plenius, neque id ipſum pervetus. Si mulſo uti volet, id ex decocto melle faciendum eſt. Si frigidæ potiones ventrem ejus non turbant, his utendum potiſſimum eſt. Si quid offenſæ in cœna ſenſit, vomere debet; idque poſtero quoque die facere: tertio, modici ponderis panem ex vino eſſe, aut ova fricta ex oleo, vel ex defruto, ſimilibuſque aliis: deinde ad conſuetudinem redire. Semper autem poſt cibum conquieſcere, ac neque intendere animum, neque ambulatione quamvis leni dimoveri.

CAP. VII.

Remedia ad Coli dolorem.

AT ſi laxius inteſtinum dolere conſuevit, quod κόλον nominant, cum id nihil niſi genus inflationis ſit, id agendum eſt, ut concoquat aliquis; ut lectione, & aliis generibus exerceatur; utatur balneo calido, cibis quoque & potionibus calidis; denique omnimodo frigus evitet, item dulcia omnia, leguminaque, & quicquid inflare conſuevit.

CAP. VIII.

Quæ agenda ſint Stomacho laborantibus.

SI QUIS vero ſtomacho laborat, legere clare debet; poſt lectionem ambulare; tum pila, vel armis, aliove quo genere, quo ſuperior pars movetur, exerceri. Non aquam, ſed vinum calidum bibere jejunus. Cibum bis die adſumere; ſic tamen, ut facile concoquat. Uti vino tenui & auſtero; & poſt cibum, frigidis potionibus potius. Stomachum autem infirmum indicant pallor, macies, præcordiorum dolor, nauſea, & nolentium vomitus, in jejuno dolor capitis. Quæ in quo non ſunt, infirmi ſtomachi eſt. Neque credendum utique noſtris eſt, qui cum in adverſa valetudine vinum aut frigidam aquam concupierunt, delitiarum patrocinium in accuſationem non merentis ſtomachi habent. At, qui tarde concoquunt, & quorum ideo præcordia inflantur, quive propter ardorem aliquem noctu (*a*) ſitire conſueverunt, ante quam conquieſcant, duos treſve cyathos per tenuem fiſtulam bibant. Prodeſt etiam adverſus tardam concoctionem clare legere, deinde ambulare, tum vel ungi vel lavari; aſſidue vinum frigidum bibere; & poſt cibum, magnam potionem, ſed, ut ſupra dixi, per ſiphonem: deinde omnes potiones aqua frigida includere. Cui vero cibus aceſcit, is ante eum bibere aquam egelidam debet, & vomere. At

(a) *Aphor.* v. 27.

ſi cui ex hoc frequens dejectio incidit, quotiens alvus ei conſtiterit, frigida potione potiſſimum utatur.

CAP. IX.

Quid obſervandum ſit dolore nervorum laborantibus.

SI cui vero dolere nervi ſolent, quod in podagra chiragrave eſſe conſuevit, huic, quantum fieri poteſt, exercendum id eſt quod adfectum eſt, objiciendumque labori & frigori: niſi cum dolor increvit; ſub quo quies optima eſt. Venus ſemper inimica eſt. Concoctio, ſicut in omnibus corporis adfectibus, neceſſaria. Cruditas enim id maxime lædit, & quotiens offenſum corpus eſt, vitioſa pars maxime ſentit. Ut concoctio autem omnibus vitiis occurrit, ſic rurſus aliis frigus, aliis calor.

Quæ ſequi quiſque pro (*a*) habitu corporis ſui debet. Frigus inimicum eſt ſeni, tenui, vulneri (*b*), præcordiis, inteſtinis, veſicæ, auribus, coxis, ſcapulis, naturalibus (*c*), oſſibus, dentibus, nervis, vulvæ, cerebro. Idem ſummam cutem facit pallidam, aridam (*d*), duram, nigram. Ex hoc horrores tremoreſque naſcuntur. At prodeſt (*e*) juvenibus, & omnibus plenis. Erectiorque mens eſt, & melius concoquitur, ubi frigus quidem eſt, ſed cavetur.

(a) *Aph.* III. 2.
(b) *Aph.* V. 24.
(c) *Aph.* V. 18.
(d) *Aph.* V. 20.
(e) *Aph.* V. 21.

Aqua vero frigida infusa, præterquam capiti, etiam stomacho prodest (*f*). Item articulis doloribusque, qui sunt sine ulceribus (*g*). Item rubicundis nimis hominibus, si dolore vacant. Calor autem adjuvat omnia, quæ frigus infestat: item lippientes, si nec dolor, nec lachrymæ sunt: nervos (*h*) quoque, qui contrahuntur; præcipueque ea ulcera, quæ ex frigore sunt. Idem corporis colorem bonum facit: urinam movet. Si nimius est, corpus (*i*) effeminat, nervos (*k*) emollit, stomachum solvit. Minime vero aut frigus aut calor tuta sunt, ubi (*l*) subita insuetis sunt. Nam frigus, lateris dolores, aliaque vitia; frigida aqua, strumas excitat. Calor concoctionem prohibet, somnum aufert, sudore digerit, obnoxium morbis pestilentibus corpus efficit.

CAP. X.

Observatio in Pestilentia.

EST etiam observatio necessaria, qua quis in pestilentia utatur adhuc integer, cum tamen securus esse non possit. Tum igitur oportet peregrinari, navigare. Ubi id non licet, gestari, ambulare sub divo, ante æstum, leniter; eodemque modo ungi: &, ut supra comprehensum est,

---

(f) *Aph.* V. 25.
(g) *Aph.* V. 23.
(h) *Aph.* V. 22.
(i) *Aph.* V. 16.
(k) *Aph.* V. 22.
(l) *Aph.* III. 1.

vitare fatigationem, cruditatem, frigus, calorem, libidinem, multoque magis se continere. Si qua gravitas in corpore est, tum neque mane surgendum, neque pedibus nudis ambulandum est, minimeque post cibum, aut balneum : neque jejuno, neque cœnato vomendum est : neque movenda alvus; atque etiam, si per se mota est, comprimenda est. Abstinendum potius, si plenius corpus est. Itemque vitandum balneum, sudor, meridianus somnus, utique si cibus quoque antecessit; qui tamen semel die tunc commodius adsumitur; insuper etiam modicus, ne cruditatem moveat. Alternis diebus invicem, modo aqua, modo vinum bibendum est. Quibus servatis, ex reliqua victus consuetudine quam minimum mutari debet. Cum vero hæc in omni pestilentia facienda sint, tum in ea maxime, quam Austri excitarint. Atque etiam peregrinantibus eadem necessaria sunt, ubi gravi tempore anni discesserunt ex suis sedibus, vel ubi in graves regiones venerunt. Ac si cætera res aliqua prohibebit, utique abstinere debebit : atque ita a vino ad aquam, ab hac ad vinum, eo, qui supra positus est, modo, transitus ei esse.

LIBER SECUNDUS.

PRÆFATIO.

INSTANTIS autem valetudinis ſigna complura ſunt. In quibus explicandis non dubitabo auctoritate antiquorum virorum uti, maximeque HIPPOCRATIS; cum recentiores quoque medici, quamvis in curationibus mutarint, tamen hæc illum optime præſagiſſe fateantur. Sed antequam dico, quibus præcedentibus morborum timor ſubſit; non alienum videtur exponere, quæ tempora anni, quæ tempeſtatum genera, quæ partes ætatis, qualia corpora maxime tuta vel periculis opportuna ſint, quod genus adverſæ valetudinis in quoque timeri maxime poſſit. Non (*a*) quod non omni tempeſtatum genere, omnis ætatis, omnis habitus homines per omnia genera morborum & ægrotent & moriantur; ſed quod frequentius tamen quædam eveniant. Ideo utile eſt ſcire unumquemque, quid, & quando maxime caveat.

(a) *Aph.* III. 19.

CAP. I.

Quæ anni tempora, quæ tempestatum genera, quæ partes ætatis, qualia corpora vel tuta vel morbis opportuna sint, & quod valetudinis genus in quoque timeri possit.

IGITUR saluberrimum (a) ver est: proxime deinde ab hoc, hiems: periculosior æstas: autumnus (b) longe periculosissimus. Ex tempestatibus vero optimæ (c) æquales sunt, sive frigidæ, sive calidæ: pessimæ, quæ maxime variant. Quo fit, ut (d) autumnus plurimos opprimat. Nam fere meridianis temporibus calor: nocturnis atque matutinis, simulque etiam vespertinis, frigus est. Corpus ergo, & æstate, & subinde meridianis caloribus relaxatum, subito frigore excipitur. Sed ut eo tempore id maxime fit, sic quandocunque evenit, noxium est. Ubi æqualitas autem est, saluberrimi sunt (e) sereni dies: meliores pluvii, quam tantum nebulosi, nubilive: optimique hieme, qui omni vento vacant: æstate, quibus Favonii perflant. Si genus aliud ventorum est, salubriores Septentrionales, quam Subsolani, vel (f) Austri sunt. Sic tamen hæc, ut interdum regionum sorte mutentur. Nam fere ventus ubique a mediterraneis regionibus ve-

(a) *Aph.* III. 9.
(b) *Aph.* III. 9.
(c) *Aph.* III. 9.
(d) *Aph.* III. 8.
(e) *Aph.* III. 15.
(f) GALEN. *de Theriac. l.* I. *c.* II. *p.* 945. *T.* 13.

niens, salubris; a mari, gravis est. Neque solum in bono tempestatum habitu certior valetudo est; sed pejores morbi quoque, si qui inciderunt, leviores sunt, & promptius finiuntur. Pessimum ægro est cœlum, quod ægrum fecit, adeo ut in id quoque genus, quod naturâ pejus est, in hoc statu salubris (g) mutatio sit.

Ætas media tutissima est: quia neque juventæ calore, neque senectutis frigore infestatur. Longis morbis senectus, acutis adolescentia magis patet.

Corpus autem habilissimum quadratum est, neque gracile, neque obesum. Nam longa (h) statura, ut in juventa decora est, sic matura senectute conficitur. Gracile corpus infirmum: obesum hebes est.

Vere tamen maxime, quæcunque (i) humoris motu novantur, in metu esse consuerunt. Ergo tum lippitudines, pustulæ, profusio (k) sanguinis, abscessus corporis, quæ ἀποςήματα Græci nominant, bilis atra, quam μελαγχολίαν adpellant, insania, morbus comitialis, angina, gravedines, destillationes oriri solent. Hi quoque morbi, qui in articulis nervisque modo urgent, modo quiescunt, tum maxime & inchoantur & repetunt.

At æstas (l) non quidem vacat plerisque (m) his morbis, sed adjicit febres, vel ardentes, vel tertianas, vomitus, alvi dejectiones, auricularum dolores, ulcera oris, cancros, cum in cæteris qui-

---

(g) *Aph.* III. 3.
(h) DICÆARCH. *Geogr.* c. x. *p.* 56. *Aph.* II. 54.
(i) SORAN. EPHES. *Isag.* c. 5.
(k) *Aph.* III. 20.
(l) *Aph.* III. 21.
(m) SORAN. EPHES. *Isag.* c. 5.

dem partibus, tum maxime obſcœnis; & quicquid ſudore hominem reſolvit.

Vix quicquam ex (*n*) his in autumnum non incidit: ſed oriuntur eo quoque tempore febres incertæ, lienis dolor, aqua inter cutem, tabes, quam Græci φθίσιν nominant; urinæ difficultas, στραγγουρίαν quam adpellant; tenuioris inteſtini morbus, quem εἰλεὸν nominant. Fit item lævitas inteſtinorum, quæ λειεντερία vocatur; coxæ dolores, morbi comitiales.

Idemque tempus & diutinis malis fatigatos, & ab æſtate etiam proxima preſſos interimit; & alios novis morbis conficit; & quoſdam longiſſimis implicat, maximeque quartanis, quæ per hiemem quoque exerceant. Neque aliud magis tempus peſtilentiæ patet, cujuſcumque ea generis eſt; quamvis variis rationibus nocet. Hiems autem (*o*) capitis dolores, tuſſim, & quicquid in faucibus, in (*p*) lateribus, in viſceribus mali contrahitur, irritat.

Ex tempeſtatibus (*q*). Aquilo tuſſim movet, fauces exaſperat, ventrem (*r*) adſtringit, urinam ſupprimit, horrores excitat, item dolorem lateris & pectoris. Sanum tamen (*s*) corpus ſpiſſat, & mobilius atque expeditius reddit. Auſter (*t*) aures hebetat, ſenſus tardat, capitis dolorem movet, alvum ſolvit, totum corpus efficit hebes, humidum, languidum. Cæteri venti, quo huic

(n) *Aphor.* III. 22.
(o) *Aphor.* III. 23.
(p) CÆL. AUREL. *Acut. Morb.* II.
(q) *Aph.* III. 5.
(r) *Aph.* III. 17. 13.
(s) *Aph.* III. 17.
(t) *Aph.* III. 17.

vel illi propiores ſunt, eo magis vicinos his illiſve adfectus faciunt.

Calor omnis & jecur & lienem inflammat, mentem hebetat, &, ut (*u*) anima deficiat, ut ſanguis prorumpat, efficit. Frigus modo (*x*) nervorum diſtentionem, modo rigorem infert; illud σπασμὸς, hoc τέτανος Græce nominatur: nigrorem in ulceribus, & horrorem in febribus excitat. In ſiccitatibus (*y*), acutæ febres, lippitudines (*z*), tormina, urinæ difficultas, articulorum dolores oriuntur. Per imbres (*a*), longæ febres, alvi dejectiones, angina, cancri, morbi comitiales, reſolutio nervorum, quam παράλυσιν Græci nominant.

Neque ſolum intereſt, quales dies ſint, ſed etiam quales ante præceſſerint. Si hiems ſicca Septentrionales ventos habuit, ver autem Auſtros & pluvias exhibet, fere ſubeunt (*b*) lippitudines, tormina, febres, maximeque in mollioribus corporibus, præcipue in muliebribus. Si vero, Auſtri (*c*) pluviæque hiemem occuparunt, ver autem frigidum & ſiccum eſt, gravidæ quidem feminæ, quibus tum adeſt partus, abortu periclitantur: hæ vero quæ gignunt, imbecillos, vixque vitales edunt. Cæteros lippitudo arida, &, ſi ſeniores ſunt, gravedines atque deſtillationes male habent. At ſi a prima hieme Auſtri ad ultimum ver continuarint, laterum dolores, & inſania febricitantium, quam φρενῖτιν adpellant, quam

(u) *Apor.* V. 16.
(x) *Aph.* V. 17.
(y) *Aph.* III. 7.
(z) *Aph.* III. 16.
(a) *Aph.* III. 16.
(*b*) *Aph.* III. 11.
(c) *Aph.* III. 12.

celerrime rapiunt. Ubi vero calor a primo vere orsus æstatem quoque similem (*d*) exhibet, necesse est multum sudorem in febribus subsequi. At si sicca æstas (*e*) Aquilones habuit, autumno vero imbres Austrique sunt, tota hieme, quæ proxima est, tussis, destillatio, raucitas, in quibusdam etiam tabes oritur. Sin autem autumnus quoque æque siccus (*f*) iisdem Aquilonibus perflatur, omnibus quidem mollioribus corporibus, inter quæ muliebria esse proposui, secunda valetudo contingit: durioribus vero instare possunt & aridæ lippitudines, & febres partim acutæ, partim longæ, & hi morbi, qui ex atra bile nascuntur.

(*g*) Quod ad ætates vero pertinet, pueri proximique his vere optime valent, & æstate prima tutissimi sunt: senes æstate & autumni prima parte: juvenes hieme, quique inter juventam senectutemque sunt. Inimicior senibus hiems, æstas adolescentibus est. Tum si qua imbecillitas oritur, proximum est, ut infantes, tenerosque adhuc pueros serpentia (*h*) ulcera oris, quæ ἄφθας Græci nominant, vomitus, nocturnæ vigiliæ, aurium humor, circa umbilicum inflammationes exerceant. Propria etiam (*i*) dentientium, gingivarum exulcerationes, distentiones nervorum, febriculæ, alvi dejectiones, maximeque caninis dentibus orientibus male habent. Quæ pericula plenissimi

(d) *Aph.* III. 6.
(e) *Aph.* III. 13.
(f) *Aph.* III. 4.
(g) *Aph.* III. 18.
(h) *Aph.* III. 24.
(i) *Aph.* III. 25.

nissimi cujusque sunt, & cui maxime venter adstrictus est.

At ubi ætas paulum processit (*k*), glandulæ, & vertebrarum, quæ in spina sunt, aliquo inclinationes, strumæ, verrucarum quædam genera dolentia, ἀκροχορδόνας Græci adpellant, & plura alia tubercula oriuntur. Incipiente vero jam pube (*l*), ex iisdem multa, & longæ febres, & sanguinis ex naribus cursus. Maximeque omnis pueritia (*m*), primum circa quadragesimum diem, deinde septimo mense, tum septimo anno, postea circa pubertatem periclitatur. Si qua etiam genera morborum in infantem inciderunt, ac neque pubertate, neque primis coitibus, neque in femina primis menstruis finita (*n*) sunt, fere longa sunt: sæpius tamen his morbi pueriles, qui diutius manserunt, terminantur.

Adolescentia (*o*) morbis acutis, item comitialibus, tabique maxime objecta est: fereque juvenes sunt, qui sanguinem exspuunt. Post hanc ætatem (*p*) laterum & pulmonis dolores, lethargus, cholera, insania, sanguinis per quædam etiam velut ora venarum, αἱμοῤῥοΐδας Græci adpellant, profusio. In senectute (*q*), spiritus & urinæ difficultas, gravedo, articulorum & renum dolores, nervorum (*r*) resolutiones, malus corporis habitus, καχεξίαν Græci adpellant, noctur-

---

(k) *Aph.* III. 26.
(l) *Aph.* III. 27.
(m) *Aph.* III. 28.
(n) *Aph.* III. 28.
(o) *Aph.* III. 29.
(p) *Aph.* III. 30.
(q) *Aph.* III. 31.
(r) *Aph.* III. 31. VI. 57.

næ vigiliæ, vitia longiora aurium, oculorum, etiam narium, præcipueque soluta alvus, &, quæ sequuntur hanc, tormina, vel lævitas intestinorum, cæteraque fusi ventris mala.

Præter hæc graciles, tabes, dejectiones, destillationes, item viscerum & laterum dolores fatigant. Obesi plerunque acutis morbis, & difficultate spirandi strangulantur, subitoque (s) sæpe moriuntur, quod in corpore tenuiore vix evenit.

CAP. II.

De signis adversæ valetudinis futuræ.

ANTE adversam autem valetudinem, ut supra dixi, quædam notæ oriuntur; quarum omnium commune est, aliter se corpus habere, atque consuevit; neque in pejus tantum, sed etiam in melius. Ergo si plenior aliquis, & speciosior, & coloratior factus est, (a) suspecta habere bona sua debet. Quæ quia neque in eodem habitu subsistere; neque ultra progredi possunt, fere retro, quasi ruina quadam, revolvuntur. Pejus tamen signum est, ubi aliquis contra consuetudinem emarcuit, & colorem decoremque amisit: quoniam in his, quæ superant, est quod morbus demat; in his quæ desunt, non est quod ipsum morbum ferat.

Præter hæc, protinus timeri debet, si gravio-

(s) *Aph.* II. 44.
(a) *Aphor.* I. 3.

ra membra sunt; si crebra ulcera oriuntur; si corpus supra consuetudinem (*b*) incaluit; si gravior somnus pressit; si tumultuosa somnia fuerunt; si sæpius expergiscitur aliquis, quam adsuevit, deinde iterum soporatur; si corpus dormientis circa partes aliquas contra consuetudinem (*c*) insudat, maximeque si circa pectus, aut cervices, aut crura, vel genua, vel coxas.

Item, si marcet animus; si loqui & moveri piget; si corpus torpet; si dolor præcordiorum est, aut totius pectoris, aut, qui in plurimis evenit, capitis; si salivæ plenum est os; si oculi cum dolore vertuntur; si tempora adstricta sunt; si membra inhorrescunt; si spiritus gravior est; si circa frontem intentæ venæ moventur; si frequentes oscitationes; si genua quasi fatigata sunt, totumque (*d*) corpus lassitudinem sentit.

Ex quibus sæpe plura, nunquam non aliqua febrem antecedunt. In primis tamen illud considerandum est, num cui sæpius horum aliquid eveniat, neque ideo corporis ulla difficultas subsequatur. Sunt enim quædam proprietates hominum, sine quarum notitia non facile quicquam in futurum præsagiri potest. Facile itaque securus est in his aliquis, quæ sæpe sine periculo evasit. Ille solicitari debet, cui hæc nova sunt; aut qui ista nunquam sine custodia sui tuto habuit.

(b) *Aph.* IV. 39.
(c) *Aph.* IV. 38.
(d) *Aph.* II. 5.

CAP. III.

Quæ bona in ægrotantibus signa sint.

UBI vero febris aliquem occupat, scire licet, non periclitari, si in latus aut dextrum aut sinistrum, ut ipsi in usu est, cubat (*a*), cruribus paulum reductis; qui fere sani quoque jacentis habitus est: si facile convertitur; si noctu dormit, si interdiu vigilat; si ex facili spirat; si non conflictatur; si circa umbilicum (*b*) & pubem cutis plana est; si præcordia ejus sine ullo sensu doloris æqualiter mollia in utraque parte sunt: quod si paulo tumidiora sunt, tamen digitis cedunt & non dolent. Hæc valetudo, ut spacium aliquod habebit, sic tuta erit. Corpus quoque, quod æqualiter molle & calidum est, quodque æqualiter (*c*) totum insudat, & cujus febricula (*d*) eo sudore finitur, securitatem pollicetur. Quando jam ad sanitatem venit corpus, sternutamentum etiam inter bona indicia est, & cupiditas (*e*) cibi vel a principio servata, vel etiam post fastidium orta.

Neque terrere debet ea febris, quæ eodem die finita est: ac ne ea quidem, quæ, quamvis longiore tempore tenuit, tamen ante alteram acces-

(a) ACTUAR. *M. Med.* II. 3.
(b) *Aph.* II. 35.
(c) *De Judicat.* I. 3.
(d) *Aph.* IV. 55.
(e) *Aphor.* II. 31.

ſionem ex toto quievit, ſic, ut corpus integrum, quod εἰλικρινὲς Græci vocant, fieret. Si quis autem incidit vomitus, mixtus eſſe ex bile & pituita debet: & in urina ſubſidere album, læve (*f*), æquale; ſic ut etiam, ſi quæ quaſi nubeculæ innatarint, in imum deferantur. Ac venter ei, qui a periculo tutus eſt, reddit mollia, figurata, atque eodem fere tempore, quo ſecunda valetudine adſuevit, modoque convenientia his, quæ adſumuntur. Pejor cita alvus eſt, ſed ne hæc quidem terrere protinus debet, ſi matutinis temporibus coacta magis eſt, aut ſi procedente tempore paulatim contrahitur, & rufa eſt: neque (*g*) fœditate odoris ſimilem alvum ſani hominis excedit. Ac lumbricos (*h*) quoque aliquos ſub ſine morbi deſcendiſſe, nihil nocet. Si inflatio ſine inflammatione in ſuperioribus partibus (*i*) dolorem tumoremque fecit, bonum ſignum eſt ſonitus ventris inde ad inferiores partes devolutus; magiſque etiam, ſi ſine difficultate, cum ſtercore exceſſit.

CAP. IV.

Mala ſigna ægrotantium.

CONTRA gravis morbi periculum eſt, ubi ſupinus æger jacet, porrectis manibus, & cruribus: ubi reſidere vult in ipſo acuti morbi

(f) *De Judicat.* I. 8.
(g) *De Judicat.* I. 6.
(h) *De Judicat.* I. 7.
(i) *Prænot.* X. I. *Aph.* IV. 72.

impetu, præcipueque pulmonibus laborantibus; ubi nocturna vigilia premitur, etiamsi interdiu somnus accedit, ex quo tamen pejor est, qui inter quartam horam & noctem, quam qui a matutino tempore ad quartam. Pessimum tamen est, si somnus neque noctu, neque interdiu accedit: id enim fere sine continuo (*a*) delirio esse non potest. Neque vero signum bonum est, somno ultra (*b*) debitum urgeri: pejusque, quo magis sopor interdiu, noctuque continuat. Mali etiam morbi testimonium est, vehementer & crebro spirare: a sexto (*c*) die cœpisse inhorrescere: pus exspuere: vix exscreare: dolorem habere continuum: difficulter ferre morbum: jactare brachia & crura: sine voluntate (*d*) lachrymare: habere humorem (*e*) glutinosum dentibus inhærentem; cutem circa (*f*) umbilicum & pubem macram; præcordia (*g*) inflammata, dolentia, dura, tumida, intenta; magisque, si hæc dextra parte quam sinistra sunt: periculosissimum tamen est, si venæ quoque ibi vehementer agitantur.

Mali etiam morbi signum est, nimis celeriter emacrescere: caput & pedes manusque (*h*) frigidas habere, ventre & lateribus calentibus; aut frigidas (*i*) extremas partes acuto morbo urgente;

(a) *Aph.* VII. 18.
(b) *Aph.* II. 3.
(c) *Aph.* IV. 29.
(d) *Aph.* IV. 52. VIII. 2.
(e) *Aph.* IV. 53.
(f) *Aph.* II. 35.
(g) *Aph.* II. 28.
(h) *Aph.* VIII. 12.
(i) *Aph.* VII. 1. 26.

aut post sudorem (*k*) inhorrescere; aut post vomitum (*l*) singultum esse, vel rubere oculos; aut (*m*) post cupiditatem cibi; postve longas febres hunc fastidire; aut multum sudare; maximeque frigido sudore; aut habere sudores non per totum corpus æquales, quique febrem non finiant.

Malæ etiam febres, quæ quotidie tempore eodem revertantur; quæve semper pares accessiones habeant, neque (*n*) tertio quoque die leventur; quæve sic continuent, ut per accessiones increscant, per decessiones tantum molliantur, nec unquam integrum corpus dimittant. Pessimum est, si ne levatur quidem febris, sed æque concitata continuat. Periculosum est etiam, post arquatum (*o*) morbum febrem oriri; utique si præcordia dextra parte dura manserunt, aut dolentibus iis læva. Nulla acuta febris leviter terrere nos debet. Neque unquam in acuta (*p*) febre, aut a somno non est terribilis nervorum distentio. Timere etiam ex somno (*q*), mali morbi est. Itemque in prima febre protinus mentem esse turbatam, membrumve aliquod esse resolutum. Ex quo casu quamvis vita redditur, tamen id fere membrum debilitatur.

Vomitus etiam periculosus est sinceræ pituitæ vel bilis; pejorque, si viridis, aut (*r*) niger est. At mala urina est, in qua subsidunt subru-

(k) *Aph.* VII. 4.
(l) *Aph.* VII. 3.
(m) *Aph.* VII. 6.
(n) *Aph.* IV. 43.
(o) *Aph.* IV. 62.
(p) *Aph.* IV. 66.
(q) *Aph.* IV. 67.
(r) *Aph.* IV. 22.

bra aut livida: deterior, in qua quaſi fila quædam tenuia atque alba: peſſima ex his, ſi tanquam ex furfuribus factas nubeculas repræſentat. Diluta quoque, atque alba, vitioſa eſt, (s) ſed in phreniticis maxime. Alvus autem mala eſt, ex toto ſuppreſſa. Periculoſa etiam, quæ inter febres fluens conquieſcere hominem in cubili non patitur; utique, ſi quod deſcendit, eſt perliquidum, aut albidum, aut pallidum, aut ſpumans. Præter hæc periculum oſtendit id, quod excernitur, ſi eſt exiguum, glutinoſum, læve, album, idemque ſubpallidum: vel ſi eſt aut lividum, aut bilioſum, aut cruentum, aut pejoris odoris, quam ex conſuetudine (t). Malum eſt etiam, quod poſt febres longas ſincerum eſt.

CAP. V.

De ſignis longæ valetudinis.

POST hæc indicia, notum eſt longum morbum fieri, ſic enim neceſſe eſt, niſi occidit. Neque ulla alia ſpes in magnis eſt, quam ut impetum morbi trahendo aliquis effugiat, porrigaturque in id tempus, quod curationi locum præſtet. Protinus tamen ſigna quædam ſunt, ex quibus colligere poſſumus, morbum, etſi non interemerit, longius tamen tempus habiturum.

(s) *Aph.* IV. 72.
(t) *Aph.* VII. 6.

Ubi frigidus (*a*) ſudor inter febres non acutas circa caput tantum, & cervices oritur; aut ubi, febre non quieſcente, corpus (*b*) inſudat; aut ubi corpus modo (*c*) frigidum, modo calidum eſt, color alius ex alio fit; aut ubi, quod inter febres (*d*) aliqua parte abſceſſit, ad ſanitatem non pervenit; aut ubi æger pro ſpacio parum emacreſcit.

Item ſi urina modo liquida & (*e*) pura eſt, modo habet quædam ſubſidentia; ſi levia atque alba rubrave ſunt, quæ in ea ſubſidunt; aut ſi quaſdam quaſi miculas repræſentat; aut ſi bullulas excitat.

CAP. VI.

De indiciis mortis.

SED inter hæc quidem, propoſito metu, ſpes tamen ſupereſt. Ad ultima vero jam ventum eſſe teſtantur (*a*) nares acutæ, collapſa tempora, (*b*) oculi concavi, frigidæ languidæque aures & imis partibus leniter verſæ, cutis circa frontem dura & intenta, color aut niger aut perpallidus; multoque magis, ſi ita hæc ſunt, ut

(a) *Aph.* IV. 37. *Coac. Præn.* IV. 8. 39. 40. *De Jud.* VI. 9. VIII. 2. 3. 4. 5.
(b) *Aph.* IV. 56.
(c) *Aph.* VII. 60.
(d) *Aph.* IV. 51.
(e) *De Jud.* VI. 1. 2. *Aph.* VII. 31.
(a) *Præn.* II. 6. *Coac. Præn.* I. 104.
(b) *Præn.* II. 7.

neque (*c*) vigilia præcesserit, neque ventris resolutio, neque inedia. Ex quibus causis interdum hæc species oritur, sed uno die finitur. Itaque diutius durans, mortis index est.

Si vero in morbo vetere (*d*) jam triduo talis est, in propinquo mors est, magisque, si præter hæc oculi quoque lumen (*e*) refugiunt, & illachrymant; quæque in iis alba esse debent (*f*), rubescunt; atque in iisdem (*g*), venulæ pallent; pituitaque in iis innatans, novissime angulis (*h*) inhærescit; alterque ex his minor est; iique aut vehementer subsederunt, aut facti tumidiores sunt; perque somnum (*i*) palpebræ non committuntur, sed inter has ex albo oculorum aliquid adparet; neque id fluens alvus expressit: eædemque palpebræ pallent, & idem (*k*) pallor labra & nares decolorat; eademque labra, & nares, oculique, & palpebræ, & supercilia, aliquave ex his pervertuntur; iisque propter imbecillitatem; jam non audit, aut non videt.

Eadem mors denunciatur, ubi æger supinus (*l*) cubat, eique genua (*m*) contracta sunt: ubi deorsum ad pedes subinde delabitur: ubi brachia & (*n*) crura nudat, & inæqualiter disper-

---

(c) *Præn.* II. 13.
(d) *Præn.* II. 17. *Pr.* VII. 51.
(e) *Pr.* II. 19. 20.
(f) *Pr.* II. 23.
(g) *Ib.* II. 24.
(h) *Ib.* II. 24.
(i) *Aph.* VI. 52. *Præn.* III. 1. 2.
(k) *Aph.* IV. 49.
(l) *Pr.* III. 8.
(m) *Ib.* III. 14.
(n) *Ib.* III. 10.

git, neque iis calor subest: ubi hiat (*o*): ubi adsidue dormit: ubi is, qui mentis suæ non est, neque id facere sanus solet, dentibus (*p*) stridet, ubi ulcus (*q*) quod aut ante, aut in ipso morbo natum est, aridum, & aut pallidum, aut lividum factum est. Illa quoque mortis indicia sunt (*r*) ungues, digitique pallidi; frigidus (*s*) spiritus; aut si manibus quis in febre, & acuto morbo, vel insania, pulmonisve dolore, vel capitis, in veste (*t*) floccos legit, fimbriasve diducit, vel in adjuncto pariete, si qua minuta eminent, carpit. Dolores etiam circa coxas & inferiores partes orti, si ad viscera transierunt, subitoque desierunt, mortem subesse testantur; magisque, si alia quoque signa accesserunt.

Neque is servari potest, qui sine ullo tumore febricitans, subito strangulatur, aut devorare salivam suam non potest: cuive in eodem febris corporisque habitu cervix (*u*) invertitur, sic ut devorare æque nihil possit: aut cui simul & continua febris & ultima corporis infirmitas est: aut cui, febre non quiescente, exterior pars (*v*) friget, interior sic calet, ut etiam sitim faciat: aut qui, febre æque non quiescente, simul & (*w*) delirio & spirandi difficultate vexatur: aut, qui epoto (*x*) veratro, exceptus distentione nervo-

(o) *Pr.* III. 3.
(p) *Ib.* IV. 4.
(q) *Ib.* IV. 7. 8.
(r) *Aph.* VIII. 12.
(s) *Ib.* IV. 9.
(t) *Ib.* IV. 14.
(u) *Aph.* IV. 35.
(v) *Aph.* IV. 48. (w) *Aph.* IV. 50.
(x) *Aph.* IV. 16. V. 1. *Coac.* IV. 24.

rum est: aut qui ebrius obmutuit. Is enim fere (*y*) nervorum distentione consumitur, nisi aut febris accessit, aut eo tempore, quo ebrietas solvi debet, loqui cœpit.

Mulier quoque gravida (*z*) acuto morbo facile consumitur: & is, cui somnus dolorem (*aa*) auget: & cui protinus, in recenti morbo, bilis atra (*bb*) vel infra vel supra se ostendit: cuive alterutro modo se prompsit, cum jam longo morbo corpus ejus esset extenuatum & confectum.

Sputum etiam (*cc*) biliosum, & purulentum, sive separatim ista, sive mixta proveniunt, interitus periculum ostendunt. Ac, si circa septimum diem tale esse cœpit, proximum est, ut is circa quartumdecimum diem decedat, nisi alia signa mitiora pejorave accesserint, quæ quo leviora gravioraque subsecuta sunt, eo vel seriorem mortem, vel maturiorem denunciant. Sudor quoque (*dd*) frigidus in acuta febre pestiferus est: atque in omni morbo vomitus, qui (*ee*) varius, & multorum colorum est; præcipueque, si malus in hoc odor est. Ac sanguinem quoque in febre (*ff*) vomuisse, pestiferum est. Urina vero (*gg*) fulva & tenuis in magna cruditate esse consuevit; & sæpe, antequam spacio maturef-

(y) *Aph.* v. 5.
(z) *Aph.* v. 30.
(aa) *Aph.* II. 1.
(bb) *Aph.* IV. 22.
(cc) *Aph.* IV. 23.
(dd) *Præn.* v. 4.
(ee) *Præn.* XII. 11. 12. 13. 14.
(ff) *Aph.* VII. 37.
(gg) *De Jud.* VII. 5.

cat, hominem rapit. Itaque si talis diutius permanet, periculum mortis ostendit. Pessima (*hh*) tamen est, præcipueque mortifera, nigra, crassa, mali odoris. Atque in viris quidem & mulieribus talis deterrima est. In (*ii*) pueris vero, quæ tenuis & diluta est. Alvus quoque varia, pestifera est; & quæ strigmentum, sanguinem, bilem, (*kk*) viride aliquid, modo diversis temporibus, modo simul, & in mistura quadam, discreta tamen repræsentat. Sed hæc quidem potest paulo diutius trahere. In præcipiti vero jam esse denunciat, quæ liquida, eademque vel nigra (*ll*), vel pallida, vel pinguis est; utique, si magna fœditas (*mm*) odoris accessit.

Illud interrogari me posse ab aliquo scio: si certa futuræ mortis indicia sunt, quomodo interdum deserti a medicis convalescant, quosdamque fama prodiderit in ipsis funeribus revixisse? Quinetiam vir jure magni nominis DEMOCRITUS, ne finitæ quidem vitæ satis certas notas esse, proposuit, quibus medici credidissent: adeo illud non reliquit, ut certa aliqua signa futuræ mortis essent. Adversus quod ne illud quidem dicam, quod in vicino sæpe quædam notæ positæ, non bonos, sed imperitos medicos decipiunt (quod ASCLEPIADES sciens, funeri obvius inclamavit, eum vivere, qui efferebatur

(hh) *Præn.* XI. 14. 15.
(ii) PLIN. XXVIII. 6.
(kk) *Præn.* X. 8. 9.
(ll) *Vict. Acut.* XLVIII. 1.
(mm) *Præn.* X. 6.

tur:) (*nn*) nec protinus (*oo*) crimen artis esse, si quod professoris sit. Illa tamen moderatius subjiciam.

Conjecturalem (*pp*) artem esse medicinam, rationemque conjecturæ talem esse, ut cum sæpius aliquando responderit, interdum tamen fallat. Non itaque, si quid vix (*qq*) millesimo in corpore aliquem decipit, id fidem non habet, cum per innumerabiles homines respondeat. Idque non in his tantum, quæ pestifera sunt, dico: sed in his quoque, quæ salutaria. Siquidem (*rr*) etiam spes interdum frustratur, & moritur aliquis, de quo medicus securus primo fuit. Quæque medendi causa reperta sunt, nonnunquam in pejus aliquibus vertunt. Neque id evitare humana imbecillitas in tanta varietate corporum potest. Sed est tamen medicinæ fides, quæ multo sæpius, perque multo (*ss*) plures ægros prodest. Neque tamen ignorare oportet, in (*tt*) acutis morbis fallaces magis notas esse & salutis, & mortis.

(nn) SORAN. EPHES. *cap.* IV.
(oo) HIPP. *de Arte* XV. 6. 7.
(pp) SEXT. EMP. *adv.* MAT. *l.* I. c. 3. MACROB. *Sat.* VII. 15.
(qq) CIC. *de N. D.* II. 4.
(rr) QUINTIL. *Declam* VIII. *p.* 110.
(ss) GALEN. *M. Med.* LXI.
(tt) *Aph.* II. 19.

CAP. VII.

De notis quas aliquis in singulis morborum generibus habere possit.

SED cum proposuerim signa, quæ in omni adversa valetudine communia esse consueverunt; ad ea quoque transibo, ut, quas aliquis in singulis morborum generibus habere possit notas, indicem. Quædam autem sunt, quæ ante febres, quædam quæ inter eas, quid aut intus sit, aut venturum sit, ostendunt.

Ante febres, si caput grave est, aut ex somno oculi caligant, aut frequentia sternutamenta sunt, circa caput aliquis pituitæ impetus timeri potest. Si sanguis, aut calor abundat, proximum est, ut aliqua parte profluvium sanguinis fiat. Si sine causa quis emacrescit, ne in malum habitum corpus ejus decidat, metus est. Si præcordia dolent, aut inflatio gravis est, aut toto die non concocta fertur urina, cruditatem esse manifestum est. Quibus diu color (*a*) sine morbo regio malus est, hi vel capitis doloribus conflictantur, vel terram edunt. Qui diu habent faciem (*b*) pallidam & tumidam, aut capite, aut visceribus, aut alvo laborant. Si in continua febre puero venter nihil reddit, mutaturque ei color, nec somnus (*c*) accedit, ploratque is assidue, metuenda nervorum distentio

(a) *II. Præd.* XXXIX. 1. 2. 3.
(b) *II. Præd.* XXIX. 7. 8.
(c) *Aph.* VII. 18.

est. Frequens autem destillatio in corpore tenui longoque, tabem timendam esse testatur. Ubi pluribus diebus non descendit alvus, docet, aut subitam dejectionem, aut febriculam instare. Ubi pedes tument, & longæ dejectiones sunt, aut dolor in imo ventre & coxis est, aqua inter cutem instat. Sed hoc morbi genus ab ilibus oriri solet. Idem propositum periculum est his, quibus, cum voluntas desidendi est, venter nihil reddit, nisi & ægre & durum.

Cum tumor in (*d*) pedibus est, idemque modo dextra, modo sinistra parte ventris, invicem oritur atque finitur, a jecinore id malum proficisci videtur. Ejusdem morbi nota est, ubi circa (*e*) umbilicum intestina torquentur (στρόφον Græci nominant), coxæque dolores manent, qui neque tempore, neque remediis solvuntur. Dolor autem articulorum, prout in pedibus, manibusve, aut alia qualibet parte sic est, ut eo loco nervi contrahantur; aut si id membrum ex levi causa fatigatum, æque frigido, calidoque offenditur, ποδάγραν χειράγρανve, vel ejus articuli, in quo id sentitur, morbum futurum esse denunciat.

Quibus in pueritia sanguis ex naribus fluxit, dein fluere desiit, hi vel capitis doloribus conflictentur necesse est, vel in articulis aliquas exulcerationes graves habeant, vel aliquo morbo etiam debilitentur. Quibus feminis (*f*) menstrua non proveniunt, necesse est capitis acerbissimi dolores sint, vel quælibet alia pars morbo infestetur.

(d) *Præn.* VIII. 4.
(e) *Aph.* IV. 11.
(f) *Aph.* V. 57.

infeſtetur. Eademque his pericula ſunt, quibus articulorum vitia, ut dolores, tumoreſque, ſine podagra ſimilibuſque morbis, oriuntur, & deſinunt. Ubique; ſi ſæpe tempora iiſdem dolent, noctuque corpora inſudant, frons prurit, lippitudinis metus eſt. Si mulier a partu vehementes dolores habet, neque præterea ſigna mala ſunt, circa vigeſimum diem aut ſanguis per nares erumpet, aut in inferioribus aliquid abſcedet. Quicunque etiam dolorem ingentem circa tempora & frontem habebit, ei alterutra ratione finiet: magiſque, ſi juvenis erit, per ſanguinis profuſionem; ſi ſenior, per ſuppurationem. Febris autem, quæ ſubito ſine ratione, ſine bonis ſignis finita eſt, fere revertitur.

Cui fauces ſanguine & interdiu & noctu replentur, ſic, ut neque capitis dolores, neque præcordiorum, neque tuſſis, neque vomitus, neque febricula præceſſerit, hujus aut in naribus, aut in faucibus ulcus reperietur.

Si mulieri ex inguine febricula orta eſt, neque cauſa adparet, ulcus in vulva eſt.

(*f*) Urina autem craſſa, ex qua quod deſidit, album eſt, ſignificat circa articulos, aut circa viſcera dolorem, metumque morbi eſſe. Eadem viridis, aut viſcerum dolorem, tumoremque cum aliquo periculo ſubeſſe, aut corpus certe integrum non eſſe, teſtatur. At ſi (*g*) ſanguis aut pus (*h*) in urina eſt, vel veſica, vel renes exulcerati ſunt. Si hæc craſſa, carun-

(f) *Aph.* IV. 74. PLIN. XXVIII. 6.
(g) *Aph.* IV. 78. 81.
(h) *Aphor.* IV. 75.

culas (*i*) quaſdam exiguas aut quaſi capillos habet, aut ſi (*k*) bullat, aut male (*l*) olet, aut interdum quaſi arenam, interdum quaſi ſanguinem trahit, dolent autem coxæ, quæque inter has ſuperque pubem ſunt, & accedunt frequentes ructus, interdum vomitus biliofus, extremæque partes frigeſcunt, urinæ crebra cupiditas, ſed magna difficultas eſt, & quod inde excretum eſt, aquæ ſimile, vel rufum, vel pallidum eſt, paulum tamen in eo levamenti eſt, alvus vero cum multo ſpiritu redditur, utique in renibus vitium eſt. At ſi paulatim deſtillat, vel ſi ſanguis per hanc editur, & in eo quædam cruenta concreta ſunt, idque ipſum cum difficultate redditur, & circa pubem interiores partes dolent, in eadem veſica vitium eſt.

Calculoſi vero his indiciis cognoſcuntur. Difficulter urina redditur; paulatimque, interdum etiam ſine voluntate, (*m*) deſtillat. Eadem arenoſa (*n*) eſt; nonnunquam aut ſanguis, aut cruentum, aut purulentum aliquid cum ea excernitur. Eamque quidam promptius recti, quidam reſupinati, maximeque hi qui grandes calculos habent, quidam etiam inclinati reddunt, colemque extendendo, dolorem levant. Gravitatis quoque cujuſdam in ea parte ſenſus eſt; atque ea curſu, omnique motu augetur. Quidam etiam, cum torquentur, pedes inter ſe, ſubinde mutatis vicibus, implicant. Feminæ,

(i) *Aphor.* IV. 76.
(k) PLIN. XXVIII. 6.
(l) *Aph.* IV. 81.
(m) *Aph.* V. 80.
(n) *Aph.* IV. 79.

vero oras naturalium ſuorum manibus admotis ſcabere crebro coguntur. Nonnunquam, ſi digitum admoverint, ubi veſicæ cervicem is urget, calculum ſentiunt.

At, qui ſpumantem ſanguinem exſcreant, his in pulmone vitium eſt. Mulieri gravidæ (o) ſine modo fuſa alvus elidere partum poteſt. Eidem (p) ſi lac (q) ex mammis profluit, imbecillum eſt, quod intus gerit. Duræ mammæ, ſanum illud eſſe, teſtantur.

Frequens (r) ſingultus, & præter conſuetudinem continuus, jecur inflammatum eſſe, ſignificat. Si (ſ) tumores ſuper ulcera ſubito eſſe deſierunt, idque a tergo incidit, vel diſtentio nervorum, vel rigor timeri poteſt: at, ſi a priore parte id evenit, vel lateris acutus dolor, vel inſania exſpectanda eſt. Interdum etiam hujuſmodi caſum, quæ tutiſſima inter hæc eſt, profuſio alvi ſequitur.

Si ora (t) venarum, ſanguinem ſolita fundere, ſubito ſuppreſſa ſunt, aut aqua inter cutem, aut tabes ſequitur. Eadem tabes ſubit, ſi in lateris dolore orta ſuppuratio intra (u) quadraginta dies purgari non potuit. At, ſi longa (x) triſtitia cum longo timore & vigilia eſt, attæ bilis morbus ſubeſt. Quibus ſæpe ex naribus fluit ſanguis, his aut lienis tumor, aut

(o) *Aph.* V. 34.
(p) Solet. TREVERIUS.
(q) *Aph.* V. 52.
(r) *Aph.* VII. 17.
(ſ) *Aph.* V. 65.
(t) *Aph.* VI. 12.
(u) *Aph.* V. 15.
(x) *Aph.* VI. 23.

capitis dolores sunt: quos sequitur, ut quædam ante oculos tanquam imagines obversentur. At, quibus magni lienes sunt, his (y) gingivæ malæ sunt, & os olet, aut sanguis aliqua parte prorumpit. Quorum si nihil evenit, necesse est in cruribus mala ulcera, & ex his nigræ cicatrices fiant. Quibus causa doloris, neque sensus (z) ejus est, his mens laborat. Si in ventrem (a) sanguis confluxit, ibi in pus vertitur. Si a coxis, & ab inferioribus partibus dolor in pectus transit, neque ullum signum malum accessit, suppurationis eo loco periculum est. Quibus sine febre aliqua parte dolor, aut prurigo, cum rubore & calore est, ibi aliquid suppurat. Urina quoque, quæ in homine parum sano liquida est, circa aures futuram aliquam suppurationem esse denunciat.

Hæc vero, cum sine febre quoque vel latentium, vel futurarum rerum notas habeant, multo certiora sunt, ubi febris accessit; atque etiam aliorum morborum tum signa nascuntur. Ergo protinus insania timenda est, ubi expeditior alicujus, quam sani fuit, sermo est, subitaque loquacitas orta est, [& hæc ipsa solito audacior: aut ubi raro quis & vehementer spirat, venasque concitatas habet, præcordiis duris & tumentibus.

Oculorum (b) quoque frequens motus; & in capitis dolore offusæ oculis tenebræ; vel, nullo

(y) *De Int. Aff.* XXXIV. 9. 10. ÆGIN. *de Re Med. L.* III. c. 49.
(z) *Aph.* II. 6.
(a) *Aph.* VI. 20.
(b) *Coac. Præn. III.* 331. 332. 333.

dolore ſubſtante, ſomnus ereptus; continuataque nocte & die vigilia; vel proſtratum (*c*) contra conſuetudinem corpus in ventrem, ſic, ut ipſius alvi dolor id non coegerit; item, robuſto adhuc corpore, inſolitus dentium ſtridor, inſaniæ ſigna ſunt. Si quid etiam abſceſſit, &, antequam ſputum prodiret, manente adhuc in corpore ſolita febre, ſubſedit, periculum adfert primum furoris, deinde interitus.

Auris (*d*) quoque dolor acutus, cum febre continua vehementique, ſæpe mentem turbat: & ex eo caſu juniores interdum intra ſeptimum diem moriuntur; ſeniores tardius: quoniam neque æque magnas febres experiuntur, neque æque inſaniunt: ita ſuſtinent, dum is adfectus in pus vertatur. Suffuſæ quoque (*e*) ſanguine mulieris mammæ, furorem venturum eſſe, teſtantur.

Quibus autem longæ (*f*) febres ſunt, his aut abſceſſus aliqui, aut articulorum dolores erunt. Quorum faucibus in febre illiditur ſpiritus, inſtat his nervorum diſtentio. Si angina ſubito (*g*) finita eſt, in pulmonem id malum tranſit; idque ſæpe intra ſeptimum diem occidit: quod niſi incidat, ſequitur, ut aliqua parte ſuppuret.

Denique, poſt alvi longam reſolutionem (*h*) tormina: poſt hæc, inteſtinorum levitas oritur.

(c) *Coac. Præn. VI.* 104.
(d) *Coac. Præn. II.* 58.
(e) *Aph.* V. 40.
(f) *Aph.* IV. 44.
(g) *Aph.* V. 10. ACT. *Meth. Med.* I. 17.
(h) *Aph.* VII. 23. &c.

Post nimias destillationes, tabes (*i*). Post lateris (*k*) dolorem, vitia pulmonum: post hæc, (*l*) insania. Post magnos (*m*) fervores corporis, nervorum rigor, aut distentio. Ubi caput (*n*) vulneratum est, delirium: ubi vigilia (*o*) torsit, nervorum distentio: ubi vehementer venæ (*p*) supra ulcera moventur, sanguinis profluvium erit.

Suppuratio vero pluribus modis excitatur. Nam si longæ febres sine dolore, sine manifesta causa remanent, in aliquam partem id malum incumbit, sed in junioribus tantum: nam in senioribus ex ejusmodi morbo quartana fere nascitur. Eadem suppuratio fit, si præcordia dura & dolentia ante (*q*) diem vigesimum hominem non sustulerunt, neque sanguis ex naribus fluxit, maximeque in adolescentibus; utique, si inter principia aut oculorum caligo, aut capitis dolores fuerunt: sed tum in inferioribus partibus aliquid abscedit. At si præcordia tumorem (*r*) mollem habent, neque habere intra sexaginta dies desinunt, hæretque per omne id tempus febris, tum in superioribus partibus fit abscessus: ac, si inter ipsa initia sanguis e naribus non fluit, circa aures erumpit.

Cumque omnis longus tumor ad suppuratio-

(i) *De l. in Hom.* XXVII. I.
(k) *Aph.* VII. II.
(l) *Aph.* VII. 12.
(m) *Aph.* VII. 13.
(n) *Aph.* VII. 14.
(o) *Aph.* VII. 18.
(p) *Aph.* VII. 21.
(q) *Coac. Præn.* II. 228.
(r) *Coac.* II. 232.

nem fere ſpectet, magis eo tendit is, qui in præcordiis, quam is, qui in ventre eſt: & is, qui ſupra umbilicum, quam is, qui infra eſt.

Si laſſitudinis etiam ſenſus in febre eſt, vel in maxillis, vel in articulis aliquid abſcedit (ſ). Interdum quoque urina tenuis & cruda ſic diu fertur, ut alia ſalutaria ſigna ſint, exque eo caſu plerumque infra tranſverſum ſeptum (quod διάφραγμα Græci vocant) fit abſceſſus.

Dolor pulmonis, ſi neque per ſputa, neque per cucurbitulas, neque per ſanguinis detractionem, neque per victus rationem finitus eſt, vomicas aliquas interdum excitat, aut circa vigeſimum diem, aut circa triceſimum, aut circa quadrageſimum, nonnunquam etiam circa ſexageſimum. Numerabimus autem ab eo die, quo primum febricicavit aliquis, aut inhorruit, aut gravitatem ejus partis ſenſit. Sed hæ vomicæ modo a pulmone, modo a coſtarum parte naſcuntur. Quod ſuppurat, ea parte, quam adficit, dolorem inflammationemque concitat, ipſumque calidius eſt: &, ſi in partem ſanam aliquis decubuit, onerare eam ex pondere aliquo videtur.

Omnis etiam ſuppuratio, quæ nondum oculis patet, ſic deprehendi poteſt: ſi febris non dimittit, eaque interdiu levior eſt, noctu increſcit; (t) multus ſudor oritur; cupiditas tuſſiendi eſt, & pene nihil in tuſſi exſcreatur; oculi cavi ſunt; malæ rubent; venæ ſub lingua inalbeſcunt; in manibus fiunt adunci ungues; digiti, maximeque ſummi, calent; in pedibus (u)

(ſ) *Aph.* IV. 31.
(t) *De loc. in Hom.* XXVIII. 12.
(u) *De loc. in Hom.* XXVIII. 8.

tumores sunt; spiritus difficilius trahitur; cibi fastidium est; pustulæ toto corpore oriuntur. Quod si protinus initio dolor & tussis fuit, & spiritus difficultas, vomica vel ante vel circa vigesimum diem erumpet. Si serius ista cœperint, necesse est quidem increscant, sed quo minus cito adfuerint, eo tardius solventur.

Solent etiam in gravi morbo pedes cum digitis unguibusque nigrescere: quod si non est mors consecuta, & reliquum corpus convaluit, pedes tamen decidunt.

CAP. VIII.

Quæ notæ in quoque morbi genere vel spem vel pericula ostendant.

SEQUITUR, ut in quoque morbi genere proprias notas explicem, quæ vel spem, vel periculum ostendant. Ex vesica dolenti, si purulenta (*a*) urina processit, inque eo leve & album subsedit, metum detrahit.

In pulmonis morbo, si sputo (*b*) ipso levatur dolor, quamvis id purulentum est, tamen si æger facile spirat, facile exscreat, morbum ipsum non difficulter fert, potest ei secunda valetudo contingere. Neque inter initia terreri convenit, si protinus sputum mistum est rufo quodam sanguine, dummodo statim sedetur. Laterum (*c*)

(a) *Præn.* XIII. 16. *Præd.* II. XII. 2.
(b) *Præn.* XIX. II.
(c) *Aph.* V. 15.

dolores, suppuratione facta, deinde intra quadragesimum diem purgata, finiuntur. Si in jocinore vomica est, & ex ea fertur pus purum (*d*) & album, salus ei facilis. Id enim malum in tunica est.

Ex suppurationibus vero hæ tolerabiles sunt, quæ in (*e*) exteriorem partem feruntur, & acuuntur. At ex his, quæ intus (*f*) procedunt, hæ leviores, quæ conclusæ cutem non adsciunt, eamque & sine dolore & ejusdem coloris, cujus reliquæ partes sunt, sinunt esse. Pus (*g*) quoque, quacumque parte erumpit, si est leve, album & unius modi, sine ullo metu est; &, quo effuso, febris protinus conquievit, desieruntque urgere cibi fastidium & potionis desiderium. Si quando etiam suppuratio descendit in crura, sputumque ejusdem factum pro rufo purulentum est, periculi minus est. At in tabe ejus, qui salvus futurus est, sputum esse debet album (*h*), æquale totum ejusdemque coloris, sine pituita: eique etiam simile esse oportet, si quid in nares a capite destillat.

Longe optimum est, (*i*) febrem omnino non esse: secundum est, tantillam esse, ut neque tantulum cibum impediat, neque crebram sitim faciat. Alvus (*k*) in hac valetudine ea tuta est, quæ quotidie coacta, eaque convenientia his,

(d) *Aph.* VII. 45.
(e) *Præn.* VII. 3.
(f) *Præn.* VII. 5.
(g) *Præn.* VII. 6.
(h) *Prædict.* II. XII. 2.
(i) *Præd.* II. XII. 4.
(k) *Præd.* II. XII. 5.

quæ adſumuntur, reddit. Corpus id, quod minime tenue, maximeque lati (*l*) pectoris atque ſetoſi eſt, cujuſque cartilago exigua, & carnoſa eſt.

Super tabem ſi mulieri quoque ſuppreſſa menſtrua fuerunt, & circa pectus atque ſcapulas dolor manſit, ſubitoque (*m*) ſanguis erupit, levari morbus ſolet: nam & tuſſis minuitur, & ſitis atque febriculæ deſinunt. Sed iiſdem (*n*) fere, niſi redit ſanguis, vomica erumpit: quæ quo cruentior, eo melior eſt.

Aqua autem inter cutem minime terribilis eſt, quæ nullo antecedente morbo cœpit: deinde, quæ longo morbo ſupervenit, utique, ſi firma (*o*) viſcera ſunt; ſi ſpiritus facilis; ſi nullus dolor; ſi ſine calore corpus eſt; æqualiterque in extremis partibus macrum eſt; ſi venter mollis; ſi nulla (*p*) tuſſis; nulla ſitis; ſi lingua, ne per ſomnum quidem, inareſcit; ſi cibi cupiditas eſt; ſi venter medicamentis movetur; ſi per ſe (*q*) excernit mollia & figurata; ſi non extenuatur; ſi urina, & vini mutatione, & epotis aliquibus medicamentis mutatur; ſi corpus ſine laſſitudine eſt, & motum facile ſuſtinet: ſiquidem in quo omnia hæc ſunt, is ex toto tutus eſt: in quo plura ex his ſunt, is in bona ſpe eſt.

Articulorum vero vitia, ut podagræ chiragræque, ſi juvenes (*r*) tentarunt, neque callum in-

---

(l) *Præd.* II. XII. 7.
(m) *II. Præd.* XIV. 3.
(n) *II. Præd.* XIV. 6. 7.
(o) *II. Præd.* XI. 6.
(p) *II. Præd.* XI. 16.
(q) *Aph.* VII. 29.
(r) *II. Præd.* XV. 6. 7. 8.

duxerunt, ſolvi poſſunt: maximeque (s) torminibus leniuntur, & ſi quocumque modo venter fluit.

Item morbus (t) comitialis ante pubertatem ortus, non ægre finitur. Et, in quo ab una parte corporis venientis acceſſionis ſenſus incipit, optimum eſt a manibus pedibuſve initium fieri: deinde, a lateribus: peſſimum inter hæc, a (u) capite. Atque in his quoque ea maxime proſunt, quæ per dejectiones excernuntur.

Ipſa autem dejectio ſine ulla noxa eſt, quæ ſine febre eſt; ſi celeriter deſinit; ſi contrectato ventre nullus motus ejus ſentitur; ſi extremam alvum ſpiritus ſequitur. Ac ne tormina quidem periculoſa ſunt, ſi ſanguis & ſtrigmenta deſcendunt, dum febris cæteræque acceſſiones hujus morbi abſint: adeo ut etiam gravida (x) mulier, non ſolum conſervari poſſit, ſed etiam partum reſervare. Prodeſtque in hoc morbo, ſi jam ætate aliquis proceſſit.

Contra, inteſtinorum (y) levitas facilius a teneris ætatibus depellitur, utique, ſi ferri urina, & ali cibo corpus incipit.

Eadem ætas prodeſt & in coxæ dolore, & humerorum, & in omni reſolutione nervorum. Ex quibus coxæ, ſi ſine torpore eſt, ſi leviter friget, quamvis magnos dolores habet, tamen & facile & mature ſanatur: reſolutumque membrum, ſi nihilo minus alitur, fieri ſanum poteſt. Oris re-

(s) *II. Præd.* XV. 4.
(t) *II. Præd.* XVI. 1. *Aph.* V. 7.
(u) *II. Præd.* XVI. 7.
(x) *II. Præd.* XXX. 14.
(y) *II. Præd.* XXXI. 12. 15. 16.

ſolutio etiam, alvo cita finitur. Omniſque dejectio (z) lippienti prodeſt. At varix (a) ortus, vel per ora venarum ſubita profuſio ſanguinis, vel tormina, inſaniam tollunt. Humerorum (b) dolores, qui ad ſcapulas vel manus tendunt, vomitu atræ bilis ſolvuntur. Et quiſquis dolor deorſum tendit, ſanabilior eſt. Singultus (c) ſternutamento finitur. Longas dejectiones (d) ſupprimit vomitus. Mulier ſanguinem vomens (e), profuſis menſtruis, liberatur. Quæ menſtruis (f) non purgatur, ſi ſanguinem ex naribus fudit, omni periculo vacat. Quæ locis laborat, aut difficulter (g) partum edit, ſternutamento levatur. Cui calor & (h) tremor eſt, ſaluti delirium eſt. Lienoſis bono (i) tormina ſunt.

Denique, ipſa febris, quod maxime mirum videri poteſt, ſæpe præſidio eſt. Nam & (k) præcordiorum dolores, ſi ſine inflammatione ſunt, finit; & in jocinoris (l) dolore ſuccurrit; & nervorum diſtentionem (m) rigoremque, ſi poſtea cœpit, ex toto tollit: & ex difficultate urinæ morbum tenuioris inteſtini ortum, ſi urinam

(z) *Aph.* VI. 17.
(a) *Aph.* VI. 21.
(b) *II. Præd.* XLIV. 2.
(c) *Aph.* VI. 13.
(d) *Aph.* VI. 15.
(e) *Aph.* V. 32.
(f) *Aph.* V. 33.
(g) *Aph.* V. 35.
(h) *Aph.* VI. 26.
(i) *Aph.* VI. 48.
(k) *Aph.* VI. 40.
(l) *Aph.* VII. 52.
(m) *Aph.* IV. 57.

per calorem movet, legat. At dolores capitis, quibus oculorum caligo, & rubor cum quadam frontis prurigine accedunt, sanguinis (*n*) profusione, vel fortuita, vel etiam petita, summoventur. Si capitis, ac frontis (*o*) dolores ex vento, vel frigore, aut æstu sunt, gravedine & sternutamentis finiuntur.

Febrem autem (*p*) ardentem, quam Græci καυσώδη vocant, subitus horror exsolvit. Si in febre aures (*q*) obtusæ sunt, si sanguis e naribus fluxit, aut venter resolutus est, illud malum definit ex toto. Nihil plus adversus (*r*) surditatem, quam biliosa alvus potest. Quibus in fistula (*s*) urinæ minuti abscessus, quos φύματα Græci vocant, esse cœperunt; iis, ubi pus ea parte profluxit, sanitas redditur. Ex quibus cum pleraque per se proveniant, scire licet, inter ea, quæ ars adhibet, naturam plurimum posse.

Contra, si caput in febre continenti dolet, neque quicquam remittit, malum atque mortiferum est: maximeque id periculum est pueris, a septimo anno ad quartumdecimum.

In pulmonis morbo, si sputum primis diebus non fuit, deinde a septimo die cœpit, & ultra septimum mansit, periculosum est: quantoque magis mixtos, neque inter se diductos colores habet, tanto deterius. Et tamen nihil pejus est, quam sincerum id edi, sive rufum est, sive cruen-

(n) *Aph.* VI. 10. *II. Præd.* XXXVI. 5.
(o) *II. Præd.* XXXVI. 8.
(p) *Aph.* IV. 58.
(q) *Aph.* IV. 60.
(r) *Aph.* IV. 28.
(s) *Aph.* IV. 82.

tum, five (t) album, five glutinofum; five pallidum, five fpumans: nigrum (u) tamen peffimum eft. In eodem morbo periculofa funt, tuffis, deftillatio; etiam, quod alias falutare habetur (x), fternutamentum. Periculofiffimumque eft, fi hæc fecuta fubita (y) dejectio eft.

Fere vero, quæ in pulmonis, eadem in lateris doloribus, & mitiora figna, & afperiora effe confuerunt. Ex jocinore fi pus (z) cruentum exit, mortiferum eft.

At ex fuppurationibus hæ (a) peffimæ funt, quæ intus tendunt, fic ut exteriorem quoque cutem decolorent: ex his deinde, quæ in exteriorem partem prorumpit; tum quæ maximæ, quæque planiffimæ funt. Quod fi, ne rupta quidem vomica, vel pure extrinfecus emiffo, febris quievit, aut quamvis quieverit, tamen repetit, item, fi fitis eft, fi cibi faftidium, fi venter liquidus, fi pus eft lividum & pallidum, fi nihil æger exfcreat nifi pituitam fpumantem, periculum certum eft. Atque ex his quidem fuppurationibus, quas pulmonum morbi concitarunt, fere fenes moriuntur: ex cæteris juniores.

At in tabe fputum mixtum purulentum, febris affidua, quæ & cibi tempora eripit, & fiti affligit, in corpore tenui periculum fubeffe teftatur. Si quis etiam in eo morbo diutius traxit, ubi ca-

(t) *Præn.* XIII. 6.
(u) *Præn.* XIII. 8.
(x) *Aph.* VI. 16. *Coac. Præn.* III. 174. *Præn.* XIII. 10.
(y) *Aph.* V. 12.
(z) *Aph.* VII. 45.
(a) *Præn.* VII.

pilli (*b*) fluunt; ubi urina quædam (*c*) araneis similia superſidentia oſtendit; atque in ſputis odor (*d*) fœdus eſt; maximeque, ubi poſt hæc orta dejectio eſt, protinus moritur: utique, ſi tempus (*e*) autumni eſt: quo fere, qui cætera parte anni traxerunt, reſolvuntur. Item, pus exſpuiſſe in hoc morbo, deinde ex toto ſpuere (*f*) deſiiſſe, mortiferum eſt. Solet etiam in adoleſcentibus is morbus, ex vomica, fiſtulave oriri, qui non facile ſaneſcunt, niſi ſi multa ſigna bonæ valetudinis ſubſecuta ſunt. Ex reliquis (*g*) vero minime facile ſanantur virgines, aut eæ mulieres, quibus ſupervenit tabes, quod menſtrua ſuppreſſa ſint.

Cui vero ſano (*h*) ſubitus dolor capitis ortus eſt, dein ſomnus oppreſſit, ſic ut ſtertat, neque expergiſcatur, intra ſeptimum diem pereundum eſt: magis ſi, cum alvus cita non anteceſſerit, palpebræ dormientis non coeunt, ſed album oculorum adparet. Quos tamen (*i*) ita mors ſequitur, ſi id malum non eſt febre diſcuſſum.

At (*k*) aqua inter cutem, ſi ex acuto morbo cœpit, ad ſanitatem raro perducitur: utique, ſi contraria his, quæ ſupra poſita ſunt, ſubſequuntur. Æque in ea quoque tuſſis (*l*) ſpem tollit:

(b) *Aph.* V. 11.
(c) *Præn.* XII. 1. *Coac. Præn.* V. 49.
(d) *Aph.* V. 11.
(e) *Aph.* III. 10.
(f) *Aph.* VII. 16. 78.
(g) *II. Præd.* XIII. 5.
(h) *Aph.* VI. 51.
(i) Cita *vel* certa, *lego.*
(k) *Præn.* VIII. 1.
(l) *Aph.* VI. 35. VII. 47.

item, ſi ſanguis ſurſum (*m*) deorſumve erupit, & aqua medium corpus implevit. Quibuſdam etiam in hoc morbo (*n*) tumores oriuntur, deinde deſinunt, deinde rurſus adſurgunt. Hi quidem tutiores ſunt, quam qui ſupra comprehenſi ſunt, ſi adtendunt: ſed fere fiducia ſecundæ valetudinis opprimuntur. Illud jure aliquis mirabitur, quomodo quædam ſimul & adfligant noſtra corpora, & parte aliqua tueantur. Nam, ſive aqua inter cutem quem implevit, ſive in magno abſceſſu (*o*) multum puris coiit, ſimul id omne effudiſſe; æque mortiferum eſt, ac ſi quis ſani corporis vulnere factus exſanguis eſt.

Articuli vero cui ſic dolent, ut ſuper eos ex callo quædam tubercula innata ſint, nunquam liberantur: quæque eorum vitia vel in (*p*) ſenectute cœperunt, vel in ſenectutem ab adoleſcentia pervenerunt, ut aliquando leniri poſſunt, ſic nunquam ex toto finiuntur.

Morbus quoque comitialis poſt annum quintum & vigeſimum ortus ægre curatur: multoque ægrius is, qui poſt quadrageſimum annum cœpit: adeo ut in ea ætate (*q*) aliquid in natura ſpei, vix quicquam in medicina ſit. In eodem morbo, ſi ſimul totum (*r*) corpus adficitur, neque ante in partibus aliquis venientis mali ſenſus eſt, ſed homo ex improviſo concidit, cujuſcumque

(m) *II. Præd.* XI. 30.
(n) *II. Præd.* XI. 33.
(o) *Aph.* VI. 27.
(p) *II. Præd.* XV. 2.
(q) *Aph.* II. 45.
(r) *II. Præd.* XVI. 4.

que is ætatis eſt, vix ſaneſcit: ſi vero aut mens læſa eſt, aut nervorum facta reſolutio, medicinæ locus non eſt.

Dejectionibus (ſ) quoque ſi febris acceſſit; ſi inflammatio jocinoris, aut præcordiorum, aut ventris; ſi immodica ſitis; ſi longius tempus; ſi alvus varia; ſi cum dolore eſt, etiam mortis periculum ſubeſt: maximeque, ſi inter hæc tormina vetera eſſe cœperunt. Iſque morbus maxime (t) pueros abſumit uſque ad annum decimum: cæteræ ætates facilius ſuſtinent. Mulier (u) quoque gravida ejuſmodi caſu rapi poteſt: atque, etiamſi ipſa convaluit, partum tamen perdit. Quin etiam tormina (x) ab atra bile orſa mortifera ſunt: aut ſi ſub his, extenuato jam corpore, ſubito nigra alvus profluxit.

At inteſtinorum (y) levitas periculoſior eſt, ſi frequens dejectio eſt; ſi venter omnibus horis & cum ſono & ſine hoc profluit; ſi ſimiliter noctu & interdiu; ſi, quod excernitur, aut crudum eſt, aut nigrum, &, præter id, etiam leve, & mali odoris; ſi ſitis urget; ſi poſt potionem urina non redditur (quod evenit, quia tunc liquor omnis non in veſicam, ſed in inteſtina deſcendit); ſi os exulceratur; ſi rubet facies, & quaſi maculis quibuſdam colorum omnium diſtinguitur; ſi venter eſt quaſi fermentatus, pinguis atque rugoſus; ſi & cibi cupiditas non eſt. Inter quæ cum evi-

(ſ) *II. Præd.* XXX. 3. 4.
(t) *II. Præd.* XXX. 10.
(u) *II. Præd.* XXX. 14.
(x) *Aph.* IV. 24.
(y) *II. Præd.* XXXI. 2. 3. 4.

dens mors ſit, multo evidentior eſt, ſi jam in longinquum quoque id vitium eſt: maxime etiam, ſi in corpore ſenili eſt.

Si vero in tenuiore inteſtino morbus eſt (z), vomitus, ſingultus, nervorum diſtentio, delirium, mala ſunt. At in morbo arquato (a), durum fieri jecur, perniciofiſſimum eſt. Quos lienes (b) male habent, ſi tormina prehenderunt, deinde converſa ſunt vel in aquam inter cutem, vel in inteſtinorum levitatem, vix ulla medicina periculo ſubtrahit. Morbus inteſtini tenuioris ex urinæ (c) difficultate, niſi febre reſolutus eſt, intra ſeptimum diem occidit. Mulier (d) ex partu, ſi cum febre vehementibus etiam & aſſiduis capitis doloribus premitur, in periculo mortis eſt. Si dolor atque inflammatio eſt in his partibus, quibus viſcera continentur, frequenter ſpirare, ſignum malum eſt.

Si ſine cauſa longus dolor capitis eſt, & in cervices ac ſcapulas tranſit, rurſuſque in caput revertitur, aut a capite ad cervices ſcapulaſque pervenit, perniciofus eſt: niſi vomicam aliquam excitat, ſic, ut pus (e) extuſſiatur; aut niſi ſanguis ex aliqua parte prorumpit; aut niſi in capite multa porrigo, totove corpore puſtulæ ortæ ſunt. Æque magnum malum eſt, ubi torpor (f) atque prurigo pervagantur, modo per totum caput, modo in parte; aut ſenſus alicujus ibi quaſi fri-

(z) *Aph.* VII. 10.
(a) *Aph.* VI. 42.
(b) *Aph.* VI. 43.
(c) *Aph.* VI. 44.
(d) *Aph.* V. 55.
(e) CAEL. AURELIAN. *Acut. Morb.* II. 16.
(f) *II. Præd.* XXXVII.

goris est, eaque ad summam quoque linguam perveniunt. Et, cum in iisdem ex abscessibus auxilium sit, eo tamen difficilior sanitas est, quo minus sæpe sub his malis illi subsequuntur.

In coxæ (*g*) vero doloribus, si vehemens torpor est, frigescitque crus & coxæ, alvusque nisi coacta non reddit, idque, quod excernitur, mucosum est; jamque ætas ejus hominis quadragesimum annum excessit, is morbus erit longissimus, minimumque annuus; neque finiri poterit, nisi aut vere, aut (*h*) autumno. Difficilis æque curatio est, in eadem ætate, ubi humerorum dolor (*i*) vel ad manus pervenit, vel ad scapulas tendit, torporemque & dolorem creat, neque bilis vomitu levata est.

Quacunque vero parte corporis membrum aliquod resolutum est, si neque (*k*) movetur, & emacrescit, in pristinum habitum non revertitur; eoque minus, quo vetustius (*l*) id vitium est, & quo magis in corpore senili est. Omnique resolutioni nervorum ad medicinam non idonea tempora sunt hiems (*m*) & autumnus: aliquid sperari potest vere & æstate. Isque morbus mediocris (*n*) vix (*o*) sanatur, vehemens sanari non potest. Omnis etiam dolor minus medicinæ paret, qui sursum (*p*) procedit.

(g) *II. Præd.* XLV. 2. *ad* 8.
(h) *Ex* HIPPOCRATE.
(i) *II. Præd.* XLIV. 1. 2.
(k) *II. Præd.* XLII. 8.
(l) *II. Præd.* XLIII. 2. 3.
(m) *II. Præd.* XLIII. 4.
(n) *Aph.* II. 42.
(o) ARETÆUS *de Morb. Diuturn.* I. 7.
(p) *II. Præd.* XLVI. 9.

Mulieri (*q*) gravidæ si subito mammæ emacuerunt, abortus periculum est. Quæ neque (*r*) peperit, neque gravida est, si lac habet, a menstruis defecta est.

Quartana (*s*) æstiva, brevis: autumnalis fere longa est; maximeque, quæ cœpit hieme adpropinquante. Si sanguis (*t*) profluxit, deinde secuta est dementia cum distentione nervorum, periculum mortis est. Itemque, si medicamentis (*u*) purgatum, & adhuc inanem, nervorum distentio oppressit: aut si in magno dolore, extremæ partes frigent. Neque is ad vitam (*x*) redit, qui ex suspendio, spumante ore, detractus est. Alvus (*y*) nigra, sanguini atro similis, repentina, sive cum febre, sive etiam sine hac est, perniciosa est.

CAP. IX.

De Morborum curationibus.

COGNITIS indiciis, quæ nos vel spe consolentur, vel metu terreant, ad curationes morborum transeundum est. Ex his quædam communes sunt, quædam propriæ. Communes, quæ pluribus morbis opitulantur. Propriæ, quæ singulis. Ante de communibus dicam. Ex quibus

(q) *Aph.* V. 37.
(r) *Aph.* V. 39.
(s) *Aph.* II. 25.
(t) *Aph.* V. 3.
(u) *Aph.* V. 4.
(x) *Aph.* II. 43.
(y) *Aph.* IV. 21.

tamen quædam non ægros solum, sed sanos quoque sustinent, quædam in adversa tantum valetudine adhibentur.

Omne vero auxilium corporis, aut demit aliquam materiam, aut adjicit, aut evocat, aut reprimit, aut refrigerat, aut calefacit, simulque aut durat, aut mollit, Quædam non uno modo tantum, sed etiam duobus inter se non contrariis adjuvant. Demitur materia, sanguinis detractione, cucurbitula, dejectione, vomitu, frictione, gestatione, omnique exercitatione corporis, abstinentia, sudore. De quibus protinus dicam.

CAP. X.

De sanguinis detractione per venas (a).

SANGUINEM, incisa vena, mitti novum non est: sed nullum pene morbum esse, in quo non mittatur, novum est. Item, mitti junioribus, & feminis uterum non gerentibus, vetus est. In pueris (b) vero idem experiri, & in senioribus, & in gravidis quoque mulieribus, vetus non est. Siquidem antiqui, primam ultimamque ætatem sustinere non posse hoc auxilii genus judicabant; persuaserantque sibi, mulierem gravidam, quæ ita curata esset (c), abortum esse facturam. Postea vero usus ostendit, nihil ex his esse perpetuum, aliasque potius observationes adhibendas esse, ad quas dirigi curantis consilium

(z) ACTUAR. *M. M. III.* 1.
(a) ACTUAR. *M. M. III.* 8.
(b) *Aphor.* V. 31,

debeat. Intereſt enim, non quæ ætas ſit, neque quid in corpore intus geratur, ſed quæ vires ſint. Ergo, ſi juvenis imbecillus eſt; aut ſi mulier, quæ gravida non eſt, parum valet, male ſanguis mittitur; emoritur enim vis, ſiquæ ſupererat, hoc modo erepta. At firmus puer, & robuſtus ſenex, & gravida mulier valens, tuto ſic curantur.

Maxime tamen in his medicus imperitus falli poteſt: quia fere minus roboris illis ætatibus ſubeſt. Mulierique prægnanti poſt curationem quoque viribus opus eſt, non tantum ad ſe, ſed etiam ad partum ſuſtinendum. Non, quicquid aut intentionem animi, aut prudentiam exigit, protinus ejiciendum eſt; cum præcipua in hoc ars ſit, quæ non annos numeret, neque conceptionem ſolam videat, ſed vires (*d*) æſtimet, & ex eo colligat, poſſit nec ne ſupereſſe, quod vel puerum, vel ſenem, vel in una muliere duo corpora ſimul ſuſtineat. Intereſt etiam inter valens corpus, & obeſum; inter tenue, & infirmum. Tenuioribus magis ſanguis, plenioribus magis caro abundat. Facilius itaque illi detractionem ejuſmodi ſuſtinent: celeriuſque ea, qui nimium eſt pinguis, adfligitur. Ideoque vis corporis melius ex venis, quam ex ipſa (*e*) ſpecie æſtimatur.

Neque ſolum hæc conſideranda ſunt, ſed etiam morbi genus quod ſit: utrum ſuperans, an deficiens materia læſerit: corruptum corpus ſit, an integrum. Nam ſi materia vel deeſt, vel integra eſt, iſtud alienum eſt. At ſi vel copia ſui male habet, vel corrupta eſt, nullo modo melius ſuccurritur. Ergo vehemens febris, ubi rubet cor-

---

(d) SORAN. EPHES. *Iſag.* c. 23.
(e) CICERO *in Oratore* c. 2.

pus, plenæque venæ tument, sanguinis detractionem requirit: item viscerum morbi (f), nervorumque resolutio, & rigor, & distentio: quicquid denique fauces difficultate spiritus strangulat; quicquid subito supprimit vocem; quisquis intolerabilis dolor est; & quacumque de causa ruptum aliquid intus atque collisum est: item malus corporis habitus; omnesque acuti morbi, qui modo, ut supra dixi, non infirmitate, sed onere nocent.

Fieri tamen potest, ut morbus quidem id desideret, corpus autem vix pati posse videatur: sed, si nullum tamen adpareat aliud auxilium, periturusque sit, qui laborat, nisi temeraria quoque via fuerit adjutus, in hoc statu boni medici est ostendere, quam nulla spes sine sanguinis detractione sit; faterique, quantus in hac ipsa re metus sit: & tum demum, si exigatur, sanguinem mittere. De quo dubitare in ejusmodi re non oportet, satius est enim anceps auxilium experiri, quam nullum. Idque maxime fieri debet, ubi nervi resoluti sunt; ubi subito aliquis obmutuit, ubi angina (g) strangulatur; ubi prioris febris accessio pene confecit, paremque subsequi verisimile est, neque eam videntur sustinere ægri vires posse.

Cum sit autem minime crudo sanguis mittendus, tamen ne id quidem perpetuum est; neque enim semper concoctionem res exspectat. Ergo, si ex superiore parte aliquis decidit, si contusus est, si ex aliquo subito casu sanguinem vomit, quamvis paulo ante sumpsit cibum, tamen pro-

(f) PATIN *ad* CELSUM *pag.* 238.
(g) *I. Epid.* VI. 26.

tinus ei demenda materia est, ne, si subsederit, corpus affligat. Idemque etiam in aliis casibus repentinis, qui strangulabunt, dictum erit.

At, si morbi ratio patiatur, tum demum nulla cruditatis suspicione remanente id fiet. Ideoque ei rei videtur aptissimus adversæ valetudinis dies secundus, aut tertius. Sed ut aliquando etiam primo die sanguinem mittere necesse est, sic nunquam utile post diem quartum est, cum jam spacio ipso materia vel exhausta est, vel corpus corrupit; ut detractio imbecillum id facere possit, non possit integrum. Quod si vehemens febris urget, in ipso impetu ejus sanguinem mittere, hominem jugulare est; exspectanda ergo intermissio est: si non decedit, cum crescere desiit: si neque remissio speratur, tunc quoque, quamvis pejor; sola tamen occasio non omittenda est.

Fere etiam ista medicina, ubi necessaria est, in biduum dividenda est. Satius est enim, primum levare ægrum, deinde perpurgare, quam simul omni vi effusa fortasse præcipitare. Quod si in cura quoque aquæ, quæ inter cutem est, ita respondet; quanto magis necesse est in sanguine respondeat?

Mitti vero is debet, si totius corporis causa sit, ex brachio: si partis alicujus, ex ea ipsa parte, aut certe quam proxima: quia non ubique mitti potest, sed in temporibus, in brachiis, juxta talos. Neque ignoro, quosdam dicere, quam longissime (*h*) sanguinem inde, ubi lædit, esse mittendum; sic enim averti materiæ cursum; at illo modo in idipsum, quod gravatur, evocari. Sed id-

(h) *De Nat. Hum.* XXII. 4. *De Venis* XIII. 6.

ipſum falſum eſt; proximum enim locum primo exhaurit: ex ulterioribus autem eatenus ſanguis ſequitur, quatenus emittitur: ubi is ſuppreſſus eſt, quia non trahitur, ne venit quidem. Videtur tamen uſus ipſe docuiſſe, ſi caput (*i*) fractum eſt, ex brachio potius ſanguinem mittendum eſſe: ſi quod in humero (*k*) vitium eſt, ex altero brachio; credo, quia ſi quid parum ceſſerit, opportuniores hæ partes injuriæ ſunt, quam quæ jam male habent. Avertitur quoque interdum ſanguis, ubi alia parte prorumpens, alia emittitur; deſinit enim fluere qua nolumus, inde objectis quæ prohibeant, alio dato itinere.

Mittere autem ſanguinem cum ſit expeditiſſimum, uſum habenti; tamen ignaro difficillimum eſt. Juncta enim eſt vena arteriis, his nervi. Ita, ſi nervum ſcalpellus adtigit, ſequetur nervorum (*l*) diſtentio, eaque hominem crudeliter conſumit. At arteria (*m*) inciſa neque coit, neque ſaneſcit: interdum etiam, ut ſanguis vehementer erumpat, efficit. Ipſius quoque venæ, ſi forte præciſa eſt, capita comprimuntur, neque ſanguinem emittunt. At ſi timide ſcalpellus demittitur, ſummam cutem lacerat, neque venam incidit. Nonnunquam etiam ea latet, neque facile reperitur; ita multæ res id difficile inſcio faciunt, quod perito facillimum eſt.

Incidenda ad medium vena eſt. Ex qua cum ſanguis erumpit, colorem ejus habitumque opor-

---

(i) *Quidam vir doctus l.* tactum.
(k) *Aph.* VI. 22.
(l) *De Morb.* III. 32.
(m) *Aph.* VI. 18. 19. *I. De Morb.* VII. 21.

tet adtendere. Nam si is crassus & niger est, vitiosus est; ideoque utiliter effunditur: (*n*) si rubet & pellucet, integer est; eaque missio sanguinis adeo non prodest, ut etiam noceat, protinusque is supprimendus est. Sed id evenire non potest sub eo medico, qui scit ex quali corpore sanguis mittendus sit. Illud magis fieri solet, ut æque niger assidue primo die profluat; quod quamvis ita est, tamen si jam satis fluxit, supprimendus est: semperque ante finis faciendus est, quam (*o*) anima deficiat.

Deligandumque brachium superimposito expresso ex aqua frigida penicillo; & postero die adverso medio digito vena fricanda, ut recens coitus ejus resolvatur, iterumque sanguinem fundat. Sive autem primo, sive secundo die sanguis, qui crassus & niger initio fluxerat, & rubere, & pellucere cœpit, satis materiæ detractum est, atque quod superest, sincerum est: ideoque protinus brachium deligandum, habendumque ita est, donec valens cicatricula sit; quæ celerrime in vena confirmatur.

CAP. XI.

De Sanguinis detractione per Cucurbitulas.

CUCURBITULARUM (*a*) vero duo genera sunt: æneum, & corneum. Ænea,

(n) Casaub. *in* Athenæum *Animadv. L.* 1. c. 20. *pag.* 60.

(o) Soran. Ephesius *Isagog.* 1. *cap.* 22.

(a) Prosp. Alpin. *de Medic. Ægypt.* 11, 13.

altera parte patet; altera, clausa est. Cornea, altera parte æque patens, altera foramen habet exiguum. In æneum, linamentum ardens conjicitur, ac si os ejus corpori aptatur, imprimiturque, donec inhæreat. Cornea, per se corpori imponitur; deinde, ubi ea parte, qua exiguum foramen est, ore spiritus adductus est, superque cera cavum id clausum est, æque inhærescit. Utraque non ex his tantum materiæ generibus, sed etiam ex quolibet alio recte fit. Ac si cætera defecerunt, calyculus quoque aut pultarius, oris compressioris, ei rei commodo aptatur. Ubi inhæsit, si concisa ante scalpello cutis est, sanguinem extrahit: si integra est, spiritum. Ergo ubi materia, quæ intus est, lædit; illo modo: ubi inflatio, hoc imponi solet.

Usus autem cucurbitulæ præcipuus est ubi non in toto corpore, sed in parte aliqua vitium est, quam exhauriri ad confirmandam valetudinem satis est. Idque ipsum testimonium est, etiam scalpello sanguinem, ubi membro succurritur, ab ea potissimum parte, quæ jam læsa est, esse mittendum: quod nemo cucurbitulam diversæ parti imponit, nisi cum profusionem sanguinis eo avertit; sed ei ipsi, quæ dolet, quæque liberanda est.

Opus esse cucurbitula potest in morbis longis (quamvis & iis jam spacium aliquod accessit) sive corrupta materia, sive spiritu male habente. In acutis quoque quibusdam, si levari corpus debet, & ex vena sanguinen mitti, vires non patiuntur. Idque auxilium ut minus vehemens, ita magis tutum; neque unquam periculosum est, etiamsi in medio febris impe-

tu, etiamsi in cruditate adhibetur. Ideoque ubi sanguinem mitti opus est, si incisa vena præceps periculum est, aut nobili in parte corporis vitium est, etiam huc potius confugiendum est; cum eo tamen, ut sciamus, hic ut nullum periculum, ita levius præsidium esse; nec posse vehementi (*b*) malo, nisi æque vehemens auxilium succurrere.

CAP. XII.

De Dejectione.

DEJECTIONEM autem antiqui variis medicamentis, crebraque alvi ductione in omnibus fere morbis moliebantur: dabantque aut nigrum veratrum, aut filiculam, squamam æris, quam λεπίδα χαλκῦ Græci vocant; aut lactucæ marinæ (*a*) lac, cujus gutta pani adjecta abunde purgat; aut lac vel asininum, vel bubulum, vel caprinum, eique salis paulum adjiciebant, decoquebantque id, &, sublatis his, quæ coierant, quod quasi serum supererat, bibere cogebant.

Sed medicamenta stomachum fere lædunt. Ideoque omnibus catharticis aloë miscenda est. Alvus si vehementius fluit, aut sæpius ducitur, hominem infirmat. Ergo nunquam in adversa valetudine medicamentum ejus rei causa recte datur, nisi ubi is morbus sine febre est. Ut

(b) *De Arte* XIII. 16. ERASM. *Adag.* malo nodo. CHRYS. *ad Genes cap.* I. *Homil.* VI.

(a) PATIN. *pag.* 248.

cum veratrum nigrum, aut atra bile vexatis, aut cum (b) tristitia insanientibus, aut iis, quorum nervi parte aliqua resoluti sunt, datur. At, ubi febres sunt, satius est ejus rei causa cibos potionesque adsumere, qui simul & alant, & ventrem molliant. Suntque valetudinis genera, quibus ex lacte purgatio convenit.

2. *De Alvi ductionne* (c).

Plerumque vero alvus lotionibus ducenda est; quod, ab ASCLEPIADE (d) quoque sic vituperatum, ut tamen servatum sit, video plerunque seculo nostro, præteriri. Est autem ea moderatio, quam is secutus videtur, aptissima; ut neque sæpe (e) medicina tentetur, & tamen semel, vel summum bis, non omittatur, si caput grave est; si oculi caligant; si morbus majoris intestini est, quod Græci κόλον nominant, si in imo ventre, aut in coxa dolores sunt; si in stomachum quædam biliosa concurrunt, vel etiam pituita eo se, humorve aliquis aquæ similis confert; si spiritus difficilius redditur; si nihil per se venter excernit; utique, si juxta quoque stercus est, & intus remanet; aut si stercoris odorem nihil dejiciens æger ex spiritu suo sentit; aut si corruptum est, quod excernitur, aut si prima inedia febrem non sustulit; aut si sanguinem mitti, cum opus sit, vires non pa-

(b) *I. Diæt.* XXIII. 10. *De Insomn.* VI. 5. *de victu Acut.* LVI.

(c) PLUTARCH. *de tuend. valet. p.* 232.

(d) PLIN. XXVI. 3.

(e) CRATON. *Consilia Med. ex ed.* SCHOLZU.

tiuntur, tempusve ejus rei præteriit; aut si multum ante morbum aliquis potavit; aut si is, qui sæpe, vel sponte, vel casu purgatus est, subito habet alvum suppressam.

Servanda vero illo sunt, ne ante diem tertium ducatur: ne ulla cruditate substante: ne in corpore infirmo, diuque in adversa valetudine exhausto: neve in eo, cui satis alvus reddit quotidie, quive eam liquidam habet: neve in ipso accessionis impetu, quia, quod tum infusum est, alvo continetur, regestumque in caput, multo gravius periculum efficit. Pridie vero abstinere debet æger, ut aptus tali curationi sit. Eodem die ante, aliquot horis, aquam calidam bibere, ut superiores ejus partes madescant: tum immittenda in alvum est; si levi medicina contenti sumus, pura aqua; si paulo valentiori, mulsa; si leni, aqua, in qua fœnum græcum, vel ptisana, vel malva decocta sit: si reprimendi causa, ex (f) verbenis. Acris autem est marina aqua, vel alia sale adjecto: at utraque decocta commodior est. Acrior fit, adjecto vel oleo, vel nitro, vel melle quoque. Si acrior est, eo plus extrahit, sed minus facile sustinetur. Id quod infunditur, neque frigidum esse oportet, neque calidum; ne alterutro modo lædat. Cum infusum est, quantum fieri potest, continere se in lectulo debet æger, nec primæ cupiditati dejectionis protinus cedere; ubi necesse est, tum demum desidere. Fereque eo modo dempta materie, superioribus partibus levatis, morbum ipsum mollit. Cum

---

(f) *Pro quavis herba, sic* PLIN. XXVI. C. 10. Satyrii *nomine quasvis herbas venerem excitantes nominat.*

vero, quotiens res coëgit, desidendo aliquis se exhausit, paulisper debet conquiescere; &, ne vires deficiant, utique eo die cibum adsumere; qui plenior, an exiguus sit dandus, ex ratione ejus accessionis, quæ exspectabitur, aut in metu non erit, æstimari oportebit.

CAP. XIII.

De Vomitu (a).

AT vomitus, ut in secunda quoque valetudine sæpe necessarius biliosis est; sic etiam in his morbis, quos bilis concitavit. Ergo omnibus, qui ante febres horrore & tremore vexantur: omnibus, qui cholera laborant: omnibus etiam cum quadam hilaritate insanientibus; & comitiali quoque morbo oppressis necessarius est.

Sed, si acutus morbus est, sicut in cholera; si febris est, inter rigores, asperioribus medicamentis opus non est; sicut in dejectionibus quoque supra dictum est. Satisque est, ea vomitus causa sumi, quæ sanis quoque sumenda esse proposui.

At ubi longi valentesque morbi sine febre sunt, ut comitialis aut insania, veratro quoque albo utendum est. Id neque hieme, neque æstate recte datur: optime, vere: tolerabiliter, autumo. Quisque daturus erit, id agere ante

(a) HIPPOCRAT. *T.* I. *pag.* 651. *III. De Diæt.* IV.

debet, ut accepturi corpus (*b*) humidius sit. Illud scire oportet, omne ejusmodi medicamentum, quod (*c*) potui datur, non semper ægris prodesse, semper (*d*) sanis nocere.

CAP. XIV.

De Frictione (*a*).

DE frictione vero & gestatione adeo multa ASCLEPIADES, tanquam inventor ejus, (*b*) posuit in eo volumine, quod *Communium Auxiliorum* inscripsit, ut, cum trium tantum faceret mentionem, hujus & vini & gestationis, tamen maximam partem in hoc consumpserit. Oportet autem neque recentiores viros in his fraudare, quæ vel repererunt, vel recte secuti sunt; & tamen ea, quæ apud antiquiores aliquos posita sunt, authoribus suis reddere. Neque dubitari potest, quin latius quidem, & dilucidius, ubi & quomodo frictione utendum esset, ASCLEPIADES præceperit; nihil tamen reperit, quod non a vetustissimo authore HIPPOCRATE paucis verbis comprehensum sit: qui dixit, *Frictione, si vehemens sit*, (*c*) *durari corpus*

(b) *Aph.* IV. 13.
(c) *Vomitui.*
(d) *Aph.* II. 36. IV. 16.

(a) ORIBAS. *Med. Collect.* VI. 13. 17. 18. *&c.*
(b) PLIN. XXVI. 3. MERCUR. *de Arte Gymn.* I. 7.
(c) *III. Diæt.* XLII. 9. 10. ORIBAS. *Synops.* I. 4. PLIN. XXVIII. 4.

corpus: ſi lenis, molliri: ſi multa, minui: ſi modica, impleri. Sequitur ergo, ut tum utendum ſit, cum aut adſtringendum corpus ſit, quod fluens eſt: aut molliendum, quod induruit: aut digerendum in eo, cui copia nocet: aut alendum id, quod tenue & infirmum eſt.

Quas tamen ſpecies, ſi quis curioſius æſtimet, (quod jam ad medicum non pertinet), facile intelliget, omnes ex una cauſa pendere, quæ demit. Nam & adſtringitur aliquid, eo dempto, quod interpoſitum, ut id laxaretur, effecerat: & mollitur, eo detracto, quod duritiem creabat: impletur, non ipſa frictione, ſed eo cibo, qui poſtea uſque ad cutem, digeſtione quadam relaxatam penetrat. Diverſarum vero rerum in modo cauſa eſt.

Inter unctionem autem & frictionem multum intereſt. Ungi enim, leniterque pertractari corpus, etiam in acutis & recentibus morbis oportet; in remiſſione tamen, & ante cibum. Longa vero frictione uti, neque in acutis morbis, neque increſcentibus convenit; præterquam cum phreneticis ſomnus ea quæritur. Amat autem hoc auxilium valetudo longa, & jam a primo impetu inclinata. Neque ignoro, quoſdam dicere, omne auxilium neceſſarium eſſe increſcentibus morbis, non cum jam per ſe finiuntur. Quod non ita ſe habet. Poteſt enim morbus, etiam qui per ſe finem habiturus eſt, citius tamen adhibito auxilio tolli; quod duabus de cauſis neceſſarium eſt: & ut quam primum bona valetudo contingat; & ne morbus, qui remanet, iterum, quamvis levi de cauſa, exaſperetur. Poteſt enim morbus minus gravis eſſe, quam fuerit; neque ideo tamen ſolvi; ſed reli-

quiis quibusdam inhærere, quas admotum aliquod auxilium discutiat.

Sed ut, levata quoque adversa valetudine, recte frictio adhibetur; sic nunquam adhibenda, est febre increscente, verum, si fieri poterit, cum ex toto corpus ea vacabit; sin minus, certe cum ea remiserit. Eadem autem modo in totis corporibus esse debet, ut cum infirmus aliquis implendus: modo in partibus; aut quia ipsa ejus membri imbecillitas id requirit, aut quia alterius. Nam & capitis (*d*) longos dolores ipsius frictio levat; non in impetu tamen doloris: & membrum aliquod resolutum ipsius frictione confirmatur. Longe tamen sæpius aliud perfricandum est, cum aliud dolet: maximeque cum a summis, aut a mediis partibus corporis evocare materiam volumus; ideoque extremas partes perfricamus.

Neque audiendi sunt, qui numero finiunt, quoties aliquis perfricandus sit. Id enim ex viribus hominis colligendum est. Ut si quis perinfirmus est, potest satis esse quinquagies: si robustior, potest ducenties esse faciendum, inter utrumque deinde, prout vires sunt. Quo fit, ut etiam minus sæpe in muliere, quam in viro: minus sæpe in puero, vel sene, quam in juvene, manus dimovendæ sint.

Denique, si certa membra perfricantur, multa valentique fricatione opus est. Nam neque totum corpus infirmari cito per partem potest, & opus est quam plurimum materiæ digeri, sive ipsum membrum, sive per id aliud levamus.

(d) Aretæus *de Diut. Curat.* 1. 1.

At, ubi totius corporis imbecillitas hanc curationem per totum id exigit, brevior esse debet & lenior; ut tantummodo summam cutem emolliat, quo facilius capax ex recenti novæ materiæ fiat.

In malis jam ægrum esse testatur (*e*), ubi exterior pars corporis friget, interior cum siti calet, ut supra posui. Sed tunc quoque unicum in frictione præsidium est, quæ si calorem evocavit, potest alicui medicinæ locum facere.

CAP. XV.

De Gestatione (*a*).

GESTATIO quoque longis & jam inclinatis morbis aptissima est; utilisque est & his corporibus, quæ jam ex toto febre carent, sed adhuc exerceri per se non possunt; & his, quibus lentæ morborum reliquiæ remanent, neque aliter eliduntur. ASCLEPIADES etiam in recenti vehementique, præcipueque ardente febre, ad discutiendam eam, gestatione dixit utendum. Sed id periculose fit; meliusque in quiete ejusmodi impetus sustinetur. Si quis tamen (*b*) experiri volet, sic experiatur, si lingua non erit aspera, si nullus tumor, nulla durities, nullus dolor visceribus, aut capiti, aut præcordiis suberit. At ex toto, nunquam

---

(e) *Aph.* IV. 48.
(a) ORIBAS. *Coll. Medic.* VI. 23.
(b) ORIBAS. *Medic. Coll.* VI. 25.

gestari corpus dolens debet, sive id in toto, sive in parte est; nisi tamen solis nervis dolentibus; neque unquam increscente febre, sed in remissione ejus.

Genera (*c*) autem gestationis plura sunt: quæ adhibenda sunt & pro viribus cujusque, & pro opibus; ne aut imbecillum hominem nimis digerant, aut humili desint.

Gestationum lenissima est navi, vel in portu, vel in flumine; vel lectica, aut scamno: acrior, vehiculo: vehementior, in alto mari (*d*) navi. Atque hæ ipsæ & intendi & leniri possunt. Si nihil horum est, suspendi lectus debet, & moveri. Si ne id quidem est, at certe uni pedi lecti fulcimentum subjiciendum est, atque ita lectus huc & illuc manu impellendus.

Et levia quidem genera exercitationis infirmissimis conveniunt: valentiora vero his, qui jam pluribus diebus febre liberati sunt; aut his, qui gravium morborum initia sic sentiunt, ut adhuc febre vacent (quod & in tabe, & in stomachi vitiis, & cum aqua cutem subiit, & interdum in morbo regio fit) aut ubi quidam morbi, qualis comitialis, qualis insania est, sine febre, quamvis diu, manent. In quibus adfectibus ea quoque genera exercitationum necessaria sunt, quæ comprehendimus eo loco (*e*), quo, quemadmodum sani, neque firmi homines se gerere debent, præcepimus.

(c) ORIBAS. *Medic. Coll.* VI. 23.
(d) *Gloss.*
(e) *Lib.* I. C. I. 2.

CAP. XVI.

De Abstinentia (*a*).

ABSTINENTIÆ vero duo genera sunt. Alterum, ubi nihil adsumit æger: alterum, ubi non nisi quod oportet. Initia morborum primum (*b*) famem, sitimque desiderant: ipsi deinde morbi, moderationem, ut neque aliud quam expedit, neque ejus ipsius nimium sumatur; neque enim convenit juxta inediam protinus satietatem esse. Quod si sanis quoque corporibus inutile est, ubi aliqua necessitas famem fecit; quanto inutilius est infirmo, nedum ægro? Neque ulla res (*c*) magis adjuvat laborantem, quam tempestiva abstinentia.

Intemperantes homines apud nos, sibi cibi tempora, modum curantibus dant. Rursus alii, tempora medicis pro dono remittunt, sibi ipsis modum vendicant. Liberaliter agere se credunt, qui cætera illorum arbitrio relinquunt, in genere cibi liberi sunt; quasi quæratur, quid medico liceat, non quid ægro salutare sit. Cui vehementer nocet, quoties in ejus, quod adsumitur, vel tempore, vel modo, vel genere peccatur.

(a) SORAN. EPHES. *Isag. cap.* X.
(b) HIPP. *de Vet. M. T.* XV. *n.* 10.
(c) PLIN. XXVIII. 4.

CAP. XVII.

De Sudore.

SUDOR duobus modis elicitur; aut ſicco calore, aut balneo. Siccus calor eſt, & arenæ calidæ, (*a*) & laconici, & clibani, & quarundam nanuralium ſudationum, ubi a terra profuſus calidus vapor ædificio includitur, ſicut ſuper (*b*) Batas in murtetis habemus. Præter hæc, ſole quoque, & exercitatione is movetur. Utiliaque hæc genera ſunt, quoties humor intus nocet, iſque digerendus eſt. Ac nervorum quoque quædam vitia ſic optime curantur. Et cætera infirmis poſſunt convenire: ſol, & exercitatio tantum robuſtioribus; qui tamen ſine febre, vel initio morbi, vel etiam non gravibus morbis tenentur. Cavendum autem eſt, ne quid horum vel in (*c*) febre, vel in cruditate tentetur.

At balnei duplex uſus eſt. Nam modo, diſcuſſis febribus, initium cibi plenioris, vinique firmioris, valetudinem facit; modo febrem ipſam tollit. Fereque adhibetur, ubi ſummam cutem relaxari, evocarique corruptum humorem, & habitum corporis mutari expedit. Antiqui timidius eo utebantur: Asclepiades (*d*) audacius.

(a) Aetius *Tetr. I. Serm. III.* 9.

(b) *Alii* Baias, Horat. *Epiſt.* xv. *l.* 1. Ovid. *de A. A. L.* 1. Cassiodor. *Var. l.* ix. 6. Baias *legit* Ill. Hallerus.

(c) *L. de Morb. Mul.* lviii. 14.

(d) Plin. xxvi. 3.

Neque terrere autem ea res, si tempestiva est, debet: at ante tempus, nocet. Quisquis febre liberatus est, simulatque ea uno die non accessionis, tuto lavari potest. At si circuitum habere ea febris solita est, sic ut tertio, quartove die revertatur, quandocunque non accessit, balneum tutum est. Manentibus vero adhuc febribus, si hæ sunt lentæ, lienesque jamdiu male habent, recte medicina ista tentatur: cum eo tamen, ne præcordia dura sint, neve ea tumeant, neve lingua aspera sit, neve aut in medio corpore, aut in capite dolor ullus sit, neve tum febris increscat.

+ accessionis, eo qui proximus est post tempus

Et in his quidem febribus, quæ certum circuitum habent, duo balnei tempora sunt; alterum, ante horrorem; alterum, febre finita. In his vero, qui lentis febriculis diu detinentur, cum aut ex toto recessit accessio; aut si id non solet, certe lenita est, jamque corpus tam integrum est, quam maxime esse in eo genere valetudinis solet.

Imbecillus homo, iturus in balneum, vitare debet, ne ante frigus aliquod experiatur: ubi in balneum venit, paulisper resistere, experirique, num tempora adstringantur, & an sudor aliquis oriatur: illud si incidit, hoc non securum est, inutile eo die balneum est: & perungendus est is leniter, & referendus, vitandumque omni modo frigus, & abstinentia utendum. At si temporibus integris, primum ibi, deinde alibi sudor incipit, fovendum os aqua calida, tum in folio desidendum est; atque ibi quoque videndum, num sub primo contactu aquæ calidæ summa cutis inhorrescat, quod vix tamen fieri potest, si priora recte accesserunt; certum autem id signum inutilis balnei est.

Ante vero, quam in aquam calidam se demit-

tat, an poftea aliquis perungi debeat, ex ratione valetudinis fuæ cognofcat. Fere tamen (nifi ubi nominatim, ut poftea fiat, id præcipietur) moto fudore (e) leniter corpus perungendum, deinde in aquam calidam demittendum eft. Atque hic quoque habenda virium ratio eft: neque committendum, ut per æftum anima deficiat; fed maturius is auferendus, curiofeque veftimentis involvendus eft, ut ne ad eum frigus adfpiret: & ibi quoque, antequam aliquid adfumat, infudet.

Fomenta quoque calida funt, milium, fal, arena; quodlibet eorum calefactum, & in linteum conjectum; etiam folum linteum, fi minore vi opus eft: at fi majore, exftincti titiones, involutique panniculis, & fic circundati. Quinetiam calido oleo replentur (f) utriculi: & in vafa fictilia (quæ a fimilitudine lenticulas vocant) aqua conjicitur; & fal facco lineo excipitur, demittiturque in aquam bene calidam, tum fuper id membrum, quod fovendum eft, collocatur. Juxtaque ignem, ferramenta duo ignita funt, capitibus paulo latioribus: alterum ex his demittitur in ficcum falem, & aqua fuper leviter adfpergitur; ubi frigere cœpit, ad ignem refertur: idem & in altero fit; deinde invicem in utroque: intereaque defcendit falfus & calidus fuccus, qui contractis aliquo morbo nervis opitulatur.

His omnibus commune eft, digerere id, quod vel præcordia onerat, vel fauces ftrangulat, vel in aliquo membro nocet. Quando autem quoque

(e) *I. De Morb. Mul.* LVIII. 13.

(f) DIOGEN. LAERT. *l.* V. *vit.* ARISTOT. *p.* 117. *ed. Lond.* VALERIOLA *obferv.* 1. *obferv.* LI. *in uxore partu difficili laborante.*

utendum ſit, in ipſis morborum generibus dicetur.

C A P. XVIII.

Qui cibi, potioneſve, aut valentis, aut mediæ, aut imbecillæ materiæ ſint.

CUM de his dictum ſit, quæ detrahendo juvant: ad ea veniendum eſt, quæ nos alunt, id eſt cibum, & potionem. Hæc autem non omnium tantum morborum, ſed etiam ſecundæ valetudinis communia præſidia ſunt. Pertinetque ad rem, omnium proprietates noſſe: primum, ut ſani ſciant, quomodo his utantur: deinde, ut exſequentibus nobis morborum curationes, liceat ſpecies rerum, quæ adſumendæ neceſſario erunt, ſubjicere: neque neceſſe ſit ſubinde ſingulas eas nominare.

Scire igitur oportet, omnia legumina, quæque ex frumentis panificia ſunt, generis valentiſſimi eſſe (valentiſſimum voco, in quo plurimum alimenti eſt): item omne animal quadrupes domi natum; omnem grandem feram, quales ſunt caprea, cervus, aper, onager; omnem grandem avem, quales ſunt anſer, & pavo, & grus; omnes belluas marinas, ex quibus cetus eſt, quæque his pares ſunt: item mel, & caſeum. Quo minus mirum eſt, opus piſtorium valentiſſimum eſſe, quod ex frumento, adipe, melle, caſeo (*a*) conſtat.

(a) *II. Diæt.* XXI. 10.

In media vero materia numerari ex oleribus debere ea, quorum radices, vel bulbos adſumimus: ex quadrupedibus, leporem: aves omnes a minimis ad phœnicopterum: item piſces omnes, qui ſalem non patiuntur, ſolidive ſaliuntur. Imbecilliſſimam vero materiam eſſe, omne olus, & quicquid in cauliculo (*b*) naſcitur, qualis eſt cucurbita, & cucumis, & capparis, omnia (*c*) poma, oleas, cochleas, itemque conchylia.

Sed quamvis hæc ita diſcreta ſint, tamen etiam, quæ ſub eadem ſpecie ſunt, magna diſcrimina recipiunt; aliaque res alia vel valentior eſt, vel infirmior. Siquidem plus alimenti eſt in pane, quam in ullo alio. Firmius eſt (*d*) triticum, quam milium: idipſum, quam hordeum: & ex tritico firmiſſima ſiligo; deinde ſimila; deinde cui nihil ademptum eſt, quod (*e*) αὐτόπυρον Græci vocant: infirmior eſt, ex polline: infirmiſſimus, cibarius panis.

Ex leguminibus vero valentior faba, vel lenticula, quam piſum. Ex (*f*) oleribus valentior rapa, napique, & omnes bulbi (in quibus cepam quoque, & allium numero), quam paſtinaca, vel quæ ſpecialiter radicula adpellatur. Item firmior braſſica, & beta, & porrum, quam lactuca, vel cucurbita, vel aſparagus.

At ex fructibus ſurculorum valentiores uvæ, ficus, nuces, palmulæ, quæque poma proprie no-

---

(b) PATIN. *p.* 282. 283. & 287.
(c) ID. *ibid.*
(d) *II. De Diæt.* X. I. ATHEN. *Deipn. III.* 30. *pag.* 115.
(e) IDEM *ibid. cap.* 28.
(f) *II. Diæt.* XXIV.

minantur. Atque ex his ipsis firmiora, quæ succosa, quam quæ fragilia sunt.

Item ex his (*g*) avibus, quæ in media specie sunt, valentiores eæ, quæ pedibus, quam quæ volatu magis nituntur: & ex his, quæ volatu fidunt, firmiores sunt grandiores aves, quam minutæ, ut ficedula & turdus. Atque eæ quoque, quæ in aqua degunt, leviorem cibum præstant, quam quæ natandi scientiam non habent.

Inter domesticas vero quadrupedes, levissima suilla est; gravissima, bubula. Itemque ex feris, quo majus quodque animal, eo robustior ex eo cibus est (*h*).

Piscium que eorum, qui ex media materia sunt, quamvis maxime utimur, tamen gravissimi sunt; tum ex quibus salsamenta quoque fieri possunt, qualis lacertus est; deinde hi, qui, quamvis teneriores, tamen duri sunt, ut aurata, corvus, sparus, oculata; tum plani: post quos etiam leviores sunt, lupi, mullique; & post hos, omnes saxatiles.

Neque vero in generibus rerum tantummodo discrimen est, sed etiam in ipsis: quod & ætate fit, & membro, & solo, & cælo, & habitu. Nam quadrupes vel omne animal si lactens est, minus alimenti præstat: itemque quo tenerior pullus cohortalis est. In piscibus quoque media ætas, quæque nondum summam magnitudinem implevit. Deinde ex eodem sue, ungulæ, rostrum, aures, cerebellum. Ex agno, hœdove, cum petiolis totum (*i*) caput aliquanto, quam cætera membra,

---

(g) *II. Diæt.* XVII.
(h) *II. Diæt.* XVIII.
(i) *II. Diæt.* XXI. 2.

leviora ſunt; adeo ut in media materia poni poſſint. Ex avibus, colla, alæve recte infirmiſſimis annumerantur.

Quod ad ſolum vero pertinet, frumentum quoque valentius eſt collinum, quam campeſtre. Levior (*k*) piſcis inter ſaxa editus, quam in arena; levior in arena, quam in limo. Quo fit, ut ex ſtagno, vel lacu, vel (*l*) flumine eadem genera graviora ſint. Leviorque, qui in alto, quam qui in vado vivit. Omne etiam ferum (*m*) animal domeſtico levius; & quodcumque humido cœlo, quam quod ſicco natum eſt.

Deinde eadem omnia pinguia, quam macra; recentia, quam ſalſa; nova, quam vetuſta, plus alimenti habent. Tum res eadem magis alit jurulenta, quam aſſa; magis aſſa, quam frixa. Ovum durum valentiſſimæ materiæ eſt; molle, vel ſorbile, imbecilliſſimæ. Cumque panificia omnia firmiſſima ſint, elota tamen quædam genera frumenti, ut alica, oryza, ptiſana, vel ex iiſdem facta ſorbitio, vel pulticula, & aqua quoque madens panis, imbecilliſſimis annumerari poteſt.

Ex potionibus vero, quæcunque ex frumento facta eſt, itemque lac, mulſum, defrutum, paſſum, vinum aut dulce, aut vehemens, aut muſtum, aut magnæ vetuſtatis, valentiſſimi generis eſt. At acetum, & id vinum quod (*n*) paucorum annorum, vel auſterum, vel pingue eſt, in media materia eſt. Ideoque infirmis nunquam ejus generis dari debet. Aqua omnium imbecilliſſima

---

(k) *II. Diæt.* XVII. 9. ATHENÆUS *Deipn.* VII. *c.* 15.
(l) *II. Diæt.* XIX. 1.
(m) *II. Diæt.* XX.
(n) PATIN. *p.* 299.

est. Firmiorque ex frumento potio est, quo firmius fuit ipsum frumentum: firmior ex eo vino, quod bono solo, quam quod tenui; quodque temperato cœlo, quam quod aut nimis humido, aut nimis sicco, nimiumque aut frigido, aut calido natum est. Mulsum, quo plus mellis habet; defrutum, quo magis decoctum; passum, quo ex sicciore uva est, eo valentius est (o).

Aqua levissima (p) pluviatilis est; deinde fontana, tum ex flumine, tum ex puteo; posthæc ex nive, aut glacie; gravior his, ex lacu; gravissima, ex palude. Facilis etiam, & necessaria cognitio est naturam ejus requirentibus. Nam levis, pondere adparet; & ex his, quæ pondere pares sunt, eo melior quæque est, quo celerius (q) & calefit & frigescit; quoque celerius ex ea legumina percoquuntur.

Fere vero sequitur, ut, quo valentior quæque materia est, eo minus facile concoquatur; sed si concocta est, plus alat. Itaque utendum est materiæ genere pro viribus; modusque omnibus pro genere sumendus. Ergo imbecillis hominibus, rebus infirmissimis opus est: mediocriter firmos, media materia optime sustinet: & robustis apta validissima est. Plus deinde aliquis adsumere ex levioribus potest: in his magis, quæ valentissima sunt, temperare sibi debet.

(o) *Aquæ bonæ malæve signa enumerantur a* CASAUBONO in ATHENÆUM *Animadv. L.* II. c. 7.
(p) PALLAD. *R. R. I.* 17. COLUM. *de R. R. I.* 5.
(q) *Aph.* V. 26.

CAP. XIX.

Quæ natura ac proprietas cujusque rei sit, qua vescimur.

NEQUE hæc sola discrimina sunt; sed etiam aliæ res boni succi, aliæ mali sunt; quæ εὔχυμα, & κακόχυμα Græci vocant: aliæ lenes, aliæ acres: aliæ crassiorem pituitam in nobis faciunt, aliæ tenuiorem: aliæ idoneæ sunt stomacho, aliæ alienæ. Itemque aliæ inflant, aliæ ab hoc absunt: aliæ calefaciunt, aliæ refrigerant: aliæ facile in stomacho acescunt, aliæ non facile intus corrumpuntur; aliæ movent alvum, aliæ supprimunt: aliæ citant urinam, aliæ tardant: quædam somnum movent, quædam sensus excitant. Quæ omnia ideo noscenda sunt, quoniam aliud alii, vel corpori, vel valetudini, convenit.

CAP. XX.

De his, quæ boni succi sunt.

BONI succi sunt, triticum, siligo, alica, oryza, amylum, tragum, ptisana (*a*), lac, caseus mollis, omnis venatio, omnes aves, quæ ex media materia sunt: ex majoribus quoque hæ, quas supra nominavimus: medii inter teneros durosque pisces, ut mullus, & lupus: olera, lactuca, urtica, malva, cucumis, cucurbita, portula-

(a) VARRO *R. R. II.* 11.

ea, cochleæ, palmulæ: ex pomis quodcumque neque acerbum, neque acidum eſt: vinum dulce, vel lene, paſſum, defrutum, oleæ, quæve ex his duobus in alterutro ſervatæ ſunt (b): vulvæ, roſtra (c), trunculique ſuum, omnis pinguis caro, omnis glutinoſa, omne jecur, ovum ſorbile.

CAP. XXI.

De his, quæ mali ſucci ſunt.

MALI vero ſucci ſunt, milium, panicum, hordeum, legumina, caro domeſtica permacra, omniſque caro ſalſa, omne (a) ſalſamentum, garum, vetus caſeus, ſiſer, radicula, rapa; napi, bulbi, braſſica, magiſque etiam cyma ejus, aſparagus, beta, cucumis, porrum, eruca, naſturtium, thymum, nepeta, ſatureia, hyſſopum, ruta, anethum, fœniculum, cuminum, aniſum, lapathum, ſinapi, allium, cepa, lienes, renes, inteſtina, pomum quodcunque acidum vel acerbum eſt, acetum, omnia acria, acida, acerba, oleum (b), piſces quoque ſaxatiles, omneſque, qui ex tenerrimo genere ſunt, aut hi, qui rurſus nimium duri viroſique ſunt, ut fere quos ſtagna, lacus, limoſive rivi ferunt, quive in nimiam magnitudinem excelſerunt.

(b) PLIN. *Ep. l.* I. *Ep.* 15.
(c) *In* TYRON. *notis occurrit vox* Trunculus *p.* 167.
(a) ATHEN. *Deipn. III. c.* 31. *p.* 116.
(b) *Refutat* CELSUM NONN. *de Re Cibar. lib.* 3. c. 13. *p.* 319.

CAP. XXII.

Quæ res lenes, quæve acres ſint.

Lenes autem ſunt, ſorbitio, pulticula, laganum, amylum, ptiſana, pinguis caro, & quæcunque glutinoſa eſt, quod fere quidem in omni, quæ domeſtica, fit, præcipue tamen in ungulis, trunculiſque ſuum, in petiolis capituliſque hœdorum & vitulorum & agnorum, omnibuſque cerebellis. Item lac, &, quæ propria (a) dulcia nominantur, defrutum, paſſum; nuclei pinei.

Acria ſunt, omnia nimis auſtera, omnia acida, omnia ſalſa; & mel quidem, quo melius eſt, eo magis. Item allium, cepa, eruca, ruta, naſturtium, cucumis, beta, braſſica, aſparagus, ſinapi, radicula, intubus, ocimum, lactuca, maximaque olerum pars.

CAP. XXIII.

De his, quæ craſſiorem, quæve tenuiorem pituitam faciunt.

Crassiorem autem pituitam faciunt, ova ſorbilia, alica, oryza, amylum, ptiſana, lac, bulbi, omniaque fere glutinoſa. Extenuant eandem, omnia ſalſa, atque acria, & acida.

(a) *An non* proprie? Ill. Hall.

CAP.

CAP. XXIV.

De his, quæ ſtomacho idonea ſunt.

Stomacho autem apta ſunt, quæcunque auſtera ſunt, & quæ acida, quæque contacta ſale modico ſunt. Item panis ſine fermento, & elota alica, vel oryza, vel ptiſana; omnis avis, omnis venatio; atque utraque vel aſſa, vel elixa: Ex domeſticis animalibus bubula: ſi quid ex cæteris ſumitur, macrum potius, quam pingue: ex ſue, ungulæ, roſtra, aures, vulvæque ſteriles. Ex oleribus, intuba, lactuca, paſtinaca, cucurbita elixa, ſiſer: ex pomis, ceraſum, morum, ſorbum, pirum fragile, quale cruſtuminum vel Nævianum eſt: item pira, quæ ponuntur, Tarentina, atque Signina; malum orbiculatum, aut Scandianum, vel Amerinum, vel cotòneum (*a*) vel Punicum: apſinthium, murices, purpuræ, cochleæ, uvæ ex olla, molle ovum, palmulæ, nuclei pinei (*b*), oleæ albæ ex (*c*) dura muria, eædem aceto intinctæ, vel nigræ, quæ in arbore bene permaturuerunt, vel quæ in paſſo, defrutove verſatæ ſunt, vinum auſterum, licet jam aſperum ſit, item reſinatum: duri ex media materia piſces, oſtrea, pectines, murices, purpuræ, cochleæ: cibi, potioneſque frigidæ, vel fervidæ.

(a) Suſpecta vox. Ill. Hallero.
(b) Mercurial. *Var. Lect. I.* 3.
(c) Mercurial. *Var. Lect. II.* 26: *ſed refutatur a L.* Nonnio *de Re Cibar. l.* 3. *c.* 45. *p.* 421.

CAP. XXV.

Quæ res alienæ ſtomacho ſint.

ALiena vero ſtomacho ſunt, omnia tepida, omnia ſalſa, omnia jurulenta, omnia (a) prædulcia, omnia pinguia, ſorbitio, panis fermentatus, idemque vel ex milio, vel ex hordeo, oleum, radices olerum, & quodcunque olus ex oleo garove eſtur, mel, mulſum, defrutum, paſſum, lac, omnis caſeus, uva recens, ficus & viridis & arida, legumina omnia, quæque inflare conſueverunt: item thymum, nepeta, ſatureia, hyſſopum, naſturtium, lapathum, lampſana, juglandes. Ex his autem intelligi poteſt, non, quicquid boni ſucci eſt, protinus ſtomacho convenire; neque quicquid ſtomacho convenit, protinus boni ſucci eſſe.

CAP. XXVI.

De his, quæ inflant.

INflant autem, omnia fere legumina, omnia pinguia, omnia prædulcia, omnia jurulenta, muſtum, atque etiam id vinum, cui nihil adhuc ætatis acceſſit: ex oleribus, allium, cepa, braſſica, omneſque radices, excepto ſiſere & paſti-

(a) Calvis. *apud* Sosip. Charis. *Inſtit. Gram.* l. 1.

naca, bulbi, ficus etiam aridæ, sed magis virides, uvæ recentes, nuces omnes, exceptis nucleis pineis, lac, omnisque (b) caseus, quicquid denique subcrudum aliquis adsumpsit.

De his, quæ minime inflant.

Minima inflatio fit ex venatione, aucupio, piscibus, pomis, oleis, conchyliis, ovis vel mollibus vel sorbilibus, vino vetere. Fœniculum vero, & anethum, inflationes etiam levant.

CAP. XXVII.

De his, quæ calefaciunt, aut refrigerant.

AT calefaciunt, piper, sal, caro omnis jurulenta, allium, cepa, ficus arida, salsamentum, vinum, & quo meracius est, eo magis.

Refrigerant, olera, quorum crudi caules adsumuntur, ut intubus, & lactuca: itemque coriandrum, cucumis, elixa cucurbita, beta, mora, cerasa, mala austera, pira fragilia, caro elixa, præcipueque acetum, sive cibus ex eo, sive potio adsumitur.

(b) *De Vict. Acut.* LIX. 5.

CAP. XXVIII.

De his, quæ intus facile corrumpuntur.

FACILE autem intus corrumpuntur, panis fermentatus, & quisquis alius quam ex tritico est, & omne pistorium opus, lac, mel; itemque lactentia atque teneri pisces, ostrea, olera, caseus & recens & vetus, crassa vel tenera caro, vinum dulce, mulsum, defrutum, passum; quicquid denique vel jurulentum est, vel nimis dulce, vel nimis tenue.

De his, quæ intus minime vitiantur.

At minime intus vitiantur, panis sine fermento, aves, & eæ potius duriores, duri pisces, neque solum aurata puta, aut scarus, sed etiam lolligo, locusta, polypus: item bubula, omnisque dura caro; eademque aptior est, si macra, si salsa est; omniaque salsamenta: cochleæ, murices, purpuræ: vinum austerum, vel resinatum.

CAP. XXIX.

De his, quæ alvum movent.

AT alvum movent, panis fermentatus, magisque si (*a*) cibarius vel hordeaceus est;

(a) VICTOR. *Variar. Lect. I. 22.*

braſſica, ſi ſubcruda eſt, lactuca, anethum, naſturtium, ocimum, urtica, portulaca, radicula, capparis, allium, cepa, malva, lapathum, beta, aſparagus, cucurbita, ceraſa, mora, poma omnia mitia, ficus etiam arida, ſed magis viridis, uvæ recentes pingues, minutæ aves, cochleæ, garum, ſalſamentum, oſtrea, pelorides, echini, muſculi, & omnes fere conchulæ, maximeque jus earum; ſaxatiles, & omnes teneri piſces, ſepiarum atramentum; ſi qua caro adſumitur pinguis, eadem vel jurulenta, vel elixa; aves, quæ natant; mel crudum, lac, lactentia omnia, mulſum, vinum dulce vel ſalſum, aqua, omnia tenera, tepida (*b*), dulcia, pinguia, elixa, jurulenta, ſalſa, diluta.

CAP. XXX.

De his, quæ alvum adſtringunt.

CONTRA adſtringunt, panis ex ſiligine, vel ex ſimila; magis, ſi ſine fermento eſt; magis etiam ſi toſtus eſt; intenditurque vis ejus etiam, ſi bis coquitur: pulticula vel ex alica, vel ex panico, vel ex milio; itemque ex iiſdem ſorbitio; & magis, ſi hæc ante fricta ſunt: lenticula, cui vel beta, vel intubus, vel ambubeja, vel plantago adjecta eſt; magiſque etiam, ſi illa ante fricta eſt: per ſe etiam intubus, vel ex plantagine, vel (*a*) ambubeja fricta; minuta olera, braſſica bis decocta; dura ova; magiſque, ſi aſſa

(b) ATHEN. *Deipn. III.* 33.
(a) SALM. *Exerc.* PLIN. *pag.* 583. *a F. ed. Ultraj.*

ſunt: minutæ aves, merula, palumbes; magiſque, ſi in poſca decocta eſt: grus, omneſque aves, quæ magis currunt, quam volant; lepus, caprea; jecur ex his, quæ ſevum habent, maximeque bubulum, ac ſevum ipſum (*b*): caſeus, qui vehementior vetuſtate fit, vel ea mutatione, quam in eo tranſmarino videmus; aut ſi recens eſt, ex melle, mulſove decoctus: item mel coctum, pira immatura, ſorba, magiſque ea, quæ torminalia vocantur, mala cotonea, & punica, oleæ vel albæ vel præmaturæ, myrta, palmulæ, purpuræ, murices, vinum reſinatum vel aſperum, item meracum, acetum, mulſum quod inferbuit, aſperum item defrutum, paſſum, aqua vel tepida vel præfrigida, dura, id eſt, ea quæ tarde (*c*) puteſcit, ideoque pluviatilis potiſſimum: omnia dura, macra, auſtera, aſpera, toſta, & in eadem carne, aſſa potius, quam elixa.

C A P. XXXI.

De his, quæ urinam movent.

URINAM autem movent, quæcunque in horto naſcentia boni odoris ſunt, ut apium, ruta, anethum, ocimum, mentha, hyſſopum, aniſum, coriandrum, naſturtium, eruca, fœniculum; præter hæc, aſparagus, capparis, nepeta, thymum, ſatureia, lampſana, paſtinaca, magiſque agreſtis, radicula, ſiſer, cepa. Ex venatione, ma-

(b) *De Vict. Acut.* LIX. 5.
(c) *Al.* putreſcit.

xime lepus, vinum tenue, piper & rotundum & longum, ſinapi, abſinthium, nuclei pinei.

CAP. XXXII.

De his, quæ ad ſomnum apta ſunt.

SOMNO vero aptum eſt papaver, lactuca, maximeque æſtiva, cujus cauliculus jam lacte repletus eſt, morum, porrum.

De his, qua ſenſum excitant.

Senſus vero excitant, nepeta, thymum, ſatureia, hyſſopum, præcipueque pulegium, ruta, & cepa.

CAP. XXXIII.

De his, quæ materiam evocant.

EVOCARE vero materiam multa admodum poſſunt: ſed ea, cum ex peregrinis medicamentis maxime conſtent, aliiſque magis, quam quibus ratione victus ſuccurritur, opitulentur, in præſentia differam: ponam vero ea, quæ prompta, & his morbis, de quibus protinus dicturus ſum, apta, corpus erodunt, & ſic ex eo, quidquid mali eſt, extrahunt. Habent autem hanc facultatem, ſemina erucæ, naſturtii, radiculæ; præcipue tamen omnium, ſinapis. Salis quoque & fici eadem vis eſt.

De his, quæ reprimunt.

Leniter vero ſimul & reprimunt & molliunt, lana ſuccida, ex aceto vel vino, cui oleum adjectum eſt; contritæ palmulæ; furfures in ſalſa aqua vel aceto decocti.

At ſimul reprimunt & refrigerant, herba muralis (parthenium vel perdicium adpellant) ſerpyllum, pulegium, ocimum, herba ſanguinalis (quam Græci πολύγονον vocant) portulaca, papaveris folia, capreolique vitium, coriandri folia, hyoſcyamum, muſcus, ſiſer, apium, ſolanum (quam στρύχνον Græci vocant) braſſicæ folia, intubus, plantago, fœniculi ſemen, contrita pira vel mala, præcipueque cotonea, lenticula, aqua frigida, maximeque pluviatilis, vinum, acetum, & ex horum aliquo madens vel panis, vel farina, vel ſpongia, vel lacinia, vel lana ſuccida, vel etiam linteolum, creta cimolia, gypſum, melinum, myrteum (a), roſa, acerbum oleum, verbenarum contuſa cum teneris caulibus folia; cujus generis ſunt olea, cupreſſus, myrtus, lentiſcus, tamarix, liguſtrum, roſa, rubus, laurus, hedera, punicum malum.

Sine frigore autem reprimunt, cocta cotonea, malicorium, aqua calida, in qua verbenæ coctæ ſunt, quas ſupra propoſui, pulvis vel ex fece vini, vel ex myrti foliis, amaræ nuces.

De his, quæ calefaciunt.

Calefacit vero, ex qualibet farina cataplaſma,

(a) Patin. p. 328.

ſive ex tritici, ſive ex farris, ſive hordei, ſive ervi, vel lolii, vel milii, vel panici, vel lenticulæ, vel fabæ, vel lupini, vel lini, vel fœni græci, ubi ea deferbuit, calidaque impoſita eſt. Valentior tamen ad id omnis farina eſt ex mulſo, quam ex aqua, cocta. Præterea cyprinum, irinum; medulla, adeps ex fele juncta oleo, magiſque, ſi vetus eſt; ſal, nitrum, git, piper, quinquefolium.

De his, quæ durant, aut emolliunt.

Fereque, quæ vehementer & reprimunt & refrigerant, durant: quæ autem calefaciunt & digerunt, ea emolliunt: præcipueque ad emolliendum poteſt cataplaſma ex lini vel fœni græci ſemine.

His autem omnibus, & ſimplicibus, & permixtis, varie medici utuntur, ut magis, quid quiſque perſuaſerit ſibi, adpareat, quam quid evidenter compererit.

LIBER TERTIUS.

CAP. I.

De morborum generibus.

Prævisis omnibus, quæ pertinent ad universa genera morborum, ad singulorum curationes veniam. Hos autem in duas species Græci diviserunt; aliosque ex his acutos, alios longos esse dixerunt. Ideoque, quoniam non semper eodem modo respondebant, eosdem alii inter acutos, alii inter longos retulerunt. Ex quo plura eorum genera esse, manifestum est.

Quidam enim breves acutique sunt, qui cito vel tollunt hominem, vel ipsi cito finiuntur. Quidam longi, sub quibus neque sanitas in propinquo, neque exitium est. Tertiumque genus eorum est, qui modo acuti, modo longi sunt; idque non in febribus tantummodo, in quibus frequentissimum est; sed in aliis quoque fit. Atque etiam, præter hos, quartum est; quod neque acutum dici potest, quia non perimit; neque utique longum, quia, si occurritur, facile sanatur. Ego, cum de singulis dicam, cujus quisque generis sit, indicabo.

Dividam autem omnes in eos, qui in totis corporibus consistere videntur, & eos, qui oriuntur in partibus. Incipiam a prioribus, pauca de omnibus præfatus. In nullo quidem morbo plus fortuna sibi vendicare quam ars: ars, quam natura,

poteſt: utpote cum, repugnante (*a*) natura, nihil medicina proficiat. Magis tamen ignoſcendum medico eſt parum proficienti in acutis morbis, quam in longis. Hic enim breve ſpacium eſt, intra quod, ſi quod auxilium non profuit, æger exſtinguitur: ibi & deliberationi, & mutationi remediorum tempus patet; adeo ut raro; ſi inter initia medicus acceſſit, obſequens æger ſine illius vitio pereat. Longus tamen morbus cum penitus inſedit, quod ad difficultatem pertinet, acuto par eſt. Et acutus quidem, quo vetuſtior eſt; longus autem, quo recentior, eo facilius curatur.

Alterum illud ignorari non oportet, quod non omnibus ægris eadem auxilia conveniunt. Ex quo incidit, ut alia atque alia ſummi authores, quaſi ſola, venditaverint, prout cuique ceſſerant. Oportet itaque, ubi aliquid non reſpondet, non tanti putare authorem, quanti ægrum, & experiri (*b*) aliud atque aliud. Sic tamen, ut in acutis morbis cito mutetur, quod nihil prodeſt: in longis, quos tempus, ut facit, ſic etiam ſolvit, non (*c*) ſtatim condemnetur, ſi quid non ſtatim profuit: minus vero removeatur, ſi quid paulum ſaltem juvat; quia profectus tempore expletur.

(a) HIPPOCRAT. *Lex. T. II.* 10. SENECA *de Tranq. An. c.* VI.

(b) HIPP. *de A. T.* XX. 6.

(c) PHILO *Judæus de* JOSEPHO *pag.* 531. *ed.* 1631.

(d) COEL. AURELIAN. *Tard. Paſſ.* IV. 3. *pag.* 454.

CAP. II.

Quomodo morbi cognoſcantur, & an increſcant, an minuantur; & qua ratione ab initio, qui languere incipit, curari debeat.

PROTINUS autem inter initia ſcire facile eſt, quis acutus morbus, quis longus ſit: non in his ſolum, in quibus ſemper ita ſe habet; in his quoque, in quibus variat. Nam ubi ſine intermiſſionibus acceſſiones & dolores graves urgent, acutus morbus eſt. Ubi lenti dolores, lentæve febres ſunt, & ſpatia inter acceſſiones porriguntur, acceduntque ea ſigna, quæ in priore (a) volumine expoſita ſunt, longum hunc futurum eſſe, manifeſtum eſt.

Videndum etiam eſt, morbus an increſcat, an conſiſtat, an minuatur: quia quædam remedia increſcentibus morbus, plura inclinatis conveniunt. Eaque, quæ creſcentibus apta ſunt, ubi acutus increſcens urget, in remiſſionibus potius experienda ſunt.

Increſcit autem morbus, dum graviores dolores, acceſſioneſque veniunt; hæque & ante, quam proximæ, revertuntur, & poſtea deſinunt. Atque in longis quoque morbis, etiam tales notas non habentibus, ſcire licet, increſcere, ſi ſomnus incertus eſt, ſi deterior concoctio, ſi fetidiores dejectiones, ſi tardior ſenſus, ſi pigrior mens, ſi percurrit corpus frigus aut calor,

(a) *II.* c. v.

si id magis pallet. Ea vero, quæ contraria his sunt, decedentis ejus notæ sunt.

Præter hæc, in acutis (*b*) morbis serius æger alendus est, nec nisi jam inclinatis; ut inedia, dempta materia, impetum frangat. In longis maturius, ut sustinere spatium adfecturi mali possit. At, si quando is non in toto corpore, sed in parte est; magis tamen ad rem pertinet, vim totius corporis moliri, quam partis; cum per eam partes ægræ sanentur. Multum etiam interest, ab initio quis recte curatus sit, an perperam: quia curatio minus his prodest, in quibus adsidue frustra fuit. Si quis temere habitus, adhuc integris viribus vivit, admota curatione, momento restituitur.

Sed cum ab his cœperim, quæ notas quasdam futuræ adversæ valetudinis exhibent, curationum quoque principium ab animadversione ejusdem temporis faciam. Igitur, si quid ex his, quæ proposita sunt, incidit, omnium optima sunt, (*c*) quies & abstinentia: si quid bibendum, aqua; idque interdum uno die fieri satis est; interdum si terrentia manent, biduo: proximeque abstinentiam sumendus est cibus exiguus, bibenda aqua, postero die etiam vinum, deinde invicem alternis diebus, modo aqua, modo vinum, donec omnis causa metus finiatur; per hæc enim sæpe instans gravis morbus discutitur.

Plurimique falluntur, dum se primo die protinus sublaturos languorem, aut exercitatione, aut balneo, aut coacta dejectione, aut vomitu,

---

(b) *Aph.* 1. 4. & 10.
(c) LIV. 22. c. 18.

aut sudationibus, vino sperant; non quod non interdum id incidat, aut non decipiat, sed quod sæpius fallat; solaque abstinentia sine ullo periculo medeatur. Cum præsertim etiam pro modo terroris moderari liceat: &, si leviora indicia fuerunt, satis sit a vino tantum abstinere, quod subtractum plus, quam si cibo aliquid dematur, adjuvat: si paulo graviora, satis sit, non aquam tantum bibere, sed etiam cibo carnem subtrahere: interdum panis quoque minus, quam pro consuetudine adsumere, humidoque cibo esse contentum, & olere potissimum. Satisque sit, tum ex toto a cibo, a vino, ab omni motu corporis abstinere, cum vehementes notæ terruerunt. Neque dubium est, quin vix quisquam, qui non dissimulavit, sed per hæc mature morbo occurrit, ægrotet.

CAP. III.

De Febrium generibus.

ATQUE hæc quidem sanis facienda sunt, tantum causam metuentibus; sequitur vero curatio febrium, quod & in toto corpore, & vulgare maxime morbi genus est. Ex his una (*a*) quotidiana, altera tertiana, altera quartana est. Interdum etiam longiore circuitu quædam redeunt, sed id raro evenit. In prioribus, & morbi sunt, & medicina.

Ac quartanæ quidem (*b*) simpliciores sunt.

(a) *I. Epidem. III.* 14. &c.
(b) *Ibidem* 17.

Incipiunt fere ab horrore; deinde calor erumpit; finitaque febre biduum integrum eſt; ita quarto die revertitur.

Tertianarum vero duo genera ſunt. Alterum eodem modo, quo quartana, & incipiens, & deſinens; illo tantum interpoſito diſcrimine, quod unum diem præſtat integrum, tertio redit. Alterum longe pernicioſius, quod tertio quidem die revertitur, ex octo autem & quadraginta horis fere ſex & triginta per acceſſionem occupat (interdum etiam vel minus, vel plus), neque ex toto (*c*) remiſſione deſiſtit; ſed tantum levius eſt. Id genus plerique medici ἡμιτριταῖον appellant.

Quotidianæ vero variæ ſunt, & multiplices. Aliæ enim protinus a calore incipiunt, aliæ a frigore, aliæ ab horrore. Frigus voco, ubi extremæ partes membrorum inalgeſcunt: horrorem, ubi totum corpus intremit. Rurſus aliæ ſic deſinunt, ut ex toto ſequatur integritas: aliæ ſic, ut aliquantum quidem minuatur ex febre, nihilominus tamen quædam reliquiæ remaneant, donec altera acceſſio accedat: ac ſæpe aliæ vix quicquam aut nihil remittunt, ſed ita, ut cœpere, continuant. Deinde, aliæ fervorem ingentem habent, aliæ tolerabilem: aliæ quotidie pares ſunt, aliæ impares; atque invicem altero die leniores, altero vehementiores: aliæ tempore eodem poſtridie revertuntur, aliæ vel ſerius vel celerius: aliæ diem noctemque acceſſione & deceſſione implent, aliæ minus, aliæ plus; aliæ, cum decedunt, ſudorem movent, aliæ non movent; atque alias per ſudorem ad integritatem venitur,

(c) *Eſt proprium verbum medicorum*, GRONOV. *ad* SENEC. *Epiſt.* 53.

alias corpus tantum imbecillius redditur. Acceſſiones etiam, modo ſingulæ ſingulis diebus fiunt, modo binæ pluresve concurrunt. Ex quo ſæpe evenit, ut quotidie plures acceſſiones remiſſioneſque ſint; ſic tamen, ut unaquæque alicui priori reſpondeat.

Interdum vero acceſſiones quoque confunduntur, ſic ut notari neque tempora earum, neque ſpatia poſſint. Neque verum eſt, quod dicitur, a quibuſdam, nullam febrem inordinatam eſſe, niſi aut ex vomica, aut ex inflammatione, aut ex ulcere. Facilior enim ſemper curatio foret, ſi hoc verum eſſet; nam, quod evidentes cauſæ faciunt, facere etiam abditæ poſſunt. Neque de re, ſed de verbo controverſiam movent, qui, cum aliter aliterque in eodem morbo febres accedunt, non eaſdem inordinate redire, ſed alias aliaſque ſubinde oriri dicunt. Quod tamen ad curandi rationem nihil pertineret, etiamſi vere diceretur. Tempora quoque remiſſionum modo liberalia, modo vix ulla ſunt.

CAP. IV.

De curationum diverſis generibus,

ET febrium quidem ratio maxime talis eſt. Curationum vero diverſa genera ſunt, prout authores aliquos habent. ASCLEPIADES officium eſſe medici dicit, *ut tuto*, *ut celeriter*, *ut jucunde curet.* Id votum eſt: ſed fere periculoſa eſſe nimia & feſtinatio & voluptas ſolet. Qua vero moderatione utendum ſit, ut quantum fieri poteſt, omnia iſta contingant, prima ſemper habita

habita salute, in ipsis partibus curationem considerandum erit.

Et ante omnia quæritur, primis diebus æger qua ratione continendus sit. Antiqui, medicamentis quibusdam datis, concoctionem moliebantur; eo quod (a) cruditatem maxime horrebant: deinde eam materiam, quæ lædere videbatur, ducendo sæpius alvum subtrahebant. ASCLEPIADES medicamenta sustulit; alvum non toties, sed fere tamen in omni morbo, subduxit. Febre vero ipsa præcipue se ad remedium uti professus est. Convellendas etiam vires ægri putavit, luce, vigilia, siti ingenti; sic, ut ne os quidem primis diebus elui sineret. Quo magis falluntur, qui per omnia jucundam ejus disciplinam esse concipiunt Etenim ulterioribus quidem diebus cubantis etiam luxuriæ subscripsit, primis vero tortoris vicem exhibuit.

Ego autem, medicamentorum dari potiones, & alvum duci non nisi raro debere, concedo. Et id non ideo tamen agendum, ut ægri vires convellantur, existimo: quoniam ex imbecillitate summum periculum est. Minui ergo tantum materiam superantem oportet; quæ naturaliter digeritur, ubi nihil novi accedit. Itaque abstinendus a cibo primis diebus est, & in luce habendus æger (nisi infirmus) interdiu, quoniam corpus ista quoque digerit; isque cubare quam maximo conclavi debet.

Quod ad sitim vero somnumque pertinet, moderandum est, ut interdiu vigilet; noctu, si fieri potest, conquiescat: ac neque potet, ne-

(a) *Aph.* 1. 22.

que nimium siti crucietur. Os etiam ejus elui potest, ubi & siccum est, & ipsi fœtet; quamvis id tempus aptum potioni non est. Commodeque ERASISTRATUS dixit, sæpe, interiore parte homorem non requirente, os & fauces requirere; neque ad rem, male haberi ægrum, pertinere. Ac primo quidem sic tenendus est.

Optimum vero medicamentum est, opportune cibus datus; qui quando primum dari debeat, quæritur. Plerique ex antiquis tarde dabant, sæpe quinto die, sæpe sexto, & id fortasse vel in Asia, vel in Ægypto, cæli ratio patitur. ASCLEPIADES, ubi ægrum triduo per omnia fatigaverat, quartum diem cibo destinabat. At THEMISON nuper, non, quando cœpisset febris, sed quando desisset, aut certe levata esset, considerabat, &, ab illo tempore exspectato die tertio, si non accesserat febris, statim: si accesserat, ubi ea vel desierat, vel, assidue inhærebat, si certe se inclinaverat, cibum dabat.

Nihil autem horum utique perpetuum est. Nam potest primo die primus cibus dandus esse, potest secundo, potest tertio, potest non nisi quarto, aut quinto; potest post unam accessionem, potest post duas; potest post plures. Refert enim, qualis morbus sit, quale corpus, quale cælum, quæ ætas, quod tempus anni. Minimeque, in rebus multum inter se differentibus, perpetuum esse præceptum temporis potest. In morbo, qui plus virium aufert, celerius cibus dandus est: itemque eo (*b*) cælo, quo magis digerit. Ob quam causam in Africa

(b) *Aph.* I. 15.

ea nullo die æger abſtineri recte videtur. Maturius etiam puero, quam juveni: æſtate, quam hieme, dari debet (c).

Unum illud, & ſemper, & ubique ſervandum eſt, ut ægri vires ſubinde adſidens medicus inſpiciat; & quamdiu ſupererunt, abſtinentia pugnet; ſi imbecillitatem vereri cœperit, cibo ſubveniat. Id enim ejus officium eſt, ut ægrum†, neque imbeciliorem fame perdat. Idque apud Erasistratum quoque invenio: qui, quamvis parum docuit, quando venter, quando corpus ipſum exinaniretur; dicendo tamen, hæc eſſe videnda, & tum cibum dandum, cum corpori deberetur, ſatis oſtendit, dum vires ſupereſſent, dari non oportere; ne deficerent, conſulendum eſſe.

Ex his autem intelligi poteſt, ab uno medico multos non poſſe curari: eumque, ſi artifex eſt, idoneum eſſe, qui non multum ab ægro recedit. Sed, qui quæſtui ſerviunt, quoniam is major ex populo eſt, libenter amplectuntur ea præcepta, quæ ſedulitatem non exigunt; ut in hac ipſa re. Facile eſt enim dies vel acceſſiones numerare his quoque, qui ægrum raro vident: ille adſideat neceſſe eſt, qui, quod ſolum opus eſt, viſurus eſt, quando nimis imbecillus futurus ſit, niſi cibum acceperit. In pluribus tamen ad initium cibi dies quartus aptiſſimus eſſe conſuevit.

Eſt autem alia etiam de diebus (d) ipſis dubitatio, quoniam antiqui potiſſimum (e) impa-

(c) *Aph.* I. 9.
(d) *I. Epidem. III. De Partu ſeptim.* VII. VIII.
(e) Julian. *Imper. Epiſt. pag.* 207.

res sequebantur, eosque, tanquam tunc de ægris judicaretur, κρισίμους (f) nominabant (g). Hi erant dies tertius, quintus, septimus, nonus, undecimus, quartusdecimus, unus & vigesimus; ita ut summa potentia septimo, deinde quartodecimo, deinde uni & vigesimo daretur. Igitur sic ægros nutriebant, ut dierum imparium accessiones exspectarent: deinde postea cibum, quasi levioribus accessionibus instantibus, darent: adeo ut HIPPOCRATES, (h) si alio die febris desisset, recidivam timere sit solitus.

Id ASCLEPIADES jure ut vanum repudiavit; neque in nullo die, quia par imparve esset, ægris vel majus vel minus periculum esse dixit. Interdum enim pejores dies pares fiunt; & opportunius post febrium accessiones cibus datur. Nonnumquam etiam in ipso morbo, dierum ratio mutatur; fitque gravior, qui remissior esse consueverat. Atque ipse quartusdecimus par est, in quo esse magnam vim antiqui fatebantur. Qui cum octavum primi naturam habere contenderent, ut ab eo secundus septenarius inciperet, ipsi sibi repugnabant, non octavum, neque decimum, neque duodecimum diem sumendo, quasi potentiorem: plus enim tribuebant nono, & undecimo. Quod cum fecissent sine ulla probabili ratione, ab undecimo, non ad tertiumdecimum, sed ad quartumdecimum transibant. Est etiam apud HIPPOCRATEM, ei, quem septimus dies liberaturus sit, quartum esse gravissimum. Ita, illo quoque authore, in die pari &

(f) CÆL. AUREL. *Acut. Morb.* I. 14.
(g) *Aph.* II. 23. 24.
(h) *Aph.* IV. 61.

gravior febris eſſe poteſt, & certa futuri nota. Atque idem alio loco quartum quemque diem, ut in utrumque efficaciſſimum adprehendit; id eſt, quartum, ſeptimum, undecimum, quartumdecimum, decimumſeptimum; in quo ab impari ad paris rationem tranſit. Et ne in hoc quidem propoſitum conſervavit: cum a ſeptimo die undecimus, non quartus, ſed quintus ſit.

Adeo adparet, quacumque ratione ad numerum reſpexerimus, nihil rationis, ſub illo quidem authore, reperiri. Verum in his quidem antiquos tunc celebres admodum Pythagorici numeri fefellerunt: cum hic quoque medicus non numerare dies debeat, ſed ipſas acceſſiones intueri; & ex his conjectare, quando dandus cibus ſit.

Illud autem magis ad rem pertinet, ſcire, cibumne oporteat dari, cum jam bene venæ conquieverunt, aut etiamnum manentibus reliquiis febris. Antiqui enim quam integerrimis corporibus alimentum offerebant. Asclepiades, inclinata quidem febre, ſed adhuc tamen inhærente. In quo vanam rationem ſecutus eſt: non quod non ſit interdum maturius cibus dandus, ſi mature timetur altera acceſſio: ſed quod ſcilicet non niſi quam ſaniſſimo dari debeat (*i*); minus enim corrumpitur, quod integro corpori infertur.

Neque tamen verum eſt, quod Themisoni videbatur, ſi duabus horis integer futurus eſſet æger, ſatius tunc dare; ut ab integro corpore potiſſimum diduceretur. Nam ſi diduci tam celeriter poſſet, id eſſet optimum. Sed cum hoc breve tempus non præſtet, ſatius eſt, principia cibi a decedente febre, quam reliquias ab incipiente excipi.

(i) *Aph.* I. 19.

Ita, si longius tempus secuturum est, quam integerrimo dandus est: si etiam breve antequam ex toto integer fiat. Quo loco vero integritas est, eodem est remissio, quæ maxime in febre continua potest esse.

At hoc quoque quæritur, utrum tot horæ exspectandæ sint, quot febrem habuerunt: satis sit, primam partem earum præteriri, ut ægris jucundius insidat, quibus interdum non vacat. Tutissimum est autem ante totius accessionis tempus præterire: quamvis, ubi longa febris fuit, potest indulgeri ægro maturius, dum tamen ante minimum pars dimidia prætereatur. Idque non in ea sola febre, de qua proxime dictum est, sed in omnibus ita servandum est.

CAP. V.

De Febrium speciebus, & singularum curationibus: & primo, quando cibus febricitantibus dandus sit.

HÆC magis per omnia genera febrium perpetua sunt: nunc ad singulas earum species descendam. Igitur si semel tantum accessit, deinde desiit, eaque vel (*a*) inguine, vel ex lassitudine, vel ex æstu, aliave simili re fuit, sic, ut interior nulla causa metum fecerit, postero die, cum tempus accessionis ita transiit, ut nihil moveret, cibus dari potest.

(a) *Malim* sanguine *vel* ingluvie, *quomodo enim ex inguine posset oriri febris? dein enumerat causas externas, quas inter, inguen censeri non potest.*

At, si ex alto calor venit; & gravitas vel capitis vel præcordiorum secuta est; neque adparet, quid corpus confuderit; quamvis unam accessionem secuta integritas est: tamen, quia tertiana timeri potest, exspectandus est dies tertius; &, ubi accessionis tempus præteriit; cibus dandus est, sed exiguus; quia quartana quoque timeri potest. At die quarto demum, si corpus integrum est, eo cum fiducia utendum. Si vero postero, tertiove, aut quarto die secuta febris est; scire licet, morbum esse. Sed tertianarum, quartanarumque (quarum & certus circuitus, & finis integer, & liberaliter quieta tempora sunt) expeditior ratio est; de quibus suo loco dicam.

Nunc vero eas explicabo, quæ quotidie urgent. Igitur tertio quoque die cibus ægro commodissime datur; ut alter febrem minuat, alter viribus subveniat. Sed is dari debet, si quotidiana febris est, quæ ex toto desinat, simulatque corpus integrum factum est: sin, quamvis non accessiones, febres tamen junguntur, & quotidie quidem increscunt, sed sine integritate tamen remittunt, cum corpus ita se habet, ut major remissio non exspectetur: si altero die gravior, altero levior accessio est, post graviorem. Fere vero graviorem accessionem levior (*b*) nox sequitur: quo fit, ut graviorem accessionem nox quoque tristior antecedat. At, si continuatur febris, neque levior unquam fit; & dari cibum necesse est, quando dari debeat, magna dissensio est.

Quidam, quia febre (*c*) remissius mutationem

(b) *Aph.* II. 13.

(c) CÆL. AUREL. *Morb. Chronic.* II. 14. *p.* 427. BUXTORF. *Lex. Chald. p.* 540.

tempus ægris eſt, tunc putant dandum. Quod ſi reſpondet, non quia mane eſt, ſed quia remiſſio eſt ægris, dari debet. Si vero ne tunc quidem ulla requies ægris eſt, quia hoc ipſo pejus id tempus eſt, quod, cum ſua natura melius eſſe debeat, morbi vitio non eſt, ſimulque inſequitur tempus meridianum, a quo cum omnis æger fere pejor fiat, timeri poteſt, ne ille magis etiam, quam ex conſuetudine, urgeatur. Igitur alii veſpere tali ægro cibum dant. Sed, cum eo (*d*) tempore fere peſſimi (*e*) ſint, qui ægrotant, verendum eſt, ne, ſi quid tunc moverimus fiat, aliquid aſperius. Ob hæc alii differunt ad mediam noctem, decurſo jam graviſſimo tempore, eodemque longiſſime diſtante. Securius vero datur antelucanis horis; quibus omnes fere maxime dormiunt: deinde matutino tempore; quod natura ſua leviſſimum eſt.

Si vero febres vagæ ſunt: quia verendum eſt, ne cibum ſtatim ſubſequantur; quandocunque quis ex acceſſione levatus eſt, tunc debet adſumere. At, ſi plures acceſſiones eodem die veniunt, conſiderare oportet, pares ne per omnia (quod vix fieri poteſt) an impares. Si per omnia pares ſunt: poſt eam potius acceſſionem cibus dari debet, quæ non inter meridiem & veſperem deſinit. Si impares ſunt: conſiderandum eſt, quo diſtent. Nam ſi altera gravior, altera levior eſt, poſt graviorem dari debet: ſi altera longior, altera brevior, poſt longiorem: ſi altera gravior, altera longior eſt, conſiderandum eſt, utra magis adfligat, illa vi, an hæc tempore, & poſt eam dandus eſt. Sed plane plurimum intereſt, quantæ qualeſque inter eas re-

---

(d) CÆL. AUREL. *A. M. l.* 1. *c.* 15. *pag.* 48.
(e) ACHILL. TATIUS *de* CLITOPHONT. *pag.* 21.

missiones sint. Nam, si post alteram febrem motio manet, post alteram integrum corpus est; integro corpore, cibo tempus aptius est.

Si semper febricula manet, sed alterum tamen longius tempus remissionis est; id potius eligendum est: adeo ut, ubi accessiones continuantur, protinus, inclinata priore, dandus cibus sit. Etenim perpetuum est, ad quod omne consilium dirigi potest; cibum quam maxime semper ab (*f*) accessione futura reducere: &, hoc salvo, dare quam integerrimo corpore. Quod non inter duas tantum, sed etiam inter plures accessiones servabitur.

Sed, cum sit aptissimum, tertio quoque die cibum dare; tamen, si corpus infirmum est, quotidie dandus: multoque magis, si continentes febres sine remissione sunt; quantoque magis corpus adfligunt; aut si duæ pluresve accessiones eodem die veniunt. Quæ res efficit, ut & a primo die protinus cibus dari quotidie debeat, si protinus venæ conciderunt: & sæpius eodem die, si inter plures accessiones subinde vis corpori deest.

Illud tamen in his servandum est; ut post eas febres minus cibi detur, post quas, si per corpus liceret, omnino non daretur. Cum vero febris instet, incipiat, augeatur, consistat, decedat, deinde in decessione consistat, aut finiatur, scire licet, optimum cibo tempus esse febre finita: deinde, cum decessio ejus consistit: tertiam, si necesse est, quandocumque decedit: cætera omnia periculosa esse.

Si tamen propter infirmitatem necessitas urget, satius esse, consistente jam incremento febris, ali-

(f) *Aph.* I. 11.

quid offerre, quam increſcente: ſatius eſſe, inſtante, quam incipiente: cum eo tamen, ut nullo tempore is, qui deficit, non ſit ſuſtinendus.

Neque hercule ſatis eſt, ipſas tantum febres medicum intueri, ſed etiam totius corporis habitum, & ad eum dirigere curationem; ſeu superſunt vires, ſeu deſunt, ſeu quidam mali adfectus interveniunt. Cum vero ſemper ægros ſecuros agere conveniat, ut corpore tantum, non etiam animo laborent: tum præcipue, ubi cibum ſumpſerunt. Itaque, ſi qua ſunt, quæ exaſperatura eorum animos ſunt; optimum eſt, ea, dum ægrotant, eorum notitiæ ſubtrahere: ſi id fieri non poteſt, ſuſtinere tamen poſt cibum, poſtque ſomni tempus, & cum experrecti ſunt, tum exponere.

CAP. VI.

Quando potiones febricitantibus dari expediat.

SED de cibo facilior quidem cum ægris ratio eſt: quoniam ſæpe ſtomachus hunc reſpuit, etiamſi mens concupiſcit. De potione vero ingens pugna eſt; eoque magis, quo major febris eſt. Hæc enim ſitim accendit, & tum maxime aquam exigit, cum illa periculoſiſſima eſt. Sed docendus æger eſt, ubi febris conquieverit, protinus ſitim quoque quieturam: longioremque acceſſionem fore, ſi quod ei datum fuerit alimentum: ita celerius eum deſinere ſitire, qui non bibit. Neceſſe eſt tamen, quanto facilius etiam ſani famem, quam ſitim ſuſtinent, tanto magis ægris in potione, quam in cibo indulgere. Sed

primo quidem die nullus humor dari debet: nisi subito sic venæ conciderunt, ut cibus quoque dari debeat. Secundo vero, cæterisque etiam, quibus cibus non dabitur, tamen, si magna sitis urgebit, potio dari potest.

Ac ne illud quidem, ab HERACLIDE TARENTINO dictum, ratione caret: ubi aut bilis ægrum, aut cruditas male habet, expedire quoque per modicas potiones misceri novam materiam corruptæ. Illud videndum est, ut, qualia tempora cibo leguntur, talia potioni quoque: ubi sine illo datur, deligantur, cum ægrum dormire cupiemus: quod fere sitis prohibet. Satis autem convenit, cum omnibus (*a*) febricitantibus nimius humor alienus sit, tum præcipue esse feminis, quæ ex partu in febres inciderunt.

Sed cum tempora cibo potionique febris & remissionis ratio det, non est expeditissimum scire, quando æger febricitet, quando melior sit, quando deficiat: sine quibus dispensari illa non possunt. Venis enim maxime credimus (*b*), fallacissimæ rei; quia sæpe istæ lentiores celerioresve sunt, & ætate, & sexu, & corporum natura. Et plerunque satis sano corpore, si stomachus infirmus est, nonnumquam etiam incipiente febre, subeunt & quiescunt: ut imbecillus is videri possit, cui facile laturo gravis instat accessio. Contra sæpe eas concitat & resolvit sol, & balneum, & exercitatio, & metus, & ira, & quilibet alius animi adfectus; adeo ut, cum primum medicus venit, solicitudo ægri dubitantis, quomodo illi se

---

(a) *Aphor.* I. 16.

(b) PANCIROLÆ *observ.* IV.

habere videatur, eas movet. Ob quam causam (c), periti medici est, non protinus ut venit, adprehendere manu brachium: sed primum residere hilari vultu, percunctarique, quemadmodum se habeat; &, si quis ejus metus est, eum probabili sermone lenire; tum deinde ejus carpo manum admovere. Quas venas autem conspectus medici movet, quam facile mille res turbant!

Altera res est, cui credimus, calor, æque fallax. Nam hic quoque excitatur æstu, labore, somno, metu, solicitudine.

Igitur intueri quidem etiam ista oportet: sed his non omnia credere. Ac protinus quidem scire, non febricitare eum, cujus venæ naturaliter ordinatæ sunt, teporque talis est, qualis esse sanis solet: nec protinus etiam sub calore motuque febrem sese concipere: sed ita, si summa quoque arida inæqualiter cutis est; si calor & in fronte est, & ex intimis præcordiis oritur; si spiritus ex naribus cum fervore prorumpit; si color, aut rubore, aut pallore novo mutatus est; si oculi graves, & aut persicci, aut subhumidi sunt; si sudor, cum fit, inæqualis est; si venæ non æquis intervallis moventur. Ob quam causam medicus neque in tenebris, neque a capite ægri debet residere; sed illustri loco adversus eum, ut omnes notas, ex vultu quoque cubantis perspiciat.

Ubi vero febris fuit, atque decrevit, spectare oportet, num tempora, partesve corporis aliæ paulum madescant, quæ sudorem venturum esse testentur. Ac si qua ejus nota est, tunc demum dare potui calidam aquam; cujus salubris effectus

---

(c) *De decent. ornatu* T. IX. X. PALLAD. *Sophist. in l.* V. *Epidem. pag. m.* 201. ACTUAR. *de M. M.* II. 1.

est, si sudorem per omnia membra diffundit. Hujus autem rei causa, continere æger sub veste satis multa manus debet; eademque crura, pedesque contegere: qua mole plerique ægros in ipso impetu febris, potissimeque ubi ardens ea est, male habent. Si sudare corpus cœpit, linteum tepefacere oportet, paulatimque singula membra detergere. At ubi sudor omnis finitus est, aut si is non venit, ubi quam maxime tepuit, & idoneus esse cibo æger videtur, sub veste leniter ungendus est, tum detergendus, deinde ei cibus dandus.

Cibus (*d*) autem febricitantibus humidus est aptissimus, aut humori certe quam proximus: utique ex materia quam levissima; maximeque (*e*) sorbitio: eaque, si magnæ febres fuerunt, quam tenuissima esse debet. Mel quoque despumatum huic recte adjicitur, quo corpus magis nutriatur: sed id, si stomachum offendit, supervacuum est, sicut ipsa quoque sorbitio. Dari vero in vicem ejus potest, vel intrita ex aqua calida, vel alica elota; si firmus est stomachus, & compressa alvus, ex aqua mulsa; si vel ille languet, vel hæc profluit, ex posca.

Et primo quidem cibo ita satis est: secundo vero aliquid adjici potest, ex eodem tamen genere materiæ, vel olus, vel conchylium, vel pomum. At, dum febres quidem increscunt, hic solus idoneus cibus est. Ubi vero aut desinunt, aut levantur, semper quidem incipiendum est ab aliquo ex materia levissima, adjiciendum vero aliquid ex

(d) I. *Aph.* 16.
(e) Hippocr. *de Vet. M.* xi. xii.

media, ratione habita subinde & virium hominis, & morbi.

Adponendi vero ægro varii cibi (sicut ASCLEPIADES præcepit) tum demum sunt, ubi fastidio urgetur, neque satis vires sufficiunt; ut paulum ex singulis degustando, famem vitet. At si neque vis, neque cupiditas deest, nulla varietate solicitandus æger est; ne plus adsumat, quam concoquat. Neque verum est, quod ab eo dicitur, facilius concoqui cibos varios: eduntur quidem facilius; ad concoctionem autem materiæ genus & modus pertinent.

Neque inter magnos dolores, neque increscente (*f*) morbo, tutum est, ægrum cibo impleri; sed ubi inclinata jam in melius valetudo est.

Sunt aliæ quoque observationes in febribus necessariæ; atque id quidem videndum est, quod quidam solum præcipiunt, an adstrictum corpus sit, an profluat. Quorum alterum strangulat, alterum digerit. Nam, si adstrictum est, ducenda alvus est, movenda urina, eliciendus omni modo sudor. In hoc genere morborum sanguinem etiam misisse, concussisse vehementibus gestationibus corpus, in lumine habuisse, imperasse famem, sitim, vigiliam prodest. Utile est etiam ducere in balneum, prius demittere in solium, tum ungere, iterum ad solium redire, multaque aqua fovere inguina; interdum etiam oleum in solio cum aqua calida miscere; uti cibo rarius & serius, tenui, simplici, molli, calido, exiguo; maximeque oleribus, qualia sunt, lapathum, urtica, malva; vel jure etiam concharum, musculorumve, aut locu-

(f) *Aph.* I. 7. 8.

ſtarum: neque danda caro, niſi elixa, eſt. At potio eſſe debet magis liberalis, & ante cibum, & poſt hunc, & cum hoc, ultra quam ſitis coget. Poteritque a balneo etiam pingue jus, aut dulcius dari vinum: poterit ſemel, aut bis interponi Græcum ſalſum.

Contra vero, ſi corpus profluet, ſudor coercendus, quies adhibenda erit; tenebris, ſomnoque, quandocunque volet, utendum; non niſi levi geſtatione corpus agitandum, & pro genere mali ſubveniendum. Nam, ſi venter fluit, aut ſi ſtomachus non continet, ubi febris decrevit, liberaliter oportet aquam tepidam potui dare, & vomere cogere; niſi aut fauces, aut præcordia, aut latus dolet, aut vetus morbus eſt.

Si vero ſudor exercet, duranda cutis eſt, vel nitro, vel ſale; quæ cum oleo miſcentur. At, ſi levius id vitium eſt, oleo corpus ungendum eſt: ſi vehementius, roſa (*g*), vel melino, vel myrteo, cui vinum auſterum ſit adjectum.

Quiſquis autem fluore æger eſt, cum venit in balneum, prius ungendus, deinde in ſolium demittendus eſt. Si in cute vitium eſt, frigida quoque, quam calida aqua melius utetur.

Ubi ad cibum ventum eſt, dari debet his valens, frigidus, ſiccus, ſimplex, qui quam minime corrumpi poſſit, panis toſtus, caro aſſa, vinum auſterum, vel certe ſubauſterum; &, ſi venter profluit, calidum: ſi ſudores nocent, vomituſve ſunt, frigidum.

(g) *Nonne potius* roſaceo *legendum?*

CAP. VII.

Quomodo pestilentes febres curari debeant.

Desiderat etiam propriam animadversionem in febribus pestilentiæ casus. In hac minime utile est, aut fame, aut medicamentis uti, aut ducere alvum. Si vires sinunt, sanguinem mittere optimum est; præcipueque, si cum ardore febris est. Si id parum tutum est, ubi febris aut tenuata est, aut levata, vomitu pectus purgare. Sed in hoc maturius, quam in aliis morbis, ducere in balneum opus est; vinum calidum, & meracius dare, & omnia glutinosa: inter quæ quoque carnem, generis ejusdem. Nam quo celerius ejusmodi tempestates corripiunt, eo maturius auxilia, etiam cum quadam temeritate, rapienda sunt.

Quod si puer est, qui laborat; neque tantum robur ejus est, ut sanguis mitti possit, cucurbitulis ei utendum est; ducenda alvus vel aqua vel ptisanæ cremore; tum demum is levibus cibis nutriendus. Et ex toto non sic pueri, ut viri, curari debent.

Ergo, ut in alio quoque genere morborum, parcius in his agendum est: non facile sanguinem mittere, non facile ducere alvum, non cruciare vigilia, fameve, aut nimia siti, non vino curare.

Vomitus post febrem eliciendus est: deinde dandus cibus ex levissimis; tum is dormiat: postero die, si febris manet, abstineat: tertio, ad similem cibum redeat. Dandaque opera est, quantum

tum fieri poteſt; ut inter opportunam abſtinentiam cibo opportuno, omiſſis cæteris, nutriatur.

2. *Curatio ardentis febris.*

Si vero ardens febris extorret; nulla medicamenti danda potio eſt; ſed in ipſis acceſſionibus oleo & aqua refrigerandus eſt: quæ miſcenda manu ſunt, donec albeſcant. Etiam amplo conclavi tenendus, quo multum & purum aerem trahere poſſit; neque multis veſtimentis ſtrangulandus, ſed admodum levibus tantum velandus eſt. Poſſunt etiam ſuper ſtomachum imponi, folia vitis in aqua frigida tincta. Ac ne ſiti quidem nimia vexandus eſt. Alendus maturius eſt, id eſt a die tertio, & ante cibum iiſdem perungendus.

Si pituita in ſtomacho coiit, inclinata jam acceſſione, vomere cogendus eſt; & tunc dandum frigidum olus, aut pomum, ex his, quæ ſtomacho conveniunt. Si ſiccus manet ſtomachus, protinus vel ptiſanæ, vel alicæ, vel oryzæ cremor dandus eſt, cum quo recens adeps cocta ſit. Cum vero in ſummo incremento morbus eſt, utique non ante diem quartum, magna ſiti antecedente, frigida aqua copioſe præſtanda eſt, ut bibat etiam ultra ſatietatem; &, cum jam venter & præcordia ultra modum repleta, ſatiſque refrigerata ſunt, vomere debet.

Quidam ne vomitum quidem exigunt; ſed ipſa aqua frigida, tantum ad ſatietatem data, pro medicamento utuntur. Ubi utrumlibet factum eſt, multa veſte operiendus eſt, & collocandus, ut dormiat. Fereque poſt longam ſitim & vigiliam, poſt multam ſatietatem, poſt infractum calorem, plenus ſomnus venit; per quem ingens ſudor effunditur, idque præſentiſſimum auxilium eſt: ſed

in his tantum, in quibus præter ardorem, nulli dolores, nullus præcordiorum tumor; nihil prohibens, vel in pulmone, vel in faucibus; non ulcus, non defectio, non profluvium alvi fuit.

Si quis autem in hujusmodi febre leniter (a) tussit, is neque vehementi siti conflictari, neque bibere aquam frigidam debet; sed eo modo curandus est, quo in cæteris febribus præcipitur.

CAP. VIII.

Curatio semitertianæ febris, quæ ἡμιτριταῖος dicitur.

AT, ubi id genus tertianæ est, quod ἡμιτριταῖον Medici adpellant, magna cura opus est, ne id fallat. Habet enim plerumque frequentiores accessiones decessionesque, ut aliud morbi genus videri possit; porrigiturque febris in horas viginti quatuor, & triginta sex; ut, quod idem est, non idem esse videatur.

Et magnopere necessarium est, neque dari cibum, nisi in ea remissione, quæ vera est; &, ubi ea venit, protinus dari. Plurimique sub alterutro curantis errore subito moriuntur. Ac, nisi magnopere aliqua res prohibet, inter initia sanguis mitti debet; tum dari cibus, qui neque incitet febrem, & tamen longum ejus spatium sustineat.

(a) *Aphor.* IV. 54.

CAP. IX.

Curatio lentarum febrium.

NONNUNQUAM etiam lentæ febres ſine ulla remiſſione corpus tenent; ac neque cibo, neque ulli remedio locus eſt. In hoc caſu medici cura eſſe debet, ut morbum mutet: fortaſſe enim curationi opportunior fiet. Sæpe igitur ex aqua frigida, cui oleum ſit adjectum, corpus ejus pertractandum eſt, quoniam interdum ſic evenit, ut horror oriatur, & fiat initium quoddam novi motus; exque eo, cum magis corpus incaluit, ſequatur etiam remiſſio. In his frictio quoque ex oleo & ſale ſalubris videtur.

At, ſi diu frigus eſt, & torpor, & jactatio corporis, non alienum eſt, in ipſa febre dare (*a*) mulſi tres aut quatuor cyathos, vel cum cibo vinum bene dilutum. Intenditur enim ſæpe ex eo febris, & major ortus calor ſimul & priora mala tollit, & ſpem remiſſionis, inque ea curationis oſtendit.

Neque hercule iſta curatio nova eſt, qua nunc quidam traditos ſibi ægros, qui ſub cautioribus medicis trahebantur, interdum (*b*) contrariis remediis ſanant. Siquidem apud antiquos quoque ante HEROPHILUM & ERASISTRATUM, maximeque poſt HIPPOCRATEM fuit PETRON quidam, qui febricitantem hominem, ubi acce-

(a) Mulſæ *Rom. Leg.*
(b) SENEC. *de Clem.* I. 9.

perat, multis vestimentis operiebat, ut simul calorem ingentem, sitimque excitaret. Deinde, ubi paulum remitti cœperat febris, aquam frigidam potui dabat; ac, si moverat sudorem, explicuisse se ægrum judicabat: si non moverat, plus etiam aquæ frigidæ ingerebat, & tum vomere cogebat. Si alterutro modo febre liberaverat, protinus suillam assam, & vinum homini dabat. Si non liberaverat, decoquebat aquam sale adjecto, eamque bibere cogebat, ut vomendo ventrem purgaret.

Et intra hæc omnis ejus medicina erat. Eaque non minus grata fuit his, quos HIPPOCRATIS successores non refecerant; quam nunc est his, quos HEROPHILI vel ERASISTRATI æmuli diu tractos non expedierunt. Neque ideo tamen non est temeraria ista medicina; quia plures, si protinus a principiis excepit, interemit.

Sed, cum eadem omnibus convenire non possint, fere, quos ratio non restituit, temeritas (c) adjuvat. Ideoque ejusmodi medici melius alienos ægros, quam suos nutriunt. Sed est circumspecti quoque hominis, & novare interdum, & augere morbum, & febres accendere: quia curationem, ubi id, quod est, non recipit, potest recipere id, quod futurum est.

(c) *Exemp., vide apud* VALLERIOLAM *lib.* 3. *obs.* 4.

CAP. X.

Remedia in febribus ad capitis dolorem, & præcordiorum inflammationem, & ariditatem, & scabritiem linguæ.

CONSIDERANDUM etiam est, febres ne solæ sint, an alia his quoque mala accedant; id est, num caput doleat, num lingua aspera, num præcordia intenta sint. Si capitis dolores sunt, rosam cum aceto miscere oportet, & id ingerere, deinde habere duo pitacia, quæ latitudinem frontis, longitudinemque æquent: ex his invicem alterum in aceto & rosa habere, alterum in fronte; aut intinctam iisdem lanam succidam imponere. Si acetum offendit, pura rosa utendum est. Si rosa ipsa lædit, oleo acerbo. Si ista parum juvant, teri potest vel iris arida, vel nuces amaræ, vel quælibet herba ex refrigerantibus. Quorum quidlibet ex aceto impositum, dolorem minuit; sed magis aliud in alio. Juvat etiam panis cum papavere injectus, vel cum rosa, cerussa, spumave argenti. Olfacere quoque vel serpyllum, vel anethum, non alienum est.

At, si in præcordiis inflammatio & dolor est, primo superimponenda sunt cataplasmata reprimentia; ne, si calidiora fuerint, plus eo materiæ concurrat. Deinde, ubi prima inflammatio se remisit, tunc demum ad calida & humida veniendum est; ut ea, quæ remanserunt, discutiant. Notæ vero inflammationis sunt quatuor, rubor, & tumor, cum calore, & dolore. Quo magis erravit ERASISTRATUS, qui febrem nullam sine hac esse dixit.

Ergo, si sine inflammatione dolor est, nihil imponendum est; hunc enim statim ipsa febris solvet. At, si neque inflammatio, neque febris, sed tantum præcordiorum dolor est; protinus calidis & siccis fomentis uti licet. Si vero lingua sicca est, & scabra, detergenda primum penicillo est ex aqua calida: deinde ungenda mixtis inter se rosa & melle. Mel purgat, rosa reprimit, simulque siccescere non sinit. At si scabra non est, sed arida, ubi penicillo detersa est, ungi rosa debet, cui ceræ sit paulum adjectum.

CAP. XI.

Remedia contra frigus, quod febrem præcedit.

SOLET etiam ante febres esse frigus; idque vel molestissimum morbi genus est. Ubi id exspectatur, omni potione prohibendus æger est: hæc enim paulo ante data, multum malo adjicit. Item maturius veste multa tegendus est. Admovenda partibus his, pro quibus metuimus, sicca & calida fomenta: sic, ut ne statim vehementissimi calores incipiant, sed paulatim increscant. Perfricandæ quoque eæ partes manibus unctis ex vetere oleo sunt, eique adjiciendum aliquid ex calefacientibus. Contentique medici quidam una frictione, etiam ex quolibet oleo, sunt. In harum febrium remissionibus nonnulli tres quatuor sorbitionis cyathos, etiamnum manente febre, dant: deinde, ea bene finita, reficiunt stomachum cibo frigido & levi. Ego tum hoc puto tentandum, cum parum cibus, semel & post febrem datus, prodest.

Sed curiose prospiciendum est, ne tempus re-

missionis decipiat. Sæpe enim in hoc quoque genere valetudinis jam minui febris videtur, & rursus intenditur. Itaque ei remissioni credendum est, quæ etiam immoratur, & jactationem, fervoremque corporis, quem ζέσιν Græci vocant, minuit. Illud satis convenit, si quotidie pares accessiones sunt, quotidie parvum cibum dandum: si impares, post graviorem, cibum; post leviorem, aquam mulsam.

CAP. XII.

Curatio horroris in febribus.

HORROR autem eas fere febres antecedit, quæ certum habent circuitum, & ex toto remittuntur; ideoque (*a*) tutissimæ sunt, maximeque curationes admittunt. Nam ubi incerta tempora sunt, neque alvi ductio, neque balneum, neque vinum, neque medicamentum aliud recte datur. Incertum est enim, quando febris ventura sit: ita fieri potest, ut, si subito venerit, summa in eo pernicies sit, quod auxilii causa fuit inventum. Nihilque aliud fieri potest, quam ut primis diebus bene abstineat æger: deinde, sub decessu febris ejus, quæ gravissima est, cibum sumat. At ubi certus circuitus est, facilius omnia illa tentantur; quia facilius proponere nobis & accessionum & decessionum vices possumus. In his autem, cum (*b*) veteraverunt, utilis fames non est.

(a) *Aph.* IV. 43.
(b) Inveteraverunt, RITTERSHUS. *ad* PHAEDR. I. *Fab.* 2.

Primis tantummodo diebus ea pugnandum eſt; deinde dividenda curatio eſt, & ante horror, tum febris diſcutienda. Igitur cum primum aliquis inhorruit, & ex horrore incaluit, dare ei oportet potui tepidam aquam ſubſalſam, & vomere eum cogere: nam fere talis horror ab his oritur, quæ bilioſa in ſtomacho reſederunt. Idem faciendum eſt, ſi proximo quoque circuitu æque acceſſit: ſæpe enim ſic diſcutitur. Jamque, quod genus febris ſit, ſcire licet.

Itaque ſub exſpectatione proximæ acceſſionis, quæ inſtare tertia poteſt, deducendus in balneum eſt; dandaque opera eſt, ut per tempus horroris in ſolio ſit. Si ibi quoque ſenſerit, nihilominus idem ſub exſpectatione acceſſionis quartæ faciat: ſiquidem eo quoque modo ſæpe is diſcutitur. Si nec balneum quidem profuit, ante acceſſionem allium edat, aut bibat calidam aquam cum pipere: ſiquidem ea quoque adſumpta calorem movent; qui horrorem non admittit. Deinde eodem modo, quo in frigore præceptum eſt, antequam inhorreſcere poſſit, operiatur; fomentiſque protinus calidioribus totum corpus circumdare convenit, maximeque involutis exſtinctis teſtis & titionibus.

Si nihilominus horror perruperit, multo oleo calefacto inter ipſa veſtimenta perfundatur; cui æque ex calefacientibus aliquid ſit adjectum: adhibeaturque frictio, quantam is ſuſtinere poterit, maximeque in manibus & pedibus: & ſpiritum ipſe contineat. Neque deſiſtendum eſt, etiamſi horror redit; ſæpe enim pertinacia juvantis malum corporis vincit.

Si quid evomuit, danda aqua tepida, iterumque vomere cogendus eſt; utendumque eiſdem eſt, donec horror finiatur. Sed præter hæc ducenda alvus eſt, ſi tardius horror quieſcet; ſiquidem id

quoque exonerato corpore prodest. Ustima post hæc auxilia sunt, gestatio & ambulatio. Cibus autem in ejusmodi morbis maxime dandus est, qui mollem alvum præstet, ac caro glutinosa. Vinum cum dabitur, austerum sit.

CAP. XIII.

Curatio quotidianæ febris.

HÆc ad omnes circuitus febrium pertinent: discernendæ tamen singulæ sunt, sicut rationem habent dissimilem. Si quotidiana est, triduo primo magnopere abstinere oportet; tum cibis, altero quoque die uti. Si res inveteraverit, post febrem experiri balneum, & vinum; magisque, si horrore sublato, hæc superest.

CAP. XIV.

Curatio tertianæ febris.

SI vero tertiana, quæ ex toto intermittit, aut quartana est; mediis diebus, & ambulationibus uti oportet, aliisque exercitationibus, & unctionibus. Quidam ex antiquioribus medicis CLEOPHANTUS, in hoc genere morborum, multo ante accessionem, caput ægri multa (*a*) calida aqua perfundebat, deinde vinum dabat. Quod, quamvis pleraque ejus viri præcepta secutus est

(a) *Aph.* VII. 42.

Asclepiades, recte tamen præteriit: est enim anceps.

Ipse, si tertiana febris est, tertio die post accessionem dicit alvum duci oportere: quinto, post horrorem vomitum elicere; deinde post febrem, sicut illi mos erat, adhuc calidis dare cibum & vinum: sexto die, in lectulo detineri: sic enim fore, ne septimo die febris accedat. Id sæpe fieri posse, verisimile est. Tutius tamen est, hoc ipso ordine tria remedia, vomitus, alvi ductionis, vini potus, per triduum, id est, die tertio, & quinto, & septimo tentare: nec vinum, nisi post accessionem, die septimo bibere.

Si vero primis diebus discussus morbus non est, inciditque in vetustatem, quo die febris exspectabitur, in lectulo se contineat; post febrem perfricetur: tum, cibo adsumpto, bibat aquam; postero die, quo a cibo vacat, & ab exercitatione unctioneque, aqua tantum contentus conquiescat. Et id quidem optimum est. Si vero imbecillitas urgebit, & post febrem vinum; & medio die paulum cibi debebit adsumere.

CAP. XV.

Curatio quartanæ febris

Eadem in quartana facienda sunt. Sed cum hæc tarde (a) admodum finiatur, nisi primis diebus discussa est, diligentius ab initio præcipiendum est, quid in ea debeat fieri. Igitur, si cui cum horrore febris accessit, eaque desiit,

(a) *I. Epidem. III.* 17.

eodem die & poſtero tertioque continere ſe debet, & aquam tantummodo calidam primo die poſt febrem ſumere; biduo proximo, quantum fieri poteſt, ne hanc quidem: quarto die, ſi cum horrore febris revertitur, (b) vomere; ſicut ante præceptum eſt: deinde poſt febrem, modicum cibum ſumere, vini quadrantem. Poſtero tertioque die abſtinere; aqua tantummodo calida, ſi ſitis eſt, adſumpta.

Septimo die balneo frigus prævenire, abſtinenere, continere ſe debet, & aqua tantummodo calida, ſi ſitis eſt, uti: ac tum ita nono die balneo frigus prævenire, &, ſi febris redierit, ducere alvum; ubi ex eo corpus conquieverit, inunctione vehementer perfricari, eodem modo ſumere cibum, & vino biduo proximo ſe abſtinere, frictione ſervata. Decimo tertio die rurſus balneum experiri; &, ſi poſtea febris acceſſit, æque perfricari, vinum copioſius bibere. Ac ſi proximum eſt, ut quies tot dierum, & abſtinentia cum cæteris, quæ præcipiuntur, febrem tollant.

Si vero nihilominus remanet, aliud ex toto ſequendum eſt curationis genus; idque agendum, ut, quod diu ſuſtinendum eſt, corpus facile ſuſtineat. Quo minus etiam curatio probari HERACLIDIS TARENTINI debet, qui primis diebus ducendam alvum, deinde abſtinendum in ſeptimum diem dixit. Quod ut ſuſtinere aliquis poſſit; tamen etiam febre liberatus vix refectioni valebit; adeo, ſi febris ſæpius acceſſerit, concidet. Igitur, ſi tertio decimo die morbus remanebit, balneum neque ante febrem, neque poſt eam tentandum erit; niſi interdum jam horrore diſcuſſo. Hor-

(b) *De Affect.* XIX. 2.

ror ipſe per eadem, quæ ſupra præſcripta ſunt, expugnandus. Deinde poſt febrem oportebit ungi, & vehementer perfricari; cibum & validum, & fortiter adſumere; vino uti, quanto libebit: poſtero die, cum ſatis quieverit, ambulare, exerceri, ungi, perfricari fortiter; cibum accipere ſine vino: tertio die abſtinere.

Quo die vero febrem exſpectabit, ante ſurgere, & (*c*) exerceri, dareque operam oportet, ut in ipſam exercitationem tempus febris incurrat: ſic enim ſæpe illa diſcutitur. At, ſi in opere occupavit, tum demum ſe recipere. In ejuſmodi valetudine, medicamenta ſunt, oleum, frictio, exercitatio, cibus, vinum. Si venter adſtrictus eſt, ſolvendus eſt.

Sed hæc facile validiores faciunt: ſin imbecillitas occupavit, pro exercitatione geſtatio eſt. Si ne hanc quidem ſuſtinet, adhibenda tamen frictio eſt. Si hæc quoque vehemens onerat, intra quietem, & unctionem, & cibum conſiſtendum eſt; dandaque opera eſt, ne qua cruditas in quotidianam id malum vertat. Nam quartana neminem (*d*) jugulat: ſed, ſi ex ea facta quotidiana eſt, in malis æger eſt; quod tamen, niſi culpa vel ægri (*e*) vel curantis, nunquam fit.

CAP. XVI.

Curatio duarum quartanarum.

AT, ſi duæ quartanæ ſunt, neque, quas propoſui, exercitationes adhiberi poſſunt: aut

(c) ARISTOT. *Probl. Sect. II.* 58.
(d) TULPIUS *Obſerv. l.* 3. *cap.* 53.
(e) HIPPOCR. *I. Epidem. Sect. III.* 4.

ex toto quiescere opus est, aut, si id difficile est, leniter ambulare, hinc considere, diligenter involutis pedibus & capite. Quoties febris accessit & desiit, cibum modicum sumere, & vinum; reliquo tempore, nisi imbecilitas urget, abstinere.

At, si duæ febres pene junguntur, post utramque cibum sumere: deinde vacuo tempore, & moveri aliquantum, & post unctionem cibo uti.

Cum vero vetus quartana raro, nisi vere, (a) solvatur, utique eo tempore adtendendum est, ne quid fiat, quod valetudinem impediat. Prodestque in vetere quartana, mutare subinde victus genus, a vino ad aquam, ab aqua ad vinum, a lenibus cibis ad acres, ab acribus ad lenes transire: esse radicem, deinde vomere: jureve pulli gallinacei ventrem resolvere: oleo ad frictiones adjicere calefacientia: ante accessionem sorbere, vel aceti cyathos duos, vel unum sinapis, cum tribus Græci vini salsi, vel mista paribus potionibus; & in aqua diluta, piper, castoreum, laser, myrrham. Per hæc enim similiaque corpus agitandum est, ut moveatur ex eo statu, quo detinetur.

Si febris quievit, diu meminisse ejus diei convenit: eoque vitare frigus, calorem, cruditatem, lassitudinem. Facile enim revertitur, nisi a sano quoque aliquandiu timetur.

CAP. XVII.

Curatio quotidianæ febris, quæ ex quartana facta sit.

At, si ex quartana, quotidiana facta est: cum id initio inciderit, per biduum abstinere

(a) *Epidem.* VI. *Sex.* VI. 42.

oportet, vespere frictione uti, & aquam tantummodo potui dare; tertio die sæpe fit, ne febris accedat. Sed sive fuit, sive non fuit, cibus post accessionis tempus est dandus: &, si manet, per biduum abstinentia, quanta maxima imperari corpori potest, & fricatione quotidie utendum est.

CAP. XVIII.

De tribus insaniæ generibus: & primo de ejus curatione, quæ a Græcis φρενῖτις *dicitur.*

Et febrium quidem curatio exposita est. Supersunt vero alii corporis adfectus, qui huic superveniunt, ex quibus eos, qui certis partibus adsignari possunt, protinus jungam. Incipiam ab insania, primamque hujus ipsius partem adgrediar, quæ & acuta, & in febre est. Græci φρενῖτιν adpellant.

Illud ante omnia scire oportet, interdum in accessione ægros desipere, & loqui aliena. Quod non quidem leve est; neque incidere potest, nisi in febre vehementi, non tamen æque pestiferum est; nam plerumque breve esse consuevit; levatoque accessionis impetu, protinus mens redit. Neque id genus morbi remedium aliud desiderat, quam quod in curanda febre præceptum est.

Phrenitis (*a*) vero tum demum est, cum continua dementia esse incipit, aut cum æger, quamvis adhuc sapiat, tamen quasdam vanas imagines

(a) TRALLIAN. *I.* 13. CÆL. AURELIAN. *Præf. Lib.* 1. *Acutor. Morb. pag.* 7.

accipit: perfecta est, ubi mens illis imaginibus addicta est. Ejus autem plura genera sunt: siquidem ex phreniticis alii hilares, alii tristes sunt: alii facilius continentur, & intra verba desipiunt; alii insurgunt, & violenter quædam manu faciunt: atque ex his ipsis, alii nihil nisi impetu peccant, alii etiam artes adhibent; summamque speciem sanitatis in captandis malorum operum occasionibus præbent; sed exitu deprehenduntur.

Ex his autem eos, qui intra verba desipiunt, aut leviter etiam manu peccant, onerare asperioribus coercitionibus supervacuum est. Eos vero, qui violentius se gerunt, vincire convenit; ne vel sibi vel alteri noceant. Neque credendum est, si vinctus aliquis, dum levari vinculis cupit, sanum jam se fingat; quamvis prudenter & miserabiliter loquatur, quoniam is dolus insanientis est.

Fere vero antiqui tales ægros in tenebris habebant; eo quod illis contrarium esset, exterreri; & ad quietem animi tenebras ipsas conferre aliquid judicabant. At ASCLEPIADES, tanquam ipsis tenebris terrentibus, (b) in lumine habendos eos dixit. Neutrum tamen perpetuum est. Alium enim lux, alium tenebræ magis turbant; reperiunturque, in quibus nullum discrimen deprehendi, vel hoc, vel illo modo possit. Optimum itaque est, (c) utrumque experiri; & habere eum, qui tenebras horret, in luce; eum, qui lucem, in tenebris. At ubi nullum tale discrimen est, æger, si vires habet, loco lucido: si non habet, obscuro continendus est.

(b) CÆL. AUREL. *M. A. l.* 1. *c.* 15. *p.* 40.
(c) CÆL. AUREL. *Acut. Morb. lib.* 9. ARETÆUS *de Curat. Acut. l.* 1.

Remedia vero adhibere, ubi maxime furor urget, supervacuum est: simul enim febris quoque increscit. Tum itaque nihil nisi continendus æger est. Ubi vero res patitur, festinanter subveniendum est. Asclepiades perinde esse dixit, his sanguinem (*d*) mitti, ac si (*e*) trucidentur: hanc rationem secutus, quod neque insania esset, nisi cum febre intenta; neque sanguis, nisi in remissione ejus, recte mitteretur. Ipse in his somnum multa frictione quæsivit. Sed cum & intentio febris somnum impediat; & frictio non, nisi in remissione ejus, utilis sit: hoc quoque auxilium debuit præterire.

Quid igitur est? Multa in præcipiti (*f*) periculo recte fiunt, alias omittenda. Et continua quoque febris habet tempora, quibus, etsi non remittit, non tamen crescit. Estque hoc, ut non optimum, sic satis tamen secundum remediis tempus. Quod si vires ægri patiuntur, sanguis quoque mitti debet.

Nec minus dubitari potest, an alvus ducenda sit. Tum interposito die, convenit caput ad (*g*) cutem tondere: deinde aqua fovere, in qua verbenæ aliquæ decoctæ sint ex reprimentibus: aut prius fovere, deinde tondere, & iterum fovere: ac novissime rosa caput naresque implere; offerre etiam naribus rutam, ex aceto contritam, & movere sternutamenta medicamentis ad id efficacibus. Quæ

(d) *V. S. quando & qualis conveniat* Cæl. Aurel. Acut. Morb. *I.* c. 10.

(e) Cæl. Aurelian. *Acut. Morb. I.* 25.

(f) Valleriola *Observ.* 1. *lib.* 1.

(g) Cæl. Aurel. *Acut. Morb. I.* 10. & *c.* 15.

Quæ tamen facienda ſunt in his, quibus vires non deſunt. Si vero imbecillitas eſt, roſa tantum caput, adjecto ſerpyllo, ſimilive aliquo, madefaciendum eſt. Utiles etiam in quibuſcumque viribus herbæ duæ ſunt, ſolanum & muralis, ſi ſimul ex utraque, ſucco expreſſio, caput impleatur. Cum ſe febris remiſerit, frictione utendum eſt: parcius tamen in his, qui nimis hilares, quam in his, qui nimis triſtes ſunt.

Adverſus omnium autem ſic inſanientium animos gerere ſe pro cujuſque natura neceſſarium eſt. Quorumdam enim vani metus levandi ſunt: ſicut in homine prædivite famem timente incidit; cui ſubinde falſæ hæreditates nunciabantur. Quorumdam audacia coercenda eſt: ſicut in his fit, in quibus continendis plagæ quoque adhibentur. Quorumdam etiam intempeſtivus riſus objurgatione & minis prohibendus eſt. Quorumdam diſcutiendæ triſtes cogitationes: ad quod ſymphoniæ, & cymbala, ſtrepituſque proficiunt.

Sæpius tamen adſentiendum, quam repugnandum eſt: paulatimque, & non evidenter, ab his, quæ ſtulte dicuntur, ad meliora mens abducenda. Interdum etiam elicienda ipſius intentio: ut fit in hominibus ſtudioſis literarum, quibus liber legitur, aut recte, ſi delectantur; aut perperam, ſi id ipſum eos offendit. Emendando enim advertere animum incipiunt. Quin etiam recitare, ſi qua meminerunt, cogendi ſunt. At cibum quoque quoſdam non deſiderantes reduxerunt hi, qui inter epulantes eos collocaverunt.

Omnibus vero ſic adfectis ſomnus & difficilis, & præcipue neceſſarius eſt: ſub hoc enim pleri-

que (*h*) ſaneſcunt. Prodeſt ad id, atque etiam ad mentem ipſam componendam, crocinum unguentum cum irino in caput datum. Si nihilominus vigilant, quidam ſomnum moliuntur potui dando aquam, in qua papaver aut hyoſcyamus decocta ſint: alii mandragoræ mala pulvino ſubjiciunt: alii vel amomum, vel ſycamini lachrymam fronti inducunt. Hoc nomen apud Medicos reperio. Sed cur Græci morum συκάμινον (*i*) adpellant, cum mori nulla lachryma ſit? Sic vero ſignificatur lachryma arboris in Ægypto naſcentis, quam ibi κόμορον adpellant. Plurimi decoctis papaveris corticibus, ex ea aqua cum ſpongia os & caput ſubinde fovent.

ASCLEPIADES ea ſupervacua eſſe dixit: quoniam in lethargum ſæpe convertunt. Præcipit autem, ut primo die, a cibo, potione, ſomno abſtineretur: veſpere ei daretur potui aqua: tum frictio admoveretur lenis, ita ut ne manum quidem, qui fricaret, vehementer imprimeret: poſtero deinde die, iiſdem omnibus factis, veſpere ei daretur ſorbitio & aqua, rurſuſque frictio adhiberetur. Per hanc enim nos conſecuturos, ut ſomnus accedat. Id interdum fit, & quidem adeo, ut, illo conſitente, nimia fricatio etiam lethargi periculum adferat. Sed ſi ſic ſomnus non acceſſit, tum demum illis medicamentis arceſſendus eſt: habita ſcilicet eadem moderatione, quæ hic quoque neceſſaria eſt; ne, quem obdormire volumus, excitare poſtea non poſſimus. Confert etiam aliquid ad ſomnum ſilanus juxta cadens;

(h) *Aph.* II. 2.
(i) BODÆUS *a* STAPEL *ad* THEOPHRAST. *Hiſtor. Plant. IV.* 2.

vel gestatio (*k*) post cibum, & noctu; maximeque lecti suspensi motus.

Neque alienum est, si neque sanguis ante missus est, neque mens constat, neque somnus accedit, (*l*) occipitio inciso cucurbitulam admovere: quæ quia levat morbum, potest somnum facere. Moderatio autem in cibo quoque adhibenda est: nam neque æger est implendus, ne insaniat: neque jejunio utique vexandus est, ne imbecillitate in cardiacum incidat. Opus est autem cibo infirmo, maximeque sorbitione, & potione aquæ mulsæ, cujus ternos cyathos hieme, æstate vero quatuor dedisse satis est.

Alterum genus insaniæ est, quod spatium longius recipit; quia fere sine febre incipit, leves deinde febriculas excitat: & consistit in tristitia, quam videtur bilis (*m*) atra contrahere. In hac utilis detractio sanguinis est. Si quid hanc prohibet, prima est abstinentia: secunda, per album veratrum vomitumque purgatio: post utrumlibet, adhibenda bis die frictio est. Si magis valet, frequens etiam exercitatio; in jejuno vomitus; cibus, sine vino, dandus ex media materia est. Quam quoties posuero, scire licet, etiam ex infirmissima dari posse; dum ne ea sola quis utatur: valentissimam tantummodo esse removendam.

Præter hæc, servanda alvus est quam tenerrima: removendi terrores, & potius bona spes adferenda: quærenda delectatio ex fabulis, ludisque, quibus maxime capi sanus adsueverat: lau-

(k) CÆL. AUREL. *A. M. I.* 15. *pag.* 46.
(l) CÆL. AUREL. *I. c.* 11. *pag.* 27.
(m) ARETÆUS *de Morb. Diut. l.* 6. TRALLIAN. *L* 16.

danda, si qua sunt, ipsius opera, & ante oculos ejus ponenda: leviter objurganda vana tristitia; subinde admonendus, in his ipsis rebus, quæ solicitant, cur non potius lætitiæ, quam solicitudinis causa sit. Si febris quoque accessit, sicut aliæ febres curanda est.

Tertium insaniæ genus est ex his longissimum; adeo ut vitam ipsam non impediat; quod robusti corporis esse consuevit. Hujus autem species duæ sunt. Nam quidam imaginibus, non mente fallunt; qualem insanientem AJACEM vel ORESTEM poetarum fabulæ ferunt: quidam animo desipiunt.

Si imagines fallunt, ante omnia videndum est, tristes, an hilares sint. In tristitia, nigrum veratrum dejectionis causa, in hilaritate, album, ad vomitum excitandum, dari debet. Idque, si in potione non accipit, pani adjiciendum est, quo facilius fallat. Nam, si bene se purgaverit, ex magna parte morbum levabit. Ergo etiam, si semel datum veratrum parum profecerit, interposito tempore iterum dari debet.

Neque ignorare oportet, leviorum esse morbum cum (*n*) risu, quam serio insanientium. Illud quoque perpetuum est in omnibus morbis, ubi ab inferiore parte purgandus aliquis est, (*o*) ventrem ejus ante solvendum esse: ubi a superiore, comprimendum.

Si vero consilium insanientem fallit, tormentis quibusdam optime curatur. Ubi perperam aliquid dixit, aut fecit; fame, vinculis, plagis coercendus est. Cogendus est & adtendere, & ediscere

(n) *Aph.* VI. 53.
(o) *Aph.* VII. 70.

aliquid, & meminiſſe. Sic enim fiet, ut paulatim metu cogatur conſiderare, quid faciat. Subito etiam terreri, & expaveſcere, in hoc morbo prodeſt; & fere, quicquid animum vehementer perturbat. Poteſt enim quædam fieri mutatio, cum ab eo ſtatu mens, in quo fuerat, abducta eſt. Intereſt etiam, ſi ipſe ſine cauſa ſubinde rideat, an mœſtus demiſſuſque ſit. Nam dementis hilaritas terroribus his, de quibus ſupra dixi, melius curatur. Si nimia triſtitia eſt, prodeſt lenis, ſed multa bis die frictio: item ſuper caput aqua frigida infuſa, demiſſumque corpus in aquam & oleum.

Illa communia ſunt: inſanientes vehementer exerceri debere; multa frictione uti; neque pinguem carnem, neque vinum adſumere; cibis uti poſt purgationem, ex media materia, quam leviſſimis; non oportere eſſe vel ſolos, vel inter ignotos, vel inter eos, quos aut contemnant, aut negligant; mutare debere regiones, &, ſi mens redit, annua peregrinatione eſſe jactandos.

Raro, ſed aliquando tamen, ex metu delirium naſcitur. Quod genus inſanientium, ſpecie ſimile, ſimilique victus genere curandum eſt: præterquam quod in hoc inſaniæ genere ſolo recte vinum datur.

CAP. XIX.

De Cardiacis (a).

HIS morbis præcipue contrarium eſt id genus, quod καρδιακὸν a Græcis nominatur quam-

(a) CÆL. AURELIAN. *Acut. Morb. II.* 30. 31. TRALLIAN. *VII.* 9.

vis sæpe ad eum phrenitici transeunt: siquidem mens in illis laborat, in hoc vero constat. Id autem nihil aliud est, quam nimia imbecillitas corporis; quod, stomacho languente, immodico sudore digeritur. Licetque protinus scire id esse, ubi venarum exigui imbecillique pulsus sunt; sudor autem supra consuetudinem, & modo, & tempore, ex toto thorace, & cervicibus, atque etiam ex capite prorumpit, pedibus tantummodo, & cruribus siccioribus, atque frigidis. Acuti id morbi genus est.

Curatio prima est, supra præcordia imponere, quæ reprimunt, cataplasmata: secunda, sudorem cohibere. Id præstat acerbum oleum, vel rosa, vel melinum, aut myrteum. Quorum aliquo corpus leniter perungendum; ceratumque ex aliquo horum tum imponendum est.

Si sudor vincit, delinendus homo est vel gypso, vel argenti spuma, vel cimolia creta, vel subinde horum pulvere respergendus. Idem præstat pulvis ex contritis aridæ myrti vel rubi foliis, aut ex austeri & boni vini arida fece. Pluraque similia sunt, quæ si desunt, satis utilis est quilibet ex via pulvis injectus. Super hæc vero, quo minus corpus insudet, levi veste debet esse contectus, positusque loco non calido, fenestris patentibus, sic ut perflatus quoque aliquis accedat.

Tertium auxilium est, imbecillitati jacentis cibo vinoque succurrere. Cibus non multus quidem, sed sæpe tamen nocte ac die dandus est; ut nutriat, neque oneret. Is esse debet ex infirmissima materia, & stomacho aptus. Nisi autem necesse est, ad vinum festinare non oportet. Si verendum est, ne deficiat, tum & intrita ex hoc, & hoc ipsum austerum quidem, sed tamen tenue, meraculum, egelidum subinde & li-

beraliter dandum eſt; adjecta polenta, ſi modo is æger parum cibi adſumit. Idque vinum eſſe debet, neque nullarum virium, neque ingentium: recteque tota die ac nocte, duas vel tres heminas æger bibet; ſi vaſtius corpus eſt, plus etiam: ſi cibum non accipit, perunctum ante perfundere aqua frigida convenit, & tum dare.

Quod ſi ſtomachus reſolutus parum continet, & ante cibum, & poſt eum ſponte vomere oportet; rurſuſque poſt vomitum cibum ſumere. Si ne is quidem manſerit, ſorbere vini cyathum, interpoſitaque hora, ſumere iterum. Si id quoque ſtomachus reddiderit, totum corpus bulbis contritis ſuperillinendum eſt: qui, ubi inaruerunt, efficiunt, ut vinum in ſtomacho contineatur, exque eo toti corpori calor veniſque vis redeat.

Ultimum auxilium eſt, in alvum ptiſanæ vel alicæ cremorem ex inferioribus partibus indere, ſiquidem id quoque vires tuetur. Neque alienum eſt, naribus quoque æſtuantis admovere, quod reficiat; ut eſt roſa & vinum: &, ſi qua in extremis partibus frigent, unctis & calidis manibus fovere. Per quæ ſi conſequi potuimus, ut & ſudoris impetus minuatur, & vita prorogetur, incipit jam tempus ipſum eſſe præſidio. Ubi eſſe in tuto videtur; verendum tamen eſt, ut ne in eandem imbecillitatem cito recidat. Itaque, vino tantum remoto, quotidie validiorem cibum debet adſumere, donec ſatis virium corporis redeat.

CAP. XX.

De Lethargicis.

Alter quoque morbus est, aliter phrenitico (*a*) contrarius. In eo difficilior somnus, prompta ad omnem audaciam mens est: in hoc marcor, & inexpugnabilis pene dormiendi necessitas; λήθαργον Græci nominarunt. Id quoque genus (*b*) acutum est, &, nisi succurritur, celeriter jugulat.

Proinde ex eo ægros (*c*) quidam excitare nituntur, admotis his, per quæ sternutamenta evocantur, & his, quæ odore fœdo movent, qualis est pix usta, lana succida, piper, veratrum, castoreum, acetum, allium, cepa. Juxta etiam galbanum incendunt, aut cornu cervinum: si non est, quodlibet aliud. Hæc enim cum comburuntur, odore fœdo movent.

Tharrias vero quidam, accessionis esse id malum, dixit, levarique, cum ea decessit. Itaque eos, qui subinde excitant, sine usu male habere. Interest autem, in decessione expergiscatur æger, an cum febris levatur, aut, levata quoque ea, somnus urgeat. Nam si expergiscitur, adhibere ei, ut sopito, supervacuum est; neque enim vigilando melior fit; sed per se, si melior est, vigilat. Si vero continens ei somnus est, utique ex-

(a) Alex. Trall. *l.* 14.
(b) Cæl. Aur. *M. A. l.* 11. c. 1.
(c) Trallian. l. 15. Aretæus *de Morb. Acut. Curat. l.* 2.

citandus eſt; ſed his temporibus, quibus febris leviſſima eſt, ut excernat aliquid, & ſumat.

Excitat autem validiſſime repente aqua frigida ſuperinfuſa. Poſt remiſſionem itaque, perunctum oleo multo totum corpus, tribus aut quatuor amphoris totum per caput perfundendum eſt. Sed hoc utemur, ſi æqualis ægro ſpiritus erit, ſi mollia præcordia. Sin aliter hæc erunt, ea potiora, quæ ſupra comprehenſa ſunt. Et, quod ad ſomnum quidem pertinet, commodiſſima hæc ratio eſt.

Medendi autem cauſa, caput radendum; deinde poſca fovendum eſt, in qua laurus, aut ruta decocta ſit. Altera vero die imponendum caſtoreum, aut ruta ex aceto contrita, aut lauri baccæ, aut hedera cum roſa & aceto. Præcipueque proficit, & ad excitandum hominem, naribus admotum, & ad morbum ipſum depellendum, capiti frontive impoſitum ſinapi. Geſtatio etiam in hoc morbo prodeſt: maximeque opportune, quanta maxima inveniri poterit. Aptiſſima autem ſorbitio eſt, donec morbus decreſcere incipiat. Si autem quotidie gravis acceſſio eſt, hæc quotidie detur: ſi alternis, poſt graviorem, ſorbitio, poſt leviorem, mulſa aqua. Vinum quoque cum tempeſtivo cibo datum non mediocriter adjuvat.

Quod ſi poſt longas febres ejuſmodi torpor acceſſit, cætera eadem ſervanda ſunt. Ante acceſſionem autem, tribus quatuorve horis, ſi venter adſtrictus eſt, dandum eſt caſtoreum cum ſcammonea; ſi non eſt, per ſe ipſum caſtoreum cum aqua dandum eſt. Si præcordia mollia ſunt, cibis utendum eſt plenioribus: ſi dura, in iiſdem ſorbitionibus ſubſiſtendum; imponendumque præcordiis, quod ſimul & reprimat & emolliat.

CAP. XXI.

(a) *De Hydropicis.*

Sed hic quidem acutus eſt morbus. Longus vero fieri poteſt eorum, quos aqua inter cutem male habet: niſi enim primis diebus ſuccurritur, in ὕδρωπα, quam Græci vocant, incidunt. Ejus tres ſpecies ſunt. Nam modo, ventre vehementer intento, creber intus, ex motu ſpiritus, ſonus eſt: modo corpus inæquale eſt, tumoribus aliter aliterque per totum id orientibus: modo intus in uterum aqua contrahitur; &, moto corpore, ita movetur, ut impetus ejus conſpici poſſit. Primum, τυμπανίτην: ſecundum, λευκοφλεγματίαν, vel ὑπὸ τὴν σάρκα; tertium, ἀσκίτην Græci nominarunt. Communis tamen omnium eſt humoris nimia abundantia: ob quam ne ulcera (*b*) quidem in his ægris facile ſaneſcunt. Sæpe vero hoc malum per ſe incipit: ſæpe alteri vetuſto morbo, maximeque quartanæ, ſupervenit.

Facilius in ſervis, quam in liberis tollitur, quia cum deſideret famen, ſitim, & mille alia tædia, longamque patientiam, promptius iis ſuccurritur, qui facile coguntur, quam quibus inutilis libertas eſt. Sed ne hi quidem, qui ſub alio ſunt, ſi ex toto ſibi temperare non poſſunt, ad ſalutem perducuntur. Ideoque non ignobilis medicus, Chrysippi diſcipulus, apud Antigonum regem, amicum quendam ejus, notæ intemperantiæ, medio-

(a) Aretæus *de Diuturn. Morb. II.* 1.
(b) *Aph.* VI. 8.

criter eo morbo implicitum, negavit posse sanari. Cumque alter medicus Epirotes PHILIPPUS se sanaturum polliceretur; respondit, illum ad morbum ægri respicere; se, ad animum. Neque eum res fefellit. Ille enim cum summa diligentia non medici tantummodo, sed etiam regis custodiretur, tamen malagmata sua devorando, bibendoque suam urinam, in exitium sese præcipitavit.

Inter initia tamen, non difficillima curatio est, si imperata sunt corpori, quies, sitis, inedia. At si malum inveteravit, non sine magna mole discutitur (c). METRODORUM tamen, EPICURI discipulum, referunt, cum hoc morbo tentaretur, neque æquo animo necessariam sitim sustineret, ubi diu abstinuerat, solitum bibere, deinde evomere. Quod, si redditur, quicquid receptum est, multum tædio demit: si a stomacho retentum est, morbum auget; ideoque in quolibet tentandum non est.

Sed si febris quoque est, hæc in primis submovenda est per eas rationes, per quas huic succurri posse propositum est. Si sine febre æger est, tum demum ad ea veniendum est, quæ ipsi morbo mederi solent. Atque hic quoque, quæcumque species est, si nondum nimis occupavit, iisdem auxiliis opus est. Multum ambulandum, currendum aliquando, & superiores maxime partes sic perfricandæ, ut calorem in cutem evocet: inter quæ, spiritum ipse contineat.

Evocandus est sudor, non per exercitationem tantum, sed etiam in arena calida, vel laconico, vel clibano, similibusque aliis: maximeque utiles

---

(c) *Ejus vitam describit* DIOGENES LAERTIUS.

ſunt naturales, & ſiccæ ſudationes; quales ſuper (*d*) Bajas habemus in myrtetis. Balneum, atque omnis humor alienus eſt. Jejuno recte catapotia dantur, facta ex duabus apſinthii, myrrhæ tertia parte.

Cibus eſſe debet ex media (*e*) quidem materia, ſed tamen generis durioris. Potio non ultra danda eſt, quam ut vitam ſuſtineat: optimaque eſt, quæ urinam movet. Alvum moliri cibo melius eſt, quam medicamento. Si tamen res coget, ex his aliquid, quæ id præſtant, erit decoquendum, eaque aqua potui danda. Videntur autem hanc facultatem habere, iris, nardum, crocum, cinnamomum, caſſia, myrrha, balſamum, galbanum, ladanum, œnanthe (*f*), panaces, cardamomum, hebenus, cupreſſi ſemen, uva taminia; quam σαφίδα ἀγρίαν Græci nominant, abrotanum, roſæ folia, acorum, amaræ nuces, tragoriganum, ſtyrax, coſtum, junci quadrati & rotundi flos; illum κύπειρον, hunc σχοῖνον Græci vocant; quæ quoties poſuero, non quæ hic naſcuntur, ſed, quæ inter aromata adferuntur, ſignificabo. Primo tamen, quæ leniſſima ex his ſunt, id eſt, roſæ folia, vel nardi ſpica, tentanda ſunt. Vinum quoque utile eſt auſterum, ſed quam tenuiſſimum.

Commodum eſt etiam, lino quotidie ventrem metiri, &, qua comprehendit alvum, notam imponere: poſtero quoque die videre, plenius corpus ſit, an extenuetur; id enim, quod extenuatur, medicinam ſentit. Neque alienum eſt, me-

(d) CICERO *Epiſt. ad Fam.* IX. 12.
(e) Vide *ſupra II.* 18.
(f) RHODIUS *ad* SCRIBON. LARGI *Comp. V. pag.* 37.

tiri & potionem ejus, & urinam; nam si plus humoris excernitur, quam adsumitur, ita demum secundæ valetudinis spes est. ASCLEPIADES in eo, qui ex quartana in hydropa deciderat, se abstinentia bidui, & fricatione usum; tertio die, jam & febre, & aqua liberato, cibum, & vinum dedisse, memoriæ prodidit. Hactenus communiter de omni specie præcipi potest: si vehementius malum est, diducenda ratio curandi est.

Ergo, si inflatio, & ex ea dolor creber est, utilis quotidianus, aut altero quoque die post cibum, vomitus est. Fomentis deinde siccis calidisque utendum est. Si per hæc dolor non finitur, necessariæ sunt sine ferro cucurbitulæ. Si ne per has quidem tormentum tollitur, incidenda cutis est, & tum his utendum.

Ultimum auxilium est, si cucurbitulæ nihil profuerunt, per alvum infundere copiosam aquam calidam, eamque recipere. Quin etiam quotidie ter quarerve opus est uti fricatione vehementi, cum oleo & quibusdam calefacientibus. Sed in hac frictione a ventre abstinendum est. Imponendum vero in eum crebrius sinapi, donec cutem erodat; ferramentisque candentibus pluribus locis venter exulcerandus est, & servanda ulcera diutius. Utiliter etiam scilla cocta deligatur super cutim. Sed diu post has inflationes abstinendum est ab omnibus inflantibus.

At, si id vitium est, cui λευκοφλεγματία nomen est, eas partes, quæ tument, subjicere soli oportet; sed non nimium, ne febriculam incendat: si is vehementior est, caput velandum est, utendumque fricatione, madefactis tantum manibus aqua, cui sal & nitrum & olei paulum sit adjectum; sic, ut aut pueriles aut muliebres manus adhibeantur, quo mollior earum tactus sit. Idque si vires pa-

tiuntur, ante meridiem, tota hora; poſt meridiem, ſemihora fieri oportet. Utilia ſunt etiam cataplaſmata, quæ reprimunt; maximeque, ſi corpora teneriora ſunt.

Incidendum quoque ſuper talum, quatuor fere digitis, ex parte interiore eſt; quo per aliquot dies frequens humor feratur: atque ipſos tumores incidere altis plagis oportet: concutiendumque corpus eſt multa geſtatione, atque, ubi inductæ vulneribus cicatrices ſunt, adjiciendum exercitationibus & cibis, donec corpus ad priſtinum ſtatum revertatur.

Cibus valens eſſe debet, & glutinoſus, maximeque caro. Vinum, ſi per ſtomachum licet, dulcius; ſed ita, ut invicem biduo triduove, modo aqua, modo id bibatur. Prodeſt etiam lactucæ marinæ, quæ grandis juxta mare naſcitur, ſemen, cum aqua potui datum. Quod ſi valens eſt, qui id accipit, ei ſcilla cocta ſimul ſuper ventrem deligatur. Authoreſque multi ſunt, inflatis veſicis pulſandos tumores eſſe.

Si vero id morbi genus eſt, quo in uterum multa aqua contrahitur, ambulare, ſed magis modice oportet; malagma, quod digerat, impoſitum habere; idque ipſum ſuperimpoſito triplici panno, faſcia, non nimium tamen vehementer, adſtringere; quod a THARRIA profectum, ſervatum eſſe a pluribus video.

Si jecur, aut lienem adfectum eſſe, manifeſtum eſt, ficum pinguem contuſam, adjecto melle, ſuperponere. Si per talia auxilia venter non ſiccatur, ſed humor nihilominus abundat, celeriori via ſuccurrere, ut is per ventrem ipſum emittatur.

Neque ignoro, ERASISTRATO diſplicuiſſe hanc curandi viam; morbum enim hunc jocinoris pu-

tavit: ideoque illud esse sanandum; frustraque aquam emitti, quæ, vitiato illo, subinde renascatur. Sed primum, non hujus visceris unius hoc vitium est. Nam & splene adfecto, & in totius corporis malo habitu fit. Deinde, ut inde cœperit, tamen aqua nisi emittitur, quæ contra naturam ibi substitit, & jocinori, & cæteris interioribus partibus nocet. Convenitque, corpus nihilominus esse curandum. Neque enim sanat emissus humor, sed medicinæ locum facit, quam intus inclusus impedit.

Ac ne illud quidem in controversiam venit, quin non omnes in hoc morbo sic curari possint; sed juvenes robusti, qui vel ex toto carent febre, vel certe satis liberales intermissiones habent. Nam quorum stomachus corruptus est, quive ex atra bile huc deciderunt, quique malum corporis habitum habent, idonei huic curationi non sunt.

Cibus autem, quo die primum humor emissus est, supervacuus est, nisi si vires desunt. In sequentibus diebus, & his vinum meracius quidem, sed non ita multum dari debet, paulatimque revocandus æger est ad exercitationes, frictiones, solem, sudationes, fatigationes, & idoneos cibos, donec ex toto convalescat. Balneum rarum res amat; & frequentiorem in jejuno vomitum. Si æstas est, in mari natare commodum est. Ubi convaluit aliquis, diu tamen alienus ei veneris usus sit.

C A P. XXII.

De Tabe, & ejus ſpeciebus.

Diutius ſæpe & periculoſius tabes eos male habet, quos invaſit. Atque hujus quoque plures (*a*) ſpecies ſunt. Una eſt, qua corpus non alitur, &, naturaliter ſemper aliquibus decedentibus, nullis vero in eorum locum ſubeuntibus, ſumma macies oritur; &, niſi occurritur, tollit; (*b*) ἀτροφίαν hanc Græci nominant. Ea duabus fere de cauſis incidere conſuevit. Aut enim nimio timore aliquis minus, aut aviditate nimia plus, quam debet, adſumit: ita vel, quod deeſt, infirmat: vel, quod ſuperat, corrumpitur.

Altera ſpecies eſt, quam Græci καχεξίαν adpellant: ubi malus corporis habitus eſt; ideoque omnia alimenta corrumpuntur. Quod fere fit, cum longo morbo vitiata corpora, etiamſi illo vacant, refectionem tamen non accipiunt; aut cum malis medicamentis corpus adfectum eſt; aut, cum diu neceſſaria defuerunt; aut, cum inuſitatos & inutiles cibos aliquis adſumpſit, aliquidve ſimile incidit. Huic, præter tabem, illud quoque nonnunquam accidere ſolet, ut per adſiduas puſtulas, aut ulcera, ſumma cutis exaſperetur, vel aliquæ corporis partes intumeſcant.

Tertia

(a) *Erant apud veteres qui tabem & longos morbos inducere poterant*, Philo Judæus de ſpecialib. leg. 16. *pag.* 792. & 1691.

(b) Cæl. Aurel. *Morb. Chron. II.* 14.

Tertia est, longeque periculosissima species, quam Græci φθίσιν nominaverunt. Oritur fere a capite: inde in pulmonem distillat. Ex hoc exulceratio accidit, & febricula lenis fit; quæ etiam, cum quievit, tamen repetit. In ea quoque frequens tussis est, & pus exscreatur; interdum cruentum aliquid. Quicquid exscreatum est, si in ignem (c) impositum est, mali odoris est. Itaque, qui de morbo dubitant, hac nota utuntur.

(d) Cum hæc genera tabis sint, animadvertere primum oportet, quid sit in quo laboratur. Deinde, si tantum non ali corpus adparet, causam ejus adtendere; &, si cibi minus adsumpsit aliquis quam debuit, adjicere oportet: sed paulatim, ne si corpus insuetum subita multitudine oneraverit, stomachus gravetur, & concoctionem impediat. Si vero plus justo quis adsumere solitus est, abstinere uno die; deinde ab exiguo cibo incipere; quotidie adjicere, donec ad justum modum perveniat. Præter hæc convenit ambulare locis quam maxime frigidis, sole vitato: per manus quoque exerceri.

Si infirmior est, gestari, ungi, perfricari, si potest, maxime per seipsum, sæpius eodem die, & ante cibum, & post eum, sic ut interdum oleo quædam adjiciantur calefacientia, donec insudet. Prodestque jejuno prehendere per multas partes cutem, & adtrahere, ut relaxetur; aut, imposita resina, & abducta, subinde idem facere. Utile est etiam interdum balneum, sed post cibum exiguum. Atque in ipso solio recte cibi aliquid adsumitur:

(c) *Aphor. V.* 11.
(d) CÆL. AURELIAN. *Morb. Chron. II.* 14. *p.* 421. TRALLIAN. V. 2.

aut ſi ſine hoc fricatio fuit, poſt eam protinus. Cibi vero eſſe debent ex his, qui facile concoquuntur, maximeque alunt. Ergo vini quoque, ſed auſteri, neceſſarius uſus eſt, movendæ urinæ.

At ſi malus habitus corporis eſt, primum abſtinendum eſt; deinde alvus ducenda; tum paulatim cibi dandi, adjectis exercitationibus, unctionibus, fricationibus. Utilius his frequens balneum eſt, ſed jejunis; etiam uſque ad ſudorem. Cibis vero opus eſt copioſis, variis, boni ſucci, quique etiam minus facile corrumpantur, vino auſtero. Si nihil reliqua proficiunt, ſanguis mittendus eſt; ſed paulatim, quotidieque pluribus diebus, cum eo, ut cætera quoque eodem modo ſerventur.

Quod ſi mali plus eſt, & vera phthiſis eſt, inter initia protinus occurrere neceſſarium eſt: neque facile enim hic morbus, cum inveteraverit, evincitur. Opus eſt, ſi vires patiuntur (e), longa navigatione, cæli mutatione ſic, ut denſius quam id eſt, ex quo diſcedit æger, petatur. Ideoque aptiſſime Alexandriam ex Italia itur. Fereque id poſſe inter principia corpus pati debet, cum hic morbus ætate firmiſſima maxime oriatur, id eſt ab anno (f) duodevigeſimo uſque ad annum quintum & trigeſimum. Si id imbecillitas non ſinit, nave tamen, ſed non longe, vectari commodiſſimum eſt. Sin navigationem aliqua res prohibet, lectica, vel alio modo corpus movendum eſt: tum a negotiis abſtinendum eſt, omnibuſque rebus, quæ ſolicitare animum poſſunt: ſomno indulgendum: cavendæ deſtillationes, ne, ſi quid

---

(e) Aretæus *de Diuturn. Curat. I.* 8. Trallian. *VII.* 2. Plin. *N. H.* xxviii. 4.
(f) *Aphor.* v. 9. viii. 7.

cura levarit, exasperent; & ob id vitanda cruditas, simulque & sol, & frigus: os obtegendum, fauces velandæ, tussicula suis remediis finienda: &, quamdiu quidem febricula incursat, huic interdum abstinentia, interdum etiam tempestivis cibis medendum: eoque tempore bibenda aqua. Lac (g) quoque, quod in capitis doloribus, & in acutis febribus, & per eas facta nimia siti, ac, sive præcordia tument, sive biliosa urina est, sive sanguis fluxit, pro veneno est; in (h) phthisi tamen, sicut in omnibus longis difficilibusque febriculis, recte dari potest.

Quod si febris aut nondum incursat, aut jam remisit, decurrendum est ad modicas exercitationes, maximeque ambulationes, item lenes frications. Balneum alienum est. Cibus esse debet primo acer, ut allium, porrum, idque ipsum ex aceto, vel ex eodem intubus, ocimum, lactuca: deinde lenis sorbitio ex ptisana, vel ex alica, vel ex amylo, lacte adjecto. Oryza quoque, &, si nihil aliud est, far idem præstat. Tum invicem modo his cibis, modo illis utendum est: adjiciendaque quædam ex media materia, præcipue vero ex prima, cerebellum, vel pisciculus, & his similia. Farina etiam cum sevo ovillo caprinove mista, deinde incocta, pro medicamento est. Vinum adsumi debet leve austerum.

Hactenus non magna mole pugnatur. Si vehementior noxa est, ac neque febricula, neque tussis quiescit, tenuarique corpus adparet, validioribus auxiliis opus est. Exulcerandus est ferro candenti, uno loco sub mento, altero in gutture,

---

(g) *Aph.* v. 64.
(h) *Ibidem.*

duobus ad mammam utramque; item sub imis ossibus scapularum, quas ὠμοπλάτας Graeci vocant, sic, ne sanescere sinas ulcera, nisi tussis finita fuerit: cui per se quoque medendum esse, manifestum est. Tunc ter quaterque die vehementer extremæ partes perfricandæ sunt: thorax leni manu pertractandus; post cibum intermittenda hora, & perfricanda crura, brachiaque. Interpositis denis diebus, demittendus æger in solium est, in quo sit aqua calida & oleum. Cæteris diebus bibenda aqua: tum vinum, si tussis non est, potui frigidum dandum: si vero est, egelidum.

Utile est etiam in remissionibus quotidie cibos dari: frictiones gestationesque similiter adhiberi: quarto, aut quinto die sumere, interdum herbam sanguinalem ex aceto, vel plantaginem esse. Medicamentum est etiam vel plantaginis succus per se, vel (*i*) marrubii, si cum melle sit incoctus; ita ut illius cyathus sorbeatur, hujus cochleare plenum paulatim delingatur; vel inter se mista, & incocta resinæ terebinthinæ pars dimidia, butyri & mellis pars altera.

Præcipua tamen ex his omnibus sunt victus, vehiculum, & navis, & sorbitio. Alvus (*k*) cita utique vitanda est. Vomitus in hoc morbo frequens, perniciosus est, maximeque sanguinis. Qui meliusculus esse cœpit, adjicere debet exercitationes, fricationes, cibos: deinde ipse se, suppresso spiritu, perfricare; diu abstinere a vino (*l*), balneo, venere.

(i) TRALLIAN. V. 3. *pag.* 276.
(k) *Aph.* V. 12. 14. TRALLIAN. II. 2. *p.* 313.
(l) COLUM. I. 6.

CAP. XXIII.

(a) *De Comitiali morbo.*

INTER notiſſimos morbos eſt etiam is, qui (*b*) comitialis, vel major nominatur: Homo ſubito concidit, ex ore ſpumæ moventur, deinde interpoſito tempore ad ſe redit, & per ſeipſum conſurgit. Id genus ſæpius viros, quam feminas occupat; ac ſolet quidem etiam longum eſſe, uſque ad mortis diem, & vitæ non periculoſum. Interdum tamen cum recens eſt, hominem conſumit; & ſæpe eum, ſi remedia non ſuſtulerunt, in (*c*) pueris veneris, in puellis menſtruorum initium tollit. Modo cum diſtentione membrorum aut nervorum prolabitur aliquis: modo ſine illa.

Quidam hos quoque iiſdem, quibus lethargicos, excitare conantur: quod admodum ſupervacuum eſt: &, quia ne lethargicus quidem his ſanatur; &, quia, cum poſſit ille nunquam expergiſci atque ita fame interire, hic ad ſe utique revertitur.

Ubi concidit aliquis, ſi nulla nervorum diſtentio acceſſit, utique (*d*) ſanguis mitti debet: ſi acceſſit, non utique mittendus eſt, niſi alia quoque hortantur. Neceſſarium autem eſt, ducere alvum, vel nigro veratro purgare, vel utrumque

(a) ARETÆUS *de Diuturn. M. l.* 1. *c.* 4.
(b) *Vocatur* lues deifica, morbus Sacer.
(c) *Aph. II.* 45. *V.* 7.
(d) VALLERIOL. *l.* 3. *Obſ.* 7.

facere, si vires patiuntur: tunc caput tondere, oleoque & aceto perungere; cibum post diem tertium, simul ac transiit hora, qua concidit, dare. Neque sorbitiones his aut alioqui molles, & faciles cibi; neque caro, minimeque suilla convenit; sed mediæ materiæ: nam & viribus opus est, & (*e*) cruditates cavendæ sunt.

Cum quibus fugere oportet solem, balneum, ignem, omniaque calefacientia: item, frigus, vinum, venerem, loci præcipitis conspectum, omniumque terrentium, vomitum, lassitudinem, sollicitudines, negotia omnia: &, ubi tertio die cibus datus est, intermittere quartum, & invicem alterum quemque; eadem hora cibi servata, donec quatuordecim dies transeant. Quos ubi morbus excessit, acuti vim deposuit: at si manet, curandus jam ut longus est.

Quod si non, quo die primum is incidit, medicus accessit; sed is, qui cadere consuevit, post ei traditus est; protinus eo genere victus habito, qui supra comprehensus est, exspectandus est dies, quo prolabatur; utendumque tum vel sanguinis (*f*) missione, vel ductione alvi, vel nigro veratro, sicut præceptum est. In sequentibus deinde diebus, per eos cibos, quos proposui, vitatis omnibus, quæ cavenda dixi, nutriendus est.

Si per hæc morbus finitus non fuerit, confugiendum erit ad album veratrum; ac ter quoque aut quater eo utendum, non ita multis interpositis diebus; sic tamen, ne iterum unquam sumat, nisi conciderit. Mediis autem diebus vires ejus

---

(e) TRALLIAN. *I.* 15.

(f) CÆL. AURELIAN. *Tard. Pass.* 1. 4. *p.* 272.

erunt nutriendæ; quibusdam, præter ea, quæ supra scripta sunt, adjectis. Ubi mane experrectus est, corpus ejus leniter ex oleo vetere (cum capite, excepto ventre) permulceatur: tum ambulatione quam maxime longa & recta utatur: post ambulationem loco tepido vehementer & diu, ac non minus ducenties, nisi infirmus erit, perfricetur: deinde super caput multa aqua frigida perfundatur; paulum cibi adsumat; conquiescat; rursus ante noctem ambulatione utatur; iterum vehementer perfricetur, sic ut neque venter, neque caput contingatur: post hæc cœnet, interpositisque tribus aut quatuor diebus, uno aut altero acria adsumat.

Si ne per hæc quidem fuerit liberatus, caput radatur; ungatur oleo vetere, adjecto aceto & nitro; perfundatur aqua salsa; bibat jejunus ex aqua castoreum; nulla aqua, nisi decocta, potionis causa utatur. Quidam jugulati (*g*) gladiatoris calido sanguine poto tali morbo se liberarunt. Apud quos miserum auxilium tolerabile miserius malum fecit.

Quod ad medicinam vero pertinet, ultimum est, juxta talum, ex utroque crure paulum sanguinis mittere: occipitium incidere, & cucurbitulas admovere: ferro candente in occipitio quoque & infra, qua summa vertebra cum capite committitur, adurere duobus locis, ut per ea perniciosus humor evadat. Quibus si finitum ma-

---

(g) PLIN. XXVIII. 1. LANG. *Epist.* 14. *lib.* 1. MINUCIUS FELIX *pag.* 34. *Vide duo exempla ejus noxam indicantia apud* TULPIUM *Obs. l.* 4. *c.* 4.

lum non fuerit, prope eſt, ut perpetuum ſit. Ad levandum id, tantummodo utendum erit exercitatione, cibiſque his, qui ſupra comprehenſi ſunt: præcipueque vitanda omnia, quæ ne fierent, excepimus.

CAP. XXIV.

De Regio morbo.

ÆQUE notus eſt morbus, quem interdum arquatum (*a*), interdum regium nominant. Quem HIPPOCRATES ait, ſi poſt ſeptimum diem (*b*) febricitante ægro ſupervenit, tutum eſſe, mollibus tantummodo præcordiis ſubſtantibus. DIOCLES ex toto, ſi poſt febrem oritur, etiam prodeſſe; ſi poſt hunc febris, occidere. Color autem eum morbum detegit, maxime oculorum, in quibus, quod album eſſe debet, fit luteum. Soletque accedere & ſitis, & dolor capitis, & frequens ſingultus, & præcordiorum dextra parte durities; &, ubi corporis vehemens motus eſt, ſpiritus difficultas, membrorumque reſolutio: atque, ubi diutius manet morbus, totum corpus cum pallore quodam inalbeſcit.

Primo die abſtinere ægrum oportet: ſecundo ducere alvum: tum, ſi febris eſt, eam victus genere diſcutere: ſi non eſt, ſcammoneam potui dare; vel cum aqua betam albam contritam, vel cum

(a) PLIN. *H. N.* 22. *c.* 24.

(b) *Aph.* IV. 62.

aqua mulſa nuces amaras, apſinthium, aniſum, ſic, ut pars hujus minima ſit. ASCLEPIADES aquam quoque ſalſam, & quidem per biduum, purgationis cauſa bibere cogebat, iis, quæ urinam movent, rejectis. Quidam, ſuperioribus omiſſis, per hæc, & per eos cibos, qui extenuant, idem ſe conſequi dicunt.

Ego utique, ſi ſatis virium eſt, validiora; ſi parum, imbecilliora auxilia præfero. Si purgatio fuit, poſt eam triduo primo modice cibum oportet adſumere ex media materia, & vinum bibere Græcum ſalſum, ut ſolutio ventris remaneat: tum altero triduo validiores cibos, & carnis quoque aliquid eſſe, intraque aquam manere: deinde ad ſuperius genus victus reverti, cum eo, ut magis ſatietur; omiſſo Græco vino bibere nigrum auſterum; atque ita per hæc variare, ut interdum acres quoque cibos interponat, interdum ad ſalſum vinum redeat.

Per omne vero tempus utendum eſt exercitatione, fricatione, &, ſi hiems eſt, balneo; ſi æſtas, frigidis natationibus: lecto etiam, & conclavi (c) cultiore, uſu, loco, ludis, laſcivia, aliis, per quæ mens exhilaretur: ob quæ regius morbus dictus videtur. Malagma quoque, quod digerat, ſuper præcordia datum prodeſt; vel arida ibi ficus impoſita, ſi jecoris aut lienis adfectus eſt.

(c) SEREN. SAMMON. *de Regio morbo.*

CAP. XXV.

(*a*) *De Elephantia.*

IGNOTUS autem pene in Italia, frequentissimus in quibusdam regionibus is morbus est, quem ἐλεφαντίασιν Græci vocant; isque longis adnumeratur. Quo totum corpus adficitur ita, ut ossa quoque vitiari dicantur. Summa pars corporis crebras maculas crebrosque tumores habet. Rubor earum paulatim in atrum colorem convertitur. Summa cutis inæqualiter crassa, tenuis, dura, mollisque, quasi squamis quibusdam exasperatur, corpus emacrescit, os, suræ, pedes intumescunt. Ubi vetus morbus est, digiti in manibus pedibusque sub tumore conduntur; febricula oritur, quæ facile tot malis obrutum hominem consumit.

Protinus ergo inter initia sanguis per biduum mitti debet; aut nigro veratro venter solvi. Adhibenda triduum, quanta sustinere potest, inedia est: paulum deinde vires reficiendæ, & ducenda alvus: posthæc, ubi corpus levatum est, utendum est exercitatione, præcipueque cursu: sudor primum labore ipsius corporis, deinde etiam siccis sudationibus evocandus: fricatio adhibenda: moderandumque inter hæc, ut vires conserventur: balneum rarum esse debet: cibus sine pinguibus, sine glutinosis, sine inflantibus. Vinum, præterquam primis diebus, recte datur. Corpus contrita plantago & illita optime tueri videtur.

(a) MERCURIAL. *Variar. Lect. I. 2.*

CAP. XXVI.

De Attonitis.

Attonitos quoque raro videmus, quorum & corpus & mens ſtupet. Fit interdum morbo; hunc ἀποπληξίαν Græci adpellant. His ſanguis mittendus eſt. Veratro quoque albo, vel alvi ductione utendum. Tum adhibendæ fricationes; & ex media materia minime pingues cibi; quidam etiam acres: & a vino abſtinendum.

CAP. XXVII.

De reſolutione nervorum.

At reſolutio nervorum frequens ubique morbus eſt, Sed interdum tota corpora, interdum partes infeſtat. Veteres authores illud (*a*) ἀποπληξίαν; hoc παράλυσιν nominaverunt; nunc utrumque παράλυσιν adpellari video. Solent autem, qui per omnia membra vehementer reſoluti ſunt, celeriter rapi; ac ſi correpti non ſunt, diutius quidem vivunt, ſed raro tamen ad ſanitatem perveniunt; & plerumque miſerum ſpiritum trahunt, memoria quoque amiſſa. In partibus vero nonnunquam acutus, ſæpe longus, fere (*b*) inſanabilis morbus eſt.

(a) CÆL. AURELIAN. *Acut. Morb. III.* 5.
(b) ARETÆUS *de Morb. Diuturn. I.* 7.

(c) Si omnia membra vehementer resoluta sunt, sanguinis detractio vel occidit, vel liberat. Aliud curationis genus vix unquam sanitatem restituit; sæpe mortem tantum differt; vitam interim infestat. Post sanguinis missionem, si non redit & motus & mens, nihil spei superest: si redit, sanitas quoque prospicitur.

At, ubi pars resoluta est, pro vi & malo corporis, vel sanguis mittendus est, vel alvus ducenda. Cætera eadem in utroque casu facienda sunt. Siquidem vitare præcipue convenit frigus; paulatimque ad exercitationes revertendum est, sic, ut ingrediatur ipse protinus, si potest. Si id crurum imbecillitas prohibet, vel gestetur, vel motu lecti concutiatur: tum id membrum, quod deficit, si potest, per se; sin minus, per alium moveatur, & vi quadam ad consuetudinem suam redeat.

Prodest etiam torpentis membri summam cutem exasperasse, vel urticis cæsam, vel imposito sinapi, sic, ut ubi rubere cœperit corpus, hæc removeantur. Scilla quoque contrita bulbique contriti cum thure recte imponuntur. Neque alienum est, resina cutem tertio quoque die diutius vellere; pluribus etiam locis, aliquando sine ferro, cucurbitulas admovere. Unctioni vero aptissimum est vetus oleum, vel nitrum aceto & oleo admixtum. Quinetiam fovere aqua calida marina; vel, si ea non est, tamen salsa, magnopere necessarium est. Ac, si quo loco vel naturales, vel etiam manufactæ tales natationes sunt, iis potissimum utendum est; præcipueque

(c) *De præservatione* CRATO *apud Schol. consilio* 35. 36.

in his agitanda membra, quæ maxime deficiunt: ſi id non eſt, balneum tamen prodeſt.

Cibus eſſe debet ex media materia, maximeque ex venatione: potio, ſine vino, aquæ calidæ. Si tamen vetus morbus eſt, interponi quarto vel quinto die purgationis cauſa vinum Græcum ſalſum poteſt. Poſt cœnam utilis vomitus eſt.

2. *De Dolore nervorum.*

Interdum vero etiam nervorum dolor oriri ſolet. In hoc caſu non vomere, non medicamentis urinam movere, non exercitatione ſudores, ut quidam præcipiunt, expedit. Bibenda aqua eſt bis die. In lectulo leniter ſatis diu corpus perfricandum eſt; deinde, retento ſpiritu, in ipſa exercitatione potius ſuperiores partes movendæ: balneo raro utendum: mutandum ſubinde peregrinationibus cælum. Si dolor eſt, ea ipſa pars ſine oleo, nitro ex aqua perungenda eſt; deinde involvenda, ſubjicienda pruna lenis, & ſulphur; atque ita id ſuffumigandum; aliquamdiu, faciendum, ſed jejuno, cum bene jam concoxerit. Cucurbitulæ quoque ſæpe dolenti parti admovendæ ſunt, pulſanduſque leniter inflatis veſicis bubulis is locus eſt. Utile eſt etiam ſevum miſcere cum cumini & urticæ contritis ſeminibus, ſic, ut omnium par modus ſit, idque imponere: fovere aqua, in qua ſulphur decoctum ſit. Utriculi quoque recte imponuntur aqua calida repleti, aut bitumen cum hordeacea farina mixtum. Atque in ipſo potiſſimum dolore, utendum geſtatione vehementi eſt; quod in aliis doloribus peſſimum eſt.

3. *De Tremore nervorum.*

Tremor autem nervorum æque vomitu medicamentisque urinam moventibus intenditur. Inimica etiam habet balnea, assasque sudationes. Bibenda aqua est: acri ambulatione utendum, item unctionibus, fricationibusque, maxime per seipsum: pila similibusque superiores partes dimovendæ: cibo quolibet utendum, dummodo concoctioni utique studeatur. Secundum cibum, curis abstinendum: rarissima venere utendum est. Si quando quis in eam prolapsus est, tum oleo leniter diuque in lectulo perfricari manibus puerilibus potius, quam viribilibus, debet.

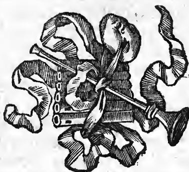
4. *De Suppurationibus internis.*

Suppurationes autem, quæ in aliqua interiori parte oriuntur, ubi ortæ fuerint, primum id agere oportet per ea cataplasmata, quæ reprimunt, ne coitus inutilis materiæ fiat; deinde, si hæc victa sunt, ut per ea malagmata, quæ digerunt, dissipetur. Quod si consecuti non sumus, sequitur, ut evocetur: deinde, ut maturescat; omnis tum (*) vomicæ finis est, ut rumpatur. Indiciumque est, pus vel alvo vel ore redditum. Sed nihil facere oportet, quominus, quicquid est puris, exeat. Utendum maxime sorbitionibus est, & aqua calida.

Ubi pus ferri desiit, transeundum ad faciles quidem, sed tamen validiores & frigidos cibos, frigidamque aquam sic, ut ab egelidis tamen initium fiat; primoque cum melle quædam edenda,

(*) *Nonne potius* enim?

ut nuclei pinei, vel græcæ nuces, vel avellanæ. Poſtea ſubmovendum idipſum, quod maturius induci cicatrix poſſit. Medicamentum eo tempore ulceri eſt, ſuccus adſumptus vel porri vel marrubii, & omni cibo porrum ipſum adjectum. Oportebit autem uti in his partibus, quæ non adficiuntur, fricationibus, item ambulationibus lenibus. Vitandumque erit, ne vel luctando, vel currendo, vel alia ratione ſaneſcentia ulcera exaſperentur. In hoc enim morbo perniciosus, ideoque omni modo cavendus ſanguinis vomitus eſt.

LIBER QUARTUS.

CAP. I.

De humani corporis interioribus sedibus.

HACTENUS reperiuntur ea genera morborum, quæ in totis corporibus ita sunt, ut iis certæ sedes adsignari non possint: nunc de his dicam, quæ sunt in partibus. Facilius autem omnium interiorum morbi (*a*) curationesque in notitiam venient, si prius eorum sedes breviter ostendero.

Caput igitur, eaque, quæ in ore sunt, non lingua tantummodo palatoque terminantur, sed etiam, quatenus oculis nostris exposita sunt. In dextra sinistraque circa guttur venæ grandes, quæ σφαγίτιδες nominantur; itemque arteriæ (quas καρωτίδας vocant) sursum procedentes ultra aures feruntur. Atque in ipsis cervicibus glandulæ positæ sunt, quæ interdum cum dolore intumescunt.

Deinde duo itinera incipiunt: alterum, (*b*) asperam arteriam nominant; alterum, stomachum. Arteria exterior ad pulmonem; stomachus interior ad ventriculum fertur; illa spiritum: hic cibum recipit. Quibus cum diversæ viæ sint, qua coeunt, exigua in arteria sub ipsis faucibus lingula est: quæ, cum spiramus, adtollitur; cum cibum

(a) SORAN. EPHES. *Isagog. cap.* XII.
(b) *i. e.* Gulam. MERCURIAL. *Var. lect. I. c.* I.

cibum potionemque adſumimus, arteriam claudit. Ipſa autem arteria, dura & cartilaginoſa, in gutture adſurgit; cæteris partibus reſidit. Conſtat ex circulis quibuſdam, compoſitis ad imaginem earum vertebrarum, quæ in ſpina ſunt; ita tamen, ut ex parte exteriore aſpera, ex interiore, ſtomachi modo levis ſit, eaque deſcendens ad præcordia cum pulmone committitur. Is ſpongioſus, ideoque ſpiritus capax, & a tergo ſpinæ ipſi junctus, in duas (c) fibras, ungulæ bubulæ modo, dividitur. Huic cor adnexum eſt, natura (d) muſculoſum, in pectore ſub ſiniſteriore mamma ſitum; duoſque quaſi ventriculos habet.

At ſub corde atque pulmone, tranſverſum ex valida membrana ſeptum eſt, quod a præcordiis uterum diducit, æque nervoſum; multis etiam venis per id diſcurrentibus; a ſuperiore parte, non ſolum inteſtina, ſed jecur quoque lienemque diſcernit. Hæc viſcera proxime, ſed infra tamen poſita, dextra ſiniſtraque ſunt.

Jecur a dextra parte ſub præcordiis ab ipſo ſepto orſum, intrinſecus cavum, extrinſecus gibberum eſt; quod prominens leviter ventriculo inſidet, & in quatuor fibras dividitur. Ex inferiore vero parte ei fel inhæret. At lien in ſiniſtra, non eidem ſepto, ſed inteſtino adnexus eſt, natura mollis & rarus, longitudinis craſſitudiniſque modicæ; iſque paulum a coſtarum regione in uterum excedens, ex maxima parte ſub

---

(c) Hippocr. *Coac. Sent.* 300. Van Der Linen *Med. Phyſiol. c.* IV. *p.* 239.
(d) Hippocr. *de Corde T. IV.*

his conditur; atque hæc quidem juncta sunt. Renes vero divisi: qui lumbis sub imis coxis inhærent, a parte earum resimi, ab altera rotundi; & qui venosi sunt, & tunicis super conteguntur. Ac viscerum quidem hæ sedes sunt

Stomachus vero, qui intestinorum principium est, nervosus a septima spinæ vertebra incipit, ac circa præcordia cum ventriculo committitur. Ventriculus autem, qui receptaculum cibi est, constat ex duobus tergoribus; isque in lienem & jecur positus est; utroque ex his paulum super eum ingrediente. Suntque etiam membranulæ tenues, per quas inter se tria ista connectuntur, junguntur que ei septo, quod transversum esse, supra posui. Inde ima ventriculi pars paulum in dexteriorem partem conversa, summum intestinum coarctatur. Hanc juncturam πυλωρὸν Græci vocant, quoniam portæ modo in inferiores partes ea, quæ excreturi sumus, emittit.

Ab ea jejunum intestinum incipit, non ita implicitum; cui tale vocabulum est, quia nunquam, quod accepit, continet; sed protinus in inferiores partes transmittit. Inde tenuius intestinum est, in sinus vehementer implicitum: orbes vero ejus per membranulas singuli cum interioribus connectuntur; qui in dexteriorem partem conversi, & e regione dexterioris coxæ finiti, superiores tamen partes magis complent. Deinde id intestinum cum crassiore altero transverso committitur; quod a dextra parte incipiens, in sinisteriorem pervium & longum est, in dexteriorem non est; ideoque cæcum nominatur. At id, quod pervium est, late fusum atque sinuatum, minusque quam superiora intestina nervosum, ab utraque parte huc atque illuc volutum, magis tamen sinisteriores inferioresque

partes tenens, contingit jecur atque ventriculum: deinde cum quibusdam membranulis a sinistro rene venientibus jungitur; atque hinc ad dextra recurvatum in ima dirigitur, qua excernit; ideoque id ibi rectum intestinum nominatur. Contegit vero universa hæc omentum, ex inferiore parte leve & adstrictum, ex superiore mollius. Cui adeps quoque innascitur; quæ sensu, sicut cerebrum quoque & medulla, caret.

At a renibus singulæ venæ, colore albæ, ad vesicam feruntur; ὀρητῆρας Græci vocant, quod per eas inde descendentem urinam in vesicam distillare concipiunt. Vesica autem in ipso sinu nervosa & duplex, cervice plena atque carnosa, jungitur per venas cum intestino, eoque osse, quod pubi subest: ipsa soluta atque liberior est; aliter in viris atque in feminis posita. Nam in viris juxta rectum intestinum est, potius in sinistram partem inclinata: in feminis super genitale earum posita est, &, superne lapsa, ab ipsa vulva sustinetur. Tum in masculis iter urinæ spatiosius & compressius a cervice hujus descendit ad colem: in feminis brevius & plenius, super vulvæ cervicem se ostendit.

Vulva autem in virginibus quidem admodum exigua est: in mulieribus vero nisi gravidæ sunt, non multo major, quam ut manu comprehendatur. Ea, recta tenuataque cervice, quam canalem vocant, contra mediam alvum orsa, inde paulum ad dexteriorem coxam convertitur; deinde super rectum intestinum progressa, iliis feminæ latera sua innectit. Ipsa autem ilia inter coxas & pubem imo ventre posita sunt. A quibus ac pube abdomen sursum versus ad præcordia pervenit; ab exteriore parte, evidenti cute; ab

interiore levi membrana inclusum; quæ omento jungitur; περιτόναιος autem a Græcis nominatur.

CAP. II.

De curationibus morborum, qui nascuntur a capite.

HIS veluti in conspectum quemdam, quatenus scire curanti necessarium est, adductis, remedia singularum laborantium partium exsequar, orsus a capite: sub quo nomine nunc significo eam partem, quæ capillitio tegitur: nam oculorum, aurium, dentium dolor, & si quis similis est, alias erit explicandus.

2. *De Capitis dolore.*

In capite autem interdum acutus & pestifer morbus est, quem κεφαλαίαν Græci vocant. Cujus notæ sunt, (*a*) horror validus, nervorum resolutio, oculorum caligo, mentis alienatio, vomitus, sic ut vox supprimatur; vel sanguinis ex naribus cursus, sic ut corpus frigescat, anima deficiat. Præter hæc, dolor intolerabilis, maxime circa tempora, vel occipitium. Interdum autem in capite longa imbecillitas, sed neque gravis, neque periculosa, per hominis ætatem est. Interdum gravior dolor, sed brevis, neque tamen mortiferus; qui vel vino, vel cruditate, vel frigore, vel igne, aut sole contrahitur.

Hique omnes dolores modo in febre, modo

(a) SORAN. EPHES. I. *Isag.* c. 6.

ſine hac ſunt; modo in toto capite, modo in parte; interdum ſic, ut oris quoque proximam partem excrucient.

Præter hæc etiam invenitur genus, quod poteſt longum eſſe: ubi humor cutem inflat, eaque intumeſcit, & prementi digito cedit: ὑδροκέφαλον Græci adpellant.

Ex his id, quod ſecundo loco poſitum eſt, dum leve eſt, qua ſit ratione curandum, dixi, (*a*), cum perſequerer ea, quæ ſani homines in imbecillitate partis alicujus facere deberent. Quæ vero auxilia ſint capitis, ubi cum febre dolor eſt, eo loco explicitum eſt, quod febrium curatio expoſita eſt: nunc de cæteris dicendum eſt.

Ex quibus id, quod acutum eſt, & id, quod ſupra conſuetudinem intenditur, idque, quod ex ſubita cauſa, etſi non peſtiferum, tamen vehemens eſt, primam curationem habet, qua ſanguis mittatur. Sed id, niſi intolerabilis eſt dolor, ſupervacuum eſt. Satiuſque eſt abſtinere a cibo; ſi fieri poteſt, etiam a potione: ſi non poteſt, aquam bibere. Si poſtero die dolor remanet, alvum ducere, ſternutamenta evocare, nihil adſumere, niſi aquam. Sæpe enim dies unus aut alter totum dolorem hac ratione diſcutit, utique ſi ex vino vel cruditate origo eſt.

Si vero in his auxilii parum eſt, tondere oportet ad cutem: deinde conſiderandum eſt, quæ cauſa dolorem excitarit. Si calor, aqua frigida multa perfundere caput expedit; ſpongiam concavam imponere, ſubinde aqua frigida expreſſam; ungere roſa & aceto, vel potius his tinctam lanam ſuccidam imponere, aliave refrigerantia cataplaſ-

(a) *Lib. I. c.* 4.

mata. At si frigus nocuit, caput opportet perfundere aqua calida marina, vel certe salsa, aut in qua laurus decocta sit; tum caput vehementer perfricare; deinde calido oleo implere & veste velare: quidam etiam id devinciunt; alii cervicalibus vestimentisque onerant, & sic levantur: alios calida cataplasmata adjuvant. Ergo etiam, ubi causa incognita est, videre oportet, refrigerantia magis, an calefacientia leniant, & his uti, quæ experimentum approbarit.

At si parum causa discernitur, perfundere caput, primum aqua calida, sicut supra præceptum est, vel salsa, vel ex lauro decocta, tum frigida posca. Illa in omni vetusto capitis dolore communia sunt: sternutamenta excitare, inferiores partes vehementer perfricare, gargarizare (a) his, quæ salivam movent, cucurbitulas temporibus & occipitio admovere, sanguinem ex naribus detrahere, resina subinde tempora pervellere, & imposito sinapi exulcerare ea, quæ male habent, ante linteolo subjecto, ne vehementer erodat, candentibus ferramentis, ubi dolor est, ulcera excitare, cibum semper modicum cum aqua sumere: ubi levatus est dolor, in balneum ire, ibi multa aqua prius calida, deinde frigida caput perfundi. Si discussus ex toto dolor est, etiam ad vinum reverti; sed postea semper, antequam quicquam aliud, aquam bibere.

Dissimile est id genus, quod humorem in caput contrahit. In hoc tonderi ad cutem necessarium est: deinde imponere sinapi, sic ut exulceret; si id parum profuit, scalpello utendum est. Illa cum hydropicis communia sunt, ut exerceatur, insu-

(b) SORAN. EPHES. *Isag.* c. 6.

det, vehementer perfricetur, cibis potionibusque utatur urinam præcipue moventibus.

2. *De morbo, qui circa faciem nascitur.*

Circa faciem vero morbus innascitur, quem Græci (a) κυνικὸν σπασμὸν nominant. Is cum acuta febre oritur. Os cum rictu quodam pervertitur, ideoque nihil aliud est, quam distortio oris. Accedit crebra coloris in facie totoque corpore mutatio: somnus in promptu est.

In hoc sanguinem mittere optimum est. Si finitum eo malum non est, ducere alvum. Si ne sic quidem discussum est, albo veratro vomitum movere. Præter hæc necessarium est vitare solem, lassitudinem, vinum. Sed si discussum his non est, utendum est cursu, & fricatione in eo, quod læsum est, leni & multa; in reliquis partibus breviore, sed vehementi. Prodest etiam movere sternutamenta, caput radere, idque perfundere aqua calida vel marina, vel certe salsa, sic ut ei quoque sulphur adjiciatur: post perfusionem iterum perfricari, sinapi manducare; eodemque tempore adfectis oris partibus ceratum, integris item sinapi, donec erodat, imponere. Cibus aptissimus ex media materia est.

3. *De resolutione linguæ.*

At si lingua resoluta est, quod interdum per se, interdum ex morbo aliquo fit, sic ut sermo hominis non explicetur; oportet gargarizare

(a) ARETÆUS *de Morb. Diuturn. I. 7.* CÆLIUS AURELIAN. *Tard. Pass. II. 2.*

ex aqua, in qua thymum, vel hyſſopum, vel nepeta decocta ſit; aquam bibere; caput, & os, & ea quæ ſub mento ſunt, & cervicem vehementer perfricare; laſere linguam ipſam linere; manducare, quæ ſunt acerrima, id eſt ſinapi, allium, cepam; magna vi luctari, ut verba exprimantur; exerceri retento ſpiritu, caput ſæpe aqua frigida perfundere, nonnunquam multam eſſe radiculam, deinde vomere.

4. (a) *De diſtillatione ac gravedine.*

Diſtillat autem humor de capite interdum in nares, quod lene eſt; interdum in fauces, quod pejus eſt; interdum etiam in pulmonem, quod peſſimum eſt. Si in nares diſtillaverit, tenuis per has pituita profluit, caput leniter dolet, gravitas in eo ſentitur, frequentia ſternutamenta ſunt. Si in fauces, has exaſperat, tuſſiculam movet. Si in pulmonem, præter ſternutamenta & tuſſim, eſt etiam capitis gravitas, laſſitudo, ſitis, æſtus, biliofa urina.

Aliud autem, quamvis non multum diſtans, malum, gravedo eſt. Hæc nares claudit, vocem obtundit, tuſſim ſiccam movet. Sub eadem vero ſalſa eſt ſaliva, ſonant aures, venæ moventur in capite, turbida urina eſt. Hæc omnia κορύζας HIPPOCRATES nominat. Nunc video apud Græcos in gravedine hoc nomen ſervari: diſtillationes, καταῤῥοὺς adpellari. Hæc communia & brevia; ſed ſi neglecta ſunt, longa eſſe conſuerunt. Nihil peſtiferum eſt, niſi quod pulmonem exulcerat.

Ubi aliquid ejuſmodi ſentimus, protinus abſti-

(a) CÆL. AURELIAN. *Morb. Chronic. II.* 7.

nere a sole, a balneo, a vino venere debemus. Inter quæ unctione & adsueto cibo nihilominus uti licet. Ambulatione tantum non acri, sed recta utendum est, & post eam caput atque os supra quinquagies perfricandum. Raroque fit ut si biduo, vel certe triduo nobis temperavimus, id vitium non levetur. Quo levato, si in distillatione crassa facta pituita est, vel in gravedine, nares magis pallent, balneo utendum est, multaque aqua prius calida, post egelida, fovendum os, caputque; deinde cum cibo pleniore vinum bibendum. At, si æque tenuis die quarto pituita est, vel nares æque clausæ videntur, adsumendum est vinum Amineum, austerum; deinde rursus biduo aqua, post quæ ad balneum, & ad consuetudinem revertendum est.

Neque tamen ipsis diebus quibus aliqua omittenda sunt, expedit tamquam ægros agere: sed cætera omnia quasi sanis facienda sunt, præterquam si diutius aliquem & vehementius ista sollicitare consuerunt; huic enim quædam curiosior observatio necessaria est.

Igitur huic, si in nares vel in fauces distillavit, præter ea quæ supra retuli, protinus primis diebus multum ambulandum est, perfricandæ vehementer inferiores partes, levior fricatio adhibenda thoraci erit, levior capiti, demenda adsueto cibo pars dimidia, sumenda ova, amylum, similiaque, quæ pituitam faciunt crassiorem, siti, quanta maxima sustineri potest, pugnandum est. Ubi per hæc idoneus aliquis balneo factus, eoque usus est, adjiciendus est cibo pisciculus, aut caro; sic tamen, ne protinus justus modus cibi sumatur: vino meraco copiosius utendum est.

At si in pulmonem quoque distillat, multo magis & ambulatione & frictione opus est, eadem-

que adhibita ratione in cibis. Si non ſatis illi proficiunt, acrioribus utendum eſt, magis ſomno indulgendum eſt, abſtinendumque a negotiis omnibus, aliquando, ſed ſerius, balneum tentandum.

In gravedine autem, primo die quieſcere, neque eſſe, neque bibere, caput velare, fauces lana circumdare: poſtero die ſurgere, diu abſtinere a potione, aut, ſi res coegerit, non ultra heminam aquæ adſumere: tertio die panis non ita multum ex parte interiore cum piſciculo; vel levi carne ſumere, aquam bibere: ſi quis ſibi temperare non potuerit, quo minus pleniore victu utatur, vomere: ubi in balneum ventum eſt, multa aqua calida caput & os fovere uſque ad ſudorem, tum ad vinum redire. Poſt quæ vix fieri poteſt, ut idem incommodum maneat; ſed, ſi manſerit, utendum erit cibis frigidis, aridis, levibus, humore quam minimo, ſervatis frictionibus exercitationibuſque, quæ in omni tali genere valetudinis neceſſariæ ſunt.

CAP. III.

De Cervicis morbis (a).

A Capite tranſitus ad cervicem eſt; quæ gravibus admodum morbis obnoxia eſt. Neque tamen alius importunior (*b*) acutiorque morbus eſt, quam is, qui quodam rigore nervorum, modo caput ſcapulis, modo mentum pectori ad-

(a) Galen. *Introd. in Med.* c. 13. (b) Aretæus *de Morb. Acut. l.* 6.

nectit, modo rectam & immobilem cervicem intendit. Primum Græci (*c*) ὀπισθότονον, sequentem ἐμπροσθότονον, ultimum τέτανον (*d*) adpellant: quamvis minus subtiliter quidam indiscretis his nominibus utuntur. Ea sæpe intra quartum (*e*) diem tollunt: si hunc evaserunt, sine periculo sunt.

Eadem omnia ratione curantur; idque convenit. ASCLEPIADES utique (*f*) mittendum sanguinem credidit. Id quidam utique vitandum esse dixerunt, eo quod maxime tum corpus calore egeret; isque esset in sanguine venarum. Hoc quidem falsum est, neque enim natura sanguinis est, ut utique caleat; sed ex his, quæ in homine sunt, is celerrime vel calescit, vel refrigescit. Mitti vero nec ne debeat, ex his intelligi potest, quæ de sanguinis missione præcepta sunt. Utique autem recte datur (*g*) castoreum, & cum hoc piper, vel laser. Deinde opus est fomento humido & calido. Itaque plerique aqua calida multa cervices subinde perfundunt: id in præsentia adlevat; sed opportuniores nervos frigori reddit, quod utique vitandum est.

Utilius igitur est, cerato liquido primum cervicem perungere; deinde admovere vesicas bubulas vel utriculos (*h*) oleo calido repletos, vel ex farina calidum cataplasma, vel piper cum ficu contusum. Utilissimum tamen est, humido sale (*i*)

(c) CÆL. AUREL. *Morb. Acut. III. 6.*
(d) SUID. *in ead. voce.*
(e) *Aph. V. 6.*
(f) CÆL. AUREL. *Acut. Morb. III.* 8.
(g) MARCELL. *de Medic. c. XVIII. pag.* 320.
(h) CÆL. AUREL. *Acut. Morb. III.* 8.
(i) MARCELL. *de Med. c. XVIII. pag.* 320.

fovere, quod quomodo fieri debeat, jam ostendi. Ubi eorum aliquid factum est, admovere ad ignem, vel si æstas est, in sole ægrum oportet; maximeque oleo vetere; si id non est, (*k*) Syriaco; si ne id quidem est, adipe (*l*) quam vetustissima cervicem, & scapulas, & spinam perfricare.

Fricatio cum omnibus vertebris hominum utilis sit, tum iis præcipue, quæ in collo sunt. Ergo die nocteque interpositis tamen quibusdam temporibus, hoc remedio utendum est: dum intermittitur, imponendum (*m*) malagma aliquod ex calefacientibus. Cavendum vero & præcipue frigus, ideoque in eo conclavi, quo curatur æger, ignis continuus esse debet, maximeque tempore antelucano, quo præcipue frigus intenditur. Neque inutile erit, caput attonsum habere, idque irino vel cyprino calido madefacere, & superimposito pileo velare: nonnunquam etiam in calidum oleum totum descendere, vel in aquam calidam, in qua fœnum græcum decoctum sit, & adjecta olei pars tertia. Alvus (*n*) quoque ducta sæpe superiores partes resolvit.

Si vero etiam vehementius dolor crevit, admovendæ cervicibus cucurbitulæ sunt, sic ut cutis incidatur. Eadem aut ferramentis aut sinapi adurenda. Ubi levatus est dolor, moverique cervix cœpit, scire licet, cedere remediis morbum. Sed diu vitandus cibus, (*o*) quisquis mandendus est.

(k) PLIN. *N. H. XV.* 7.
(l) MARCELL. *de Med.* c. *XVIII. pag.* 320.
(m) MARCELL. *de Med.* c. *XVIII. pag.* 320.
(n) *Aph.* VII. 5.
(o) CÆL. AUREL. *Morb. Acut. III.* 8.

Sorbitionibus utendum, itemque ovis ſorbilibus, aut e pullis mollibuſve jus aliquod adſumendum. Id ſi bene proceſſerit, jamque ex toto recte ſe habere cervices videbuntur, incipiendum erit a pulticula, vel intrita bene madida. Celerius tamen etiam panis mandendus, quam vinum guſtandum: ſiquidem hujus uſus præcipue periculoſus; ideoque in longius tempus differendus eſt.

C A P. I V.

(a) *De Faucium morbis: & primum de Angina*

UT hoc autem morbi genus circa totam cervicem; ſic alterum, æque peſtiferum acutumque, in faucibus eſſe conſuevit. Noſtri anginam vocant: apud Græcos nomen prout ſpecies eſt. Interdum enim neque rubor, neque tumor ullus adparet; ſed corpus aridum eſt, vix ſpiritus trahitur, membra ſolvuntur, id (*b*) συνάγχην vocant. Interdum lingua fauceſque cum rubore intumeſcunt, vox nihil ſignificat, oculi vertuntur, facies pallet, ſingultuſque eſt, ὡς σὺνάγχη vocatur. Illis communia ſunt; æger non cibum devorare, non potionem poteſt; ſpiritus ejus intercluditur. Levius eſt, ubi (*c*) tumor tantummodo & rubor eſt, cætera non ſequuntur; id παρασυνάγχην adpellant.

(a) ARETÆUS *de Morb. Acut. I.* 7.

(b) CÆL. AUREL. *Morb. Acut. III. c.* 1, 2, 3, 4. ÆGINET. *III.* 27. *D.* HIERONYM. *in Job cap.* VII.

(c) *Aph. VI.* 37.

Quicquid eſt, ſi vires patiuntur, (*d*) ſanguis mittendus eſt, etſi non abundat: ſecundum eſt ducere alvum. Cucurbitula quoque recte ſub mento, & circa fauces admovetur; ut id, quod ſtrangulat, evocet. Opus eſt deinde fomentis humidis, nam ſicca ſpiritum elidunt. Ergo admovere ſpongias oportet: quæ melius in calidum oleum, quam in calidam aquam ſubinde dimittuntur. Efficaciſſimumque eſt hic quoque, ſalem calidis cum ſacellis ſuperponere. Tum commodum eſt, hyſſopum, vel nepetam, vel thymum, vel apſinthium, vel etiam furfures, aut ficus aridas, cum mulſa decoquere, eaque gargarizare: poſt hæc palatum ungere vel felle taurino, vel eo medicamento, quod ex moris eſt. Polline etiam piperis recte reſpergitur.

Si per hæc parum proficitur, ultimum eſt, incidere ſatis altis plagis ſub ipſis maxillis ſupra collum, & in palato circa uvam, vel eas venas, quæ ſub (*e*) lingua ſunt; ut per ea vulnera morbus erumpat. Quibus ſi non fuerit æger adjutus, ſcire licet a malo victum eſſe. Si vero his morbus levatus eſt, jamque fauces cibum & potum capiunt, facilis ad bonam valetudinem recurſus eſt. Atque interdum natura (*f*) quoque adjuvat, ſi ex anguſtiore ſede vitium tranſit in latiorem. Itaque rubore & tumore in præcordiis orto, ſcire licet fauces liberari.

Quicquid autem eas levarit, incipiendum eſt ab humidis, maximeque aqua mulſa: deinde adſu-

(d) Marcell. *de Med. c. XV. pag.* 303.

(e) Marcell. *de Med. c. XV. p.* 305.

(f) *Aph.* vi. 37.

mendi molles & non acres cibi ſunt, donec fauces ad priſtinum habitum revertantur. Vulgo audio (*g*), ſi quis (*h*) pullum hirundinum ederit, angina toto anno non periclitari. Servatumque eum ex (*i*) ſale, cum is morbus urget, comburi, carbonemque ejus contritum in aquam mulſam, quæ potui detur, infriari, & prodeſſe. Id cum idoneos authores ex populo habeat, neque habere quicquam periculi poſſit, quamvis in monumentis medicorum non legerim, tamen inſerendum huic operi meo credidi.

2. *De Difficultate ſpirandi.*

EST etiam circa fauces malum, quod apud Græcos aliud aliudque nomen habet, prout ſe intendit. Omne in difficultate ſpirandi conſiſtit: ſed hæc dum modica eſt, neque ex toto ſtrangulat, (*k*) δύσπνοια adpellatur: cum vehementior eſt, ut ſpirare æger ſine ſono & anhelatione non poſſit, (*l*) ἄσθμα: cum acceſſit id quoque, ne niſi recta cervice (*m*) ſpiritus trahatur, ὀρθόπνοια. Ex quibus id, quod primum eſt, poteſt diu aliquem trahere: duo inſequentia acuta eſſe conſuerunt. His communia ſunt; quod propter anguſtias, per quas ſpiritus evadit, (*n*) ſibilum elidit; dolor

(g) PLIN. *Hiſtor. N. X.* c. 33.
(h) PLIN. *H. N. XXX.* 4.
(i) IDEM *ibidem.*
(k) CÆL. AUREL. *Tard. Paſſion. III.* 1. ÆGINET. *III.* 29.
(l) HIERONYM. *in* JOB *cap.* IX.
(m) Sublimis ſpiritus *dicitur* HORATIO. *Vide Not.* DAN. HEINS. *ad* HORAT. *I.* 15. *verſ.* 31.
(n) TRALLIAN. *l.* 2.

in pectore præcordiisque eſt, interdum etiam in ſcapulis, iſque modo decedit, modo revertitur, adhæc tuſſicula accedit.

Auxilium vero eſt, niſi aliquid prohibet, in ſanguinis detractione. Neque id ſatis eſt, ſed lac caprinum calidum jejuno dandum; &, ſi non febrit, venter ſolvendus eſt. Liquanda alvus, interdum etiam ducenda, quibus extenuatum corpus incipit ſpiritum trahere commodius. Caput autem etiam in lecto ſublime habendum eſt: thorax fomentis, cataplaſmatiſque calidis, aut ſiccis, aut etiam humidis adjuvandus eſt; & poſtea malagma ſuperimponendum, vel ceratum ex cyprino, vel irino unguento. Sumenda deinde jejuno in potum mulſa, vel aqua, cum qua vel hyſſopus cocta, vel contrita capparis radix ſit. Deligitur etiam utiliter, aut nitrum, aut (o) naſturtium, alliumve frictum, deinde contritum & cum melle mixtum: ſimulque coquuntur mel, galbanum, reſina terebinthina: ubi autem coierunt, ex his, quod fabæ magnitudinem habet, quotidie ſub lingua liquatur; aut ſulphuris ignem non experti p*. & quadrans abrotani p*. in vini cyatho teruntur, idque tepefactum ſorbetur.

Eſt etiam non vana opinio, vulpinum jecur (p), ubi ſiccum & aridum factum eſt, contundi oportere, pollinemque ex eo potioni adſpergi; vel ejuſdem pulmonem quam recentiſſimum aſſum, ſed ſine ferro coctum, edendum eſſe. Præter hæc, ſorbitionibus & lenibus cibis utendum eſt: interdum vino tenui auſtero: nonnunquam vomitu. Proſunt etiam,

(o) CÆL. AURELIAN. *Tard. Paſſ. III.* 1.
(p) SCRIBON LARG. c. 19. *Comp.* 76. PLIN. *H. N. XXVIII.* 13.

etiam, quæcumque urinam movent: sed nihil magis, quam ambulatio lenta pene usque ad lassitudinem; fricatio multa, præcipue inferiorum partium, vel in sole, vel ad ignem, & per seipsum, & per alios, usque ad sudorem.

3. *De Faucium exulceratione.*

In interiore vero faucium parte interdum exulceratio esse consuevit. In hac plerique extrinsecus cataplasmatis calidis, fomentisque humidis utuntur. Volunt etiam vaporem calidum ore recipi; per quem molliores alii partes eas fieri dicunt, opportunioresque vitio jam hærenti. Sed, si bene sic vitari morbus potest, tuta illa præsidia: si metus ejus est, supervacua sunt. Utique autem perfricare fauces periculosum est; exulcerat enim. Neque utilia sunt, quæ urinæ movendæ sunt apta: quia possunt, dum transeunt, ibi quoque pituitam extenuare; quam supprimi melius est.

ASCLEPIADES multarum rerum, quas ipsi quoque secuti sumus, author bonus, acetum ait quam acerrimum esse sorbendum; hoc enim sine ulla noxa comprimi ulcera. Sed id supprimere sanguinem potest; ulcera ipsa sanare non potest. Melius huic rei licium est; quod idem quoque æque probat: vel porri, vel marrubii succus, vel nuces Græcæ (q) cum tragacantho contritæ & cum passo mixtæ, vel lini semen contritum & cum dulci vino mixtum. Exercitatio quoque ambulan-

(q) Amygdalæ. *Vide* RHODII *Lexicon* SCRIBONIANUM. MACROBIUM SATURN. *II.* 14.

di, currendique necessaria est. Fricatio a pectore vehemens toti inferiori parti adhibenda.

Cibi vero esse debent, neque nimium acres, neque asperi; mel, lenticula, tragum, lac, ptisana, pinguis caro, praecipueque porrum, & quicquid cum hoc mixtum est.

Potionis quam minimum esse convenit. Aqua dari potest, vel pura, vel in qua malum cotoneum, palmulaeve decoctae sunt. Gargarizationes quoque lenes: si hae parum proficiunt, reprimentes utiles sunt.

Hoc genus neque acutum est, & potest esse non longum: curationem tamen maturam, ne vehementer & diu laedat, desiderat.

4. *De Tussi.*

Tussis vero fere propter faucium exulcerationem molesta est: quae multis (r) modis contrahitur. Itaque, illis restitutis, ipsa finitur. Solet tamen interdum per se quoque male habere: & vix, cum vetus facta est, eliditur; ac modo arida est, modo pituitam facit vel citat.

Oportet autem hyssopum altero quoque die bibere; spiritu retento currere, sed minime in pulvere: ac lectione uti vehementi; quae primo impeditur a tussi, post eam vincit: tum ambulare: deinde per manus quoque exerceri, & pectus diu perfricare. Post haec quam pinguissimae ficus uncias tres, super prunam incoctas, esse.

Praeter haec, si humida est, prosunt fricationes validae, cum quibusdam calefacientibus, sic, ut caput quoque simul vehementer perfricetur: item

(r) TRALLIAN. *V.* I.

cucurbitulæ pectori admotæ; sinapi ex parte exteriore faucibus impositum, donec leviter exulceret; potio ex menta, nucibusque Græcis & amylo; primoque adsumptus panis aridus, deinde aliquis cibus lenis.

At, si sicca tussis est, cum ea vehementissime urget, adjuvat vini austeri cyathus adsumptus; dum ne amplius id, interposito tempore aliquo, quam ter aut quater fiat: item laseris quam optimi paululum devorare opus est; porri vel marrubii succum adsumere; scillam delingere; acetum ex ea, vel certe acre sorbere, aut cum spica allii contriti duos vini cyathos.

Utilis etiam in omni tussi est peregrinatio, navigatio longa, loca maritima, natationes. Cibus interdum mollis, ut malva, ut urtica: interdum acer, ut lac cum allio coctum. Sorbitiones, quibus laser sit adjectum, aut in quibus porrum incoctum tabuerit. Ovum quoque sorbile, sulphure adjecto, sorbeatur. In potum vero primum aqua calida, deinde invicem aliis diebus hæc, aliis vero vinum.

(f) 5. *De Sanguinis sputo*

Magis terreri potest aliquis, cum sanguinem exspuit; sed id modo minus, modo plus periculi habet. Exit enim modo ex gingivis, modo ex ore, & quidem ex hoc interdum etiam copiose, sed sine tussi, sine ulcere, sine gingivarum ullo vitio; ita ut nihil exscreetur. Verum ut ex na-

(f) ARETÆUS *de Morb. Acutis II.* 2. CÆL. AURELIAN. *Morb. Chronic. Lib. II. c.* 9.

ribus, ſic ex ore aliquando prorumpit. Atque interdum ſanguis profluit, interdum ſimile aquæ quiddam, in qua caro recens lota eſt. Nonnunquam autem is a ſummis faucibus fertur, modo exulcerata ea parte, modo non exulcerata; ſed aut ore venæ alicujus adaperto, aut tuberculis quibuſdam natis, ex hiſque ſanguine erumpente. Quod ubi incidit, neque lædit potio aut cibus, neque quicquam, ut ex ulcere, exſcreatur. Aliquando vero, gutture & arteriis exulceratis, frequens tuſſis ſanguinem quoque extundit. Interdum etiam fieri ſolet, ut aut ex pulmone, aut ex pectore, aut ex latere, aut jocinore feratur. Sæpe feminæ, quibus ſanguis per menſtrua non reſpondet, hunc exſpuunt. Authoreſque medici ferunt, vel exeſa parte aliqua ſanguinem exire (*t*); vel rupta, vel ore alicujus venæ patefacto. Primam διάβρωσιν, ſecundam ῥηγμοχασμὸν, tertiam ἀνασόμωσιν adpellant. Ultima minime nocet; prima graviſſime. Ac ſæpe quidem evenit, uti ſanguinem (*u*) pus ſequatur.

Interdum autem, qui ſanguinem ipſum ſuppreſſit, ſatis ad valetudinem profuit. Sed ſi ſecuta ulcera ſunt, ſi pus, ſi tuſſis eſt, prout ſedes ipſa eſt, ita varia & perículoſa genera morborum fiunt. Si vero ſanguis tantum fluit, expeditius & remedium & finis eſt. Neque ignorari oportet, eis, quibus fluere (*x*) ſanguis ſolet, aut quibus ſpina dolet, coxæve, aut poſt curſum vehementem vel ambulationem, dum febris abſit, non

(t) CÆL. AURELIAN. *Tard. Paſſ. II.* 9. 10. ARETÆUS *Morb. Acutor. Cur. II.* TRALLIAN. *VII.* I.

(u) *Aph.* VII. 78.

(x) *Aph.* VII. 37.

esse inutile sanguinis mediocre profluvium: idque per urinam redditum ipsam quoque lassitudinem solvere. Ac ne in eo quidem terribile esse, qui ex superiore loco decidit: si tamen in ejus urina nihil aliud (y) novabit. Neque vomitum hujus afferre periculum, etiam cum repetit, si ante confirmare & implere corpus licuit: & ex toto nullum nocere, qui in corpore robusto, neque nimius est, neque tussim aut calorem movet. Hæc pertinent ad universum: nunc ad ea loca, quæ proposui, veniam.

Si ex gingivis exit, portulacam manducasse satis est. Si ex ore, continuisse eo merum vinum: si id parum proficit, acetum. Si inter hæc quoque graviter erumpit, quia consumere hominem potest, commodissimum est, impetum ejus, admota (z) occipitio cucurbitula, sic ut cutis quoque incidatur, avertere. Si id mulieri, cui menstrua non feruntur, evenit, eandem cucurbitulam, incisis inguinibus ejus, admovere.

At, si ex faucibus, interioribusve partibus processit, & metus major est, & cura major adhibenda, sanguis mittendus est; &, si nihilominus ex ore processit, iterum tertioque, & quotidie paulum aliquid: protinus autem debet sorbere vel acetum, vel etiam cum thure plantaginis aut porri succum; imponendaque extrinsecus supra id, quod dolet, lana succida ex aceto est, & id spongia subinde refrigarandum. ERASISTRATUS horum crura quoque & femora brachiaque pluribus locis deligabat. Id ASCLEPIADES adeo non pro-

(y) Notabit.

(z) MARCELL. *de Med.* c. X. *pag.* 288.

desse, ut etiam inimicum esset, proposuit. Sed id sæpe commode respondere experimenta testantur.

Neque tamen pluribus locis deligari necesse est; sed sat est infra inguina, & super talos, summosque humeros, etiam brachia. Tum, si febris urget, danda est sorbitio; & potui aqua, in qua aliquid ex his, quæ alvum adstringunt, decoctum sit. At, si abest febris, vel elota alica, vel panis ex aqua frigida, & molle quoque ovum dari potest potui, vel idem, quod supra scriptum est, vel vinum dulce, vel aqua frigida: sed sic bibendum erit, ut sciamus, huic morbo sitim prodesse.

Præter hæc necessaria sunt quies, securitas, silentium. Caput hujus quoque cubantis sublime esse debet; recteque tondetur. Facies sæpe aqua frigida fovenda est. At inimica sunt vinum, balneum, venus, in cibo oleum, acriora (aa) omnia, item calida fomenta, conclave calidum & inclusum, multa vestimenta corpori injecta, etiam frictiones, nisi ubi bene sanguis conquievit. Tum vero incipiendum est a brachiis, cruribusque; a thorace abstinendum. In hoc casu per hiemem, locis maritimis; per æstatem, mediterraneis opus est.

CAP. V.

De Stomachi morbis.

FAUCIBUS subest stomachus; in quo plura (a) longa vitia incidere consuerunt. Nam

(aa) CÆL. AUREL. *Acut. Morb. II.* 24.
(a) CÆL. AURELIAN. *Tard. Pass. III.* 2. TRALLIAN. *VII.* 3.

O

modo ingens calor, modo inflatio hunc, modo inflammatio, modo exulceratio adficit. Interdum pituita, interdum bilis adoritur. Frequentissimumque est ejus malum, quo resolvitur: neque ulla re magis aut adficitur, aut corpus adficit.

Ut diversa autem vitia ejus, sic etiam remedia sunt. Ubi exæstuat, aceto cum rosa extrinsecus subinde fovendus est; imponendusque pulvis cum oleo; & ea cataplasmata, quæ simul & reprimunt, & molliunt. Potui, nisi quid obstat, gelida aqua præstanda.

Si inflatio est, prosunt admotæ (b) cucurbitulæ; neque incidere cutem necesse est: prosunt sicca & calida fomenta, sed non vehementissima. Interponenda abstinentia est. Utilis in jejuno potio est apsinthii, aut hyssopi, aut rutæ. Exercitatio (c) primo levis, deinde major adhibenda est; maximeque, quæ superiores partes moveat, quod genus in omnibus stomachi vitiis aptissimum est. Post exercitationem opus est unctione, fricatione; balneo quoque nonnunquam, sed rarius; interdum alvi ductione; cibis deinde calidis, neque inflantibus: eodemque modo calidis potionibus, primo aquæ; post, ubi resedit inflatio, vini austeri. Illud quoque in omnibus stomachi vitiis præcipiendum est, ut, quo modo se quisque æger refecerit, eodem sanus utatur; nam redit huic imbecillitas sua, nisi iisdem defenditur bona valetudo, quibus reddita est.

At si inflammatio aliqua est, quam fere tumor

(b) *Sub scapulis, uti duobus exemplis confirmat* ALOISIUS MUNDELLA *Epist.* 7. *pag.* 125. & *seqq.*
(c) *Equitatio.* PLIN. *XXVIII.* 4. *in fine.*

& dolor ſequitur, prima ſunt quies, & abſtinentia; lana ſulphurata circumdata; in jejuno apſinthium.

Si ardor ſtomachum urget, aceto cum roſa ſubinde fovendus eſt: deinde cibis quidem utendum eſt modicis; imponenda vero extrinſecus quæ ſimul & reprimunt & molliunt: deinde, his detractis, utendum calidis ex farina cataplaſmatis, quæ reliquias digerant: interdum alvus ducenda: adhibenda exercitatio, & cibus plenior.

At, ſi exulceratio ſtomachum infeſtat, eadem fere facienda ſunt, quæ in faucibus exulceratis præcepta ſunt. Exercitatio, fricatio inferiorum partium adhibenda. Adhibendi lenes & glutinoſi cibi, ſed citra ſatietatem. Omnia acria atque acida removenda. Vino, ſi febris non eſt, dulci, aut, ſi id inflat, certe leni utendum: ſed neque perfrigido, neque nimis calido.

Si vero pituita ſtomachus impletur, neceſſarius modo in jejuno, modo poſt cibum vomitus eſt. Utilis exercitatio, geſtatio, navigatio, fricatio. Nihil edendum, bibendumque, niſi calidum; vitatis tantum his, quæ pituitam contrahere conſuerunt.

Moleſtius eſt, ſi ſtomachus bile vitioſus eſt. Solent autem hi, qui ſic tentantur, interpoſitis quibuſdam diebus, hanc, & quidem, quod peſſimum eſt, atram vomere. His recte alvus ducitur: potiones ex apſinthio dantur: neceſſaria geſtatio, navigatio, &, ſi fieri poteſt, ex nauſea vomitus: vitanda cruditas: ſumendi cibi faciles & ſtomacho non alieni, vinum auſterum.

Vulgatiſſimum vero peſſimumque ſtomachi vitium eſt reſolutio, id eſt, cum cibi non (d) te-

(d) ARETÆUS *de Morb. Diuturn. II.* 7.

nax est, soletque desinere ali corpus, ac sic tabe consumi. Huic generi inutilissimum balneum est. Lectiones, exercitationesque superioris partis necessariæ, item unctiones, fricationesque: hinc perfundi frigida, atque in eadem natare, canalibus ejusdem subjicere etiam stomachum ipsum, & magis etiam a scapulis id quod contra stomachum est: consistere in frigidis, medicatisque fontibus, quales (e) Cutiliarum Sumbruinarumque sunt, salutare est.

Cibi quoque adsumendi sunt frigidi, qui potius difficulter coquuntur, quam facile vitiantur. Ergo plerique, qui nihil aliud concoquere possunt, bubulam coquunt. Ex quo colligi potest, neque avem, neque venationem, neque piscem dari debere, nisi generis durioris. Potui quidem aptissimum est vinum frigidum, vel certe bene calidum meracum, potissimum (*f*) Rheticum, vel Allobrogicum, aliudve, quod & austerum & resina conditum est: si id non est, quam asperrimum, maximeque (*g*) Signinum.

Si cibus non continetur, danda aqua, & eliciendus plenior vomitus est; iterumque dandus cibus, & tum admovendæ duobus infra stomachum digitis cucurbitulæ, ibidemque duabus aut tribus horis continendæ sunt.

Si simul & vomitus, & dolor est, imponenda supra stomachum est lana succida, vel spongia (*h*) ex aceto, vel cataplasma, quod refrigeret, Perfri-

---

(e) PLIN. *II.* 95. & *XXXI.* 2. VITRUVIUS *VIII.* 3. CÆL. AUREL. *Tard. Pass. V.* 2. *pag.* 518.

(f) SERV. *ad* VIRG. *II. Georg.* 96. SUETON. *in August.* c. 77. PLIN. XIV. 6.

(g) PLIN. *ibidem.*

(h) TRALLIAN. VII. 7.

canda vero non diu, sed vehementer brachia, & crura, & calefacienda.

Si plus doloris est, infra præcordia quatuor digitis cucurbitula utendum est: protinus dandus panis ex posca frigida. Si non continuit, post vomitum leve aliquid ex his, quæ non aliena stomacho sint. Si ne id quidem tenuit, singuli cyathi vini, singulis interpositis horis, donec stomachus consistat. Valens etiam medicamentum est, radiculæ succus: valentius, acidi punici mali, cum pari modo succi, qui ex dulci punico malo est, adjecto etiam intubi succo, & mentæ, sed hujus minima parte; quibus tantundem, quantum ex his omnibus est, aquæ frigidæ quam optime miscetur. Id enim plus quam vinum ad comprimendum stomachum potest. Supprimendus autem vomitus est, qui per se venit, etsi nausea est.

Sed si coacuit intus cibus, aut computruit, quorum utrumlibet ructus ostendit, ejiciendus est; protinusque, cibis adsumptis iisdem, quos proxime posui, stomachus restituendus. Ubi sublatus est præsens metus, ad ea redeundum est, quæ supra præcepta sunt.

CAP. VI.

De Laterum doloribus.

Stomachus lateribus cingitur; atque in his quoque vehementes dolores esse consuerunt. Eorum initium vel ex frigore, vel ex ictu, vel ex nimio (*a*) cursu, vel ex morbo est. Sed in-

(a) Aretæus *De Morb. Acut. I.* 10. Trall. VI 1.

terdum id malum intra dolorem eſt: iſque modo tarde, modo celeriter ſolvitur; interdum ad perniciem quoque procedit; oriturque acutus morbus, qui πλευριτικὸς a Græcis nominatur. Huic dolori lateris, febris (*b*) & tuſſis accedit: & per hanc exſcreatur, ſi tolerabilis morbus eſt, pituita; ſi gravis, ſanguis. Interdum etiam ſicca tuſſis eſt, quæ nihil emolitur; idque vitio primo gravius, ſecundo tolerabilius eſt.

Remedium vero eſt magni & recentis doloris, ſanguis (*c*) miſſus. At, ſive levior, ſive vetuſtior caſus eſt, vel ſupervacuum, vel ſerum id auxilium eſt; confugiendumque ad cucurbitulas eſt, ante ſumma cute inciſa. Recte etiam ſinapi ex aceto ſuper pectus imponitur, donec ulcera puſtulaſque excitet; & tum medicamentum, quod humorem illuc citet. Præter hæc, circumdare primum oportet latus hapſo lanæ ſulphuratæ: deinde, cum paululum inflammatio ſe remiſit, ſiccis & calidis fomentis uti. Ab his tranſitus ad malagmata eſt.

Si vetuſtior dolor remanet, noviſſime reſina impoſita diſcutitur. Utendum cibis potionibuſque calidis: vitandum frigus. Inter hæc tamen non alienum eſt extremas partes oleo & ſulphure perfricare. Si levata tuſſis eſt, leni lectione uti: jamque & acres cibos, & vinum meracius adſumere. Quæ ita a medicis præcipiuntur. Attamen ſine his ruſticos noſtros epota ex aqua trixago ſatis adjuvare dicitur.

Hæc in omni lateris dolore communia ſunt: plus negotii eſt, ſi acutus quoque morbus is fa-

---

(b) CÆL. AUR. *Acut. Morb. II.* 13.
(c) IDEM *ibidem cap.* 18.

ctus est. In hoc, præter ea, quæ supra posita sunt, hæc animadvertenda sunt: ut cibus sit quam maxime tenuis & lenis, præcipueque sorbitio, eaque ex ptisana potissimum, aut jus in quo porrus cum pullo gallinaceo coctus sit: idque non si tertio die detur: si tamen per vires licebit: potui vero aqua mulsa, in qua hyssopum, aut ruta decocta sit.

Quæ quibus temporibus danda sint, ex ratione vel adauctæ, vel levatæ febris adparebit, sic, ut in remissione quam maxima dentur: cum eo tamen, ut sciamus, non esse ejus generis tussi aridas fauces committendas, sæpe enim, ubi nihil est, quod exscreetur, continuatur, & strangulat. Ob quam caussam dixi etiam pejus id genus esse tussis, quod nihil, quam quod pituitam moveret. Sed his vinum sorbere, ut supra præcepimus, morbus ipse non patitur: in vicem ejus, cremor ptisanæ sumendus est.

Ut his autem in ipso morbi fervore sustinendus æger est, sic, ubi paulum is se remisit, alimenta pleniora, & vini quoque aliquid dari potest; dum nihil detur, quod aut refrigeret corpus, aut fauces asperet. Si in refectione vero manserit tussis, intermittere oportebit uno die; posteroque, cum cibo vini paulo plus adsumere. At, invalescente quoque tussi, tum non erit alienum, ut supra quoque positum est, vini cyathos sorbere; sed in hoc genere valetudinis, dulce, vel certe lene commodius est. Si malum inveteravit, athletico victu corpus firmandum est.

CAP. VII.

De Viscerum morbis: & primo, de Pulmone.

A COMPAGINE corporis ad viscera transeundum est; & inprimis ad pulmonem veniendum. Ex quo vehemens & acutus morbus oritur, quem περιπνευμονίαν Græci vocant. Ejus hæc conditio est (*a*). Pulmo totus adficitur; hunc casum ejus subsequitur tussis, bilem vel pus trahens; præcordiorum totiusque pectoris gravitas, spiritus difficultas, magnæ febres, continua vigilia, cibi fastidium, tabes (*b*). Id genus morbi plus periculi quam doloris habet.

Oportet, si satis validæ vires sunt, sanguinem (*c*) mittere: sin minores, cucurbitulas sine ferro præcordiis admovere. Quod si satis valet, gestando ægrum, digerere: si parum, intra domum tantum dimovere. In potionem autem hyssopum dare, cum quo ficus arida sit incocta; aut aquam mulsam, in qua vel hyssopum, vel ruta decocta sit. Fricatione uti diutissime in scapulis, proxime ab his in brachiis, & pedibus, & cruribus, leniter contra pulmonem; idque bis quotidie facere.

Quod ad cibum vero pertinet, huic nec salsis opus est, neque acribus, neque amaris, neque alvum adstringentibus, sed paulo lenioribus. Ergo primis diebus danda est sorbitio ptisanæ, vel ali-

(a) CÆLIUS AURELIAN. *Acut. Morb. II.* 26. 27. ARETÆUS *de Morb. Diut. I.* 12.

(b) *Aph. VII.* 11.

(c) CÆL. AUREL. *Acut. Morb. II.* 29.

cæ, vel oryzæ, cum qua recens adeps cocta sit. Cum hac, sorbile ovum, nuclei pinei: ex melle, panis, vel elota alica ex aqua mulsa. Potui danda deinde non solum pura aqua, sed etiam mulsa egelida; aut, si æstas est, etiam frigida; nisi quid obstat. Hæc autem altero quoque die, increscente morbo dare satis est.

Ubi incrementum constitit, quantum res patitur, ab omnibus abstinendum est, præterquam aqua egelida. Si vires desunt, adjuvandæ sunt aqua mulsa. Prosuntque adversus dolores imposita calida fomenta, vel ea, quæ simul & reprimunt & emolliunt. Prodest etiam impositus super pectus sal bene contritus, cum cerato mistus; quia leviter cutem erodit, eoque impetum materiæ, qua pulmo vexatur, evocat. Utile etiam aliquod malagma est ex his, quæ materiam trahunt.

Neque alienum est, dum premit morbus, clausis fenestris ægrum continere: ubi paulum levatus est, ter aut quater die, fenestris aliquantum apertis, (*d*) purum aerem recipere. Deinde in refectione pluribus diebus a vino abstinere; gestatione, fricatione uti, sorbitionibus, & prioribus cibis adjicere, ex oleribus porrum; ex carne, ungulas, & summa trunculorum, atque pisciculos, sic, ut diu nihil nisi molle & lene sumatur.

(d) Parvum *vult* RHODIUS *in Lexico* SCRIBON. *V.* exiguum vinum.

CAP. VIII.

De Hepaticis.

ALTERIUS quoque visceris morbus, id est jocinoris, æque modo longus, modo acutus esse consuevit; ἡπατικὸν Græci vocant. Dextra parte sub præcordiis vehemens dolor est: idemque ad latus dextrum, & ad jugulum, (a) humerumque partis ejusdem pervenit: nonunquam manus quoque dextra torpet: horror validus est. Ubi male est, bilis evomitur: interdum singultus prope strangulat. Et hæc quidem acuti morbi signa sunt. Longioris vero, ubi suppuratio in jocinore est; dolorque modo finitur, modo intenditur; dextra parte præcordia dura sunt, & tument; post cibum major spiritus difficultas est: accedit maxillarum quædam resolutio. Ubi inveteravit malum, venter & crura pedesque intumescunt; pectus atque humeri, circaque jugulum utrumque extenuatur.

In initio sanguinem mittere optimum est: tum venter solvendus est; si non potest aliter, per nigrum veratrum. Imponenda extrinsecus cataplasmata; primum quæ reprimant; deinde calida, quæ diducant; quibus recte iris vel apsinthium adjicitur: post hæc, malagma. Dandæ vero sorbitiones sunt, omnesque cibi & calidi, & qui non multum alunt, & fere qui pulmonis quoque dolori conveniunt; præterque eos, qui

(a) ARÆTEUS *de Diuturn. Morb. I.* 13. CÆL. AUREL. *Tard. Passion. III.* 4.

urinam movent, potionesque ad id efficaces. Utilia in hoc morbo sunt thymum, satureia, hyssopum, nepeta, amaracum, sesamum, lauri baccæ, pini flos, herba sanguinalis, mentha, ex malo cotoneo medium, columbæ jecur recens & crudum. Ex quibus quædam per se esse, quædam adjicere vel sorbitioni vel potioni licet; sic tamen, ut parce adsumantur. Neque alienum est, apsinthium contritum ex melle & pipere, ejusque catapotium quotidie devorare.

Abstinendum utique est ab omnibus frigidis; neque enim res ulla magis jecur lædit. Fricationibus utendum in extremis partibus. Vitandus omnis labor, omnis vehementior motus: ne spiritus quidem diutius continendus est. Ira, trepidatio, pondus, jactus, cursus, in hoc inimica sunt. Perfusio corporis multa prodest ex aqua, si hiems est, calida; si æstas, tepida: itemque liberalis unctio, & in balneo sudor.

Si vero jecur vomica (*b*) laborat, eadem facienda sunt, quæ in cæteris interioribus suppurationibus. Quidam etiam ultra id scalpello (*c*) aperiunt, & ipsam vomicam adurunt.

CAP.

(b) ARET. *de Morb. Diut. Curat. I.* 13.
(c) *Aph.* VII. 45.

CAP. IX.

De Lienosis. (a)

AT lienis ubi adfectus est, intumescit, simulque cum eo pars sinistra; quæ & dura est, & prementi renititur; venterque intentus est: aliquis etiam cruribus tumor est. Ulcera aut omnino non sanescunt, aut certe cicatricem vix recipiunt. In intenta ambulatione, vel cursu, dolor, & quædam difficultas est.

Hoc vitium quies auget; itaque exercitatione & labore opus est: habita tamen ratione, ne febrem ista, si nimium processerit, excitent. Unctiones (b), frictionesque, & sudores necessarii sunt. Dulcia omnia inimica sunt: item lac & caseus. Acida autem maxime conveniunt. Ergo acetum acre per se sorbere, & magis etiam, quod scilla conditum est, expedit. Edenda sunt salsamenta, vel oleæ ex muria duræ; lactucæ intinctæ in aceto; intubi (c) quoque & betæ ex eodem; & sinapi, armoraciæ, & pastinacæ: de carnibus vero ungulæ, rostra, aves macræ, ejusdemque generis venatio. Potui vero jejuno dari debet apsinthium aquæ incoctum: at post cibum aqua (d) a ferrario fabro, in qua candens ferrum

(a) CÆL. AUREL. *Tard. Pass. III.* 4. ARET. *de Morb. Diut. I.* 14. MARCELL. *de Medic. cap. XXIII. p.* 345.

(b) NICOL. MYREPS. *de Ung. Sect. III. c.* 64. 65. 69. 86. 87.

(c) NONN. *de Re Cib. I.* 12.

(d) SCRIBON. LARG. c. 32. c. 132.

ſubinde extinctum ſit: hæc enim vel præcipue lienem coercet; quod animadverſum eſt in his animalibus, quæ apud hos fabros educata exiguos lienes habent. Poteſt etiam dari vinum tenue, auſterum; omniaque in cibis & potionibus, quæ urinæ movendæ ſunt: præcipueque ad id valet vel trifolii ſemen, vel cuminum, vel apium, vel ſerpyllum, vel cytiſus, vel thymum, vel hyſſopum, vel ſatureia; hæc enim inde commodiſſime videntur humorem educere. Lienis quoque bubulus utiliter eſui datur: præcipueque eruca & naſturtium lienem extenuant.

Imponenda quoque extrinſecus ſunt, quæ levent: fit ex unguentariis glundulis, quas μυροβαλάνυς (e) Græci vocant: fit ex lini & naſturtii ſemine, quo vinum & oleum adjicitur: fit ex cupreſſo viridi, & arida ficu: fit ex ſinapi, cui ſevi hircini a renibus quarta pars ponderis adjicitur, teriturque in ſole, & protinus imponitur. Multiſque modis huic rei cappari aptum eſt. Nam & ipſum cum cibo adſumere, & muriam ejus cum aceto ſorbere commodum eſt. Quin etiam extrinſecus radicem contritam, vel corticem ejus cum furfuribus, aut ipſum cappari cum melle contritum imponere expedit. Malagmata quoque huic rei aptantur.

(e) SRIBON. LARG. *XXXII.* c. 131.

CAP. X.

De Renum morbis (a).

AT renes ubi adfecti ſunt, diu male habent. Pejus vero eſt, ſi frequens bilioſus vomitus accedit. Oportet conquieſcere: cubare molliter: ſolvere alvum; ſi aliter non reſpondet, etiam ducere: ſæpe deſidere in aqua calida: neque cibum, neque (b) potionem frigidam adſumere: abſtinere ab omnibus ſalſis, acribus, acidis, pomis: bibere liberaliter: adjicere modo cibo, modo potioni piper, porrum, ferulam, album papaver; quæ maxime inde urinam movere conſuerunt.

Auxilio quoque his exulceratis ſunt, ſi adhuc ulcera purganda ſunt, cucumeris ſemina detractis corticibus ſexaginta, nuclei ex pinu ſilveſtri quindecim, aniſi quod tribus digitis ſumi poſſit, croci paulum, contrita & in duas mulſi potiones diviſa.

Si vero dolor tantum levandus eſt, ejuſdem cucumeris ſemina triginta, iidem nuclei viginti, nuces græcæ quinque, croci paululum, contrita & cum lacte potui data. Ac inſuper quoque recte quædam malagmata injiciuntur; maximeque ea, quæ humori extrahendo ſu...

(a) ARETÆUS. *de Diut. Morb. II.* 3. *Curat. Morb. Diut. II.* 3. CÆLIUS. AUREL. *Tard. Paſſ. V.* 3.
(b) PLIN. *de R. M. lib. V. cap.* 32.

CAP. XI.

De Intestinorum morbis: & primo Cholera.

A Visceribus ad intestina veniendum est; quæ sunt & acutis & longis morbis obnoxia. Primoque facienda mentio est choleræ; quia commune id stomachi atque intestinorum vitium videri potest. Nam simul & dejectio (*a*) & vomitus est: præterque hæc inflatio est, intestina torquentur, bilis supra infraque erumpit, primum aquæ similis, deinde ut in ea recens caro lota esse videatur, interdum alba, nonnunquam nigra, vel varia. Ergo eo nomine morbum hunc χολέραν Græci nominarunt. Præter ea vero, quæ supra comprehensa sunt, sæpe etiam crura manusque contrahuntur, urget sitis, anima deficit; quibus concurrentibus, non mirum est, si subito quis moritur. Neque tamen ulli morbo minori momento succurritur.

Protinus ergo, ubi ista cœperunt, aquæ tepidæ (*b*) quamplurimum bibere oportet, & vomere. Vix unquam ea sine vomitu sumitur: sed etiamsi non incidit, tamen corruptæ miscuisse novam materiam prodest; parisque sanitatis est, vomitum esse suppressum. Si id incidit, protinus ab omni potione abstinendum est. Si vero tormina sunt, oportet frigidis & humidis fomentis stomachum fovere: vel, si venter dolet, iisdem

(a) Aretæus *de Morb. Acut. II.* 5. Cæl. Aurel. *Acut. Morb. III.* 19.
(b) Trallian. *VII.* 14.

egelidis, ſic ut venter ipſe mediocriter calentibus juvetur.

Quod ſi vehementer & vomitus, dejectio, & ſitis vexant, & adhuc ſubcruda ſunt, quæ vomuntur, nondum vino maturum tempus eſt: aqua, neque ea ipſa frigida, ſed potius egelida danda eſt. Admovendumque naribus eſt pulegium ex aceto, vel polenta vino adſperſa, vel mentha, vel quod ſecundum naturam eſt.

At cum diſcuſſa cruditas eſt, tum magis verendum eſt, ne anima deficiat. Ergo tum confugiendum eſt ad (c) vinum. Id eſſe oportet tenue, odoratum, & cum aqua frigida mixtum, vel polenta adjecta, vel infracto pane; quem ipſum quoque adſumere expedit: quotieſque aliquid aut ſtomachus, aut venter effudit, toties per hæc vires reſtituere.

ERASISTRATUS primo tribus vini guttis, aut quinis adſpergendum potionem eſſe dixit; deinde paulatim merum adjiciendum. Is, ſi ab initio vinum dedit, & metus cruditatis ſecutus eſt, non ſine cauſa fecit: ſi vehementem infirmitatem adjuvari poſſe tribus guttis putavit, erravit.

At ſi inanis & homo, & crura ejus contrahuntur, interponenda potio apſinthii eſt. Si extremæ partes corporis frigent, ungendæ ſunt calido oleo, cui ceræ paulum ſit adjectum; calidiſque fomentis nutriendæ. Si ne ſub his quidem quies facta eſt, extrinſecus contra ventriculum ipſum cucurbitula admovenda eſt, aut ſinapi ſuperimponendum.

(c) ARETÆUS. *Acut. Morb. Curat II.* 4.

Ubi is conſtitit, dormire oportet: poſtero die utique a potione abſtinere: die tertio in balneum ire: paulatim ſe cibo reficere; ſomnoque, quiſquis facile adquieſcit; vitetque laſſitudinem, & frigora.

Si poſt ſuppreſſam choleram febricula manet, alvum duci neceſſarium eſt: tum cibis vinoque utendum eſt.

Sed hic quidem morbus & *(d)* acutus eſt, & inter inteſtina ſtomachumque verſatur ſic, ut, cujus potiſſimum partis ſit, non facile dici poſſit.

C A P. XII.

De Cœliaco ventriculi morbo.

IN ipſius vero ventriculi porta conſiſtit is, qui & longus eſſe conſuevit, & κοιλιακὸς a Græcis nominatur. Sub hoc venter indureſcit, dolorque ejus eſt: alvus nihil reddit, ac ne ſpiritum quidem *(a)* tranſmittit: extremæ partes frigeſcunt: difficulter ſpiritus redditur.

Commodiſſimum eſt inter initia calida cataplaſmata toti ventri imponere, ut dolorem leniant. Poſt cibum vomere, atque ita ventrem exinanire. Proximis deinde diebus cucurbitulas ſine ferro ventri & coxis admovere. Ventrem ipſum liquare dato lacte, & vino ſalſo, frigido. Si tempus anni patitur, etiam viridibus ficis; ſic tamen, ne quis aut cibus, aut humor univerſus detur,

---

(d) Hippocrat. *VII. Epidem. XL.* 20. Tralian. *VII.* 14.

(a) *Plane contrarium dicit* Marcellus *c. XXVII. pag.* 363.

ſed paulatim. Ergo per intervalla temporis ſat eſt cyathos binos ternoſve adſumere, & cibum pro portione hujus: commodeque facit cyatho lactis cyathus aquæ miſtus, & ſic datus. Cibique calentes & acres utiliores ſunt: adeo ut lacti quoque recte contritum allium adjiciatur.

Procedente vero tempore, opus eſt geſtari; maximeque navigare: perfricari ter aut quater die ſic, ut nitrum oleo adjiciatur; perfundi aqua calida poſt cibum; deinde ſinapi imponere per omnia membra, excepto capite, donec arrodantur & rubeant; maximeque ſi corpus durum & virile eſt; paulatim deinde faciendus eſt tranſitus ad ea, quæ ventrem comprimunt. Aſſa caro danda, valens, & quæ non facile corrumpatur: in potum vero, pluviatilis aqua decocta; ſed quæ per binos ternoſve cyathos bibatur.

Si vetus vitium eſt, oportet laſer quam optimum ad piperis magnitudinem devorare: altero quoque die vinum vel aquam bibere; interdum interpoſito cibo, ſingulos vini cyathos ſorbere: ex inferiori parte infundere aquam pluviatilem egelidam; maximeque, ſi dolor in imis partibus remanet.

CAP. XIII.

De Tenuioris inteſtini morbo.

INTRA ipſa vero inteſtina conſiſtunt duo morbi: quorum unus in tenuiore, alter in pleniore eſt. Prior acutus eſt: inſequens eſſe longus poteſt. DIOCLES CARYSTIUS tenuioris inteſtini mor-

bum (*a*) χόρδαψον, plenioris εἰλεὸν nominavit. A plerisque video nunc illum priorem εἰλεὸν, hunc κολικὸν nominari. Sed prior modo supra umbilicum, modo sub umbilico dolorem movet. Fit in alterutro loco inflammatio: nec alvus, nec spiritus (*b*) infra transmittitur. Si superior pars adfecta est, cibus: si inferior, stercus per os redditur: si utralibet, metus est. Adjicitur periculo, si vomitus (*c*) biliosus, mali odoris, aut varius, aut niger est.

Remedium est, sanguinem mittere; vel cucurbitulas pluribus locis admovere, non ubique cute incisa: id enim duobus aut tribus locis satis est: ex cæteris spiritum evocare abunde est. Tum animadvertere oportet, quo loco malum sit; solet enim contra id tumere. Et si supra umbilicum est, alvi ductio utilis non est. Si infra est, alvum ducere interdum, ut ERASISTRATO (*d*) placuit, optimum est; & sæpe id auxilii in his partibus magnum remedium est. Ducitur autem percolato ptisanæ cremore, cum oleo & melle sic, ut præterea nihil adjiciatur. Si nihil tumet, duas manus imponere oportet supra summum ventrem, paulatimque deducere; invenietur enim mali locus; qui necesse est renitatur: & ex eo demum deliberari poterit, ducenda, nec ne alvus sit.

Illa communia sunt: calida cataplasmata admovere, eaque imponere a mammis usque ad inguina, & spinam; ac sæpe mutare: brachia, cruraque perfricare: demittere totum hominem in cali-

---

(a) CÆL. AUREL. *Acutor. Morb. III.* 17.
(b) ARETÆUS *de Morb. Acut. II.* 6.
(c) *Aph.* VII. 10.
(d) CÆL. AUREL. *Acut. Morb. III.* 17. *pag.* 219.220.

dum oleum. Si dolor non quiescit, etiam in alvum ex parte inferiore tres aut quatuor cyathos calidi olei dare. Ubi per hæc consecuti sumus, ut ex inferiore parte spiritus transmittatur, offerre potui mulsum tepidum non multum; (nam ante magna cura vitandum est, ne quod bibat): si id commode cessit, adjicere sorbitionem.

Ubi dolor & febricula quierunt, tum demum uti cibo pleniore; sed neque inflante, neque valido, ne intestina adhuc imbecilla lædantur; potui vero nihil præterquam puram aquam. Nam sive quid vinolentum sive acidum est, id huic morbo alienum est. Ac postea quoque vitare oportet balneum, ambulationem, gestationem, cæterosque corporis motus. Nam facile id malum redire consuevit; & cum frigus subit, sive aliqua jactatio, nisi bene jam confirmatis intestinis, revertitur.

CAP. XIV.

De Morbo intestini plenioris (a).

IS autem morbus, qui in intestino pleniore est, in ea maxime parte est, qua cæcum esse proposui. Vehemens fit inflatio, vehementes dolores, dextra magis parte: intestinum verti videtur; quod prope spiritum elidit. In plerisque post frigora cruditatesque oritur, deinde quiescit; & per ætatem sæpe repetens sic cruciat, ut vitæ spatio nihil demat.

(a) TRALLIAN. *X.* I. ARETÆUS *de Morb. Diuturn. II.* 8. CÆL. AURELIAN. *Tard. Pass. IV.* 7.

Ubi is dolor cepit, admovere ſicca & calida fomenta oportet; ſed primo lenia, deinde validiora; ſimulque fricatione ad extremas partes, id eſt, crura brachiaque materiam evocare. Si diſcuſſus non eſt, qua dolet, cucurbitulas ſine ferro defigere. Eſt etiam medicamentum ejus rei cauſa comparatum, quod κολικὸν nominatur. Id ſe reperiſſe CASSIUS gloriabatur: magis prodeſt potui datum; ſed impoſitum quoque extrinſecus, digerendo ſpiritum, dolorem levat.

Niſi finito vero tormento, recte neque cibus neque potio adſumitur. Quo victu ſit utendum iis, qui hoc genere tentantur, jam mihi dictum eſt.

Confectio medicamenti quod κολικὸν nominatur, ex his (b) conſtat.

Coſti, aniſi, caſtorei, ſingulorum P*. III. petroſelini P*. IV. piperis longi, & rotundi, ſingulorum P*. V. papaveris lacrymæ, junci rotundi, myrrhæ, nardi, ſingulorum P*. VI. quæ melle excipiuntur. Id autem & devorari poteſt, & ex aqua calida ſumi.

CAP. XV.

De Torminibus.

PROXIMA his inter inteſtinorum mala, tormina eſſe conſueverunt; δυσεντερία Græce vocatur. Intus inteſtina (a) exulcerantur: ex his cruor

---

(b) SCRIB. LARG. *cap. XXIX. Com.* 120. NICOL. MYREPS. *ſect.* XXXI. *de Catapl. cap.* 5.

(a) TRALL. VIII. 9. ARETÆUS *de Morb. Diuturn. II.* 9. HIPPOCR. *de Affectionib. XXIV.*

manat; isque modo cum stercore aliquo semper liquido, modo cum quibusdam quasi mucosis excernitur; interdum simul quædam (*b*) carnosa descendunt. Frequens dejiciendi cupiditas, dolorque in ano est. Cum eodem dolore exiguum aliquid emittitur: atque eo quoque tormentum intenditur; idque post tempus aliquod levatur, exiguaque requies est, somnus interpellatur, febricula oritur, longoque tempore id malum, cum inveteraverit, aut tollit hominem, aut, etiamsi finitur, excruciat.

Oportet inprimis conquiescere; siquidem omnis agitatio exulcerat: deinde jejunum sorbere vini cyathum, cui contrita radix quinquefolii sit adjecta; imponere cataplasmata super ventrem, quæ reprimunt; quod in superioribus ventris morbis non expedit: quotiesque desedit, subluere aqua calida, in qua decoctæ verbenæ sint: portulacam vel coctam, vel ex dura muria edisse; cibos potionesque eas, quæ adstringunt alvum.

Si vetustior morbus est, ex inferioribus partibus tepidum infundere vel ptisanæ cremorem, vel lac, vel adipem liquatam, vel medullam cervinam, vel oleum, vel cum rosa butyrum, vel cum eadem album crudum ex ovis, vel aquam, in qua lini semen decoctum sit; vel, si somnus non accedit, vitellos cum aqua, in qua rosæ floris folia cocta sint. Levant enim dolorem hæc, & mitiora ulcera efficiunt; maximeque utilia sunt, si cibi quoque secutum fastidium est. THEMI-

(b) *Aph.* IV. 26.

son (c) muria dura quam asperrima sic utendum memoriæ prodidit.

Cibi vero esse debent, qui leniter ventrem adstringant. At ea, quæ urinam moveant, si id consecuta sunt, in aliam partem humorem avertendo, prosunt: si non sunt consecuta, noxam augent; itaque nisi in quibus prompte id facere consuerunt, non sunt adhibenda. Potui, si febricula est, aqua pura calida, vel ea, quæ ipsa quoque adstringat, dari debet: si non est, vinum leve, austerum.

Si pluribus diebus nihil remedia illa juverunt, vetusque jam vitium est, aquæ bene frigidæ potio adsumpta ulcera adstringit, & initium secundæ valetudinis facit. Sed ubi venter suppressus est, protinus ad calidam potionem revertendum est.

Solet autem interdum etiam putris sanies, pessimique odoris descendere: solet & interdum purus sanguis profluere. Si superius vitium est, alvus aqua mulsa delui debet; tum deinde etiam infundi, quæ supra comprehensa sunt. Valensque est etiam adversus cancerem intestinorum, minii gleba cum salis hemina contrita: sin minus, mista his aqua in alvum datur. At, si sanguis profluit, cibi potionesque esse debent, quæ adstringant.

(c) Cæl. Aurel. *Tard. Pass. IV.* 6. Galen. *Meth. Med. XII.* c. 1. Joan. Bapt. Sylvat. *Med. Hist.* 62.

CAP. XVI.

De Levitate inteſtinorum. (a)

EX torminibus (*b*) interdum inteſtinorum levitas oritur; qua continere nihil poſſunt, & quicquid adſumptum eſt, inconfectum protinus reddunt. Id interdum ægros trahit, interdum præcipitat.

In hoc utique adhibere oportet comprimentia; quo facilius tenendi aliquid inteſtini vis ſit. Ergo & ſuper pectus ponatur ſinapi; exulcerataque cute, malagma, (*c*) quod humorem evocet: & ex verbenis decocta in aqua deſideat; & cibos potioneſque adſumat, quæ alvum adſtringunt, & frigidis utatur perfuſionibus.

Oportet tamen proſpicere, ne, ſimul hic omnibus admotis, vitium contrarium per immodicas inflammationes oriatur. Paulatim ergo firmari inteſtina debebunt, aliquibus quotidie adjectis. Et cum in omni fluore ventris, tum in hoc præcipue neceſſarium eſt, non quoties libet deſidere, ſed quoties neceſſe eſt, ut hæc ipſa mora in conſuetudinem ferendi oneris inteſtina deducat.

Alterum quoque, quod æque ad omnes ſimiles adfectus pertinet, in hoc maxime ſervandum eſt; ut, cum pleraque utilia inſuavia ſint, qualis eſt plantago, & rubi, & quicquid malicorio mixtum eſt, ea potiſſimum ex his dentur, quæ ma-

(a) HIPPOCR. *de Affection. T. XXV.* ARETÆUS *de Morb. Diuturn. II.* 10.
(b) *Aph.* VII. 76.
(c) NICOL. MYREPS. *Sect. XXXIV. c.* 9.

xime æger volet. Deinde, si omnia ista fastidiet, ad excitandam cibi cupiditatem, interponatur aliquid minus utile, sed magis gratum. Exercitationes & fricationes huic quoque morbo necessariæ sunt: & cum his sol, ignis, balneum, vomitus (d) (ut Hippocrati visum est; etiam albo veratro (e), si cætera parum proficient) evocatus.

CAP. XVII.

De Lumbricis alvum occupantibus.

Nonnunquam autem lumbrici quoque occupant alvum; hique modo ex inferioribus partibus; modo, quod fœdius, ore (a) redduntur. Atque interdum latos eos, qui pejores sunt; interdum teretes videmus.

Si lati sunt, aqua potui dari debet, in qua lupinum, aut cortex mori decoctus sit; aut cui adjectum sit contritum vel hyssopum, vel piperis acetabulum, scammoneæ paulum. Vel etiam pridie, cum multum allium ederit, vomat. Posteroque die mali punici tenues radiculas colligat, quantum manu comprehendet; easque contusas in aquæ tribus sextariis decoquat, donec tertia pars supersit; huic adjiciat nitri paulum, & jejunus bibat. Interpositis deinde tribus horis,

(d) *Aph.* IV. 12.

(e) *De Victu Acutor.* *LVI.* 6. *Quatenus sc. fluxio ex capite, de Affect.* *XXV.* 6.

(a) Seren. Sam. *XXX.* 5. Cæl. Aurelian. *Tard. Pass.* IV. 8.

duas potiones ſumat talis aquæ, vel muriæ duræ huic adjectæ; tum deſideat, ſubjecta calida aqua in pelve.

Si vero teretes ſunt, qui pueros maxime exercent, & eadem dari poſſunt, & quædam leviora; ut contritum ſemen urticæ, aut braſſicæ, aut cumini cum aqua, vel mentha (*b*) cum eadem, vel apſinthium decoctum, vel hyſſopum ex aqua mulſa, naſturtii ſemen cum aceto contritum. Ediſſe etiam & lupinum, & allium prodeſt; vel in alvum oleum ſubter dediſſe.

CAP. XVIII.

De Teneſmo.

EST autem aliud levius omnibus proximis; de quibus ſupra dictum eſt, quod τενεσμὸν Græci vocant. Id neque acutis neque longis morbis annumerari debet, cum facile (*a*) tollatur, neque unquam per ſe jugulet. In hoc æque atque in torminibus frequens deſidendi (*b*) cupiditas eſt; æque dolor, ubi aliquid excernitur. Deſcendunt autem pituitæ (*c*) muciſque ſimilia; interdum etiam leviter ſubcruenta; ſed his interponuntur nonnunquam ex cibo quoque recte cocta.

Deſidere oporter in (*d*) aqua calida; ſæpiuſque

(b) SEREN. SAMMON. *XXX.* II.
(a) PLIN. *H. N. XXVIII.* 14.
(b) MARCELL. *de Med. c. XXVIII. pag.* 372.
(c) HIPPOCRAT. *de Affection. T.* XXVII.
(d) HIPPOCRAT. *de Fiſtul.*

ipſum anum nutrire; cui rei plura medicamenta idonea ſunt: butyrum (e) cum roſa; acacia ex aceto liquata; emplaſtrum id, quod τετραφάρμακον Græci vocant, roſa liquatum, alumen lanæ circumdatum, & ita adpoſitum; eademque ex inferiore parte indita, quæ torminum auxilia ſunt: eædem verbenæ decoctæ, ut inferiores partes foveantur. Alternis vero diebus aqua alternis leve & auſterum (f) vinum bibendum eſt. Potio eſſe debet egelida & frigidæ propior: ratio victus talis, qualem ad tormina ſupra præcepimus.

C A P. XIX.

De ventris fluxu.

Levior etiam, dum recens, dejectio, ubi & liquida alvus, & ſæpius quam ex conſuetudine fertur. In qua interdum tolerabilis dolor eſt, interdum graviſſimus; idque pejus eſt. Sed uno die fluere alvum ſæpe pro valetudine eſt: atque etiam pluribus, dum febris abſit, & intra ſeptimum diem id conquieſcat. Purgatur enim corpus, &, quod intus læſurum erat, utiliter effunditur. Verum ſpatium periculoſum eſt; interdum enim tormina ac febriculas excitat, vireſque conſumit.

Primo die quieſcere ſatis eſt; neque impetum ventris prohibere. Si per ſe deſiit, balneo uti, paulum

(e) Al Taallian. *VIII. 6.*
(f) Cælius Aurel. *Tard. Paſſ. IV. 6.*

paulum cibi capere: si mansit, abstinere non solum a cibo, sed etiam a potione. Postero die, si nihilominus liquida alvus est, æque conquiescere; paululum adstringentis cibi sumere. Tertio die in balneum ire; vehementer omnia præter ventrem perfricare; ad ignem lumbos, scapulasque admovere; cibis uti, sed ventrem contrahentibus; vino non multo, meraco. Si postero quoque die fluet, plus edisse, sed vomere etiam. Ex toto, donec conquiescat, contra siti, fame, vomitu niti. Vix enim fieri potest, ut, post hanc animadversionem, alvus non contrahatur.

Alia via est, ubi velis supprimere, cœnare, deinde vomere: postero die lecto conquiescere, vesperi ungi, sed leviter: deinde panis circa selibram ex vino (*a*) Aminæo mero sumere; tum assum aliquid, maximeque avem; & postea vinum idem bibere aqua pluviatili mixtum, idque usque quintum diem facere, iterumque vomere. Frigidam autem adsidue potionem esse debere, contra priores authores Asclepiades adfirmavit, & quidem quam frigidissimam. Ego experimentis quemque in se credere debere existimo, calida potius, an frigida utatur.

Interdum autem evenit, ut id malum, pluribus diebus neglectum, curari difficilius possit. A vomitu oportet incipere: deinde postero die vesperi tepido loco ungi; cibum modicum adsumere, vinum meracum quam asperrimum; impositam super ventrem habere cum cerato rutam. In hoc autem adfectu corporis neque ambulatio-

(a) Virgil. *Georg. II.* 97. Auson. *Epist. V. vers.* 13.

ne; neque fricatione opus eſt: vehiculo ſediſſe, vel magis etiam equo, prodeſt: neque enim ulla res magis inteſtina confirmat.

Si vero etiam medicamentis, utendum eſt, aptiſſimum eſt, quod ex pomis fit. Vindemiæ tempore in grande vas conjicienda ſunt pira atque mala ſilveſtria; ſi ea non ſunt, (*b*) Tarentina viridia, vel Signina, mala (*c*) Scandiana, vel (*d*) Amerina, (*e*) myrrhapia: hiſque adjicienda ſunt cotonea, & cum ipſis corticibus ſuis punica, ſorba, &, quibus magis utimur, etiam torminalia, ſic ut hæc tertiam ollæ partem teneant: tum deinde ea muſto inplenda eſt; coquendumque id, donec omnia, quæ indita ſunt, liquata, in unitatem quandam coeant. Id guſtui non inſuave eſt: &, quandocunque opus eſt adſumptum leniter, ſine ulla ſtomachi noxa, ventrem tenet: duo aut tria cochlearia uno die ſumpſiſſe, ſatis eſt.

Alterum valentius genus: myrti baccas legere, ex his vinum exprimere, id decoquere, ut decima pars remaneat, ejuſque cyathum ſorbere.

Tertium, quod quandocumque fieri poteſt, malum punicum excavare, exemptiſque omnibus ſeminibus, membranas, quæ inter ea fuerunt, iterum conjicere: tum infundere cruda ova, ruſiculaque miſcere: deinde malum ipſum ſuper prunam imponere; quod, dum humor intus eſt,

---

(b) PLIN. *H. N. XV.* 15.

(c) SCRIBON. LARG. *Comp.* 104. PLIN. *H. N. XV.* 15.

(d) GATAKER. *Adverſar. Miſcellan. cap.* 5. *pag.* 35. *J.* RHODIUS *ad* SCRIBON. LARG. *Comp.* 64.

(e) Myrapia PLIN. *H. N. XV.* 15.

non aduritur: ubi ſiccum eſſe cœpit, removere oportet, extractumque cochleari, quod intus eſt, ediſſe. Hoc, aliquibus adjectis, majus momentum habet. Itaque etiam in piperatum conjicitur, miſceturque cum ſale & pipere, eſturque ex his.

Edenda eſt pulticula etiam, cum qua paulum ex favo vetere coctum ſit. Et lenticula cum malicorio cocta, rubique cacumina in aqua decocta, & ex oleo atque aceto adſumpta, efficacia ſunt: ut & ea aqua, in qua vel palmulæ, vel malum cotoneum, vel arida ſorba, vel rubi decocti ſunt, potata; quod genus ſignifico, quoties potionem dandam eſſe dico, quæ adſtringat. Tritici quoque hemina in vino Aminæo auſtero decoquitur; idque triticum jejuno ac ſitienti datur; ſuperque id vinum id ſorbetur; quod jure valentiſſimis medicamentis annumerari poteſt. Atque etiam potui datur vinum Signinum, vel reſinatum auſterum, vel quodlibet auſterum. Contunditurque cum corticibus, ſeminibuſque ſuis punicum malum, vinoque tali miſcetur: idque vel merum ſorbet aliquis, vel bibit mixtum. Sed medicamentis uti, niſi in vehementibus malis, ſupervacuum eſt.

C A P. XX.

De vulvæ morbo.

EX vulva quoque feminis vehemens malum naſcitur: proximeque ab ſtomacho, vel adficitur hæc, vel corpus adficit. Interdum etiam

ſic exanimat, ut tanquam comitiali (*a*) morbo proſternat. Diſtat tamen hic caſus, eo quod neque oculi vertuntur, nec ſpumæ profluunt, nec nervi diſtenduntur: ſopor tantum eſt: Id vitium quibuſdam feminis crebro revertens perpetuum evadit.

Ubi incidit, ſi ſatis virium eſt, (*b*) ſanguis miſſus adjuvat: ſi parum eſt, cucurbitulæ tamen defigendæ ſunt in inguinibus. Si diutius aut jacet aut alioqui jacere conſuevit, admovere oportet naribus exſtinctum ex lucerna linamentum, vel aliud ex his, quæ fœdioris eſſe, (*c*) odoris retuli, quod mulierem excitet. Idemque aquæ frigidæ perfuſio efficit. Adjuvatque ruta contrita cum melle, vel ex cyprino ceratum, vel quodlibet calidum & humidum cataplaſma, naturalibus pube tenus impoſitum. Inter hæc etiam perfricare coxas, & poplites oportet.

Deinde, ubi ad ſe rediit, circumcidendum vinum eſt in totum annum (*d*) etiamſi caſus idem non revertitur. Fricatione quotidie utendum totius quidem corporis, præcipue vero ventris, & poplitum. Cibus ex media materia dandus. Sinapi ſuper imum ventrem tertio quoque aut quarto die imponendum, donec corpus rubeat.

Si durities manet, mollire commode videtur ſolanum in lac demiſſum, deinde contritum, & cera alba atque medulla cervina cum irino; aut

---

(a) ARETÆUS *de Morb. Acut. II.* 11.
(b) IDEM *de Curat. Acut. II.* 10.
(c) HIPPOCR. *II. de Morb. Mulier. LX.* 10. 11.
(d) ARETÆUS *de Curat. Acut. II.* 10.
(e) *Delet* RITTERSHUSIUS *ad* PHÆDRUM *Lib. VI. fab.* 20.

ſevum taurinum vel caprinum cum roſa miſtum. Dandum potui etiam vel caſtoreum eſt, vel git, vel anethum. Si parum pura eſt, purgetur junco quadrato. Si vero vulva exulcerata eſt, ceratum ex roſa fiat: etiam recens ſuilla adeps, & ex ovis album miſceatur, idque adponatur; vel album ex ovo cum roſa miſtum, adjecto, quo facilius conſiſtat, contritæ roſæ pulvere. Dolens vero vulva ſulphure ſuffumigari debet.

At, ſi purgatio nimia mulieri nocet, remedio ſunt cucurbitulæ, cute inciſa, inguinibus (*f*) vel etiam ſub mammis admotæ. Si maligna purgatio eſt, ſubjicienda ſunt (*g*) coercentia. Id faciunt etiam albæ (*h*) violæ, nigrum papaver cum melle adſumptum, & gummi cum trito ſemine apii liquatum, & cum cyatho paſſi datum.

Præter hæc, in omnibus vulvæ doloribus idoneæ potiones ſunt, quæ ex odoribus fiunt, id eſt ſpica nardi, croco, cinnamomo, caſia, ſimilibuſque. Idemque etiam decocta lentiſcus præſtat. Si tamen intolerabilis dolor eſt, & ſanguis profluit, etiam ſanguinis detractio apta eſt; aut certe coxis admotæ cucurbitulæ cute inciſa.

2. *De Urinæ nimia profuſione.* (*i*)

At cum urina ſuper potionum modum mingitur, & jam ſine dolore profluens maciem & periculum facit, ſi tenuis eſt, opus eſt exercitatio-

(f) *Aph. V.* 50.

(g) *Hic magna lacuna eſt.* MORG.

(h) MERCURIALIS *Var. Lect. Lib. I. c.* 3. *videtur* olivas *legiſſe*, *quo loco multa de olivis albis.*

(i) ARETÆUS *de Morbis Diutur. II.* 2. ÆGINET. *II.* 14. & *III.* 45. TRALL. *IX.* 8.

ne & fricatione, maximeque in sole, vel ad ignem. Balneum rarum esse debet, neque longa in eo mora: cibus comprimens: vinum (h) austerum meracum; per æstatem, frigidum; per hiemem, egelidum; sed tantum, quantum minimum sit. Infirma alvus quoque vel ducenda vel lacte purganda est.

Si crassa urina est, vehementior esse debet & exercitatio, & fricatio; longior in balneo mora: cibis opus est teneris: vinum idem. In utroque morbo vitanda omnia sunt, quæ urinam movere consuerunt.

CAP. XXI.

De Seminis nimia ex naturalibus profusione. (a)

EST etiam circa naturalia vitium, nimia profusio seminis, quod sine venere, sine nocturnis (b) imaginibus sic fertur, ut, interposito spatio, tabe hominem consumat.

In hoc adfectu salutares sunt vehementes fricationes, persusiones, natationesque quam frigidissimæ: neque cibi, nec potio, nisi frigida adsumpta. Oportet autem vitare cruditates, & omnia inflantia: nihilque ex his adsumere, quæ contrahere semen videntur; qualia sunt, siligo, simila, ova, alica, amylum, omnis caro glutinosa, piper, eruca, bulbi, nuclei pinei. Neque alienum

(h) ARETÆUS *de Curat. Diut. II.* 2.

(a) ARET. *de Mora. Diut. II.* 5. & *de Cur. Diut. II.* 5. TRAL. *XI.* 9.

(b) CÆL. AUREL. *Tard. Pass. V.* 5.

eſt, fovere inferiores partes aqua, decocta ex verbenis comprimentibus, ex iiſdem aliqua cataplaſmata imo ventri inguinibuſque circumdare; præcipueque ex aceto, Vitare autem oportet rutam, & ne ſupinus dormiat.

CAP. XXII.

De Coxarum morbis. (a)

SUPEREST, ut ad extremas partes corporis veniam, quæ articulis inter ſe conſeruntur. Initium a coxis faciam. Harum ingens dolor eſſe conſuevit: iſque hominem ſæpe debilitat, & quoſdam non dimittit. Eoque id genus difficillime curatur, quod fere poſt (b) morbos vi peſtifera huc ſe inclinat: quod ut alias partes liberat, ſic hanc ipſam quoque adfectam prehendit.

Fovendum primum aqua calida eſt: deinde utendum calidis cataplaſmatis. Maxime prodeſſe videtur, aut cum hordeacea farina, aut cum ficu ex aqua decocta mixtus capparis cortex conciſus; vel lolii farina ex vino diluto cocta, & miſta cum arida fece; quæ quia refrigeſcunt, imponere noctu malagmata (c) commodius eſt. Inulæ quoque radix contuſa, & poſtea ex vino auſtero cocta, & late ſuper coxam impoſita, inter valentiſſima auxilia eſt. Si iſta non ſolverunt, ſale calido & humido utendum eſt.

(a) Equitatio. Plin. xxviii. *cap.* 4. *in fine. II. Præd. XLV.* Aret. *de Diut. II.* 12.
(b) Aret. *de Curat. Diut. II.* 12.
(c) Nicolaus Myreps. *Sect. XXXIV. c.* 12.

Si ne sic quidem finitus dolor est, aut tumor ei accedit, incisa cute admovendæ sunt cucurbitulæ: movenda urina: alvus, si compressa est, ducenda. Ultimum est, & in uteri quoque morbis efficacissimum, tribus aut quatuor locis super coxam, (*d*) cutem candentibus ferramentis exulcerare. Fricatione quoque utendum est, maxime in sole, & eodem die sæpius: quo facilius ea, quæ coeundo nocuerunt, digerantur. Eaque, si nulla exulceratio est, etiam ipsis coxis, si est, cæteris partibus adhibenda est. Cum vero sæpe aliquid exulcerandum candenti ferramento sit, ut materia inutilis evocetur, illud perpetuum est, non, ut primum fieri potest, hujus generis ulcera sanare; sed ea trahere, donec id vitium, cui per hæc opitulamur, conquiescat.

CAP. XXIII.

De Genuum dolore. (*a*)

COXIS proxima genua sunt; in quibus ipsis nonnunquam dolor esse consuevit. In iisdem autem cataplasmatis cucurbitulisque præsidium est: sicut etiam, cum in humeris, aliisve commissuris dolor aliquis exortus est. Equitare ei, cui genua dolent, inimicissimum omnium est. Omnes autem ejusmodi dolores, ubi inveteraverunt, vix citra ustionem finiuntur.

(d) *Aphor.* VI. 60.

(a) MARCELL. *de Med.* c. *XXXIV.*

CAP. XXIV.

De Manuum & pedum articulorumque vitiis. (a)

IN manibus pedibuſque articulorum vitia frequentiora longioraque ſunt. Quæ in podagricis chiragricisve eſſe conſuerunt, ea raro vel (*b*) caſtratos, vel (*c*) pueros ante feminæ coitum, vel (*d*) mulieres, niſi quibus menſtrua ſuppreſſa ſunt, tentant.

Ubi ſentire cœperunt, (*e*) ſanguis mittendus eſt; id enim inter initia ſtatim factum, ſæpe annuam, nonnunquam perpetuam valetudinem bonam præſtat. Quidam etiam, cum aſinino lacte poto ex toto ſe aluiſſent, in perpetuum hoc malum evaſerunt. Quidam, cum toto anno a vino, mulſo, venere ſibi temperaſſent, ſecuritatem totius vitæ conſecuti ſunt: idque utique poſt primum dolorem ſervandum eſt, etiamſi quievit. Quod ſi jam conſuetudo ejus facta eſt, poteſt quidem aliquis eſſe ſecurior his temporibus, quibus dolor ſe remiſit: majorem vero curam adhibere debent hi, quibus id revertitur; quod fere (*f*) vere autummove fieri ſolet.

Cum vero dolor non urget, mane geſtari debet; deinde ferri, aut inambulatione leni ſe dimovere, &, ſi podagra eſt, interpoſitis tempo-

(a) CÆL. AUREL. *Tard. Paſſ. V.* 2. TRALL. *XI.* 1. ARET. *de Morb. Diut. II.* 12.
(b) *Aph.* VI. 28.
(c) *Aph.* VI. 30.
(d) *Aph.* VI. 29.
(e) CHESNEAU *IV.* 1. *de Arthrit. pag.* 419. 420. WILLIS *cap.* 14. *de Arthrid.*
(f) *Aph.* VI. 55.

ribus exiguis, invicem modo ſedere, modo ingredi; tum, antequam cibum capiat, ſine balneo, loco calido leniter perfricari, ſudare, perfnndi aqua egelida: deinde cibum ſumere ex media materia (*g*), interpoſitis rebus urinam moventibus, quotieſque plenior eſt, evomere.

Ubi dolor vehemens urget, intereſt, ſine tumore is ſit, an tumor cum calore, an tumor jam etiam obcaluerit. Nam, ſi tumor nullus eſt, calidis fomentis opus eſt. Aquam marinam, vel muriam duram fervefacere oportet, deinde in pelvem conjicere, &, cum jam homo pati poteſt, pedes demittere ſuperque pallam dare, & veſtimento tegere; paulatim deinde juxta labrum ipſum ex eadem aqua leniter infundere, ne calor intus deſtituat; ac deinde noctu cataplaſmata (*h*) calefacientia imponere, maximeque hibiſci (*i*) radicem ex vino coctam.

Si vero tumor calorque eſt, utilioraque ſunt refrigerantia, recteque in aqua quam (*k*) frigidiſſima articuli continentur; ſed neque quotidie, neque diu fiat, ne nervi indureſcant. Imponendum vero eſt cataplaſma, quod refrigeret: neque tamen in hoc ipſo diu permanendum; ſed ad ea tranſeundum, quæ ſic reprimunt, ut emolliant.

Si major eſt dolor, papaveris cortices in vino coquendi, miſcendique cum cerato ſunt, quod ex roſa factum ſit: vel ceræ adipis ſuillæ tantumdem una liquandum, deinde his vinum miſcendum, atque ubi, quod ex eo impoſitum eſt, in-

---

(g) *Optime, quia materia ſeroſa eſt.*
(h) ARETÆUS *de Curat. Diut. II.* 12.
(i) PLIN. *H. N. Lib. XX.* c. 4.
(k) *Aph. V.* 25.

caluit, detrahendum, & ſubinde aliud imponendum eſt.

Si vero tumores etiam obcaluerunt, & dolent, levat ſpongia impoſita, quæ ſubinde ex oleo, vel aceto, vel aqua frigida exprimitur; aut pari portione inter ſe miſta, pix, cera, alumen. Sunt etiam plura idonea manibus pedibuſque (l) malagmata. Quod ſi nihil ſuperimponi dolor patitur, id, quod ſine tumore eſt, fovere oportet ſpongia, quæ in aquam calidam demittatur, in qua vel papaveris cortex, vel cucumeris ſylveſtris radix decocta ſit; tum inducere articulis crocum cum ſucco papaveris & ovillo lacte.

At ſi tumor eſt, foveri quidem debet aqua egelida, in qua lentiſcus, aliave ex reprimentibus verbena decocta ſit: induci vero medicamentum ex nucibus amaris cum aceto tritis; aut ex ceruſſa, cui contritæ herbæ muralis ſuccus ſit adjectus. Lapis etiam, qui carnem edit, quem σαρκοφάγον Græci vocant, exciſus ſic, ut pedes capiat, demiſſos eos, cum dolent, retentoſque ibi levare conſuevit. Ex quo in Aſſo (m) ſepulchra faciunt. Et lapidi Aſio (n) gratia eſt ad juvandum.

Ubi dolor & inflammatio ſe remiſerunt, (quod intra dies (o) triginta fit, niſi vitium hominis acceſſit) modicis excercitationibus, abſtinentia, unctionibus lenibus utendum eſt ſic, ut etiam

(l) NICOL. MYREPS. *Sect. XXXIV. cap.* 10. 11. SCRIB. LARG. *c. XLI. Comp.* 158. 159.
(m) PLIN. *H. N. XXXVI.* 17.
(n) PLIN. *loco cit.* ORIBAS. *Synops II.* 56.
(o) *Alii* quadraginta, *Aph.* VI. 49.

cum acopo, vel liquido cerato cyprino articuli perfricentur. Equitare podagricis quoque alienum eſt.

Quibus vero articulorum dolor certis temporibus revertitur, hos ante & curioſo victu cavere oportet, ne inutilis materia corpori ſuperſit: & crebriore vomitu, & ſi quis ex corpore metus eſt, vel alvi ductione uti, vel lacte purgari. Quod ERASISTRATUS in podagricis (p) expulit: ne in inferiores partes factus curſus pedes repleret: cum evidens ſit omni purgatione non ſuperiora tantummodo, ſed etiam inferiora exinaniri.

CAP. XXV.

De Refectione convaleſcentium a morbo.

EX quocunque autem morbo quis convaleſcit, ſi tarde confirmatur, vigilare prima luce debet; nihilominus in lecto conquieſcere: circa tertiam horam leniter unctis manibus corpus permulcere. Deinde delectationis cauſa, quantum juvat, ambulare, circumciſa omni negotioſa actione. Tum geſtari diu: multa fricatione uti: loca, cælum, cibos ſæpe mutare. Ubi triduo quatriduove vinum bibit, uno aut etiam altero die interponere aquam. Per hæc enim fiet, ne in vitia tabem inferentia incidat, & ut mature vires ſuas recipiat. Cum vero ex toto convaluerit, periculoſe vitæ genus ſubito mutabit, & inordinate aget. Paulatim ergo debebit, omiſſis his legibus, eo tranſire, ut arbitrio ſuo vivat.

(p) Libro quo de Podagra ſcripſit, CÆLIUS AUREL. *Tard. Paſſ. II, in fine.*

LIBER QUINTUS.

PRÆFATIO.

DIXI de his malis corporis, quibus victus ratio maxime ſubvenit, nunc tranſeundum eſt ad eam medicinæ partem, quæ magis medicamentis pugnat. His multum antiqui authores tribuerunt, & ERASISTRATUS, & hi qui ſe ἐμπειρικὸς nominaverunt; præcipue tamen HEROPHILUS, deductique ab illo viri; adeo ut nullum morbi genus ſine his curarent. Multaque etiam de facultatibus medicamentorum memoriæ prodiderunt, qualia ſunt vel ZENONIS, vel ANDREÆ, vel APOLLONII, qui MUS cognominatus eſt.

Horum autem uſum ex magna parte ASCLEPIADES non ſine cauſa ſuſtulit; &, cum omnia fere medicamenta ſtomachum lædant, malique ſucci ſint, ad ipſius victus rationem potius omnem curam ſuam tranſtulit. Verum, ut illud in pleriſque morbis utilius eſt, ſic multa admodum corporibus noſtris incidere conſuerunt, quæ ſine medicamentis ad ſanitatem pervenire non poſſunt. Illud ante omnia ſcire convenit, quod omnes medicinæ partes ita connexæ ſunt (*a*), ut ex toto ſeparari non poſſint; ſed ab eo nomen trahant, a quo plurimum petunt. Ergo ut illa, quæ victu curat, aliquando medicamentum adhibet; ſic

(a) SCRIBON. LARG. c. 68.

illa, quæ præcipue medicamentis pugnat, adhibere etiam rationem victus debet; quæ multum admodum in omnibus malis corporis proficit. Sed cum omnia medicamenta proprias facultates habeant, ac sæpe simplicia opitulentur, sæpe mista; non alienum videtur ante proponere & nomina, & vires, & misturas eorum : quo minor ipsam curationem exsequentibus mora sit.

CAPUT I.

De simplicibus facultatibus quarumcumque rerum, ex quibus medicamenta sunt : & primo de his, quæ sanguinem supprimunt.

SANGUINEM supprimunt, atramentum sutorium, quod Græci χαλκανθον adpellant, chalcitis, acacia, & ex aqua lycium, thus, aloe, gummi, plumbum combustum, porrum, herba sanguinalis, creta vel cimolia vel figularis, misy, frigida aqua, vinum, acetum, alumen, melinum, squama (*a*) & ferri & æris; atque hujus quoque duæ species sunt, alia tantum æris, alia rubri æris.

CAP. II.

Quæ vulnus glutinent.

GLUTINANT vulnus, myrrha, thus, gummi, præcipueque acanthinum, psyllium, tra-

(a) Et utriusque ferri *legendum dicit* RUBEUS *p.* 193.

gacantha, cardamomum, bulbi, lini semen, nasturtium, ovi album, gluten, ichthyocolla, vitis alba, contusæ cum testis suis cochleæ, mel coctum, spongia vel ex aqua frigida, vel ex vino, vel ex aceto expressa: ex iisdem lana succida, si levis plaga est: etiam (a) aranea.

Reprimunt, alumen & scissile, quod σχιςὸν vocatur, & liquidum, melinum, auripigmentum, ærugo, chalcitis, atramentum sutorium.

CAP. III.

Quæ concoquant, & moveant pus.

CONCOQUUNT & movent pus, nardum, myrrha, costus, balsamum, galbanum, propolis, styrax, thuris & fuligo & cortex, bitumen, pix, sulphur, resina, sevum, adeps, oleum.

CAP. IV.

Quæ aperiant vulnera (a).

VULNERA aperiunt tanquam ora in corporibus, quod ἀναςομῶν Græce dicitur, cinnamomum, balsamum, panaces, juncus quadratus, pulegium, flos albæ violæ, bdellium, galbanum, resina terebinthina & pinea, propolis, oleum vetus, piper, pyrethrum, chamæpitys, uva taminia, sulphur, alumen, rutæ semen.

(a) PETRON. *Sat. c.* 58.
(a) ORIBAS. *Synops. II.* 42. 47.

CAP. V.

Quæ purgent.

PURGANT, ærugo, auripigmentum, quod ἀρσενικὸν a Græcis nominatur (huic autem & sandarachæ in omnia eadem vis; sed validius est) squama æris, pumex, iris, balsamum, styrax, thus, thuris cortex, resina, & pinea, & terebinthina liquida, œnanthe, lacerti stercus, sanguis columbæ, & palumbi, & hirundinis, ammoniacum, bdellium (quod in omnia idem, quod ammoniacum, potest; sed hoc valentius est) abrotonum, ficus arida, coccum Gnidium (a), scobis eboris, omphacium, radicula, coagulum, sed maxime leporinum (cui eadem, quæ cæteris coagulis, facultas, sed utique validior est) fel taurinum, vitellus crudus, cornu cervinum, gluten, mel crudum, misy, chalcitis, crocum, uva taminia, spuma argenti, galla, squama æris, lapis hæmatites, minium, costum, sulphur, pix cruda, sevum, adeps, oleum, ruta, porrum, lenticula, ervum.

CAP. VI.

Quæ rodant.

RODUNT, alumen liquidum, sed magis rotundum, ærugo, chalcitis, misy, squama æris;

(a) CASAUBONUS *ad* CAPITOLIN. *in Verum*, *pag.* 436.

æris, sed magis rubri, æs combustum, sandaracha, minium sinopicum, casia, balsamum, myrrha, thuris cortex, galbanum, resina terebinthina liquida, piper utrumque, sed rotundum magis, cardamomum, auripigmentum, calx, nitrum, & spuma ejus, apii semen, narcissi radix, omphacium, alcyonium, oleum ex amaris nucibus, allium, mel crudum, vinum, lentiscus, squama ferri, fel taurinum, scammonea, uva taminia, cinnamomum, styrax, rutæ semen, resina, narcissi semen, sal, nuces amaræ (*), ut oleum earum, atramentum sutorium, chrysocolla, concharum cinis.

CAP. VII.

Quæ exedant corpus.

Exedunt corpus, acaciæ succus, hebenus, ærugo, squama æris, chrysocolla, cinis Cyprius, nitrum, cadmia, spuma argenti, hypocistis, diphryges, sal, auripigmentum, sulphur, eruca, sandaracha, salamandra, alcyonium, æris flos, chalcitis, atramentum sutorium, ochra, calx, acetum, galla, alumen, lac caprifici, vel lactucæ marinæ, quæ τιθύμαλλος a Græcis nominatur, fel, thuris fuligo, spodium, lenticula, mel, oleæ folia, marrubium, lapis hæmatites, & (a) Phrygius, & Asius, & scissilis, misy, vinum, acetum.

(*) *Nonne potius aut?*
(a) Plin. *H. N. XXXVI.* 19.

CAP. VIII.

Quæ adurant (a).

ADurunt, auripigmentum, atramentum sutorium, chalcitis, misy, ærugo, calx, charta combusta, sal, squama æris, fex combusta, myrrha, stercus & lacerti, & columbæ, & palumbi, & hirundinis, piper, coccum Gnidium, allium, diphryges, lac utrumque (quod proximo capite supra comprehensum est) veratrum & album & nigrum, cantharides, corallium, pyrethrum, thus, salamandra, eruca, sandaracha, uva taminia, chrysocolla, ochra, alumen scissile, ovillum stercus, œnanthe.

CAP. IX.

Quæ crustas ulceribus inducant.

EAdem fere crustas ulceribus tanquam igne adustis inducunt, sed præcipue chalcitis, utique si cocta est, flos æris, ærugo, auripigmentum, misy, & id quoque magis coctum.

(a) Oribas. *Synops. II.* 48.

CAP. X.

Quæ crustas ulceribus resolvant.

CRUSTAS vero has resolvit, farina triticea cum ruta, vel porro, aut lenticula, cui mellis aliquid adjectum est.

CAP. XI.

Quæ discutiant ea, quæ in aliqua parte corporis coierunt.

AD discutienda vero ea, quæ in corporis parte aliqua coierunt, maxime possunt, abrotonum, helenium, amaracus, alba viola, mel, lilium, sansucus, cyperus, lac, sertula campana, serpyllum, cupressus, cedrus, iris, viola purpurea, narcissus, rosa, crocum, prasium, juncus quadratus, nardum, cinnamomum, casia, ammoniacum, cera, resina, uva taminia, spuma argenti, styrax, ficus arida, tragoriganus, lini & narcissi semen, bitumen, sordes ex gymnasio, pyrites lapis, aut molaris, crudus vitellus, amaræ nuces, sulphur.

CAP. XII.

Quæ evocent, & educant.

EVOCAT & educit, ladanum, alumen rotundum, hebenus, lini semen, omphacium, fel,

chalcitis, bdellium, resina terebinthina & pinea, propolis, ficus arida decocta, stercus columbæ, pumex, farina lolii, grossi in aqua cocti, elaterium, lauri baccæ, nitrum, sal.

CAP. XIII.

Quæ exasperata lævent.

LÆVANT id, quod exasperatum est, spodium, hebenus, gummi, ovi album, lac, tragacanthum.

CAP. XIV.

Quæ carnem nutriant, & ulcus impleant.

CARNEM alunt, & ulcus implent, resina pinea, ochra (a) Attice, mel, asteriace, cera, butyrum.

CAP. XV.

Quæ molliant.

MOLLIUNT, æs combustum, terra Eretria, nitrum, papaveris lachryma, ammoniacum, bdellium, cera, sevum, adeps, oleum, ficus arida, sesamum, sertula campana, narcissi & radix

(a) *Gorræus Defin. Medic. V.* ὤχρα.

& semen, rosæ folia, coagulum, vitellus crudus, amaræ nuces, medulla omnis, stimmi, pix, cochlea cocta, cicutæ semen, plumbi retrimentum, σκωρίαν μολύβδου Græci vocant, panaces, cardamomum, galbanum, resina, uva taminia, styrax, iris, balsamum, sordes ex gymnasio, sulphur, butyrum, ruta.

CAP. XVI.

Quæ cutem purgent

CUTEM purgat mel, sed magis, si est cum galla, vel ervo, vel lenticula, vel marrubio, vel iride, vel ruta, vel nitro, vel ærugine.

CAP. XVII.

De misturis simplicium rerum; & de ratione ponderum.

EXPOSITIS simplicibus facultatibus, dicendum est, quemadmodum misceantur, quæque ex his fiant. Miscentur autem varie, neque hujus ullus modus est, cum ex similibus alia demantur, alia adjiciantur; iisdemque servatis, ponderum ratio mutetur. Itaque, cum facultatum materia non ita multiplex sit, innumerabilia misturarum genera sunt; quæ comprehendi si possent, tamen esset supervacuum. Nam & iidem effectus intra paucas compositiones sunt, & mutare eas cuilibet, cognitis facultatibus, facile est. Itaque contentus his ero, quas accepi velut nobilissimas.

In hoc autem volumine eas explicabo, quæ vel desiderari in prioribus potuerunt; vel ad eas curationes pertinent, quas protinus hic comprehendam sic, ut tamen, quæ magis communia sunt, simul jungam. Si qua singulis, vel etiam paucis commodata sunt, in ipsorum locum differam.

Sed & ante sciri volo, in uncia pondus denariorum septem esse. Unius deinde denarii pondus dividi a me in sex partes, id est sextantes (*a*), ut idem in sextante denarii habeam, quod Græci habent in eo, quem ὀβολὸν (*b*) adpellant. Is ad nostra pondera (*c*) relatus paulo plus dimidio scrupulo facit.

2. *Quid (d) Malagma, & Emplastrum, & Pastillus inter se differant.*

Malagmata vero, atque emplastra, pastillique, quos τροχίσκους Græci vocant, cum plurima eadem habeant; differunt eo, quod malagmata maxime ex floribus eorumque etiam surculis, emplastra pastillique magis ex quibusdam metallicis fiunt. Deinde malagmata contusa abunde mollescunt: nam super integram cutem injiciuntur: laboriose vero conteruntur ea, ex quibus emplastra pastillique fiunt; ne lædant vulnera, cum imposita sunt. Inter emplastrum autem & pastillum hoc interest, quod emplastrum utique liquati aliquid accipit: in pastillo tantum arida medicamenta aliquo humore junguntur.

(a) RHOD. *de Ponderib. pag.* 24.
(b) IDEM *ibidem p.* 27.
(c) IDEM *ibidem p.* 24.
(d) REINES. *Variar. Lect. II.* 8. *p.* 189.

Tum emplastrum hoc modo fit. Arida medicamenta per se teruntur: deinde mistis his instillatur aut acetum, aut si quis alius non pinguis humor accessurus est; & ea rursus ex eo teruntur. Ea vero, quæ liquari possunt, ad ignem simul liquantur; & si quid olei misceri debet, tum infunditur. Interdum etiam aridum aliquod ex oleo prius coquitur. Ubi facta sunt, quæ separatim fieri debuerunt, in unum omnia miscentur.

At pastilli hæc ratio est. Arida medicamenta contrita humore non pingui, ut vino vel aceto, coguntur, & rursus coacta, inarescunt: atque, ubi utendum est, ejusdem generis humore diluuntur. Tum emplastrum imponitur, pastillus illinitur, aut alicui molliori, aut cerato miscetur.

CAP. XVIII.

De Malagmatis (a).

1. *Malagma adversus calidas podagras.*

His cognitis, primum malagmata subjiciam; quæ fere non sunt refrigerandi, sed calefaciendi causa reperta. Est tamen, quod refrigerare potest; ad calidas podagras aptum. Habet gallæ & immaturæ & alterius, coriandri seminis, cicutæ, lachrymæ aridæ, gummi, singulorum plenum acetabulum, cerati eloti, quod πεπλυμένον Græci vocant, selibram. Reliqua fere calefaciunt. Sed quædam digerunt materiam, quædam extrahunt,

(a) ÆGINETA *VII.* 18. ORIBAS. *Synops. III.*

quæ ἐπισπαστικὰ vocantur: pleraque certis partibus membrorum accommodata ſunt.

2. *Malagma ad materiam extrahendum.*

Si materia extrahenda eſt, ut in hydropico, in lateris dolore, in incipiente abſceſſu, in ſuppuratione quoque mediocri, aptum eſt id, quod habet reſinæ aridæ, nitri, ammoniaci, galbani, ſingulorum p.*. ceræ p.*. Aut in quo hæc ſunt: æruginis raſæ, thuris, ſingulorum p. II.*. ammoniaci ſalis p. VI.*. ſquamæ æris, ceræ, ſingulorum p. VIII.*. reſinæ aridæ p. XII.*. aceti cyathus. Idem præſtat cumini farina cum ſtruthio, & melle p. II.*.

3. *Malagma ad jecur dolens.*

Si jecur dolet, id in quo eſt balſami lachrymæ p. XII.*. coſti, cinnamomi, caſſiæ corticis, myrrhæ, croci, junci rotundi, balſami ſeminis, iridis Illyricæ, cardamomi, amomi, nardi, ſingulorum p. XVI.*. Quibus adjicitur nardinum unguentum, donec cerati craſſitudo ſit. Et hujus quidem recentis uſus eſt: ſi vero ſervandum eſt, reſinæ terebinthinæ p. XVI.*. ceræ p. X.*. ex vino leni contunduntur, & cum eo miſcentur.

4. *Malagma ad lienem.*

At, ſi lienis torquet (*dolor*) glandis, quam μυροβάλανον Græci vocant, cortex & nitrum paribus portionibus contunduntur, reſperguntorque aceto quam acerrimo: ubi cerati craſſitudinem habet, linteo, ante in aqua frigida madefacto, inlinitur, & ſic imponitur, ſupraque farina hordeacea inji-

citur: ſed manere ibi non amplius ſex horis debet, ne lienem conſumat: ſatiuſque eſt id bis, aut ter fieri.

5. *Malagma commune pluribus.*

Commune autem & jocinori, & lieni, & abſceſſibus, & ſtrumæ, parotidibus, articulis, calcibus quoque ſuppurantibus, aut aliter dolentibus, etiam concoctioni ventris, LYSIAS compoſuit ex his: opopanacis, galbani, reſinæ, ſingulorum p. II.*. ammoniaci, bdellii, ceræ, ſevi taurini, iridis aridæ p. V.*. cachryos acetabulo, piperis granis (*b*) quadraginta; quæ contrita irino unguento temperantur.

6. *Malagma ad laterum dolorem.*

Ad laterum autem dolores compoſitio eſt (*c*) APOLLOPHANIS: in qua ſunt reſinæ terebinthinæ, thuris fuliginis, ſingulorum p. IV.*. bdellii, ammoniaci, iridis: ſevi aut vitulini, aut caprini a renibus, viſci, ſingulorum p. IV.*. Hæc autem omnem dolorem levat, dura emollit, mediocriter calefacit.

7. *Ad idem* ANDREÆ.

Ad idem valet ANDREÆ quoque malagma, quod etiam reſolvit, humorem educit, pus ma-

(b) RHODIUS *de Ponderib. pag.* 26.
(c) ORIBAS. *Synopſ. III.* CÆL. AUREL. *Acut. M. II.* 24. *Dicitur* Polyarchion MARCEL. *de Medic.* c. XX. ÆGIN. VII. 18.

turat; ubi id maturum eſt, cutem rumpit, & ad cicatricem perducit. Prodeſt impoſitum minutis majoribuſque abſceſſibus: item articulis, & coxis, & pedibus dolentibus: item, ſi quid in corpore colliſum eſt, reficit: præcordia quoque dura & inflata emollit: oſſa extrahit: ad omnia denique valet, quæ adjuvare calor poteſt. Id habet ceræ p. XI. *. viſci, ſycamini, quam alias ſycomorum vocant, lachrymæ, ſingulorum p. I. *. piperis & rotundi & longi, ammoniaci thymiamatis, bdellii, iridis Illyricæ, cardamomi, xylobalſami, thuris maſculi, myrrhæ, reſinæ aridæ, ſingulorum p. X. *. pyrethri, cocci Gnidii, ſpumæ nitri, ſalis ammoniaci, radicis ariſtolochiæ Creticæ, cucumeris agreſtis radicis, reſinæ terebinthinæ liquidæ, ſingulorum p. XX. *; quibus adjicitur unguenti irini, quantum ſatis eſt ad ea mollienda, atque cogenda.

8. *Malagmata ad reſolvenda, quæ adſtricta ſunt; & mollienda, quæ dura ſunt; & digerenda, quæ coeunt.*

Præcipuum vero eſt ad reſolvenda, quæ adſtricta ſunt, mollienda, quæ dura ſunt, digerenda, quæ coeunt, id, quod ad POLYARCHUM authorem refertur. Habet junci quadrati, cardamomi, thuris fuliginis, amomi, ceræ, reſinæ liquidæ, pares portiones.

9. *Aliud malagma ad eadem.*

Aliud ad eadem NILEI: crocomagmatis, quod quaſi recrementum ejus eſt, p. IV. *. ammoniaci thymiamatis, ceræ, ſingulorum p. XXX. *. ex qui-

bus duo priora ex aceto teruntur, cera cum rosa liquatur, & tum omnia junguntur.

10. *Malagma* MOSCHI *ad molliendum.*

Proprie etiam dura mollit id, quod MOSCHI esse dicitur. Habet galbani unciam, thuris fuliginis p. III. *. ceræ, ammoniaci thymiamatis trientes *(d)*, picis aridæ p. II. *. aceti heminas tres.

11. *Malagma* MEDI *(d*) ad digerenda, quæ coeunt.*

Fertur etiam ad digerenda, quæ coeunt, sub authore MEDO: quod habet ceræ p. III. *. panacis p. *. semis, squamæ æris, aluminis rotundi, item scissilis, singulorum p. I. *. plumbi combusti p. I. *. & semis.

12. *Malagma* PANTHEMI *ad eadem.*

Ad eadem PANTHEMUS utebatur, calcis p. *. semis, sinapis contriti, item fœni græci, aluminis, singulorum p. I. *. sevi bubuli p. II. *. & semis.

13. *Malagma ad strumas.*

Ad strumam multa malagmata invenio. Credo autem, quo pejus id malum est, minusque facile discutitur, eo plura esse tentata; quæ in personis varie responderunt. ANDREAS author est, ut hæc misceantur: urticæ seminis p. I. *. piperis rotundi, bdellii, galbani, ammoniaci thymiamatis,

(d) RHODIUS *de Ponderib.* p. 12.
(d*) Forte MEDII.

resinæ aridæ, singulorum p. IV. *. resinæ liquidæ, ceræ, pyrethri, piperis longi: lactucæ marinæ seminis, sulphuris ignem non experti, quod ἄπυρον vocatur, pares portiones.

14. *Aliud* MICONIS *ad idem.*

Hoc autem MICONIS (*e*) est: fecis aridæ, aceti, spumæ nitri, salis ammoniaci, sinapis, cardamomi, radicis cucumeris silvestris, resinæ, singulorum p. IV. *. Quæ ex leni vino contunduntur.

15. *Aliud Malagma ad idem valens.*

Expeditius ad idem fit, quod habet visci, felini stercoris, resinæ, sulphuris ignem non experti pares portiones.

Et in quo est sulphuris p. I. *. lapidis, quem pyriten vocant, p. IV. *. cumini (*f*) acetabulum.

Item in quo est lapidis ejusdem pars una, sulphuris duæ partes, resinæ terebinthinæ partes tres.

16. *Malagma ad strumam, & phymata.*

Arabis autem cujusdam est ad strumam; & orientia tubercula, quæ φύματα vocantur, quod hæc digerit. Habet myrrhæ, salis ammoniaci, thuris, resinæ & liquidæ & aridæ, crocomagmatis, ceræ, singulorum p. I. *. lapidis ejus, quem πυρίτην vocant, p. IV. *. quibus quidam adjiciunt sulphuris p. II. *.

(e) PLIN. *H. N. XX.* 23. Mictionis, *ubi alii* Myconis, *meminit.*

(f) *Jo.* RHODIUS *de Ponderib. p.* 34.

17. *Malagma ad ſtrumam, & tubera, & καρκινώδη.*

Eſt etiam proficiens in ſtruma; & in his tuberibus, quæ difficulter concoquuntur; & in his, quæ καρκινώδη vocantur, quod ex his conſtat: ſulphuris p. II *. nitri p. IV. *. myrrhæ p. VI. *. fuliginis thuris p. *. ſemis, ſalis ammoniaci p. III. *. ceræ p. I. *.

18. *Malagma* PROTARCHI *ad parotidas, & favum, & mala ulcera.*

PROTARCHUS autem ad παρωτίδας atque tubercula, quæ μελικηρίδες, id eſt favi, vel φύματα nominantur, mala ulcera: pumicis, reſinæ pineæ liquidæ, thuris fuliginis, ſpumæ nitri, iridis, ſingulorum p. VIII. *. cum ceræ p. IX. *. miſcebat, hiſque olei cyathum & dimidium adjiciebat.

19. *Malagma adverſus panum, & phymata.*

At adverſus panum, tum primum orientem, quod φύγεθλον Græci vocant, & omne tuberculum, quod φῦμα nominatur, miſcetur ochra, quæ Attice nominatur, cum duabus partibus ſimilæ, hiſque, dum contunduntur, ſubinde mel inſtillatur, donec malagmatis craſſitudo ſit.

20. *Malagma adverſus phymata.*

Diſcutit etiam omne tuberculum, quod φῦμα vocatur, id, quod habet calcis, ſpumæ nitri, piperis rotundi, ſingulorum p. I. *. galbani p. II. *. ſalis p. IV. *. quæ excipiuntur cerato ex roſa facto.

21. *Malagma ad ſupprimendum omne, quod abſcedit.*

Supprimit quoque omne, quod abſcedit, id, in quo eſt galbani, fabæ freſſæ, ſingulorum p. I. *. myrrhæ, thuris, corticis ex radice capparidis, ſingulorum p. IV. *. Satiſque omnia abſcedentia digerit murex combuſtus, & bene contritus, aceto ſubinde adjecto.

22. *Mrlagma ad ſanguinem ſupprimendum.*

At, ſi plus ſatis ſanguis ſubit, recte imponitur, quod adverſus phymata quoque poteſt. Conſtat ex his: bdellii, ſtyracis, ammoniaci, galbani, reſinæ & aridæ & liquidæ pineæ; item ex lentiſci, thuris, iridis, ſingulorum p. II. *.

23. *Malagma ad carcinomata & phymata lenienda.*

Carcinomata vero & phymata commode his leniuntur: galbani, viſci, ammoniaci, reſinæ terebinthinæ ſingulorum p. I. *. ſevi taurini p. *. ſemis, fecis combuſtæ quam maxima portione, dum id ſiccius non faciat, quam eſſe malagma oportet.

24. *Malagma ad faciem contuſam ejuſque livorem.*

Quod ſi facie contuſa livor ſubcruentus eſt, hæc compoſitio nocte & die impoſita tollit. Ariſtolochiæ, thapſiæ, ſingulorum p. II. *. bdellii, ſtyracis, ammoniaci thymiamatis, galbani, reſinæ aridæ, & ex lentiſco liquidæ, thuris maſculi, iridis Illyricæ, ceræ, ſingulorum p. IV. *.
Eidem faba quoque impoſita proficit.

25. *Malagmata ἀναςομωτικὰ ad aperiendum.*

Sunt etiam quædam malagmata, quæ ἀναςομωτικὰ Græci vocant, quoniam aperiendi vim habent. Quale eſt, quod ex his conſtat: piperis longi, ſpumæ nitri, ſingulorum p, II. *. eryſimi p. IV. *. quæ cum melle miſcentur. Idoneaque etiam ſtrumæ aperiendæ ſunt.

Ejus generis, vehementiuſque ex his eſt, quod habet calcis p. IV. *. piperis grana ſex, nitri, ceræ ſingulorum p. X. *. mellis p. III. *. olei heminam.

26. MICONIS *Malagma, ad reſolvendum aperiendumque ac purgandum*

MICONIS quoque eſt, quod reſolvit, aperit, purgat. Habet alcyonium, ſulphur, nitrum, pumicem, pari pondere; quibus tantum picis, & ceræ adjicitur, ut fiat cerati craſſitudo.

27. *Malagma ad oſſa & nervos.*

Ad oſſa autem ARISTOGENIS fit ex his: ſulphuris p. I. *. reſinæ terebinthinæ, nitri ſpumæ, & ex ſcilla partis interioris, plumbi eloti, ſingulorum p. II. *. thuris fuliginis p. VIII. *. ficus aridæ quam piuguiſſimæ, ſevi taurini, ſingulorum p. VIII. *. ceræ p. XII. *. iridis Macedonicæ p. VI. *. ſeſami fricti acetabulum; maximeque nervis & articulis malagma hoc convenit.

28. *Malagma* EUTHYCLEI *ad articulos, & ad omnem dolorem.*

EUTHYCLEI quod eſt, & ad articulos, &

omnem dolorem, & ad veſicæ, & recenti cicatrice contractos articulos, quas ἀγκύλας Græci nominant, conveniens, habet fuliginis thuris acetabulum, reſinæ tantumdem, galbani ſine ſurculis ſeſcunciam, ammoniaci, bdellii, ſingulorum p. *. ceræ p. *. ſemis.

Aliud item fit, quod habet iridis, ammoniaci, galbani, nitri, ſingulorum p. XIV. *. reſinæ liquidæ p. VI. *. ceræ p. XVI. *.

29. *Malagma* SOSAGORÆ *ad dolores articulorum.*

Ad dolores articulorum SOSAGORÆ: plumbi combuſti, papaveris lachrymæ, corticis hyoſcyami, ſtyracis, peucedani, ſevi, reſinæ, ceræ par pondus.

30. CHRYSIPPI *Malagma, ad idem valens.*

Eſt & CHRYSIPPI: reſinæ liquidæ, ſandarachæ, piperis, ſingulorum p. XII. *. quibus ceræ paululum adjicitur.

31. CTESIPHONTIS *Malagma ad idem valens, & ad parotidas, & phymata, & ſtrumam.*

CTESIPHONTIS: ceræ Creticæ, reſinæ terebinthinæ, nitri quam ruberrimi, ſingulorum p. *. ſemis, olei cyathi tres. Sed id nitrum ante per triduum, inſtillata aqua, teritur, & cum ſextario ejus incoquitur, donec omnis humor conſumatur. Prodeſt vero ea compoſitio etiam ad parotidas, phymata, ſtrumam, omnemque coitum humoris emolliendum.

At

32. *Malagma ad articulos.*

Ad articulos, fici quoque aridæ partem nepetæ miſtam; vel uvam taminiam ſine ſeminibus cum pulegio recte aliquis imponit.

33. *Malagma* ARISTONI, *adverſus podagras & recentia phymata, & omnes dolores.*

Eadem podagræ præſidio ſunt. Sed ad eam fit ARISTONIS quod habet nardi, cinnamomi, caſſiæ, chamæleontis, junci rotundi, ſingulorum p. VIII. *. ſevi caprini ex irino liquati p. XX. *. iridis p. I. *. quæ in aceto quam acerrimo jacere per XX. dies debet. Idem autem etiam recentia phymata doloreſque omnes diſcutit.

34. THEOXENI *Malagma ad pedum dolores.*

At THEOXENUS ad pedum dolores, ſevi a renibus partem tertiam, ſalis partes duas miſcebat, hiſque membranulam illitam imponebat; tum ſuperinjiciebat ammoniacum thymiama in aceto liquatum.

35. NUMENII *Malagma ad podagram, ceteroſque articulos induratos.*

At NUMENIUS podagram, cæteroſque articulos induratos hoc molliebat: abrotoni, roſæ aridæ, papaveris lachrymæ, ſingulorum p. III. *. reſinæ terebinthinæ p. IV. *. thuris, ſpumæ nitri, ſingulorum p. VIII. *. iridis, ariſtolochiæ, ſingulorum p. XII. *. ceræ p. III. *. quibus ad-

jicitur cedriæ cyathus unus, olei laurini cyathi tres, olei acerbi sextarius.

36. DEXII *Malagma, si quando callus in articulos increvit.*

Si quando autem in articulis callus increvit, DEXIUS docuit imponere, calcis p. IV. *. cerussæ p. VIII. *. resinæ pineæ p. XX. *. piperis grana XXX. ceræ p. II. *. Quibus, dum contunduntur, hemina vini lenis instillatur.

C A P. XIX.

De Emplastris. (*a*)

EX emplastris autem nulla majorem usum præstant, quam quæ cruentis protinus vulneribus injiciuntur; ἔναιμα Græci vocant. Hæc enim reprimunt inflammationem, nisi magna vis eam cogit; atque tum illius quoque impetum minuunt, & glutinant vulnera, quæ id non patiuntur, & cicatricem iisdem inducunt. Constant autem ex medicamentis non pinguibus, ideoque ἀλίπαντα a Græcis nominantur.

1. Barbarum *Emplastrum nigrum, quod cruentis protinus vulneribus injicitur.*

Optimum ex his est, quod Barbarum (*b*) nominatur. Habet enim æruginis rasæ p. XII. *.

(a) *P.* ÆGINETA *VII.* 17.
(b) SCRIBON. LARG. *c. LXXVII. c.* 207.

ſpumæ argenti p. xx. *. aluminis, picis aridæ, reſinæ pineæ aridæ, ſingulorum p. i. *. quibus adjiciuntur olei & aceti ſingulæ heminæ.

2. Choacon *Emplaſtrum nigrum, ad idem valens.*

Alterum ad idem, quod Choacon vocant, habet ſpumæ argenti p. x. *. reſinæ aridæ tantumdem; ſed ſpuma prius ex tribus olei heminis coquitur. His duobus emplaſtris color niger eſt; qui fere talis fit, ex pice atque reſina: ut ex bitumine nigerrimus; ex minio ruber; ex ceruſſa, albus.

3. Baſilicon *Emplaſtrum nigrum ad idem.* (c)

Paucæ admodum compoſitiones ſunt, in quibus aliquid miſturæ varietas novat. Ergo id quoque nigrum eſt, quod βασιλικὸν nominatur. Habet opopanacis p. i. *. galbani p. ii *. picis, & reſinæ, ſingulorum p. x. *. olei dimidium cyathum.

4. Smaragdinum *Emplaſtrum ad idem.*

At, quod perviride eſt, *Smaragdinum* adpellatur; in quo ſunt reſinæ pineæ p. iii. *. ceræ p. i. *. æruginis p. *. ſemis, thuris pollinis p. ii. *. olei tantumdem, & aceti, quo pollen & ærugo in unum cogantur.

5. *Emplaſtrum rufum ad idem.* (d)

Eſt etiam coloris fere rufi, quod celeriter ad

(c) Oribas. *Synopſ. III.*
(d) Scribon. Larg. c. *LXXXIII.*

cicatricem vulnera perducere videtur. Habet thuris p. I. *. resinæ p. II. *. squamæ æris p. III. *. spumæ argenti p. XX. *. ceræ p. C. *. olei heminam.

6. Παρακολλητικὸν *Emplastrum ad idem.*

Præterea est, quod παρακολλητικὸν a glutinando vocant. Constat ex his: bituminis, aluminis scissilis p. IV. *. spumæ argenti p. IV. *. & olei veteris hemina.

7. *Cephalicum emplastrum* Philotæ, *capiti conveniens.*

Præterea sunt quædam generis ejusdem, quæ, quia capitibus fractis maxime conveniunt, κεφαλικὰ a Græcis nominantur. Philotæ compositio habet terræ Eretriæ, chalcitidis, singulorum p. IV. *. myrrhæ, æris combusti, singulorum p. X. *. ichthyocollæ p. VI. *. æruginis rasæ, aluminis rotundi, misyos crudi, aristolochiæ, singulorum P. VIII. *. squamæ æris p. XX. *. thuris masculi p. II. *. ceræ p. I. *. rosæ, & olei acerbi, ternos cyathos, aceti quantum satis est, dum arida ex eo conteruntur.

8. *Emplastrum viride ad idem valens.*

Aliud ad idem viride. Habet æris combusti, squamæ æris, myrrhæ, ichthyocollæ, singulorum p. VI. *. misyos crudi, æruginis rasæ, aristolochiæ, aluminis rotundi, singulorum p. VIII. *. ceræ p. VI. *. olei heminam, aceti quod satis sit.

9. *Tetrapharmacum Emplastrum, ad pus movendum.* (e)

Puri autem movendo non aliud melius quam quod expeditiſſimum eſt, & (*f*) τετραφάρμακον a Græcis nominatur. Habet pares portiones ceræ, picis, reſinæ, ſevi taurini; ſi id non eſt, vitulini.

10. *Enneapharmacum Emplastrum, ad pus movendum, & ad purgandum valens.*

Alterum ad idem, (*g*) ἐννεαφάρμακον nominatur, quod magis purgat. Conſtat ex novem rebus, cera, melle, ſevo, reſina, myrrha, roſa, medulla vel cervina vel vitulina vel bubula, œſypo, butyro. Quorum quoque pondera paria miſcentur.

11. *Emplastra, quibus utriuſque rei facultas eſt.*

Sunt autem quædam emplaſtra, quibus utriuſque rei facultas eſt, quæ niſi ſingula habenda ſit, meliora ſunt; alias deteriora, nec, niſi cum utraque opus eſt, aut in ſingulis ſingulorum inopia, utenda veniunt: ſed in copia rejicienda ſunt; his potius adhibitis, quæ id proprie, quod eo tempore opus eſt, conſequuntur. Exempli cauſa duo proponam.

Attalum *Emplastrum ad vulnera.*

Eſt igitur ad vulnera *Attalum*: quod habet ſqua-

(e) SCRIBON. LARG. *cap. LXXXI. c.* 211.
(f) CASAUB. *ad* SPARTIANI ADRIANUM *c.* 21. *pag.* 192.
(g) IDEM *ibidem & pag.* 232.

mæ æris p. VI. *. thuris fuliginis p. XV. *. ammoniaci tantumdem, resinæ terebinthinæ liquidæ p. XXV. *. sevi taurini tantumdem, aceti heminas tres, olei sextarium.

Judæi Emplastrum, fracto capiti accommodatum.

At inter ea, quæ fracto capiti accomodantur, habent quidam id, quod ad authorem Judæum (h) refertur. Constat ex his: salis p. VI. *. squamæ æris rubri, æris combusti, singulorum p. XII. *. ammoniaci thymiamatis, thuris fuliginis, resinæ aridæ, singulorum p. VI. *. resinæ Colophoniæ, ceræ, sevi vitulini curati, singulorum p. XX. *. additur aceti sesquicyathus, olei minus cyatho (i). Quæ τεθεραπευμένα Græci adpellant, nos curata vocamus; cum ex sevo puta omnes membranulæ diligenter exemptæ sunt, aut ex alio medicamento.

12. *Emplastra* ἐπισπαστικά. (k)

Sunt etiam quidam emplastra nobilia ad extrahendum; quæ ipsa quoque ἐπισπαστικά nominantur Quale est, quod, quia lauri baccas habet, διὰ δαφνίδων adpellatur. In eo est, resinæ terebinthinæ p. X. *. nitri, ceræ, picis aridæ, baccarum lauri, singulorum p. XX. *. olei paululum. Quoties autem baccam, aut nucem, aut simile aliquid posuero, scire oportebit, antequam expendatur, ei summam pelliculam esse demendam.

(h) AETIUS. *Tetrab. IV. Serm. III*, 14.
(i) RHODIUS *de Ponderib. & Mensur. pag.* 35.
(k) SCRIBON. LARG. *cap. LXXXVI.*

13. *Aliud*, διὰ δαφνίδων, *ad extrahendum*, & *pus movendum*.

Aliud eodem nomine, quod puri quoque movendo est. Sevi vitulini, ammoniaci thymiamatis, picis, ceræ, nitri, baccarum lauri, resinæ aridæ, aristolochiæ, pyrethri, pares portiones.

14. PHILOCRATIS *Emplastrum*, *ad extrahendum* & *pus movendum*.

Præter hæc, est PHILOCRATIS: quod habet salis ammoniaci p. VII. *. aristolochiæ p. VIII. *. ceræ, resinæ terebinthinæ, fuliginis thuris, singulorum p. XV. *. spumæ argenti p. XXXII. *. Quibus, ut pus quoque moveant, iridis p. III. *. galbani p. VI. *. adjiciuntur.

15. Ῥυπῶδες *Emplastrum*, *ad extrahendum*.

Optimum tamen ad extrahendum est id quod a similitudine sordium ῥυπῶδες Græci adpellant. Habet myrrhæ, croci, iridis, propolis, bdellii, capitulorum punici mali, aluminis scissilis & rotundi, misyos, chalcitidis, atramenti sutorii cocti, opopanacis, salis ammoniaci, visci, singulorum p. IV. *. aristolochiæ p. VIII. *. squamæ æris p. XVI. *. resinæ terebinthinæ p. LXXV. *. ceræ, & sevi vel taurini vel hircini, singulorum p. C. *.

16. *Emplastrum* HECATÆI, *ad extrahendum*.

HECATÆO quoque authore emplastrum generis ejusdem fit ex his: galbani p. II. *. fuliginis thuris p. IV. *. picis p. VI. *. ceræ, & resinæ

terebinthinæ, ſingulorum p. VIII. *. quibus paulum irini unguenti miſcetur.

17. Alexandrinum *Emplaſtrum viride, ad extrahendum.*

Valenſque ad idem emplaſtrum viride *Alexandrinum* eſt. Habet aluminis ſciſſilis p. VIII. *. ſalis ammoniaci p. VII. *. ſquamæ æris p. XVI. *. myrrhæ, thuris, ſingulorum p. XVIII. *. ceræ p. CL. *. reſinæ Colophoniæ aut pineæ p. CXC. *. olei heminam, aceti ſextarium.

18. *De Emplaſtris exedentibus.*

Quædam autem ſunt emplaſtra exedentia, quæ σηπτικὰ Græci vocant, quale eſt id, quod habet reſinæ terebinthinæ, fuliginis thuris, ſingulorum p. II. *. ſquamæ æris p. I. *. ladani p. II. *. aluminis tantumdem, ſpumæ argenti p. IV. *.

19. *Emplaſtrum, quod exeſt corpus, oſſa reſolvit, & ſupercreſcentem carnem coercet.*

Exeſt etiam vehementer corpus, atque oſſa quoque reſolvit, & ſupercreſcentem carnem coercet id, quod habet ſpumæ argenti, ſquamæ æris, uncias ſingulas; nitri ignem non experti, lapidis Aſii, ariſtolochiæ p. ſextantes (*l*), ceræ, reſinæ terebinthinæ, thuris, olei veteris, atramenti ſutorii, ſalis ammoniaci p. ſemis, æruginis raſæ p. (*m*) beſſem, aceti ſcillitici heminam, vini Aminæi tantumdem.

(l) Jo. RHODIUS. *de Ponderib. pag.* 13.
(m) IDEM *ibidem. p.* 11. 12.

20. *Emplastra adversus morsus, & alia recentiora vulnera.*

Emplastrum DIOGENIS *nigrum.*

Sunt etiam adversus morsus quædam accommodata; quale est DIOGENIS nigrum: quod habet bituminis, ceræ, resinæ pineæ aridæ, singulorum p. XX. *. spumæ argenti p. C. *. olei (n) sextarium.

Aut in quo sunt squamæ æris p. IV. *. cerussæ, & æruginis rasæ singulorum p. VIII. *. ammoniaci p. XII. *. ceræ, resinæ pineæ, singulorum p. XXV. *. spumæ argenti p. C. *. olei sextarium. Aut in quo sunt squamæ æris p. XIV. *. galbani p. VI. *. cerussæ, & æruginis rasæ, singulorum p. VIII. *. ammoniaci p. XII. ceræ, resinæ pineæ, singulorum p. LX. *. ex quibus spuma argenti concoquitur.

21. *Ephesium Emplastrum rubrum, ad idem valens.*

Rubrum quoque emplastrum, quod Ephesium vocatur, huc aptum est. Habet resinæ terebinthinæ p. II. *. galbani p. IV. *. minii sinopici p. VI. *. thuris fuliginis p. VI. *. ceræ p. VIII. spumæ argenti p. LVI. *. olei veteris heminam.

22. *Aliud Emplastrum, ad idem valens.*

Idem id, quod ex his constat; squamæ æris, thuris fuliginis, singulorum p. IV. *. galbani p. VI. *. salis ammoniaci p. XII. Z. *. ceræ p. XXV. *.

(n) IDEM *ibidem pag.* 27.

olei tribus heminis. Hæc autem aliis quoque recentioribus vulneribus recte imponuntur.

23. Λευκὰ *Emplastra, non gravibus vulneribus accommodata, & maxime senilibus.*

Sunt etiam alba lenia, λευκὰ Græci vocant, fere non gravibus vulneribus accommodata, præcipueque senilibus. Quale est quod habet cerussæ p. LII. *. sevi vitulini curati, & ceræ, singulorum p. LVIII. *. olei heminas tres, ex quibus ea cerussa coquitur.

24. *Elephantinum Emplastrum.* (o)

Aliud, quod habet cerussæ p. XX. *. ceræ p. lv. *. olei heminam, aquæ sextarium. Quæ quoties adjiciuntur cerussæ vel spumæ argenti, scire licet, illa ex his coquenda esse. Est autem ea percandida compositio, quæ supra posita est, ideoque elephantina nominatur.

25. *Lenia Emplastra.*

Lenia quoque quædam emplastra sunt, quæ (*p*) λιπαρὰ fere Græci nominant; ut id quod habet minii p. IV. *. spumæ argenti p. XXV. *. ceræ, & adipis suillæ, singulorum p. XXXV. *. vitellos ovorum quatuor.

26. *Emplastrum lene.*

Alia compositio generis ejusdem: ceræ, resinæ

(o) ORIBAS. *Synopf. l.* III.
(p) PLIN. *XXIII.* 9. & *XXXIII.* 6.

terebinthinæ, ſingulorum p. v. *. ceruſſæ p. VIII. *. ſpumæ argenti, plumbi retrimenti, (σκωρίαν μολύβδου Græci vocant) ſingulorum p. x. *. cicini olei, & myrtei, ſingulorum heminæ tertia.

27. ARCHAGATHI *Emplaſtrum lene.*

Alia, quæ ad authorem ARCHAGATHUM refertur; miſyos cocti, æris combuſti, ſingulorum p. IV. *. ceruſſæ coctæ p. VIII. *. reſinæ terebinthinæ p. x. ſpumæ argenti p. VI. *.

28. *Emplaſtra ejuſdem generis, ad leniendum apta.*

Etiamnum generis ejuſdem: ſpumæ argenti, ceræ, adipis ſuillæ, ſingulorum p. XXVII. *. vitelli cocti, roſæ hemina.

Aut compoſitio hæc: cerati ex oleo myrteo facti partes tres, adipis ſuillæ pars quarta, paululum ex plumbi retrimento. Aut hæc compoſitio: ſpumæ argenti (*q*) ſelibra, ex olei hemina, & aquæ marinæ altera, cocta donec bullire deſierit, cui paulum ceræ ſit adjectum. Aut hæc: pares portiones ceræ, ſevi, ſtibii, ſpumæ argenti, ceruſſæ.

CAP. XX.

De Paſtillis.

Et primo de his, qui ad recentia vulnera glutinanda, ſanandaque apti ſunt.

PASTILLI quoque facultates diverſas habent. Sunt enim ad recentia vulnera glutinanda ſa-

(q) RHODIUS *de Ponderib. pag.* 12.

nandaque apti. Qualis eſt, qui habet chalcitidis, miſyos, ſpumæ nitri, floris æris, gallæ, aluminis ſciſſilis modice cocti, ſingulorum p. I. *. æris combuſti, capitulorum mali punici, ſingulorum p. III. *. Hunc oportet diluere aceto, ac ſic, ubi vulnus glutinandum eſt, illinere. At, ſi nervoſus aut muſculoſus is locus eſt, commodius eſt cerato miſcere, ſic ut illius octo partes, nona hujus ſit.

1. *Alius Paſtillus ad glutinanda vulnera.*

Alius ad idem. Conſtat ex his: bituminis, aluminis ſciſſilis, ſingulorum p. I. *. æris combuſti p, IV. *. ſpumæ argenti p. XI. *. olei ſextario.

2. *De* Sphragide *Paſtillo*, *quem* POLYIDAS *confecit ad glutinandum vulnus.*

Sed longe POLYIDÆ (*a*) celeberrimus eſt: σφραγὶς autem nominatur. Qui habet aluminis ſciſſilis p. IV. *. atramenti ſutorii p. II. *. myrrhæ p. V. *. aloes tantumdem, capitulorum punici mali, fellis taurini, ſingulorum p. VI. *. quæ contrita vino auſtero excipiuntur.

3. *Paſtillus ad ulcera ſordida*, *& nigritiem in auribus*, *naribus*, *& in obſcœnis partibus*, *inflammationeſque eorum.*

Ad ulcera ſordida, & nigritiem in auribus,

(a) CÆL. AUREL. *de Acut. Morb. III.* 3.

naribus, obſcœnis partibus, inflammationeſque eorum: chryſocollæ p. I. *. atramenti ſutorii, aluminis ſciſſilis, ſingulorum p. II. *. halicacabi corticis p. IV. *. minii p. VI. *. ſpumæ argenti p. XII. *. ceruſſæ p. XVI. *. quæ ex aceto coguntur, &, ubi utendum eſt, diluuntur.

4. *Paſtillus* ANDRONIS *ad uvam inflammatam; ad naturalia ſordida, etiam cancro laborantia.*

ANDRONIS (*e*) vero eſt ad uvam inflammatam; ad naturalia ſordida, etiam cancro laborantia: gallæ, atramenti ſutorii, myrrhæ, ſingulorum p. I. *. ariſtolochiæ, aluminis ſciſſilis, ſingulorum p. II. *. capitulorum punici mali p. XXV. *. ex paſſo coactorum &, cum uſus exigit, aceto vel vino dilutorum, prout valentius aut levius vitium eſt, cui medendum eſt.

5. *Paſtillus ad fiſſa ani, vel ora venarum fundentia ſanguinem, vel cancrum.*

Proprie autem ad ani fiſſa, vel ora venarum fundentia ſanguinem, vel cancrum valet: æruginis p. II. *. myrrhæ p. IV. *. gummi p. VIII. *. thuris p. XII. *. ſtibii, lachrymæ papaveris, acaciæ, ſingulorum p. XVI. *. quæ ex vino & teruntur, & in ipſo uſu deliquantur.

6. *Paſtillus ad expellendum calculum ex veſica.*

Expellere autem ex veſica cum urina calculum

(e) ORIBAS. *Synopſ. III.* GALEN. *de Comp. Med. ſecund. loc. III.* 3.

videtur hæc compositio: cassiæ; croci, myrrhæ, costi, nardi; cinnamomi; dulcis radicis, balsami; hyperici pares portiones conteruntur; deinde vinum lene instillatur, & pastilli fiunt; qui singuli habeant p. I. *. hique singuli quotidie mane jejuno dantur.

CAP. XXI.

De Pessis.

HÆc tria compositionum genera; id est, quæ in malagmatis, emplastris, pastillisque sunt, maximum præcipueque varium usum præstant. Sed alia quoque utilia sunt: ut ea quæ feminis subjiciunt; πεσσὸς Græci vocant. Eorum hæc proprietas est: medicamenta composita molli lana excipiuntur, eaque lana naturalibus conditur.

I. *Ad sanguinem evocandum.*

Ad sanguinem autem evocandum, cauneis duabus adjicitur nitri p. I. *. aut allii semen conteritur, adjicitur myrrhæ paululum, & unguento susino miscetur. Aut cucumeris sylvestris pars interior ex lacte muliebri diluitur.

2. *Ad vulvam molliendam.*

Ad vulvam molliendam, ovi vitellus, & fœnum Græcum, & rosa, & crocum temperantur. Aut elaterii p. III. *. salis tantumdem, uvæ taminiæ p. VI. *. melle excipiuntur.

3. *Alia Peſſi compoſitio, ad idem valens.*

Aliud BOETHO (*a*) authore: quod habet croci, reſinæ terebinthinæ, ſingulorum p. IV. *. myrrhæ p. III. *. roſæ p. I. *. ſevi vitulini p. III. *. ceræ p. II. *. miſcentur.

4. *Ad inflammationes vulvæ* NUMENII *peſſus.*

Optima autem adverſus inflammationes vulvæ NUMENII compoſitio eſt, quæ habet croci p. III.*. ceræ p. I. *. butyri p. VIII. *. adipis anſerinæ p. XII. *. vitellos coctos duos, roſæ minus cyatho.

5. *Ad ejiciendum e vulva infantem mortuum.*

Si vero infans intus deceſſit, quo facilius ejiciatur, malicorium ex aqua terendum, eoque utendum eſt.

6. *Si mulier vitio locorum concidit, qua curatione utendum ſit.*

Si concidere vitio locorum mulier ſolet, cochleæ cum teſtis ſuis comburendæ, conterendæque, deinde his mel adjiciendum.

7. *Si mulier non comprehendit.*

Si non comprehendit, adeps leonina ex roſa mollienda eſt.

(a) *Ejus meminit* CICERO *de Divin. II.* 21.

CAP. XXII.

De medicamentis, quibus aridis utimur.

I. *Ad carnem ſupercreſcentem exedendam.*

QUÆDAM miſturæ medicamentorum ſunt; quibus aridis neque coactis utimur ſic, ut inſpergamus; aut cum aliquo liquido mixta illinamus: quale eſt, ad carnem ſupercreſcentem exedendam, quod habet ſquamæ æris, fuliginis thuris, ſingulorum p. I. *. æruginis p. II. *. Hæc autem eadem cum melle purgant ulcera; & cum cera, implent. Miſy quoque & galla, ſi paribus portionibus miſceantur, corpus conſumunt: eaque vel arida inſpergere licet, vel excepta cadmia illinire.

2. *Ad putrem carnem continendam, ne ultra ſerpat, eamque leniter exedendam, plures compoſitiones.*

Putrem vero carnem continet, neque ultra ſerpere patitur, & leniter exeſt, mel vel cum lenticula, vel cum marrubio, vel cum oleæ foliis, ante ex vino decoctis. Item ſertula campana in mulſo cocta, deinde contrita. Aut calx cum cerato. Aut amaræ nuces cum allio, ſic ut hujus pars tertia ſit, paululumque his croci adjiciatur.

Aut quod habet ſpumæ argenti p. VI. *. cornu bubuli combuſti p. XII. *. olei myrtei, & vini cyathos ternos.

Aut quod ex his conſtat: floris punici mali, atramenti ſutorii, aloes, ſingulorum p. II. *. aluminis

minis ſciſſilis, thuris, ſingulorum p. IV. *. gallæ p. VIII. *. ariſtolochiæ p. X. *.

Vehementius idem facit, etiam adurendo, auripigmentum cum chalcitide, & aut nitro, aut calce, aut charta combuſta. Item ſal cum aceto.

Vel ea compoſitio, quæ habet chalcitidis, capitulorum mali punici, aloes, ſingulorum p. II. *. aluminis ſciſſilis, thuris, ſingulorum p. IV. *. gallæ p. VIII. *. ariſtolochiæ p. X. *. mellis quantum ſatis ſit ad ea cogenda.

Vel cantharidum, ſulphuris, ſingulorum p. I. *. lolii p. III. *. quibus adjicitur picis liquidæ quantum ſatis eſt ad jungendum.

Vel chalcitis quoque cum reſina & ruta mixta: aut cum eadem reſina diphryges: aut uva taminia cum pice liquida.

Idem vero poſſunt & feces vini combuſtæ, & calcis & nitri pares portiones. Vel aluminis ſciſſilis p. I. *. thuris, ſandarachæ, nitri, ſingulorum p. I. *. gallæ p. VIII. *. ariſtolochiæ p. X. *. mellis quantum ſatis eſt.

3. HERÆ *compoſitio* (a).

Eſt etiam HERÆ compoſitio, quæ habet myrrhæ, chalcitidis, ſingulorum p. II. *. aloes, thuris, aluminis ſciſſilis, ſingulorum p. IV. *. ariſtolochiæ, gallæ immaturæ, ſingulorum p. VIII. *. malicorii contriti p. XX. *.

4. *Judæi compoſitio.*

Eſt & Judæi: in qua ſunt calcis partes duæ,

(a) ORIBAS. *Synopſ. Lib. III. de* Paſtillis.

nitri quam ruberrimi pars tertia: quæ urina impuberis pueri coguntur, donec ſtrigmenti craſſitudo ſit. Sed ſubinde is locus, cui id illinitur, madefaciendus eſt.

5. JOLLÆ *compoſitio.*

At JOLLAS, chartæ combuſtæ, ſandarachæ, ſingulorum p. I. *. calcis p. II. p. auripigmenti tantumdem miſcebat.

6. *Ad ſanguinis profluvia vel ex membrana cerebri; vel aliis locis; & ad cancrum, & ad inducendam cicatricem, & ad coercendam carnem increſcentem.*

Si vero ex membrana, quæ ſuper cerebrum eſt, profluit ſanguis, vitellus combuſtus & contritus inſpergi debet. Si ex alio loco ſanguinis profluvium eſt, auripigmenti, ſquamæ æris, ſingulorum p. I. *. ſandarachæ p. II. *. marmoris coċti p. IV. *. inſpergi debent. Eadem cancro quoque obſiſtunt. Ad inducendam cicatricem, ſquamæ æris, thuris fuliginis, ſingulorum p. II. *. calcis p. IV. p. Eadem increſcentem quoque carnem coercent.

7. TIMÆI *compoſitio ad ignem ſacrum, vel cancrum.*

TIMÆUS autem ad ignem ſacrum, & ad cancrum his utebatur: myrrhæ p. II. *. thuris, atramenti ſutorii, ſingulorum p. III. *. ſandarachæ, auripigmenti, ſquamæ æris, ſingulorum p. IV. *. gallæ p. VI. *. ceruſſæ combuſtæ p. VIII. *. Ea-

dem vel arida inspersa, vel melle excepta idem præstant.

8. *Ad sternutamenta excitanda.*

Sternutamenta vero & albo veratro, vel struthio conjecto in nares excitantur, vel his mistis; piperis, veratri albi, singulorum p. *. III. castorei p. I. *. spumæ nitri p. II. *. struthii p. III. *.

9. *Gargarizationes quibus fieri debeant.*

Gargarizationes autem aut levandi causa fiunt, aut reprimendi, aut evocandi. Levant, lac, cremor vel ptisanæ, vel furfurum. Reprimit autem aqua, in qua vel lenticula, vel rosa, vel rubus, vel cotoneum malum, vel palmulæ decoctæ sunt. Evocant, sinapi, piper.

CAP. XXIII.

De Antidotis, & quibus malis opitulentur.

ANTIDOTA raro, sed præcipue interdum necessaria sunt, quia gravissimis casibus opitulantur. Ea recte quidem dantur collisis corporibus vel per ictus, vel ubi ex alto deciderunt, vel in viscerum, laterum, faucium, interiorumque partium doloribus. Maxime autem desideranda sunt adversus venena, vel per morsus, vel per cibos, aut potiones nostris corporibus inserta.

1. *Compositio antidoti.*

Unum est, quod habet lachrymæ papaveris p. *. Z. acori, malabathri p. V. *. iridis Illyricæ,

gummi, ſingulorum p. II. *. aniſi p. III. *. nardi Gallici, foliorum roſæ aridorum, cardamomi, ſingulorum p. IV. *. petroſelini p. *. III. z. trifolii p. V. *. caſſiæ nigræ, ſilis, bdellii, carpobalſami, ſeminis papaveris albi, ſingulorum p. *. z. ſtyracis p. *. V. z. myrrhæ, opopanacis, nardi Syri, thuris maſculi, hypociſtidis ſucci, ſingulorum p. VI. *. caſtorei p. VI. *. coſti, piperis albi, galbani, reſinæ terebinthinæ, croci, floris junci rotundi, ſingulorum p. VI. *. z. dulcis radicis p. VIII. *. z. quæ melle vel paſſo excipiuntur.

2. *Aliud antidotum* (*a*), AMBROSIA *nominatum*, *quod* ZOPYRUS PTOLEMÆO *regi compoſuit.*

Alterum, quod ZOPYRUS regi PTOLEMÆO dicitur compoſuiſſe, atque AMBROSIAM nominaſſe, ex his conſtat: coſti, thuris maſculi, ſingulorum p. V. *. piperis albi p. *. z. floris junci rotundi p. II. *. cinnamomi p. III. *. caſſiæ nigræ p. IV. *. croci Cilicii p. *. IV. z. myrrhæ, quam ſtacten nominant, p. V. *. nardi Indici p. *. V. z. quæ ſingula contrita melle cocto excipiuntur: deinde, ubi utendum eſt, id, quod (*b*) Ægyptiæ fabæ magnitudinem impleat, in potione vini diluitur.

3. *Antidotum* MITHRIDATIS (*c*).

Nobiliſſimum autem eſt MITHRIDATIS;

(a) AMBROSIÆ JUNII CRISPI *meminit* MARCELLUS *de Medic. cap. XXIII. pag.* 345.
(b) RHODIUS *de Ponderib. p.* 25.
(c) PLIN. *H. N. XXIII.* 8.

quod quotidie ſumendo rex ille dicitur adverſus venenorum pericula tutum corpus ſuum reddidiſſe. In quo hæc ſunt: coſti p. *. z. acori p. v. *. hyperici, cumini, ſagapeni, acaciæ ſucci, iridis Illyricæ, cardamomi, ſingulorum p. II. *. aniſi p. III. *. nardi Gallici, gentianæ radicis, aridorum roſæ foliorum, ſingulorum p. IV. *. papaveris lachrymæ, petroſelini, ſingulorum p. *. IV. z. caſſiæ, ſileris, lolii, piperis longi, ſingulorum p. VI. *. ſtyracis p. *. V. z. caſtorei, thuris, hypociſtidis ſucci, myrrhæ, opopanacis, ſingulorum p. VI. *. malabathri folii p. VI. *. floris junci rotundi, reſinæ terebinthinæ, galbani, dauci Cretici ſeminis, ſingulorum p. *. V. z. nardi, opobalſami, ſingulorum p. *. VI. z. thlaſpis p. *. VI. radicis Ponticæ p. VII. *. croci, zinziberis, cinnamomi, ſingulorum p. *. VIII. Hæc contrita melle excipiuntur, & adverſus venenum, quod magnitudinem nucis Græcæ impleat, ex vino datur. In cæteris autem adfectibus corporis pro modo eorum, vel quod (d) Ægyptiæ fabæ, vel ervi magnitudinem impleat, ſatis eſt.

CAP. XXIV.

De Acopis. (a)

I. *Acopum nervis utile.*

ACOPA quoque utilia nervis ſunt. Quale eſt, quod habet floris junci rotundi p. *.

(d) *J.* RHODIUS *de Ponderib. p.* 26.
(a) SCRIBON. LARG. *cap. CLIV. c.* 26.

II. zz. costi, junci quadrati, lauri baccarum, ammoniaci, cardamomi, singulorum p. *. IV. z. myrrhæ, æris combusti, singulorum p. VII. *. iridis Illyricæ, ceræ, singulorum p. IV. *. Alexandrini calami, junci rotundi, aspalathi, xylobalsami, singulorum p. XVIII. *. sevi p. I. *. unguenti irini cyathum.

2. *Acopum* Elæodes, *nervis utile.*

Alterum, quod ἐλαιῶδες vocant, hoc modo fit: ceræ p. *. z. olei tantundem, resinæ terebinthinæ ad nucis juglandis magnitudinem simul incoquuntur: deinde infusa in mortario teruntur, instillaturque subinde quam optimi mellis acetabulum, tum irini unguenti, & rosæ terni cyathi.

3. Ἔγχριστα *ad ulcera purganda & implenda.*

Ἔγχριστα autem Græci vocant liquida, quæ illinuntur. Quale est, quod fit ad ulcera purganda & implenda, maxime inter nervos, paribus portionibus inter se mixtis, butyri, medullæ vitulinæ, sevi vitulini, adipis anserinæ, ceræ, mellis, resinæ terebinthinæ, rosæ, olei cicini. Quæ separatim omnia liquantur, deinde liquida miscentur, & tum simul teruntur. Et hoc quidem magis purgat: magis vero emollit, si pro rosa cyprus infunditur.

4. *Ad sacrum ignem.*

Ad sacrum ignem: spumæ argenti p. VI. *. cornu bubuli combusti p. II. *. conteruntur, adjiciturque invicem vinum, & id, quod specia-

liter (*b*) ſic vocatur, & myrteum, donec utriuſque terni cyathi conficiantur.

CAP. XXV.

De catapotiis.

1. *Catapotium ad ſomnum accerſendum, & levationem doloris, & ſimul ad coquendum.*

CATAPOTIA quoque multa ſunt, variiſque de cauſis fiunt. Ἀνώδυνα vocant, quæ ſomno dolorum levant. Quibus uti, niſi nimia neceſſitas urget, alienum eſt. Sunt enim ex vehementibus medicamentis, & ſtomacho alienis. Prodeſt tamen etiam ad concoquendum, quod habet papaveris lachrymæ, galbani, ſingulorum p. I. *. myrrhæ, caſtorei, piperis, ſingulorum p. II. *. Ex quibus, quod ervi magnitudinem habet, ſatis eſt devoraſſe.

2. *Catapotium valentius ad ſomnum.*

Alterum, ſtomacho pejus, ad ſomnum valentius, ex his fit: mandragoræ p. *. z. apii ſeminis, item hyoſcyami ſeminis, ſingulorum p. IV. *. quæ ex vino teruntur. Unum autem ejuſdem magnitudinis, quæ ſupra poſita eſt, abunde eſt ſumpſiſſe.

(b) *Omnes edit.* Sil. *cujus meminit* PLIN. *H. N. XXXIII.* 13. *Plura loco congeſſit* RHODIUS *ad* SRIBON. LARG. *cap. XXX.* c. 126. *& in Lexico.*

3. *Catapotium ad plurimos dolores per somnum leniendos.*

Sive autem capitis dolores, sive ulcera, sive lippitudo, sive dentes, sive spiritus difficultas, sive intestinoram tormenta, sive inflammatio vulvæ, sive coxæ est, sive jecoris, aut lienis, aut lateris torquet, sive vitio locorum aliqua prolabitur & obmutescit, occurrit dolori per quietem ejusmodi catapotium. Silis, acori, rutæ silvestris seminis, singulorum p. II. *. castorei, cinnamomi, singulorum p. II. *. papaveris lachrymæ, panacis radicis, mandragoræ malorum aridorum, junci rotundi floris, singulorum p. II. *. piperis grana LVI. Hæc per se contrita, rursus instillato subinde passo, simul omnia teruntur, donec crassitudo sordium fiat. Ex eo paulum aut devoratur, aut aqua diluitur, & potui datur.

4. *Catapotium aliud ad multa valens.*

Quinetiam silvestris papaveris, cum jam ad excipiendam lachrymam maturum est, manipulus, qui manu comprehendi potest, in vas demittitur, & superinfunditur aqua, quæ id contegat, atque ita coquitur. Ubi jam bene manipulus is coctus est, ibidem expressus projiciatur; & cum eo humore passum pari mensura misceatur, inferveatque, donec crassitudinem sordium habeat. Cum infrixit, catapotia ex eo fiunt, ad nostræ (*a*) fabæ magnitudinem, habentque usum multiplicem. Nam & somnum faciunt, vel

(a) Rhodius *de Ponder pag.* 25.

per se adsumpta, vel ex aqua data: & aurium dolores levant, adjectis exiguo modo rutæ succo, ac passo: & tormina supprimunt ex vino liquata: & inflammationem vulvæ coercent, mista cerato ex rosa facto, cum paululum his croci quoque accessit: & ex aqua fronti inducta, pituitam in oculos decurrentem tenent.

5. *Catapotium ad inducendum somnum, quem vulva dolens prohibuit.*

Item, si vulva dolens somnum prohibet, croci p. II. *. anisi, myrrhæ, singulorum p. I. *. papaveris lachrymæ p. IV. *. cicutæ seminis p. VIII. *. miscentur, excipiunturque vino veteri, &, quod lupini magnitudinem habet, in tribus cyathis aquæ diluitur. Id tamen in febre periculose datur.

6. *Ad jecur sanandum.*

Ad sanandum jecur, nitri p. *. z. croci, myrrhæ, nardi Gallici, singulorum p. I. *. melle excipiuntur, daturque, quod Ægyptiæ fabæ magnitudinem habeat.

7. *Ad finiendos dolores lateris.*

Ad lateris dolores finiendos, piperis, aristolochiæ, nardi, myrrhæ pares portiones.

8. *Ad thoracis dolores finiendos.*

Ad thoracis, nardi p. I. *. thuris, cassiæ, singulorum p. III. *. myrrhæ, cinnamomi, sin-

gulorum p. VI. *. croci p. VIII. *. resinæ terebinthinæ quadrans, mellis heminæ tres.

9. *Catapotium* ATHENIONIS *ad tussim.*

Ad tussim, ATHENIONIS: myrrhæ, piperis, singulorum p. I. *. castorei, papaveris lachrymæ, singulorum p. I. *. Quæ separatim contusa postea junguntur, & ad magnitudinem fabæ nostræ, bina catapotia mane, bina noctu dormituro dantur.

10. *Catapotium* HERACLIDIS *Tarentini ad tussim & somnum.*

At, si tussis somnum prohibet, ad utrumque HERACLIDIS Tarentini: croci p. I. *. cinamomi, castorei, papaveris lachrymæ, singulorum p. I. *. myrrhæ, piperis longi, costi, galbani, singulorum p. *. z.

11. *Catapotium ad purganda ulcera in faucibus tussientibus.*

Quod si purganda sunt ulcera in faucibus tussientibus: panacis, myrrhæ, resinæ terebinthinæ, singulorum p. V. *. galbani p. *. z. hyssopi p. *. z. conterenda sunt, hisque hemina mellis adjicienda, & quod digito excipi potest, devorandum est.

12. *Colice* CASSII *medici.*

Colice vero CASSII ex his constat: (b) croci,

(b) *Forte* costi *uti libro IV. c.* 14. *sed malim ibi lege-*

anisi, castori, singulorum p. III. *. petroselini p. IV. *. piperis & longi, & rotundi, singulorum p. V. *. papaveris lachrymæ, junci rotundi, myrrhæ, nardi, singulorum p. VI. *. quæ melle excipiuntur. Id autem & devorari potest, & ex aqua calida sumi.

13. *Ad infantem mortuum aut secundas expellendas.*

Infantem vero mortuum, aut secundas expellit aquæ potio, cui salis ammoniaci p. I. *. aut cui dictami Cretici p. I. *. adjectum est.

14. *Laborantibus ex partu quid dari debeat.*

Ex partu laborantibus, erysimum ex vino tepido jejunis dari debet.

15. *Ad adjuvandum vocem.*

Vocem adjuvat, thuris p. I. *. in duobus cythis vini datum.

16. *Adversus difficultatem urinæ.*

Adversus urinæ difficultatem: piperis longi, castorei, myrrhæ, galbani, papaveris lachrymæ, croci, costi, unciæ singulæ, styracis, resinæ terebinthinæ pondo sextantes, mellis apsinthii cyathus. Ex quibus ad magnitudinem fabæ Ægyptiæ mane & cœnato dari debet.

---

re croci, *ita* SCRIBON. LARG. *cap. XXIX. cujus descriptio in aliis variat.*

17. Arteriaces *compositio quomodo fiat.*

Arteriace vero hoc modo fit: caffiæ, iridis, cinnamomi, nardi, myrrhæ, thuris, fingulorum p. I. *. croci p. I. *. piperis (*c*) grana XXX. ex paffi tribus fextariis decoquuntur, donec mellis craffitudo his fiat. Aut croci, myrrhæ, thuris, fingulorum p. I. *. conjiciuntur in paffi eundem modum, eodemque modo decoquuntur. Aut ejufdem paffi heminæ tres ufque eo coquuntur, donec extracta inde gutta indurefcat, & adjicitur tritæ caffiæ p. I. *.

CAP. XXVI.

De quinque generibus noxarum corporis.

CUM facultates medicamentorum propofuerim, genera, in quibus noxa corpori eft, proponam. Ea quinque funt. Cum quid extrinfecus læfit, ut in vulneribus. Cum quid intra feipfum corruptum eft, ut in cancro. Cum quid innatum eft, ut in vefica calculus. Cum quid increvit, ut vena, quæ intumefcens in varicem convertitur. Cum quid deeft, aut cum curta pars aliqua eft.

Ex his alia funt: in quibus medicamenta, alia in quibus plus manus proficit. Ergo, dilatis his, quæ præcipue fcalpellum (*a*) & manum poftulant, nunc de his dicam, quæ maxime medicamentis

(c) *pag.* 252. 257.
(a) aut *vel* ac.

egent. Dividam autem hanc quoque curandi partem', ſicut priorem; & ante dicam de his, quæ in quamlibet partem corporis incidunt: tum de his, quæ certas partes infeſtant. Incipiam a vulneribus.

1. *De vulneribus, quæ per tela inferuntur.*

In his autem ante omnia ſcire medicus debet, quæ inſanabilia ſint, & quæ difficilem curationem habeant, quæ promptiorem. Eſt enim prudentis hominis, primum eum, qui ſervari (*b*) non poteſt, non adtingere, nec ſubire ſpeciem ejus, ut occiſi, quem ſors ipſius interemit. Deinde, ubi gravis metus ſine certa, tamen deſperatione eſt, indicare neceſſariis periclitantis, in difficili (*c*) rem eſſe: ne, ſi victa ars malo fuerit, vel ignoraſſe, vel fefelliſſe videatur.

Sed ut hæc prudenti viro conveniunt: ſic rurſus hiſtrionis eſt, parvam rem adtollere, quo plus præſtitiſſe videatur. Obligari æquam eſt confeſſione promptæ rei, quo curioſius etiam circumſpiciat, ne, quod per ſe exiguum eſt, majus curantis negligentia fiat.

2. *Quæ vulnera inſanabilia ſint.*

(*d*) Servari non poteſt, cui baſis cerebri, cui cor, cui ſtomachus, cui jocinoris portæ, cui in ſpina (*e*) medulla percuſſa eſt; cuique aut pulmo

(b) HIPP. *de Arte T. IV. 6. XXIII. 5. 6.* APULEJUS *de Dogm.* PLAT. *Lib. II.* CICERO *ad* ATT. *Lib. XVI. Ep.* 15. RITTERSHUS. *ad* ISID. PELUSIOT. *Lib. II. Ep.* 16.

(c) ÆGINET. *VI.* 88.

(d) *Aph. VI.* 18. *Coac. Not. III.* 387. *II. Prædict. XIX. XXII.*

(e) *Exemplum vide apud* TULPIUM *Obſ. Lib. III. c.* 27.

medius, aut jejunum, aut (f) tenuius intestinum, aut ventriculus, aut renes vulnerati sunt; cuive circa fauces grandes venæ, vel arteriæ præcisæ sunt.

3. *Quæ vulnera difficilem curationem habeant.*

Vix autem ad sanitatem perveniunt, quibus ulla parte aut pulmo, aut jocinoris crassum, aut membrana, quæ continet cerebrum, aut lienis, aut vulva, aut vesica, aut ullum intestinum, aut septum transversum vulneratum est. Hi quoque in præcipiti sunt, in quibus usque ad grandes intusque conditas venas in alis vel poplitibus mucro desedit. Periculosa etiam vulnera sunt, ubi cunque venæ majores sunt, quoniam exhaurire hominem profusione sanguinis possunt.

Idque evenit non in alis tantum, atque poplitibus; sed etiam in his venis, quæ ad anum testiculosque perveniunt. Præter hæc malum vulnus est, quodcunque in alis vel feminibus, vel inanibus locis, vel inter digitos est. Item quodcunque musculum, aut nervum, aut arteriam, aut membranam, aut os, aut cartilaginem læsit.

4. *Quæ vulnera tutiorem curationem habeant.*

Tutissimum omnium, quod in (g) carne est. Et hæc quidem loco vel pejora, vel meliora sunt. Modo vero periculum facit, quodcunque magnum est.

5. *Observationes in vulenris genere & figura.*

Aliquid etiam in vulneris genere figuraque est. Nam pejus est, quod etiam collisum, quam quod

(f) *Aph. VI.* 24. *Coac. Not. III.* 379. 389.
(g) Hippocr. *Coac. Not. III.* 390. & *I. de Morb. III.* 5.

tantum discissum est; adeo ut acuto quoque, quam retuso telo, vulnerari commodius sit.

Pejus etiam vulnus est, ex quo aliquid excisum est; ex quove caro alia parte abscissa, alia dependet.

Pessima quæque plaga (h) curva est: tutissima, quæ lineæ modo recta est. Quo deinde propius huic illive figuræ vulnus est, eo vel deterius vel tolerabilius est.

6. Ætatis observatio, & corporis, & vitæ, & temporis.

Quinetiam confert aliquid & ætas, & (i) corpus, & vitæ propositum, & anni tempus: quia facilius sanescit puer vel adolescens, quam senior: valens, quam infirmus: neque nimis tenuis, neque nimis plenus, quam si alterum ex his est: integri habitus, quam corrupti: exercitatus, quam iners: sobrius & temperans, quam vino venerique deditus.

Opportunissimumque curationi tempus (k) vernum est; aut certe neque fervens, neque frigidum; siquidem vulnera & nimius calor & nimium frigus infestant; maxime tamen horum varietas: ideoque perniciosissimus autumnus est.

7. Signa eorum, quæ intus læsa sunt.

Sed pleraque ex vulneribus oculis subjecta sunt: quorundam ipsæ sedes indices sunt, quas alio loco demonstravimus, cum positus interiorum partium ostendimus. Veruntamen, quia quædam vicina sunt, interestque, vulnus in summa parte sit, an penitius penetraverit, necessarium est no-

(h) *II. Præd. XXIV.* 2. *Coac. Præn. III.* 389.
(i) *II. Prædict. XIX.* 7.
(k) *Aph. VI.* 47.

tas ſubjicere, per quas quid intus ictum ſit, ſcire poſſimus; & ex quibus vel ſpes, vel deſperatio oriatur.

8. *Signa percuſſi cordis* (*l*).

Igitur, corde percuſſo, ſanguis multus fertur, venæ langueſcunt, color pallidiſſimus, ſudores frigidi, malique odoris, tanquam in ægroto corpore oriuntur: extremiſque partibus frigidis (*m*) matura mors ſequitur.

9. *Signa pulmonis icti* (*n*).

Pulmone icto, ſpirandi difficultas eſt: ſanguis ex ore ſpumans, ex plaga rubens, ſimulque etiam ſpiritus cum ſono fertur: in vulnus inclinari juvat: quidam ſine ratione conſurgunt. Multi ſi in ipſum vulnus inclinati ſunt, loquuntur: ſi in aliam partem, obmuteſcunt.

10. *Signa jocinoris vulnerati.*

Jocinoris autem vulnerati notæ ſunt: multus ſub dextra parte præcordiorum profuſus ſanguis: ad ſpinam reducta præcordia; in ventrem cubandi dulcedo; punctiones, doloreſque uſque ad jugulum, junctumque ei latum ſcapularum os, intenti; quibus nonnunquam etiam bilioſus vomitus accedit.

11. *Signa*

(l) ÆGINET. *VI.* 88.
(m) *Aph. VIII*, 12.
(n) ÆGINET. *VI.* 88.

11. *Signa percussorum renum.*

Renibus vero percussis, dolor ad inguina testiculosque descendit: difficulter urina redditur; eaque aut est cruenta, aut cruor fertur.

12. *Signa vulnerati lienis.*

At, liene icto, sanguis niger a sinistra parte prorumpit: præcordia cum ventriculo ab eadem parte indurescunt: sitis ingens oritur: dolor ad jugulum, sicut jocinore vulnerato, venit.

13. *Signa percussæ vulvæ.*

At, cum vulva percussa est, dolor in inguinibus, & coxis, & feminibus est: sanguinis pars per vulnus, pars per naturam descendit: vomitus bilis insequitur. Quædam obmutescunt; quædam mente labuntur; quædam, sui compotes, nervorum oculorumque dolore urgeri se confitentur; morientesque eadem, quæ corde vulnerato, patiuntur.

14. *Signa percussi cerebri, vel membranæ ejus.*

Si cerebrum membranave ejus vulnus accepit, sanguis per nares, quibusdam etiam per aures exit; fereque bilis (*o*) vomitus insequitur: quorundam sensus obtunduntur, adpellatique ignorant: quorundam trux vultus est: quorundam oculi, quasi resoluti, huc illucque moventur: fereque tertio,

(o) *Aph. VI.* 50. ÆGINET. *VI.* 88. HIPPOC. *Coac. Not. III.* 383. 384.

vel quinto die delirium accedit. Multorum etiam nervi (p) diſtenduntur. Ante mortem autem plerique faſcias, quibus caput deligatum eſt, lacerant, ac nudum vulnus frigori objiciunt.

15. *Signa ſtomachi percuſſi.*

Ubi ſtomachus autem percuſſus eſt, ſingultus, & bilis vomitus inſequitur: ſi quid cibi vel potionis adſumptum eſt, id redditur cito: venarum motus elangueſcunt: ſudores tenues oriuntur; per quos extremæ partes frigeſcunt.

16. *Signa jejuni inteſtini, & ventriculi vulnerati, & aliorum inteſtinorum* (q).

Communes vero jejuni inteſtini & ventriculi vulnerati notæ ſunt. Nam cibus & potio per vulnus exeunt: præcordia indureſcunt: nonnunquam bilis per os redditur.

Inteſtino tantum ſedes inferior eſt. Cætera inteſtina icta vel ſtercus (r), vel odorem ejus exhibent.

17. *Signa percuſſæ medullæ, quæ in ſpina eſt.*

Medulla vero, quæ in ſpina eſt, diſciſſa, nervi reſolvuntur, aut diſtenduntur: ſenſus intercidit: interpoſito tempore aliquo, ſine voluntate inferiores partes vel ſemen, vel urinam, vel etiam ſtercus excernunt.

(p) ÆGIN. *VI.* 90.
(q) IDEM *ibid.* 88.
(r) VALLERIOLA *Obſ. Lib. II. obſ.* 9.

18. *Signa septi transversi percussi.*

At, si septum transversum percussum est, præcordia sursum contrahuntur, spina dolet, spiritus rarus est, sanguis spumans fertur.

19. *Signa vesicæ vulneratæ.*

Vesica vero vulnerata, dolent inguina: quod super pubem est, intenditur: pro urina, sanguis; at ex ipso vulnere urina descendit: stomachus adficitur; itaque aut bilem vomunt, aut singultiunt: frigus, & ex eo mors sequitur.

20. *De sanguine, & sanie, & pure, & eorum speciebus: quandoque meliora, deteriorave sint.*

His cognitis, etiamnum quædam alia noscenda sunt, ad omnia vulnera ulceraque, de quibus dicturi sumus, pertinentia. Ex his autem exit sanguis, sanies, pus. Sanguis omnibus notus est. Sanies est tenuior hoc, varie crassa, & glutinosa, & colorata. Pus crassissimum albidissimumque, glutinosius & sanguine & sanie.

Exit autem sanguis ex vulnere recenti, aut jam sanescente. Sanies est inter utrumque tempus. Pus ex ulcere jam ad sanitatem spectante.

Rursus & sanies & pus quasdam species Græcis nominibus distinctas habent. Est enim quædam sanies, quæ vel ἰχὼρ, vel μελίκηρα nominatur. Est pus, quod ἐλαιῶδες adpellatur. Ι'χὼρ (f) tenuis, subalbidus, ex malo ulcere exit, maximeque ubi,

(f) MERCURIAL. *Variar. Lect. IV.* 12.

nervo læſo, inflammatio ſecuta eſt. Μελίκηρα craſſior eſt, glutinoſior, & ſubalbida, mellique albo ſubſimilis. Fertur hæc quoque ex malis ulceribus, ubi nervi circa articulos læſi ſunt; & inter hæc loca, maxime ex genibus. Ε'λαιῶδες tenue, ſubalbidum, quaſi unguinoſum colore, atque pinguitudine oleo albo non diſſimile, adparet in magnis ulceribus ſaneſcentibus.

Malus eſt autem ſanguis, nimium aut tenuis, aut craſſus; colore vel lividus, vel niger; aut pituita miſtus, aut varius. Optimus calidus, rubens, modice craſſus, non glutinoſus. Itaque protinus ejus vulneris expedita magis curatio eſt, ex quo ſanguis bonus fluxit. Itemque poſtea ſpes in his major eſt, ex quibus melioris generis quæque proveniunt.

Sanies igitur mala eſt, multa, nimis tenuis, livida, aut pallida, aut nigra, aut glutinoſa, aut mali odoris, aut quæ ipſum ulcus, & junctam ei cutem erodit. Melior eſt non multa, modice craſſa, ſubrubicunda, aut ſubalbida.

Ι'χὼρ autem pejor eſt multus, craſſus, ſublividus aut ſubpallidus, glutinoſus, ater, calidus, mali odoris. Tolerabilior eſt ſubalbidus, quique cætera omnia contraria prioribus habet.

Melicera autem mala eſt, multa, & percraſſa; melior, quæ & tenuior, & minus copioſa eſt.

Pus inter hæc optimum eſt. Sed id quoque pejus eſt, multum, tenue, dilutum; magiſque, ſi ab initio tale eſt: itemque, ſi colore ſero ſimile, ſi pallidum, ſi lividum, ſi feculentum. Præter hæc, ſi male olet; niſi tamen locus hunc odorem excitat. Melius eſt, quo minus eſt, quo craſſius, quo albidius: itemque, ſi leve eſt, ſi nihil olet, ſi æquale eſt. Modo tamen, convenire & magnitudini vulneris, & tempori debet. Nam plus ex

majore, plus nondum solutis inflammationibus naturaliter fertur.

Ἐλαιῶδες quoque pejus est multum, & parum pingue: quo minus autem, quoque idipsum pinguius, eo melius est.

21. *Curatio adversus profusionem sanguinis in vulneribus (t).*

Quibus exploratis, ubi aliquis ictus est, qui servari potest, protinus prospicienda duo sunt: ne sanguinis profusio, neve inflammatio interimat. Si profusionem timemus (quod ex sede vulneris, & ex magnitudine ejus, & ex impetu ruentis sanguinis intelligi potest) siccis linamentis vulnus implendum est, supraque imponenda spongia ex aqua (*u*) frigida expressa, ac manu super comprimenda. Si parum sic sanguis conquiescit, sæpius linamenta mutanda sunt. Et, si sicca parum valent, aceto madefacienda sunt. Id vehemens ad sanguinem supprimendum est: ideoque quidam id vulneri infundunt.

Sed alius rursus metus subest; ne, nimis valenter ibi retenta materia, magnam inflammationem postea moveat. Quæ res efficit, ut neque rodentibus medicamentis, neque adurentibus, & ob idipsum inducentibus crustam, (quamvis pleraque ex his sanguinem supprimunt) sit utendum: sed, si semel ad ea decurritur, his potius, quæ mitius idem efficiunt.

Quod si illa quoque profluvio vincuntur, ve-

(t) ÆGINET. IV. 53. AETIUS *Tetrab. IV. Serm. II.* 51.

(u) *Frigidam potui exhibet* AETIUS *Tetr. I. Serm. III. c.* 145. CELS. *p.* 204. 31.

næ, quæ sanguinem fundunt, apprehendendæ, circaque id, quod ictum est, duobus locis deligandæ intercidendæque sunt, ut & in se ipsæ coeant, & nihilominus ora præclusa habeant. Ubi ne id quidem res patitur, possunt ferro candenti aduri. Sic etiam satis multo sanguine effuso ex eo loco, quo neque nervus, neque musculus est, ut puta in fronte, vel superiore capitis parte, commodissimum est, cucurbitulam admovere adversa parte, ut illuc sanguinis cursus revocetur.

22. *Curationes adversus vulnerum inflammationem.*

Et adversus profusionem quidem in his auxilium est: adversus inflammationem autem, in ipso sanguinis cursu. Ea timeri potest, ubi læsum est vel os, vel nervus, vel cartilago, vel musculus, aut ubi parum sanguinis pro modo vulneris fluxit. Ergo quoties quid tale erit, sanguinem mature supprimere non oportebit; sed pati fluere, dum tutum erit, adeo ut, si parum fluxisse videbitur, mitti quoque ex brachio debeat; utique, si corpus juvenile, & robustum, & exercitatum est: multoque magis, si id vulnus ebrietas præcessit. Quod si musculus læsus videbitur, præcidendus erit; nam percussus, mortiferus est: præcisus, sanitatem recipit.

23. *De glutinatione vulnerum.*

Sanguine autem vel suppresso, si nimius erumpit; vel exhausto, si per se parum fluxit; longe optimum est, vulnus glutinari. Potest autem id, quod vel in cute, vel etiam in carne est; si nihil ei præterea mali accedit. Potest caro, alia parte

dependens, alia inhærens; ſi tamen etiamnum integra eſt, & conjunctione corporis fovetur.

In his vero, quæ glutinantur, duplex curatio eſt. Nam ſi plaga in molli parte eſt, ſui debet: maximeque, ſi diſciſſa auris ima eſt, vel imus naſus, vel frons, vel bucca, vel palpebra, vel labrum, vel circa guttur cutis, vel venter. Si vero in carne vulnus eſt, hiatque, neque in unum oræ facile adtrahuntur, ſutura quidem aliena eſt: imponendæ vero fibulæ ſunt (ἀγκτῆρας Græci nominarunt) quæ oras, paulatim tamen, contrahant; quo minus lata poſtea cicatrix ſit.

Ex his autem colligi poteſt, utrum id quoque, quod alia parte dependens; alia inhærebit, ſi alienatum adhuc non eſt, ſuturam, an fibulam poſtulet. Ex quibus neutra ante debet imponi, quam intus vulnus purgatum eſt: ne quid ibi concreti ſanguinis relinquatur. Id enim & in pus vertitur, & inflammationem movet, & glutinari vulnus prohibet. Ne linamentum quidem, quod ſupprimendi ſanguinis cauſa inditum eſt, inibi relinquendum eſt, nam id quoque inflammat.

Comprehendi vero ſutura, vel fibula, non cutem tantum, ſed etiam aliquid ex carne, ubi ſuberit hæc, oportebit; quo valentius hæreat, neque cutem abrumpat. Utraque optima eſt ex (x) (y) acia molli, non nimis torta, quo mitius corpori inſideat. Utraque neque nimis rara, neque nimis crebra injicienda eſt. Si nimis rara eſt, non continet: ſi nimis crebra eſt, vehementer

(x) *De ea librum ſcripſit* JOAN. RHODIUS. TURNEB. *Adverſ. XVII.* 21.

(y) *H. F. ab* AQUAPENDENTE, *Oper. Chirurg.* P. I. c. 17. *pag.* 70. SALMASIUS *Epiſt.* 45. & 49.

adficit; quia, quo ſæpius acus corpus tranſivit, quoque plura loca injectum vinculum mordet, eo majores inflammationes oriuntur; magiſque æſtate.

Neutra etiam vim ullam deſiderat: ſed ea hactenus utilis eſt, qua cutis ducentem quaſi ſua ſponte ſubſequitur. Fere etiam fibulæ latius vulnus eſſe patiuntur: ſutura oras jungit, quæ ne ipſæ quidem inter ſe contingere ex toto debent; ut ſi quod intus humoris concreverit, ſit que emanet. Si quod vulnus neutrum horum recipit, id tamen purgari debet.

Deinde omni vulneri primo imponenda eſt ſpongia ex aceto expreſſa. Si ſuſtinere aliquis aceti vim non poteſt, vino utendum eſt. Levis plaga juvatur etiam, ſi ex aqua frigida expreſſa ſpongia imponitur. Sed ea, quocunque modo impoſita eſt, dum madet, prodeſt: itaque, ut inareſcat, non eſt committendum

Licetque ſine peregrinis, & conquiſitis, & compoſitis medicamentis vulnus curare. Sed ſi quis huic parum confidit, imponere medicamentum debet, quod ſine ſevo compoſitum ſit ex his, quæ cruentis vulneribus apta eſſe propoſui: maximeque ſi caro eſt, *Barbarum:* ſi nervi, vel cartilago, vel aliquid ex eminentibus, quales aures, vel labra ſunt, POLYBI ſphragidem. *Alexandrinum* quoque viride nervis idoneum eſt: eminentibuſque partibus ea, quam Græci ῥύπτουσαν vocant.

Solet etiam, colliſo corpore, exigua parte findi cutis. Quod ubi incidit, non alienum eſt, ſcalpello latius aperire; niſi muſculi, nervique juxta ſunt, quos incidi non expedi; ubi ſatis diductum eſt, medicamentum imponendum eſt.

At, ſi id, quod colliſum eſt, quamvis parum diductum eſt, latius tamen aperiri propter nervos aut muſculos non licet; adhibenda ſunt ea, quæ humorem leniter extrahant; præcipueque ex his, id, quod ῥυπώδες vocari propoſui. Non alienum eſt etiam, ubicunque vulnus eſt grave, impoſitum, quo id juvetur, inſuper circumdare lanam ſuccidam ex aceto & oleo: vel cataplaſma, ſi mollis is locus eſt, quod leniter reprimat; ſi nervoſus, aut muſculoſus, quod emolliat.

24. *Quomodo vulnus ligari conveniat.*

Faſcia vero ad vulnus deligandum linea aptiſſima eſt: eaque lata eſſe debet, ut ſemel injecta non vulnus tantum, ſed paululum utrinque ejus comprehendat. Si ab altera parte caro magis receſſit, ab ea melius adtrahitur: ſi æque ab utraque, tranſverſe comprehendere oras debet; aut ſi id vulneris ratio non patitur, media primum injicienda eſt, ut tum in utramque partem ducatur. Sic autem deliganda eſt, ut & contineat, nec adſtringat: quod non continetur, elabitur: quod nimis adſtrictum eſt, cancro periclitatur. Hieme ſæpius faſcia circuire debet: æſtate, quoties neceſſe eſt. Tum extrema pars ejus inferioribus acu adſuenda eſt; nam nodus vulnus lædit, niſi tamen longe eſt.

Porro neminem decipi decet, ut propriam viſcera curationem requirant, de quibus ſupra poſui. Nam plaga ipſa curanda extrinſecus, vel ſutura, vel alio medicinæ genere eſt. In viſceribus nihil movendum eſt; niſi, ſi quid aut ex jocino-

re, aut liene, aut pulmone duntaxat extremo dependeat, id præcidatur. Alioquin vulnus interius ea victus ratio eaque medicamenta sanabunt, quæ cuique visceri convenire superiore libro proposui.

25. *Quomodo vulnerato agendum sit.*

His ita primo die ordinatis, homo in lecto collocandus est; isque si grave vulnus est, abstinere, quantum vires patiuntur, ante inflammationem, cibo debet: bibere, donec sitim finiat, aquam calidam; vel, si æstas est, ac neque febris, neque dolor est, etiam frigidam.

Adeo tamen nihil perpetuum est, sed semper pro vi corporis æstimandum, ut imbecillitas etiam cibum protinus facere necessarium possit; tenuem scilicet, & exiguum, qui tantum sustineat. Multique etiam ex profluvio sanguinis intermorientes ante ullam curationem vino (*aa*) reficiendi sunt; quod alioqui inimicissimum vulneri est.

26. *De notis vulnerum.*

Nimis vero (*bb*) intumescere vulnus, periculosum: nihil (*cc*) intumescere, periculosissimum est. Illud indicium magnæ inflammationis: hoc, emortui corporis est. Protinusque, si mens homini consistit, si nulla febris accessit, scire licet, mature vulnus sanum fore.

At ne febris quidem terrere debet, si in mag-

(*aa*) ATHEN. *Deipnos. L.* 1. c. 8. *pag.* 10.
(*bb*) *Aph.* V. *66.*
(*cc*) *II. Epidem. III.* 128.

no vulnere, dum inflammatio eſt, permanet. Illa perniciosa eſt, quæ vel levi vulneri ſupervenit, vel ultra tempus inflammationis durat, vel delirium movet: vel ſi nervorum (*dd*) rigorem aut diſtentionem, quæ ex vulnere orta eſt, ea non finit.

Vomitus quoque bilioſus non voluntarius, vel protinus, ut percuſſus eſt aliquis, vel dum inflammatio manet, malum ſignum eſt in his duntaxat, quorum vel nervi, vel etiam nervoſi loci vulnerati ſunt. Sponte tamen vomere, non alienum eſt; præcipue his, quibus in conſuetudine fuit: ſed neque protinus poſt cibum, neque jam inflammatione orta, neque cum in ſuperioribus partibus plaga eſt.

27. *De curationibus vulnerum.*

(*ee*) Biduo ſic vulnere habito, tertio die id aperiendum, detergendaque ſanies ex aqua frigida eſt, eademque rurſus injicienda ſunt. Quinto jam die, quanta inflammatio futura eſt, ſe oſtendit. Quo die, rurſus detecto vulnere, conſiderandus color eſt. Quod ſi lividus, aut pallidus, aut varius, aut niger eſt; ſcire licet, malum vulnus eſſe; idque, quandocunque animadverſum eſt, terrere nos poteſt. Album, aut rubicundum eſſe vulnus, commodiſſimum eſt. Item cutis dura, craſſa, dolens, periculum oſtendit. Bona ſigna ſunt, ubi hæc ſine dolore, tenuis, & mollis eſt. Sed ſi glutinatur vulnus, aut leviter intumuit, eadem ſunt imponenda, quæ primo fuerunt.

(*dd*) *Aph. IV.* 57. *II.* 26.
(*ee*) *De Fractur. XXXIII.* 5.

Si gravis inflammatio eſt, neque glutinandi ſpes eſt, neque movetur, aquæ quoque *(ff)* calidæ neceſſarius uſus eſt, ut materiam digerat; & duritiam emolliat, & pus citet. Ea ſic temperanda eſt, ut manu contingenti jucunda ſit; & uſque eo adhibenda, donec aliquid minuiſſe ex tumore caloremque ulceri magis naturalem reddidiſſe videatur.

Poſt id fomentum, ſi late plaga non patet, imponi protinus emplaſtrum debet, maximeque, ſi grande vulnus eſt, tetrapharmacum; ſi in articulis, digitis, locis cartilaginoſis, ῥυπῶδες.

At ſi latius hiat, idem illud emplaſtrum liquari ex irino unguento oportet, eoque inlita linamenta diſponi per plagam: deinde emplaſtrum ſupra dari, & ſuper id lanam ſuccidam; minuſque etiam, quam primo, faſciæ adſtringendæ ſunt.

28. *Curationes propriæ articulorum.*

Sed propria quædam in articulis viſenda ſunt. In quibus ſi præciſi nervi ſunt, qui continebant, debilitas *(gg)* ejus partis ſequitur. Si id dubium eſt, & ex acuto telo plaga eſt, & ea tranſverſa, commodior eſt, ſi ex retuſo, & gravi eſt, nullum in figura diſcrimen eſt: at videndum eſt, pus ſupra articulum, an infra naſcatur. Si ſub eo naſcitur, albumque & craſſum diu fertur, nervum præciſum eſſe credibile eſt: magiſque, quo majores dolores inflammationeſque, & quo maturius excitatæ ſunt. Quamvis autem non abſciſſus nervus eſt; tamen, ſi circa durus tumor diu

---

(*ff*) *Aph. V.* 22.
(*gg*) *Coac. Præn. III.* 385. *I. de Morb. III.* 2.

permanet, necesse est, & diuturnum ulcus esse, & sanato quoque eo, tumorem permanere: futurumque est, ut tarde membrum id vel extendatur, vel contrahatur.

Major tamen in extendendo mora est, ubi recurvato articulo curatio adhibita est; quam in recurvando eo, quod rectum continuerimus. Collocari quoque membrum, quod ictum est, ratione certa debet. Si glutinandum est, ut superius sit: si in inflammatione est, ut in neutram partem inclinatum sit, si jam pus profluit, ut devexum sit.

Optimum etiam medicamentum, (*hh*) quies est. Moveri, & ambulare, nisi sanis, alienum est. Minus tamen periculosum his est, qui in capite vel brachiis, quam qui in inferioribus partibus vulnerati sunt. Minimeque ambulatio convenit, femine, aut crure, aut pede laborante.

Locus, in quo cubat, tepidus esse debet. Balneum quoque, dum parum vulnus purum est, inter res infestissimas est. Nam id & tumidum & sordidum reddit. Ex quibus ad cancrum transitus esse consuevit. Lenis fricatio recte adhibetur; sed his partibus, quæ longe absunt a vulnere.

29. *Vulnus quomodo purgandum est.*

Inflammatione finita, vulnus purgandum est. Id optime faciunt tincta in melle linamenta: supraque id emplastrum vel τετραφάρμακον vel ἐννεαφάρμακον dandum est. Tum demum vero purum ulcus est, cum rubet, ac nimium neque siccum, neque humidum est. At, quodcumque sensu ca-

(*hh*) HIPPOCR. *de Ulcer. T. II.* 3.

ret; quod non naturaliter ſentit; quod nimium aut aridum aut humidum eſt; quod aut albidum, aut lividum, aut nigrum eſt; id purum non eſt.

30. *Quomodo vulnus implendum eſt.*

Purgato vulnere, ſequitur ut impleatur, jamque calida aqua eatenus neceſſaria eſt, ut ſanies removeatur. Lanæ ſuccidæ ſupervacuus uſus eſt: lota melius circundatur. Ad implendum autem vulnus proficiunt quidem etiam medicamenta aliqua: itaque ea adhiberi non alienum eſt; ut butyrum cum roſa, & exigua mellis parte; aut cum eadem parte mellis aut cum eadem roſa, τετραφάρμακον; aut ex roſa linamenta.

Plus tamen proficit balneum rarum. Cibi boni ſucci; vitatis omnibus acribus. Sed jam plenioribus, avis, & venatio, & ſuilla elixa dari poteſt. Vinum omnibus, dum febris, dum inflammatio eſt, alienum eſt: itemque uſque ad cicatricem, ſi nervi, muſculive vulnerati ſunt; etiam, ſi alte caro.

At, ſi plaga in ſumma cute generis tutioris eſt, poteſt non pervetus, modice tamen datum, ad implendum quoque proficere. Si quid molliendum eſt, quod in nervoſis locis, muſculoſiſque neceſſarium eſt, cerato quoque ſuper vulnus utendum eſt. At, ſi caro ſupercrevit, modice reprimit ſiccum linamentum; vehementius, ſquama æris. Si plus eſt, quod tolli opus eſt, adhibenda ſunt etiamnum vehementiora, quæ corpus exedant. Cicatricem, poſt omnia hæc, commode inducit lycium ex paſſo aut lacte dilutum; vel etiam per ſe impoſitum ſiccum linamentum vehementius.

31. *De ulceribus, quæ extrinſecus per vulnera incidunt, curationibuſque eorum.*

Hic ordo felicis curationis eſt. Sed quædam tamen periculoſa incidere conſuerunt. Interdum enim vetuſtas ulcus occupat, induciturque ei callus, & circum oræ craſſæ livent. Poſt quæ, quidquid medicamentorum ingeritur, parum proficit; quod fere negligenter curato ulceri ſupervenit.

Interdum vel ex nimia inflammatione, vel ob æſtus immodicos, vel ob nimia frigora, vel quia nimis vulnus adſtrictum eſt, vel quia corpus ſenile, aut mali habitus eſt, cancer occupat. Id genus a Græcis diductum in ſpecies eſt; noſtris vocabulis non eſt.

Omnis autem cancer non ſolum id corrumpit, quod occupavit, ſed etiam ſerpit: deinde aliis aliiſque ſignis (*ii*) diſcernitur. Nam modo ſuper inflammationem rubor ulcus ambit, iſque cum dolore procedit; ἐρυσίπελας Græci nominant: modo ulcus nigrum eſt, quia caro ejus corrupta eſt, idque vehementius; etiam in putreſcendo intenditur, ubi vulnus humidum eſt, & ex nigro ulcere humor pallidus fertur, malique odoris eſt, & caro intus corrupta: interdum etiam nervi ac membranæ reſolvuntur, ſpecillumque demiſſum deſcendit aut in latus, aut deorſum, eoque vitio nonnunquam os adficitur: modo oritur ea, quam Græci γάγγραιναν adpellant.

Priora in qualibet parte corporis fiunt: hæc in

(*ii*) *In principio difficillime cognoſcitur teſte* GALENO *M. M. XIV. Vide* HILDAN. *Obſerv. Chirurg. Cent.* 1. *Obſ.* 1.

prominentibus membris, id eſt inter ungues, & alas, vel inguina; fereque in ſenibus, vel in his, quorum corpus mali habitus eſt. Caro illi ulceri vel nigra, vel livida eſt, ſed ſicca & arida; proximaque cutis, plerumque ſubnigris puſtulis impletur; deinde ei proxima, vel pallida, vel livida, fereque æruginoſa & ſine ſenſu eſt. Deterior in inflammatione eſt, omniaque ea ſimul ſerpunt: ulcus, in locum puſtuloſum: puſtulæ, in eum, qui pallet aut livet: pallor aut livor, in id, quod inflammatum eſt: inflammatio, in id, quod integrum eſt, tranſit.

Inter hæc deinde febris acuta oritur, ingenſque ſitis: quibuſdam etiam delirium accedit: alii, quamvis mentis ſuæ compotes ſunt, balbutiendo vix ſenſus ſuos explicant: incipit adfici ſtomachus: fit fœdi ſpiritus ipſe odoris. Atque initium ejus quidem mali recipit curationem: ubi vero penitus inſedit, inſanabile eſt, plurimique ſub frigido ſudore moriuntur.

32. *Curatio veteris ulceris.*

Ac pericula quidem vulnerum hæc ſunt. Vetus autem ulcus ſcalpello circumcidendum eſt, excidendæque ejus oræ, &, quicquid ſuper eas livet, æque incidendum. Si varicula intus eſt, quæ id ſanari prohibet, ea quoque excidenda. Deinde, ubi ſanguis emiſſus, novatumque vulnus eſt, eadem curatio adhibenda, quæ in recentibus vulneribus expoſita eſt. Si ſcalpello aliquis uti non vult, poteſt ſanare id emplaſtrum, quod ex ladano fit: &, cum ulcus ſub eo excſum eſt, id, quo cicatrix inducitur.

33. *Cura-*

33. *Curatio Eryſipelatum.*

Id autem, quod ἐρυσίπελας vocari dixi, non ſolum vulneri ſupervenire, ſed ſine hoc quoque oriri conſuevit: atque interdum periculum magnum adfert; utique, ſi circa cervicem aut (*kk*) caput conſtitit.

Oportet, ſi vires patiuntur, ſanguinem mittere: deinde imponere ſimul reprimentia & (*ll*) refrigerantia; maximeque ceruſſam ſolani ſucco, aut cimoliam cretam aqua pluviatili exceptam; aut ex eadem aqua ſubactam farinam cupreſſo adjecta, aut, ſi tenerius corpus eſt, lenticula. Quidquid impoſitum eſt, betæ folio contegendum eſt, & ſuper linteolum frigida aqua madens imponendum.

Si per ſe refrigerantia parum proderunt, miſcenda erunt hoc modo: ſulphuris p. I. *. ceruſſæ, croci, ſingulorum p. x. *. eaque cum vino conterenda ſunt, & id his illinendum: aut, ſi durior locus eſt, ſolani folia contrita ſuillæ adipi miſcenda ſunt, & illinita linteolo ſuperinjicienda.

At, ſi nigrities eſt, quæ nequedum ſerpit, imponenda ſunt, quæ carnem putrem lenius exedunt; repurgatumque ulcus ſic, ut cætera, nutriendum eſt. Si magis (*mm*) putre eſt, jamque procedit ac ſerpit, opus eſt vehementius erodentibus. Si ne hæc quidem evincunt, aduri locus

(*kk*) AETIUS *Tett. IV. Serm. II. c.* 59. ÆGIN. IV. 21.
(*ll*) ORIBAS. *de Morb. Curat. III.* 47.
(*mm*) *Aph. VII.* 20.

debet, donec nullus ex eo humor feratur; nam quod ſanum eſt, ſiccum eſt, cum aduritur.

Poſt uſtionem putris ulceris, ſuperponenda ſunt, quæ cruſtas a vivo reſolvant; ἀπεσχαρωτικὰ Græci nominant. Ubi exciderunt, purgandum ulcus, maxime melle & reſina eſt. Sed iis quoque purgari poteſt, quibus purulenta curantur, eodemque modo ad ſanitatem perducendum eſt.

34. *Curatio Gangrænæ.* (*nn*).

Gangrænam vero, ſi nondum plane tenet, ſed adhuc incipit, curare non difficillimum eſt; utique in corpore juvenili: & magis etiam, ſi muſculi integri ſunt; ſi nervi vel læſi non ſunt, vel leviter adfecti ſunt; neque ullus magnus articulus nudatus eſt; aut carnis in eo loco paululum eſt, ideoque non multum, quod putreſceret, fuit; conſiſtitque uno loco vitium; quod maxime fieri in digito poteſt. In ejuſmodi caſu primum eſt, ſi vires patiuntur, ſanguinem mittere. Deinde, quicquid aridum eſt, & intentione quadam proximum quoque locum male habet; uſque ad ſanum corpus concidere.

Medicamenta vero, dum malum ſerpit, adhibenda nulla ſunt, quæ pus movere conſuerunt; ideoque ne aqua quidem calida. Gravia quoque, quamvis reprimentia, aliena ſunt: ſed his quam leviſſimis opus eſt, ſuperque ea, quæ inflammata ſunt, utendum eſt refrigerantibus. Si nihilo magis malum conſtitit, uri id, quod eſt inter integrum ac vitiatum locum, debet.

(*nn*) ÆGINET. *IV.* 19.

Præcipueque in hoc caſu petendum, non a medicamentis ſolum, ſed etiam a victus ratione præſidium eſt. Neque enim id malum, niſi corrupti vitioſique corporis eſt. Ergo primo, niſi imbecillitas prohibet, abſtinentia utendum. Deinde danda, quæ per cibum potionemque alvum, ideoque etiam corpus adſtringant, ſed ea levia.

Poſtea, ſi vitium conſtitit, imponi ſuper vulnus eadem debent, quæ in putri ulcere præſcripta ſunt. Ac tum quoque plenioribus cibis uti licebit ex media materia; ſed tamen non niſi alvum, corpuſque ſiccantibus: aqua vero pluviatili frigida. Balneum, niſi jam certa fiducia redditæ ſanitatis eſt, alienum eſt; ſiquidem emollitum in eo ulcus cito rurſus eodem malo afficitur.

Solent vero nonnunquam nihil omnia auxilia proficere, ac nihilominus ſerpere ſub his cancer. Inter quæ miſerum, ſed unicum, auxilium eſt, ut cætera pars corporis tuta ſit, membrum, quod paulatim emoritur, abſcindere.

35. *Curatio vulnerum, ubi quid colliſum eſt, aut detritum, aut infixum.*

Hæ graviſſimorum vulnerum curationes ſunt. Sed ne illa quidem negligenda, ubi interior pars colliſa; aut ubi deraſum, detritumve aliquid eſt; aut ubi ſurculus corpori infixus eſt; aut ubi tenue, ſed altum vulnus inſedit.

In primo caſu commodiſſimum eſt malicorium ex vino coquere, interioremque ejus partem conterere, & cerato miſcere ex roſa facto, idque ſuperponere: deinde, ubi cutis ipſa exaſperata eſt, inducere lene medicamentum, qualis λιπαρὰ eſt.

Deraſo vero, detritoque, imponendum eſt em-

plaſtrum τετραφάρμακον, minuendusque cibus & vinum ſubtrahendum. Neque id, quia non habebit altiores ictus, contemnendum erit: ſiquidem ex ejuſmodi caſibus ſæpe cancri fiunt. Quod ſi levius id erit, & in parte exigua, contenti eſſe poterimus eodem leni medicamento.

Surculum vero, ſi fieri poteſt, oportet vel manu, vel etiam ferramento educere. Si vel præfractus eſt, vel altius deſcendit, quam ut ita fieri poſſit, medicamento evocandus eſt. Optime autem educit ſuperimpoſita arundinis radix; ſi tenera eſt, protinus contrita; ſi jam durior, ante in mulſo decocta; cui ſemper mel adjiciendum eſt aut ariſtolochia cum eodem melle.

Peſſima ex ſurculis, arundo eſt; quia aſpera eſt. Eademque offenſa etiam in filice eſt. Sed uſu cognitum eſt, utramque adverſus alteram medicamentum eſſe, ſi contrita ac ſuperimpoſita eſt. Facit autem idem in omnibus ſurculis, quodcunque medicamentum extrahendi vim habet. Idem altis tenuibuſque vulneribus aptiſſimum eſt. Priori rei PHILOCRATIS; huic HECATÆI emplaſtrum maxime convenit.

36. *Quomodo cicatrix vulneri inducenda, purgandaque ſit.* (oo).

Ubi vero in quolibet vulnere ventum ad inducendum cicatricem eſt (quod perpurgatis jam, repletiſque ulceribus neceſſarium eſt) primum ex aqua frigida linamentum, dum caro alitur: deinde, cum jam continenda eſt, ſiccum imponendum eſt, donec cicatrix inducatur: tum deligari

(oo) ÆGINET. IV. 45.

ſuper album plumbum oportet, quo & reprimitur cicatrix, & colorem maxime ſano corpori ſimilem accipit. Idem radix ſylveſtris cucumeris præſtat. Idem compoſitio, quæ habet elaterii p. I. *. ſpumæ argenti p. II. *. glandis unguentariæ pondo IV. *. quæ excipiuntur reſina terebinthina, donec emplaſtri craſſitudo ex omnibus fiat.

At nigras quoque cicatrices leniter purgant, paribus portionibus mixta, ærugo & plumbum elotum, eademque reſina cocta; ſive eo ungitur cicatrix, quod in facie fieri poteſt; ſive id ut emplaſtrum imponitur, quod in aliis partibus commodius eſt.

At, ſi vel excrevit cicatrix, vel concava eſt, ſtultum eſt, decoris cauſa, rurſum & dolorem & medicinam ſuſtinere: alioquin res utrique ſuccurri patitur. Siquidem utraque cicatrix exulcerari ſcalpello poteſt. Si medicamentur aliquis mavult, idem efficiunt compoſitiones hæ, quæ corpus exedunt. Cute exulcerata, ſuper eminentem carnem exedentia medicamenta conjicienda ſunt: ſuper concavam, implentia; donec utrumque ulcus ſanæ cuti æquetur, & tum cicatrix inducatur.

CAP. XXVII.

De vulneribus, quæ per morſus inferuntur, eorumque curationibus.

DIXI de his vulneribus, quæ maxime per tela inferuntur. Sequitur, ut de his dicam, quæ morſu fiunt, interdum (a) hominis,

(a) DOM. PANAROLUS *Pentec.* II. *Obſ.* 32.

(b) interdum ſimiæ, ſæpe canis, nonnunquam ferarum, aut aliorum animalium, aut ſerpentium. Omnis autem feræ morſus habent quoddam virus.

Itaque, ſi vehemens vulnus eſt, (c) cucurbitula admovenda eſt: ſi levius, protinus emplaſtrum injiciendum, præcipueque DIOGENIS; ſi id non eſt, quodlibet ex his, quæ adverſus morſus propoſui; ſi ea non ſunt, viride *Alexandrinum*: ſi ne id quidem eſt, quodlibet non pingue ex his, quæ recentibus vulneribus accommodatur. Sal quoque his, præcipueque ei, quod canis fecit, medicamentum eſt, ſi aridus vulneri imponitur, ſuperque id duobus digitis verberatur; exſaniat enim. Ac ſalſamentum quoque recte ſuper id vulnus deligatur.

2. *Curatio adverſus rabioſi canis morſum.* (d)

Utique autem, ſi rabioſus canis fuit, cucurbitula virus ejus extrahendum eſt. Deinde, ſi locus neque nervoſus, neque muſculoſus eſt, vulnus id adurendum eſt. Si uri non poteſt, ſanguinem homini mitti non alienum eſt. Tum uſto quidem vulneri ſuperimponenda, quæ cæteris uſtis ſunt. Ei vero, quod expertum ignem non eſt, ea medicamenta, quæ vehementer exedunt. Poſt quæ nulla novo magiſterio, ſed jam ſupraposito vulnus erit implendum, & ad ſanitatem perducendum.

Quidam poſt rabioſi canis morſum protinus in balneum mittunt; eumque ibi patiuntur deſuda-

(b) SEREN. SAMM. *XLV.*
(c) ÆGINET. *V.* 2.
(d) IDEM *ibid.* 3. ACTUAR. *M. M. VI.* 11.

re, dum vires corporis ſinunt, vulnere aperto; quo magis ex eo quoque virus diſtillet: deinde multo meracoque vino excipiunt, quod omnibus venenis contrarium eſt. Idque cum ita per triduum factum eſt, tutus eſſe homo a periculo putatur.

Solet autem ex eo vulnere, ubi parum occurſum eſt, aquæ timor naſci, ὑδροφοβίαν Græci adpellant. Miſerrimum genus morbi: in quo ſimul æger & (e) ſiti & aquæ metu cruciatur, quo oppreſſis in anguſto ſpes eſt. Sed unicum tamen remedium eſt, nec opinantem in piſcinam non ante ei proviſam projicere, &, ſi natandi ſcientiam non habet, modo merſum bibere pati, modo adtollere; ſi habet, interdum deprimere, ut invitus quoque aqua ſatietur; ſic enim ſimul & ſitis, & aquæ metus tollitur.

Sed aliud periculum excipit, ne infirmum corpus in aqua frigida vexatum, nervorum diſtentio abſumat. Id ne incidat, a piſcina protinus in oleum calidum demittendus eſt. Antidotum (f) autem (præcipue id, quod primo loco poſui, ubi id non eſt, aliud) ſi nondum æger aquam horret, potui ex aqua dandum eſt: &, ſi amaritudine offenditur, mel adjiciendum eſt: at, ſi jam is morbus occupavit, per catapotia ſumi poteſt.

3. *Curationes communes adverſus omnes morſus ſerpentium.* (g)

Serpentium quoque morſus non nimium diſtan-

(e) CASSII *Problem.* 73.
(f) SCRIBON. LARG. c. *XLIII.* ç. 71.
(g) AETII *Tetrab. IV. Serm.* I. c. I. I. & *ſeqq.*

tem curationem desiderant: quamvis in ea multum antiqui variarunt; adeo ut in singula anguium genera singula medendi præciperent; aliique alia; sed in omnibus eadem maxime proficiunt. Igitur in primis supra vulnus id membrum deligandum est: non tamen nimium vehementer, ne torpeat. Dein venenum extrahendum est. Id cucurbitula optime facit. Neque alienum est, ante scalpello circa valnus incidere, quo plus vitiati jam sanguinis extrahatur.

Si cucurbitula non est, (quod tamen vix incidere potest) tum quodlibet simile vas, quod idem possit. Si ne id quidem est, homo (h) adhibendus est, qui vulnus exsugat.

Neque hercule scientiam præcipuam habent hi, qui (i) *Psylli* nominantur; sed audaciam usu ipso confirmatam. Nam venenum serpentis, ut quædam etiam venatoria venena, quibus Galli præcipue utuntur, non gustu, sed in vulnere nocent. Ideoque colubra ipsa tuto estur: ictus ejus occidit; &, si stupente ea (quod per quædam medicamenta circulatores faciunt) in os digitum quis incidit, neque percussus est, nulla in ejus saliva noxa est.

Ergo quisquis, exemplum *Psylli* secutus, id vulnus exsuxerit, & ipse tutus erit, & tutum hominem præstabit. Illud interea ante debebit adtendere, ne quod in gingivis, palatove, aliave parte oris ulcus habeat. Post hæc is homo loco calido collocandus est sic, ut id, quod percussum erit, in inferiorem partem inclinetur.

(h) ÆGINET. *V.* 2. ACTUAR. *M. M. VI.* 11.
(i) *Vocantur alio nomine* Marsi. *Vide* REINES. *Variar. Lect.* 1. c. 8. *p.* 26.

Si neque qui exſugat, neque cucurbitula eſt, ſorbere oportet jus anſerinum, vel vitulinum, & vomere. Vivum autem gallinaceum pullum per medium dividere, & protinus calidum ſuper vulnus imponere ſic, ut pars interior corpori jungatur. Facit id etiam hœdus agnuſve diſciſſus, & calida ejus caro ſtatim ſuper vulnus impoſita.

Emplaſtra quoque, quæ ſupra comprehenſa ſunt. Aptiſſimumque eſt, vel Epheſium, vel id, quod ei ſubjectum eſt. Præſenſque in aliquo antidoto præſidium eſt. Sin id non eſt, neceſſarium eſt exſorbere portionem meri vini cum pipere; vel quidlibet aliud, quod calori movendo eſt, nec humorem intus coire patitur, nam maxima pars venenorum frigore interimit. Omnia etiam urinam moventia, quia materiam extenuant, utilia ſunt.

4. *Speciales curationes adverſus ictus ſerpentium: & primo adverſus ictum Aſpidis.* (i)

Hæc adverſus omnes ictus utilia ſunt, communiaque: uſus tamen ipſe docuit, eum, quem (*k*) aſpis percuſſit, acetum potius bibere debere. Quod demonſtraſſe dicitur caſus cujuſdam pueri, qui cum ab hac ictus eſſet, & partim ob ipſum vulnus, partim ob immodicos æſtus ſiti premeretus, ac locis ſiccis alium humorem non repe-

(i) ÆGINET. *V.* 18. AETIUS *Tetrab. IV. Serm. I.* 20.

(k) *De Aſpide videatur* AMMIAN. MARCELLIN. *Lib. XXII. Cap.* 15. *pag.* 338. *Ejus morſum ſanari poſſe negat* ÆLIAN. *de Animal* 1. *Cap.* 54.

riret, acetum, quod forte ſecum habebat, ebibit, & liberatus eſt. Credo quoniam id, quamvis refrigerandi vim habet, habet tamen & diſſipandi. Quo fit, ut terra reſperſa eo ſpumet. Eadem ergo vi veriſimile eſt ſpiſſeſcentem quoque intus humorem hominis ab eo diſcuti, & ſic dari ſanitatem.

5. *Adverſus ictum Scorpionis.* (*l*).

In quibuſdam etiam aliis ſerpentibus certa quædam auxilia ſatis nota ſunt. Nam ſcorpio ipſe ſibi pulcherrimum medicamentum eſt. Quidam contritum cum vino bibunt. Quidam eodem modo contritum ſuper vulnus imponunt. Quidam ſuper prunas eo impoſito, vulnus ſuffumigant, undique veſte circumdata, ne is fumus dilabatur; tum carbonem ejus ſuper vulnus deligant.

Bibere autem oportet herbæ ſolaris (quam ἡλιοτρόπιον Græci vocant) ſemen, vel certe folia ex vino. Super vulnus vero etiam furfures ex aceto, vel ruta ſilvatica recte imponitur, vel cum melle ſal toſtus. Cognovi tamen medicos, qui ab ſcorpione ictis nihil aliud, quam ex brachio ſanguinem miſerunt.

6. *Adverſus Aranei & Scorpionis ictum.*

Ad ſcorpionis etiam, & ad (*m*) aranei ictum, allium cum ruta recte miſcetur, ex oleoque contritum ſuperimponitur.

(*l*) AETIUS *Tetrab. IV. Serm. I.* 19.

(*m*) AETIUS *Tetrab. IV. Serm. I.* 16. *Ex eo mors*, DOM. PANAROLUS *Pentec.* 1. *Obſ.* 45.

7. *Adversus* (n) *Cerastis*, & *Dipsadis*, & *Hæmorrhoidis ictum.* (o).

At, si cerastes, aut dipsas, aut hæmorrhois percussit, asphodeli, quod Ægyptiæ fabæ magnitudinem æquet, arefactum, in duas potiones dividendum est sic, ut ei rutæ paululum adjiciatur. Trifolium quoque & mentastrum, & cum aceto panaces æque proficiunt. Costumque, & cassia, & cinnamomum recte per potionem adsumuntur.

8. *Adversus Chersydri* (p) *ictum*, & *Cerastis.*

Adversus Chersydri vero ictum, panaces, aut laser, quod sit scrupulorum p. II. *. vel porri succus cum hemina vini sumendus est, & edenda multa satureia. Imponendum autem super vulnus stercus caprinum ex aceto coctum; aut ex eodem hordeacea farina; aut ruta, vel nepeta, cum sale contrita, melle adjecto. Quod in eo quoque vulnere, quod cerastes fecit, æque valet.

9. *Adversus Phalangii ictum.* (q).

Ubi vero phalangium (*r*) nocuit, præter eam curationem, quæ manu editur, sæpe homo demittendus in solium est, dandusque ei myrrhæ

(*n*) *Describitur ab* ÆLIAN. *de Animal.* I. c. 57.
(*o*) AETIUS *Tetrab. IV. Serm. I.* 22. 23.
(*p*) AETIUS *Tetrab. IV. Serm. I.* 35.
(*q*) IDEM. *ibid.* 18.
(*r*) SALMASIUS *in Notis ad* SPARTIANI HADRIAN. *C.* 20. *pag.* 190. *Edit.* HAAKIANÆ.

& uvæ taminiæ par modus ex paſſi hemina; vel radiculæ ſemen, aut lolii radix ex vino; & ſuper vulnus furfures ex aceto cocti, imperandumque, ut is conquieſcat.

10. *Adverſus ictus Italorum anguium, qui minus terribiles peregrinis ſunt.*

Verum hæc genera ſerpentium & peregrina, & aliquanto magis peſtifera ſunt; maxime, quæ æſtuoſis gignuntur locis. Italia frigidioreſque regiones hac quoque parte ſalubritatem habent, quod minus terribiles angues edunt. Adverſus quos ſatis proficit herba betonica, vel cantabrica, vel centaurion, vel agrimonia, vel trixago, vel perſonata, vel marinæ paſtinacæ; ſi vel ſingulæ binæve tritæ, & ſic potui datæ ſunt cum vino, & ſuper vulnus impoſitæ.

Illud ignorare non oportet, omnis ſerpentis ictum, & jejuni & jejuno magis nocere ideoque perniciofiſſimi ſunt, cum incubant: utiliſſimumque eſt, ubi ex anguibus metus eſt, non ante progredi, quam quis aliquid adſumpſit.

11. *Remedium generale adverſus omnia venena, vel in cibo, vel in potione adſumpta.*

Non tam facile his opitulari eſt, qui venenum, vel in cibo, vel in potione ſumpſerunt. Primum, quia non protinus ſentiunt, ut ab angue icti: ideo ne ſuccurrere quidem ſtatim ſibi poſſunt. Deinde, quia noxa non a cute, ſed ab interioribus partibus incipit. Commodiſſimum eſt tamen, ubi primum ſenſit aliquis, protinus oleo multo epoto vomere. Deinde, ubi præcordia exhauſit, bibere antidotum: ſi id non eſt, vel merum vinum.

12. *Specialia remedia adversus quædam venena: & primo adversus Cantharidas.* (s).

Sunt tamen quædam remedia propria adversus quædam venena, maximeque leviora. Nam si cantharidas aliquis ebibit, panaces cum lacte contusa, vel galbanum vino adjecto dari, vel lac per se debet.

13. *Adversus Cicutam.* (t).

Si cicutam, vinum merum calidum cum ruta quamplurimum ingerendum est; deinde is vomere cogendus: posteaque laser ex vino dandum. Isque, si febre vacat, in calidum balneum mittendus: si non vacat, ungendus ex calefacientibus est. Post quæ quies ei necessaria est.

14. *Adversus Hyoscyamum.* (u).

Si hyoscyamum, fervens mulsum bibendum est, aut quodlibet lac maxime tamen asininum.

15. *Adversus Cerussam.* (x).

Si cerussam, jus malvæ, vel juglandis ex vino contritæ, maxime prosunt.

16. *Adversus Sanguisugam, si epota est, & lac, quod intus coiit.* (y).

Si sanguisuga epota est, acetum cum sale biben-

(s) ÆGINET. *V.* 30. SCRIBON. LARG. *LVII.* ACTUAR. *M. M. V.* 12.
(t) ÆGINET. *V.* 41. SCRIBON. LARG. *XLVII.* ACTUAR. *M. M. V.* 12.
(u) ÆGINET. *V.* 38.
(x) SCRIBON. LARG. *XLVII.*
(y) ÆGINET. *V.* 36. PLIN. *H. N. XXII.* 23.

dum est. Si lac intus coiit, aut passum, aut cum aceto laser.

17. *Adversus Fungos inutiles.* (z).

Si fungos inutiles quis adsumpsit, radicula aut e posca, aut cum sale & aceto edenda est. Ipsi vero hi & specie quidem discerni possunt ab utilibus, & cocturæ genere idonei (*a*) fieri. Nam sive ex oleo inferbuerunt, sive piri surculus cum his inferbuit, omni noxa vacant.

18. *De adustis corporis locis, & quomodo curari debeant.* (b).

Adustis quoque locis extrinsecus vis infertur; itaque sequi videtur, ut de his dicam. Hæc autem optime curantur foliis aut lilii; aut linguæ caninæ, aut betæ in vino oleoque decoctis. Quorum quodlibet protinus impositum ad sanitatem perducit.

Sed dividi quoque curatio potest in ea, quæ mediocriter exedentia reprimentiaque, primo & pustulas prohibeant, & summam pelliculam exasperent: deinde ea, quæ lenia ad sanitatem perducant. Ex prioribus est lenticulæ cum melle farina; vel myrrha cum vino; vel creta cimolia cum thuris cortice contrita, & aqua coacta, atque, ubi usus necessitas incidit, aceto diluta. Ex insequentibus, quælibet λιπαρά. Sed idonea maxime est, quæ vel plumbi retrimentum, vel vitellos habet.

(z) ÆGINET. *V.* 54. SCRIB. LARG. *LXVI.*
(*a*) *Alii* sunt.
(b ÆGINET. *IV.* II. SEREN. SAMM. *LX.*
(c) AETIUS *Tetrab. IV. Serm. II.* 64.

Eſt etiam illa aduſtorum curatio, dum inflammatio eſt, impoſitam habere cum melle lenticulam: ubi ea declinavit, farinam cum ruta, vel porro, vel marrubio, donec cruſtæ cadant: tum ervum cum melle, aut irim aut reſinam terebinthinam, donec ulcus purum ſit: noviſſime ſiccum linamentum.

CAP. XXVIII.

De interioribus ulceribus, quæ, aliqua corporum parte corrupta, naſcuntur.

I. *De carbunculo.* (a).

AB his, quæ extrinſecus incidunt, ad ea veniendum eſt, quæ interius, corrupta aliqua corporum parte, naſcuntur. Ex quibus non aliud carbunculo pejus. Ejus hæ notæ ſunt. Rubor eſt, ſuperque eum non nimium puſtulæ eminent, maxime nigræ, interdum ſublividæ, aut pallidæ. In iis ſanies eſſe videtur; infra color niger eſt. Ipſum corpus aridum, & durius, quam naturaliter oportet. Circaque quaſi cruſta eſt; eaque inflammatione cingitur. Neque in eo loco levari cutis poteſt, ſed inferiori carni quaſi adfixa eſt. Somnus urget. Nonnunquam horror, aut febris oritur, aut utrumque. Idque vitium ſubter actis quaſi quibuſdam radicibus ſerpit; interdum celerius, interdum tardius. Supra quoque, procedens inalbeſcit; dein lividum fit; circumque exi-

(a) ÆGINET. IV. 25. ACTUAR. *M. M. II.* 12. ORIBAS. *Synopſ. VII.* 12.

guæ pustulæ oriuntur. Et si circa stomachum faucesve incidit, subito spiritum sæpe elidit.

Nihil melius est, quam protinus adurere. Neque id grave est, nam non sentit; quoniam ea caro mortua est. Finisque adurendi est, dum ex omni parte sensus doloris est. Tum deinde ulcus, sicut cætera adusta, curandum est. Sequitur enim sub medicamentis erodentibus crusta: quæ undique a viva carne diducta, trahit secum, quicquid corruptum erat; purusque jam sinus curari potest implentibus.

At, si in summa cute vitium est, possunt succurrere quædam vel exedentia tantum, vel etiam adurentia. Vis pro magnitudine adhibenda est. Quodcunque vero medicamentum impositum est, si satis proficiet, protinus a viva corruptam partem resolvet.

Certaque esse fiducia potest fere, si undique vitiosa caro excidat, qua hujuscemodi medicamen exest: si id non fit, medicamentumque malo vincitur, utique ad ustionem properandum est. Sed in ejusmodi casu abstinendum a cibo, a vino est. Aquam liberaliter bibere expedit. Magisque ea servanda sunt, si febricula quoque accedit.

2. *De carcinomate.*

Non idem periculum καρκίνωμα adfert, nisi imprudentia a curantis agitatum est. Id vitium fit maxime in superioribus partibus, circa (*b*) faciem, nares, aures, labra (*c*) mammas feminarum. Et ex

(*b*) ÆGINET. *III.* 22.
(*c*) SCRIBON. LARG. *XXIII.*

ex jecore, aut splene hoc nascitur. Circa locum aliqua quasi puncta sentiuntur: isque immobilis inaequaliter tumet: interdum etiam torpet. Circa eum inflatae venae quasi recurvantur: haeque pallent, aut livent: nonnunquam etiam in quibusdam delitescunt. Tactusque is locus, aliis dolorem adfert, in aliis eum non habet. Et nonnunquam sine ulcere durior aut mollior est, quam esse naturaliter debet: nonnunquam iisdem omnibus ulcus accedit. Interdumque nullam habet proprietatem: interdum simile his est, quae vocant Graeci κονδυλώματα, aspredine quadam & magnitudine sua. Colorque ejus ruber est, aut lenticulae similis.

Neque tuto secatur.; nam protinus aut resolutio nervorum, aut distentio insequitur. Saepe homo ictus obmutescit, atque ejus anima deficit.

Quibusdam etiam, si idipsum pressum est, quae circa sunt, intenduntur & intumescunt. Namque pessimum id genus est, fereque primum id fit, quod κακόηθες a Graecis nominatur. Deinde ex eo id καρκίνωμα, quod sine ulcere est. Deinde ulcus; & ex eo, thymum.

Tolli nihil, nisi κακόηθες, potest: reliqua curationibus irritantur. Et quo major vis adhibita est, eo magis quidam usi sunt medicamentis adurentibus. Quidam ferro adusserunt: quidam scalpello exciderunt, neque ulli unquam medicina (*d*) profuit: sed adusta, protinus concitata sunt, & increverunt, donec occiderent. Excisa etiam, post inductam cicatricem, tamen reverterunt, & causam mortis adtulerunt.

Cum interim plerique nullam vim adhibendo,

(*d*) *Aph. VI.* 38.

qua tollere id malum tentent; sed imponendo tantum lenia medicamenta, quæ quasi blandiantur, quo minus ad ultimam senectutem perveniant, non prohibeantur. Discernere autem cacoëthes, quod curationem recipit, a carcinomate, quod non recipit, nemo scire potest; nisi tempore & experimento.

Ergo, ubi primum id vitium notatum est, imponi debent medicamenta adurentia. Si levatur malum, minuunturque ejus indicia, procedere curatio potest & ad scalpellum, & ad ustionem. Si protinus irritatum est, scire licet, jam carcinoma esse; removendaque sunt omnia acria, omnia vehementia.

Sed, si sine ulcere is locus durus est, imponi ficum quam pinguissimam, aut ῥυπῶδες emplastrum satis est.

Si ulcus æquale est, ceratum ex rosa injiciendum est, adjiciendusque ei pulvis ex contrita testa, ex aqua, qua faber ferrarius tingere candens ferrum solitus est.

Si id nimium supercrevit, tentanda squama æris est (quæ lenissima ex adurentibus est) eatenus, ne quid eminere patiatur: sed ita, si nihil exacerbavit: sin minus, eodem cerato contenti esse debebimus.

3. *De Theriomate.*

Est etiam ulcus, quod θηρίωμα Græci vocant. Id & per se nascitur, & interdum ulceri ex alia causa facto supervenit. Color est vel lividus, vel niger: odor fœdus: multus, & muco similis humor. Idipsum ulcus neque tactum, neque medicamentum sentit: prurigine tantum movetur; circa dolor est, & inflammatio. Interdum etiam febris oritur. Nonnunquam ex ulcere sanguis

erumpit. Atque id quoque malum serpit, quo omnia sæpe intenduntur.

Fitque ex his ulcus, quod (e) ἕρπητα ἐσθιόμενον Græci vocant; quia celeriter serpendo, penetrandoque usque ad ossa, corpus vorat. Id ulcus inæquale est, cœno simile; inestque multus humor glutinosus; odor intolerabilis; majorque, quam pro modo ulceris, inflammatio. Utrumque, sicut omnis cancer, fit maxime in senibus; vel his, quorum corpora mali habitus sunt.

Curatio utriusque eadem est: sed in majore malo major vis necessaria. Ac primum, a victus ratione ordinandum est (e*): ut quiescat in lectulo ut primis diebus a cibo abstineat: aquam quamplurimam adsumat. Alvus quoque ei ducatur. Dein, post inflammationem, cibum boni succi capiat; vitatis omnibus acribus: potionis quantum volet, sic, ut interdiu quidem aqua contentus sit: in cœna vero etiam vini austeri aliquid bibat. Non æque tamen fame in his, quos ἕρπης urgebit, atque in his, qui θηρίωμα adhuc habebunt, utendum erit. Et victus quidem talis necessarius est.

Super ulcus vero inspergenda est arida aloe contrita, &, si parum proficiet, chalcitis. At, si quis nervus, exesa carne, nudatus est, contegendus ante linteolo est, ne sub eo medicamento aduratur. Si validioribus etiam remediis opus est, ad eas compositiones veniendum est, quæ vehementius adurunt. Quicquid autem inspergitur, averso specillo infundi debet. Superdanda cum melle sunt vel linamenta, vel oleæ folia ex

---

(e) ACTUAR. *M. M. II.* 12. ÆGINET. *IV.* 20.
(e*) ILL. HALLERO ordiendum.

vino decocta, vel marrubium: eaque linteolo contegenda in aqua frigida madefacto, dein bene expresso. Circaque, qua tumor ex inflammatione est, imponenda, quæ reprimant, cataplasmata.

Si sub his nihil proficitur, ferro locus aduri debet; diligenter nervis qui, adparent, ante contectis. Adustum vel medicamentis vel ferro corpus, primum purgandum, deinde implendum esse, adparere cuilibet ex prioribus potest.

4. *De Sacro igne.* (*f*).

Sacer quoque ignis malis ulceribus adnumerari debet. Ejus duæ species sunt. Alterum est subrubicundum, aut mistum rubore atque pallore; exasperatumque per pustulas continuas, quarum nulla altera major est, sed plurimæ perexiguæ. In his semper fere pus, & sæpe rubor cum calore est: serpitque id nonnunquam sanescente eo, quod primum vitiatum est: nonnunquam etiam exulcerato, ubi, ruptis pustulis, ulcus continuatur, humorque exit, qui esse inter saniem & pus videri potest. Fit maxime in pectore, aut lateribus, aut eminentibus partibus præcipueque in plantis.

Alterum autem est in summæ cutis exulceratione, sed sine altitudine, latum, sublividum, inæqualiter tamen; mediumque sanescit, extremis procedentibus: ac sæpe id, quod jam sanum videbatur, iterum exulceratur. At circa, proxima cutis, quæ vitium receptura est, tumidior & durior est, coloremque habet ex rubro subnigrum.

(*f*) ÆGINET. *IV.* 12. SEREN. SAMMON. *XLI.* AETIUS *Tetrab. IV. Serm. II.* 59.

Atque hoc quoque malo fere corpora ſeniora tentantur, aut quæ mali habitus ſunt; ſed in cruribus maxime.

Omnis autem ſacer ignis, ut minimum periculum habet ex his, quæ ſerpunt; ſic prope difficillime tollitur. Medicamentum ejus (e) fortiſſimum eſt, uno die febris, quæ humorem noxium abſumat. Pus, quo craſſius & albidius eſt, eo periculi minus eſt. Prodeſt etiam infra ulcera locum cædi, quo plus puris exeat; & id, quo ibi corruptum corpus eſt, extrahatur. Sed tamen, ſi febricula acceſſit, abſtinentia, lectulo, alvi ductione opus eſt.

In omni vero ſacro igni, neque lenibus & glutinoſis cibis, neque ſalſis & acribus utendum eſt; ſed his, quæ inter utrumque ſunt: qualis eſt panis ſine fermento, piſcis, hœdus, aves, exceptoque apro, omnis fere venatio. Si non eſt febricula, & geſtatio utilis eſt, & ambulatio, & vinum auſterum, & balneum. Atque in hoc quoque genere potio magis liberalis eſſe, quam cibus, debet.

Ipſa autem ulcera, ſi mediocriter ſerpunt, aqua calida: ſi vehementius, vino calido fovenda ſunt. Deinde acu puſtulæ, quæcunque ſunt, aperiendæ. Tum imponenda ea, quæ putrem carnem exedant. Ubi inflammatio ſublata, ulcuſque purgatum eſt, imponi lene medicamentum debet. In altero autem genere, poſſunt proficere mala cotonea in vino cocta, atque contrita: poteſt emplaſtrum vel HERÆ, vel τετραφάρμακον; cui quinta pars thuris adjecta ſit; poteſt nigra hedera ex vino auſtero cocta, ac, ſi celeriter malum ſerpit,

(e) *Edit.* ALDI, STEPH. *aliæque* fortuitum.

non aliud magis proficit. Purgato ulcere, quod in summa cute esse proposui, satis ad sanitatem eadem lenia medicamenta proficient.

5. *De Chironio ulcere* (*h*).

Chironium autem ulcus adpellatur, quod & magnum est, & habet (*i*) oras duras, callosas, tumentes. Exit sanies non multa, sed tenuis: odor malus; neque in ulcere, neque in ejus tumore ulla est inflammatio: dolor modicus est. Nihil serpit, ideoque nullum periculum adfert; sed non facile sanescit. Interdum tenuis cicatrix inducitur, deinde iterum rumpitur, ulcusque renovatur. Fit maxime in pedibus & cruribus.

Super id imponi debet, quod & lene aliquid, & vehemens, & reprimens habeat. Quale ejus rei causa fit ex his: squamæ æris, plumbi eloti combusti, singulorum p. VI. * cadmiæ, ceræ, singulorum p. VIII. *. rosæ quantum satis est ad ceram simul cum eis molliendam.

6. *De Ulceribus, quæ ex frigore in pedibus & manibus oriuntur.*

Fiunt etiam ex frigore hiberno (*k*) ulcera, maxime in pueris, & præcipue pedibus, digitisque eorum, nonnunquam etiam in manibus. Rubor cum inflammatione mediocri est. Interdum pustulæ oriuntur, deinde exulceratio. Dolor autem modicus: prurigo major est. Nonnunquam humor

(h) ÆGIN. *IV.* 46.
(i) POLLUX *IV.* c. 25.
(k) ÆGINET. *III.* 79.

exit, ſed non multus; qui referre vel pus, vel ſaniem videtur.

In primis multa calida aqua fovendum eſt, in qua rapa decocta; aut ſi ea non ſunt, aliquæ verbenæ ex reprimentibus. Si nondum adapertum ulcus eſt, æs, quam maxime calidum quis pati poteſt, admovendum eſt. Si jam exulceratio eſt, imponi debet alumen, æqua portione cum thure contritum, tum vino adjecto; aut malicorium in aqua coctum, deinde contritum. Si ſumma detracta pellicula eſt, hic quoque melius lenia medicamenta proficiunt.

De Struma. (l)

Struma quoque eſt tumor, in quo ſubter concreta quædam ex pure & ſanguine quaſi glandulæ oriuntur. Quæ vel præcipue fatigare medicos ſolent, quoniam & febres movent, nec unquam facile matureſcunt; &, ſive ferro, ſive medicamentis curantur, plerumque iterum juxta cicatrices ipſas reſurgunt; multoque poſt medicamenta ſæpius; quibus id quoque accedit, quod longo ſpatio detinent. Naſcuntur maxime in cervice; ſed etiam in alis, & inguinibus, & in lateribus. In mammis quoque feminarum ſe reperiſſe, chirurgus MEGES author eſt.

Propter hæc & album veratrum recte datur, atque etiam ſæpius, donec ea digerantur. Et medicamenta imponuntur, quæ humorem vel educant, vel diſſipent; quorum ſupra mentio fac-

(l) AETIUS *Tetrab. IV. Serm. III. c.* 5. ACTUAR. *Meth. Med. II.* 12. ÆGIN. *IV.* 33. ORIBAS. *Synopſ. VII.* 29.

ta est. Adurentibus quoque quidam utuntur; quæ exedunt, crustaque eum locum adstringunt: tum vero ut ulcus curant.

Quæcunque autem ratio curandi est, corpus, puro ulcere, exercendum atque alendum est, donec ad cicatricem perveniat. Quæ cum medici doceant, ab iis requirenda. Quorumdam rusticorum exprimento cognitum, quem struma male habet, eum, si anguem edit, liberari.

8. *De Furunculo.* (m)

Furunculus vero, est tuberculum acutum cum (n) inflammatione, & dolore; maximeque ubi jam in pus vergit. Qui ubi adapertus est, & exiit pus, subter adparet pars carnis in pus versa, corrupta, subalbida, subrubra, quem ventriculum quidam furunculi nominant. In eo nullum periculum etiamsi nulla curatio adhibeatur: maturescit enim per se, atque erumpit. Sed dolor efficit, ut potior medicina sit, quæ maturius liberet.

Proprium ejus medicamentum galbanum est; sed alia quoque supra comprehensa sunt. Si cætera desunt, imponi debet primum, non pingue emplastrum, ut id reprimat: deinde, si non repressit, quodlibet puri movendo adcommodatum; si ne id quidem est, vel resina, vel fermentum. Expresso pure, nulla ultra curatio necessaria est.

9. *De Phymate.*

Phyma vero nominatur tuberculum furunculo

(m) Æginet. *IV.* 23. Seren. Sammon. *XXXVIII.*

(n) *Edit.* Aldi & *aliæ* inflatione.

ſimile, ſed rotundius & planius, ſæpe etiam majus. Nam furunculos ovi dimidii magnitudinem raro explet, nunquam excedit. Phyma etiam latius patere conſuevit: ſed imflammatio dolorque ſub eo minores ſunt. Ubi divulſum eſt, pus eodem modo adparet; ventriculus qui in furunculo, non invenitur: verum omnis corrupta caro in pus vertitur.

Id autem in pueris & ſæpius naſcitur, & facilius tollitur: in juvenibus rarius oritur, & difficilius curatur. Ubi ætas induravit, ne naſcitur quidem. Quibus vero medicamentis diſcuteretur, ſupra propoſitum eſt.

10. *De Phygethlo.* (o)

Φύγεθλον autem eſt tumor, non altus ſed latus, in quo quiddam puſtulæ ſimile eſt. Dolor diſtentioque vehemens eſt, & major quam pro magnitudine tumoris: interdum etiam febricula; idque tarde matureſcit, neque magnopere in pus convertitur. Fit maxime aut in cervice, aut in alis, aut in inguinibus. Panum, ad ſimilitudinem figuræ, noſtri vocant. Atque idipſum quo medicamento tolleretur, ſupra demonſtravi.

11. *De Abſceſſibus.* (p)

Sed cum omnes hi nihil niſi minuti abſceſſus ſint, generale nomen trahit latius vitium, totum ad ſuppurationem ſpectans. Idque fere fit aut poſt febres, aut poſt dolores partis alicujus,

(o) SEREN. SAMM. *XL.* ÆGINET. *IV.* 22.
(p) ÆGINET. *IV.* 18 AETIUS *Tetrab.* *IV.* *Serm.* *II.* 32. ORIBAS. *Synopſ.* *VII.* 28.

maximeque eos, qui ventrem infestarunt. Sæpiusque oculis expositum est, siquidem latius aliquando intumescit ad similitudinem ejus, quod φῦμα vocari proposui, rubetque cum calore, & paulo post etiam cum duritia, magisque nocenter adolescit, & sitim vigiliamque exprimit.

Interdum tamen nihil horum in cute deprehendi potest; maximeque, ubi altius pus movetur: sed cum siti vigiliaque sentiuntur intus aliquæ punctiones. Et, quod de subito durius non est, melius est: & quod, quamvis rubet, coloris tamen in album mutati est, quæ signa jam pure oriente nascuntur: tumor enim ruborque multo ante incipiunt.

Sed, si locus nobilis est, avertendus materiæ aditus est per cataplasmata, quæ simul & reprimunt, & refrigerant: qualia & alias & paulo ante in erysipelate proposui. Si jam durior est, ad ea veniendum est, quæ digerant, & resolvant: qualis est ficus arida contusa: aut fex mista cum cerato, quod ex adipe suilla coactum sit; aut cucumeris silvestris radix, cui ex farina duæ partes adjectæ sint, ante ex mulso decoctæ. Licet etiam miscere æquis portionibus ammoniacum, galbanum, propolim, viscum, pondusque adjicere myrrhæ dimidio minus, quam in prioribus singulis erit. Atque emplastra quoque & malagmata idem efficiunt, quæ supra explicui.

Quod per hæc discussum non est, necesse est, maturescat. Idque quo celerius fiat, imponenda est farina hordeacea, ex aqua cocta, cui & olerum aliquid recte miscetur. Eadem aut hæc in minoribus quoque abscessibus, quorum nomina proprietatesque supra edidi, recte fiunt. Eademque omnium curatio: tantummodo distat.

Crudum eſt autem, in quo major quaſi venarum motus eſt, & gravitas, & ardor, & diſtentio, & dolor, & rubor, & durities; &, ſi major abſceſſus eſt, horror, atque etiam febricula permanet: penituſque condita ſuppuratione pro his, quæ alioqui cutis oſtendit, punctiones ſunt.

Ubi iſta ſe remiſerunt, jamque is locus prurit, & aut ſublividus, aut ſubalbidus eſt, matura ſuppuratio eſt. Ex qua, ubi vel per ſe, vel per medicamenta, vel etiam ferro aperta eſt, pus debet emitti. Tum, ſi qua in alis, vel inguinibus ſunt, ſine linamento nutrienda ſunt. In cæteris quoque partibus, ſi ima plaga exigua eſt, ſi mediocris ſuppuratio fuit, ſi non alte penetravit, ſi febris non eſt, ſi valet corpus, æque linamenta ſupervacua ſunt. In reliquis, parce tamen, nec, niſi magna plaga eſt, imponi debent. Commode vero mel ſuper linamenta, vel ſine his imponitur lenticula ex melle, aut malicorium ex vino coctum; quæ & per ſe & miſta idonea ſunt.

Si qua circa duriora, ad ea mollienda, vel malva contrita, vel fœni Græci linive ſemen ex paſſo coctum ſuperdandum eſt. Quicquid deinde impoſitum eſt, non adſtringi ſed modice deligari debet. Illo neminem decipi decet, ut in hoc genere cerato utatur. Cætera, quæ pertinent ad purgandum ulcus, ad implendum, ad cicatricem inducendam, conveniuntque vulneribus, expoſita ſunt.

12. *De Fiſtulis.* (q)

Nonnunquam autem ex ejuſmodi abſceſſibus,

(q) AETIUS. *Tetrab. IV. Serm. II.* 55.

& ex aliis ulcerum generibus, fistulæ oriuntur. Id nomen est ulceri alto, angusto, calloso. Fit in omni fere parte corporis: habetque quædam in singulis locis propria. Prius de communibus dicam. Genera igitur fistularum plura sunt, siquidem aliæ breves sunt, aliæ altius penetrant: aliæ recta intus feruntur, aliæ multoque plures transversæ: aliæ simplices sunt, aliæ duplices triplicesve; quæ ab uno ore orsæ intus tres fiunt, aut etiam in plures sinus dividuntur: aliæ rectæ, aliæ flexæ, & tortuosæ sunt: aliæ intra carnem desinunt, aliæ ad ossa aut cartilaginem penetrant; aut, ubi neutrum horum subest, ad interiora perveniunt: aliæ deinde facile, aliæ cum difficultate curantur, atque etiam quædam insanabiles reperiuntur.

Expedita curatio est in fistula simplici, recenti, intra (r) carnem. Adjuvatque ipsam corpus, si juvenile, si firmum est. Inimica contraria his sunt: itemque, si fistula os, vel cartilaginem, vel nervum, vel musculos læsit; si articulum occupavit; si vel ad vesicam, vel ad pulmonem, vel ad vulvam, vel ad grandes venas arteriasve, vel ad maxillas, guttur, stomachum, thoracem penetravit. Ad intestina quoque eam tendere, semper periculosum, sæpe pestiferum est. Quibus multum mali accedit, si corpus vel ægrum, vel senile, vel mali habitus est.

Ante omnia autem demitti specillum in fistulam convenit; ut, quo tendat, & quam alte perveniat, scire possimus. Simul etiam, prorsus humida, an siccior sit: quod extracto specillo patet. Id quoque disci potest, in osse vitium sit, necne: &, si jam eo fistula penetra-

(r) HIPPOCR. *Coac. Præn. III.* 394.

vit, quatenus nocuerit. Nam, ſi molle eſt, quod ultimo ſpecillo contingitur, intra carnem adhuc vitium eſt: ſi magis id renititur, ad os ventum eſt. Ibi deinde ſi dilabitur ſpecillum, nondum caries eſt: ſi non dilabitur ſede, qua innititur, caries quidem, verum adhuc levis eſt: ſi inæquale quoque & aſperum ſubeſt, vehementius os exeſum eſt. At cartilago ubi ſubſit, ipſa ſedes docet: perventumque eſſe ad eam, ex reniſu patet.

Ex his quidem colliguntur fiſtularum ſedes, ſpatia, noxæ. Simplices vero hæ ſint, an in plures partes diducantur, cognoſci poteſt ex modo puris. Cujus ſi plus fertur, quam quod ſimplici ſpatio convenit, plures ſinus eſſe manifeſtum eſt. Cumque fere juxta ſint caro, & nervus, aliqua nervoſa, quales fere tunicæ membranæque ſunt, genus quoque puris docebit, num plures ſinus intus diverſa corporis genera perroſerint.

Siquidem ex carne pus leve, album, copioſius fertur: at ex nervoſo loco, coloris quidem ejuſdem, ſed tenuius & minus: ex nervo, pingue & oleo non diſſimile.

Denique etiam corporis inclinatio docet, num in plures partes fiſtulæ penetrarint, quia ſæpe, cum quis aliter decubuit, aliterque membrum collocavit, pus ferri, quod jam deſierat, iterum incipit; teſtaturque, non ſolum alium ſinum eſſe, ex quo deſcendat, ſed etiam in aliam corporis partem eum tendere.

Si in carne & recens & ſimplex eſt; ac neque ſinuoſa neque cava ſede; neque in articulo, ſed in eo membro, quod per ſe immobile, non niſi cum toto corpore movetur, ſatis proficiet emplaſtrum, quod recentibus vulneribus impo-

nitur, dum habeat vel falem, vel alumen, vel squamam æris, vel æruginem, vel ex metallicis aliquid. Exque eo collyrium fieri debet altera parte tenuius, altera paulo plenius. Idque ea parte, qua tenuius est, antecedente demitti oportet in fistulam, donec purus sanguis se ostendat; quæ in omnibus fistularum collyriis perpetua sunt. Idem deinde emplastrum in linteolo superimponendum; supraque injicienda spongia est, in acetum ante demissa: solvique quinto die satis est. Genus victus adhibendum est, quo carnem ali docui.

At, si longius a præcordiis fistula est, ex intervallo jejunum radiculas esse, deinde vomere, necessarium est.

Quum vetustate callosa fit fistula (callus autem neminem fallit, quia durus est, & aut albus, aut pallidus) tum validioribus medicamentis opus est. Quale est, quod habet papaveris lachrymæ p. I. *. gummi p. III. *. cadmiæ p. IIII. *. atramenti sutorii p. VIII. *. ex quibus aqua coactis collyrium fit. Aut in quo sunt gallæ p. I. *. æruginis, sandarachæ, aluminis Ægyptii, singulorum p. I. *. atramenti sutorii combusti p. II. *. Aut quod constat ex chalcitide, & e saxo calce; quibus adjicitur auripigmenti dimidio minus, quam in singulis prioribus est; eaque melle cocto exipiuntur.

Expeditissimum autem est ex præcepto MEGETIS, (f) æruginis rasæ p. II. *. conterere, deinde ammoniaci thymiamatis p. II. *. aceto liquare, eoque infuso æruginem cogere. Idque ex

(f) ORIBAS. *Synops. VII.* 30.

primis medicamentis est. Sed, ut hæc maximi effectus sunt, si cui ista non adsunt, facile tamen est callum quibuslibet adurentibus medicamentis erodere: satisque est vel papyrum intortum, vel aliquid ex penicillo in modum collyrii adstrictum eo illinere. Scilla quoque cocta & mixta cum calce, callum exest.

Si quando vero longior & transversa fistula est, demisso specillo, contra principium hujus incidi commodissimum est, & collyrium, (*t*) quod volueris demitti.

At si duplicem esse fistulam vel multiplicem existimamus, sic tamen ut brevis, intraque carnem sit, collyrio uti non debemus; quod unam partem curet, reliquas omittat: sed eadem medicamenta arida in calamum scriptorium conjicienda sunt, isque ori fistulæ aptandus, inspirandumque, ut ea medicamenta intus compellantur. Aut eadem ex vino liquanda sunt; vel, si sordidior fistula est, ex mulso; callosior, ex aceto; atque intus infundendum, quicquid inditum est. Superponenda sunt, quæ refrigerent & reprimant; nam fere, quæ circa fistulam sunt, habent aliquid inflammationis.

Neque alienum est, ubi quis resolverit, antequam rursus alia medicamenta injiciat, per oricularium clysterem fistulam eluere; si plus puris fertur, vino; si callus durior est, aceto; si jam purgatur, mulso, vel aqua, in qua ervum coctum sit, sic ut huic quoque mellis paululum adjiciatur.

Fere vero fit, ut ea tunica, quæ inter foramen & integram carnem est, victa tot medica.

(t) *Edit.* ALDI. STEPH. utrumque, *alii legunt* utrimque.

mentis exeat, infraque ulcus purum sit. Quod ubi contigit, imponenda glutinantia sunt; præcipueque spongia melle cocto illita.

Neque ignoro, multis placuisse linamentum in modum collyrii compositum & tinctum melle, implendi causa demitti; sed celerius sic glutinatur, quam impletur. Neque verendum est, ne purum corpus puro corpori junctam non coeat; adjectis quoque medicamentis ad id efficacibus; cum sæpe exulceratio digitorum, nisi magna cura prospeximus, sanescendo in unum eos jungat.

13. *De Ulceris genere, quod* κηρίον *nominatur.*

Est etiam ulceris genus, quod a favi similitudine κηρίον (*u*) Græcis nominatur. Idque duas species habet. Alterum est subalbidum, & furunculo simile; sed majus, & cum magno dolore. Quod, ubi maturescit, habet foramina; per quæ fertur humor glutinosus, & purulentus; nec tamen ad justam maturitatem pervenit. Si divisum est, multo plus intus corrupti, quam in furunculo, adparet, altiusque descendit. Raro fit nisi in capillis.

Alterum est minus, & super caput eminens, durum, latum, subviride, supallidum, magis exulceratum: siquidem ad singulorum pilorum radices foramina sunt, per quæ fertur humor glutinosus, subpallidus, crassitudinem mellis, aut visci referens, interdum olei: &, si inciditur, viridis

(u) Actuar. *M. M. II.* 12. & *IV.* 16. Æginet. *III.* 3. Trallian. *I.* 9.

viridis intra caro adparet. Dolor autem, & inflammatio ingens eſt; adeo ut acutam quoque febrem movere conſuerint.

Super id, quod minus crebris foraminibus exaſperatum eſt, recte imponitur & ficus arida, & lini ſemen (x) in mulſo coctum, & emplaſtra ac malagmata materiam educentia, aut quæ proprie huc pertinentia ſupra poſui.

Super alterum, & eadem medicamenta, & farina ex mulſo cocta, ſic ut ei dimidium reſinæ terebinthinæ miſceatur; & ficus in mulſo decocta, cui paulum hyſſopi contriti ſit adjectum; & uvæ taminiæ pars quarta fico adjecta. Quod ſi parum in utrolibet genere medicamenta proficiunt; totum ulcus uſque ad ſanam carnem excidi oportet. Ulcere ablato, ſuper plagam medicamenta danda ſunt; primum, quæ pus citent; deinde, quæ purgent, tum, quæ impleant.

14. *De Acrochordone, & Thymio, & Myrmeciis, & Clavo.*

Sunt vero quædam verrucis (y) ſimilia; quorum diverſa nomina, ut vitia ſunt. Ἀκροχορδόνα Græci vocant, ubi ſub cute coit aliquid durius, & interdum paulo aſperius, coloris ejuſdem; infra ad cutem tenue, ſupra latius. Idque modicum eſt, quia raro fabæ magnitudinem excedit. Vix unum tantum eodem tempore naſcitur; ſed fere plura, maximeque pueris: eaque nonnunquam ſubito deſinunt, nonnunquam mediocrem inflammationem excitant; ſunt, quæ etiam in pus convertuntur.

Ἀκρόθύμιον (z) nominatur, quod ſuper corpus

(x) *Al.* quod in vino.
(y) ÆGINET. *IV.* 15. *VI.* 87.
(z) AETIUS. *Tetrab. IV. Serm. II.* 3. ORIBAS. *Synopſ. VII.* 39.

quasi verrucula eminet, ad cutem latius, supra tenue, subdurum, & in summo peraſperum. Id, qua summum, colorem floris thymi repræsentat; unde ei nomen est; ibique facile finditur, & cruentatur; nonnunquam aliquantum sanguinis fundit: fereque circa magnitudinem fabæ Ægyptiæ est, raro majus, interdum perexiguum. Modo autem unum, modo plura nascuntur, vel inferioribus pedum partibus: pessima tamen in obscænis; maximeque ibi sanguinem fundunt.

Μυρμήκια (aa) autem vocantur humiliora thymio durioraque, quæ radices altius exigunt, majoremque dolorem movent, infra lata, supra autem tenuia, minus sanguinis mittunt: magnitudine vix unquam lupini modum excedunt. Nascuntur ea quoque aut in palmis aut in inferioribus partibus pedum.

Clavus (bb) autem nonnunquam quidem etiam alibi, sed in pedibus tamen maxime nascitur, præcipue autem ex contuso, quamvis interdum aliter: doloremque, etiamsi non alias, tamen ingredienti movet.

Ex his Acrochordon & acrothymium sæpe etiam per se finiuntur; &, quo minora sunt, eo magis. Myrmecia & clavi sine curatione vix unquam desinunt. Acrochordon, si excisa est, nullam radiculam relinquit, ideoque ne renascitur quidem. Acrothymio clavoque excisis, subrotunda radicula nascitur, quæ penitus descendit ad carnem: eaque relicta, idem rursus exit. Myrmecia latissimis radicibus inhærent: ideoque ne excidi quidem sine magna exulceratione possunt.

Clavum subinde radere, commodissimum est,

(aa) Actuar. *M. M. II.* 11. Oribas. *Synopſ. VII.* 43.
(bb) Æginet. *III.* 80. *VI.* 87.

nam fine ulla vi fic mollefcit; at, fi fanguinis quoque aliquid emiffum eft, fæpe emoritur. Tollitur etiam, fi quis eum circumpurgat, deinde imponit refinam, cui mifcuit pulveris paululum, quem ex lapide molari contrito fecit. Cætera vero genera medicamentis adurenda funt. Aliisque id, quod ex fece vini: myrmeciis id, quod ex alumine & fandaracha fit, aptiffimum eft. Sed ea, quæ circa funt, foliis contegi debent, ne ipfa quoque exulcerentur: deinde poftea lenticula imponi.

Tollit acrothymium etiam ficus in aqua decocta.

15. *De Puftularum generibus.*

(cc) At puftulæ maxime vernis temporibus oriuntur. Earum plura genera funt. Nam modo circa totum corpus partemve afpredo quædam fit, fimilis his puftulis, quæ ex urtica, vel ex fudore nafcuntur: *(dd)* ἐξανθήματα Græci vocant; eæque modo rubent, modo colorem cutis non excedunt. Nonnunquam plures, fimiles varis oriuntur, nonnunquam majores.

Puftulæ, lividæ funt, aut pallidæ, aut nigræ, aut aliter naturali colore mutato: fubeftque illis humor. Ubi hæ ruptæ funt, infra quafi exulcerata caro adparet; φλύκταιναι *(ee)* ἑλκώδεις Græce nominantur. Fiunt vel ex frigore, vel ex igni, vel ex medicamentis.

φλυζάκιον autem paulo durior puftula eft, fubalbida, acuta; ex qua ipfa quod exprimitur, humidum eft. Ex puftulis vero nonnunquam etiam ulcufcula fiunt, aut aridiora, aut humidiora: & modo tantum cum prurigine, modo

(cc) *Aph. III.* 20.
(dd) ACTUAR. *M. M. II.* 11. TRALL. *I.* 5.
(ee) ACTUAR. *M. M. VI.* 8.

etiam cum inflammatione ac dolore, exitque aut pus, aut sanies, aut utrumque. Maximeque id evenit in ætate puerili: raro, in medio corpore: sæpe, in eminentibus partibus.

Pessima pustula est, quæ *(ff)* ἐπινυκτὶς vocatur. Ea colore vel sublivida, vel subnigra, vel alba esse consuevit. Circa hanc autem vehemens inflammatio est; &, cum aperta est, reperitur intus exulceratio mucosa, colore humori suo similis. Dolor ex ea supra magnitudinem ejus est: neque enim ea faba major est. Atque hæc quoque oritur in eminentibus partibus, & fere noctu; unde nomen quoque a Græcis ei ἐπινυκτὶς est impositum.

In omni vero pustularum curatione primum est, multum ambulare, atque exerceri: si quid ista prohibet, gestari. Secundum est, cibum minuere: abstinere ab omnibus acribus *(gg)* & extenuantibus; eademque nutrices facere oportet, si lactens puer ita adfectus est. Præter hæc, is, qui tam robustus est, si pustulæ minutæ sunt, desudare in balneo debet; simulque super eas nitrum inspergere; oleoque vinum miscere, & sic ungi; tum descendere in solium.

Si nihil sic proficitur, aut si majus pustularum genus occupavit, imponenda lenticula est; detractaque summa pellicula, ad medicamenta lenia transeundum. Ε'πινυκτὶς post lenticulam, recte herba quoque sanguinali, vel viridi coriandro curatur.

Ulcera vero ex pustulis facta tollit spuma argenti, cum semine fœni Græci mixta sic, ut his invicem rosa atque intubi succus adjiciatur, donec mellis crassitudo ei fiat.

Proprie ad eas pustulas, quæ infantes male habent, lapidis, quem πυρίτην Græci vocant, p. VIII.*.

(ff) IDEM *ibid. II.* 11. ORIBAS. *Synops. VII.* 37. 42.
(gg) ORIBAS. *de Morb. Curat. III.* 54.

cum quinquaginta amaris nucibus miſcetur, adjiciunturque olei cyathi tres. Sed prius ungi ex ceruſſa puſtulæ debent, & tum hoc illini.

16. *De Scabie* (*hh*).

Scabies vero eſt durities cutis rubicundior, ex qua puſtulæ oriuntur, quædam humidiores, quædam ſicciores. Exit ex quibuſdam ſanies; fitque ex his continuata exulceratio pruriens; ſerpitque in quibuſdam cito. Atque in aliis quidem ex toto deſinit, in aliis vero certo tempore anni revertitur. Quo aſperior eſt, quoque prurit magis, eo difficilius tollitur. Itaque eam, quæ talis eſt, ἀγρίαν Græci adpellant, id eſt feram.

In hac quoque victus ratio eadem, quæ ſupra, neceſſaria eſt. Medicamentum autem ad incipientem hanc idoneum eſt; quod fit ex ſpodii, croci, æruginis, ſingulorum p. I. *. piperis albi, omphacii, ſingulorum p. I. *. cadmiæ p. VIII. *.

At, ubi jam exulceratio eſt, id, quod fit ex ſulphuris p. I. *. ceræ p. IV. *. picis liquidæ hemina, olei ſextariis duobus, quæ ſimul uſque ad craſſitudinem mellis incoquuntur.

Eſt etiam, quod ad PROTARCHUM authorem refertur. Habet hoc farinæ lupinorum ſextarium, nitri cyathos quatuor, picis liquidæ heminam, reſinæ humidæ ſelibram, aceti cyathos tres. Crocum quoque, lycium, ærugo, myrrha, cinis, æquis portionibus recte miſcentur, & ex paſſo coquuntur. Idque omnem utique ſcabiem ſanat. Ac, ſi nihil aliud eſt, amurca ad tertiam partem decocta, vel ſulphur pici liquidæ miſtum, ſicut de pecoribus propoſui, hominibus quoque ſcabie laborantibus opitulantur.

(hh) ORIBAS. *de Morb. Curat. III.* 58.

17. *De Impetiginis speciebus* (ii).

Impetiginis vero species sunt quatuor. Minime mala est, quæ similitudine scabiem repræsentat; nam & rubet, & durior est, & exulcerata, & rodit. Distat autem ab ea, quæ magis exulcerata est, & varis similes pustulas habet; videnturque esse in ea quasi bullulæ quædam, ex quibus interposito tempore quasi squamulæ solvuntur, certioribusque hæc temporibus revertitur.

Alterum genus est pejus & simile papulæ fere, sed asperius rubicundiusque, figuras varias habens: squamulæ ex summa cute decidunt, rosio major est, celerius & latius procedit, certioribusque etiam, quam prior, temporibus & fit, & desinit. Rubra cognominatur.

Tertia etiamnum deterior est, nam & crassior est, & durior, & magis tumet; in summa cute finditur, & vehementius rodit. Ipsa quoque squamosa, sed nigra est: proceditque & latet, nec tardat: minus vero errat in temporibus, quibus aut oritur, aut desinit; neque ex toto tollitur. Nigræ cognomen est.

Quartum genus est, quod curationem omnino non recipit; distans colore, nam subalbidum est, & recenti cicatrici simile; squamulasque habet pallidas, quasdam subalbidas, quasdam lenticulæ similes: quibus demptis, profluit sanguis nonnunquam. Alioqui vero humor ejus albidus est, cutis dura atque fissa est, proceditque latius.

Hæc vero omnia genera maxime oriuntur in pedibus, & manibus; atque ungues quoque infestant. Medicamentum non aliud valentius est, quam quod ad scabiem quoque pertinere sub authore PROTARCHO retuli. SERAPION au-

(ii) ORIBAS. *de Morb. Curat. III.* 59. *Synops. VII.* 49.

tem, nitri p. II. *. ſulphuris p. IV. *. excipiebat reſina copioſa, eoque utebatur.

18. *De papulis.*

Papularum vero duo genera ſunt. Alterum eſt, in quo per minimas puſtulas cutis exaſperatur, & rubet, leviterque roditur, medium habet pauxillo levius: tarde ſerpit, idque vitium maxime rotundum incipit, eademque ratione in orbem procedit. Alterum eſt, quam ἀγρίαν Græci adpellant. In qua ſimiliter quidem, ſed magis cutis exaſperatur, exulceraturque, ac vehementius & roditur, & rubet, & interdum etiam pilos remittit. Quæ minus rotunda eſt, difficilius ſaneſcit: niſi ſublata eſt, in impetiginem vertitur. Sed levis papula etiam, ſi jejuna ſaliva quotidie defricetur, ſaneſcit. Major, commodiſſime murali herba tollitur, ſi ſuper eadem trita eſt.

Ut vero ad compoſita medicamenta veniamus, idem illud PROTARCHI tanto valentius in his eſt, quanto minus in his vitii eſt.

Alterum ad idem, MICONIS: nitri rubri, thuris, ſingulorum p. I. *. cantharidum purgatarum p. II. *. ſulphuris ignem non experti tantumdem, reſinæ terebinthinæ liquidæ p. XX. *. farinæ lolii ſext. III. git cyathi tres, picis crudæ ſext. unum.

19. *De Vitiliginis ſpeciebus, id eſt, de Alpho, & Melane, & Leuce (kk).*

Vitiligo quoque, quamvis per ſe nullum periculum adfert; tamen & fœda eſt, & ex malo corporis habitu fit. Ejus tres ſpecies ſunt. Ἀλφὸς vocatur, ubi color albus eſt, fere ſubaſper & non continuus, ut quædam quaſi guttæ diſperſæ eſſe videantur. Interdum etiam latius, & cum qui-

(kk) ACTUAR. *M. M. II.* II. *VI.* 8. ORIBAS *de Morb. Cur. III.* 58. AETIUS *Tetrab. IV. Serm. I.* 132.

busdam intermissionibus serpit. Μέλας colore ab hoc differt, quia niger est, & umbræ similis: cætera eadem sunt. Λεύκη habet quiddam simile alpho, sed magis albida est, & altius descendit; in eaque albi pili sunt, & lanugini similes.

Omnia hæc serpunt: sed in aliis celerius, in aliis tardius. Alphos & Melas in quibusdam variis temporibus oriuntur & desinunt. Leuce, quem occupavit, non facile dimittit.

Priora curationem non difficillimam recipiunt: ultimum vix unquam sanescit; ac, si quid ei vitio demptum est, tamen non ex toto sanus color redditur. Utrum autem aliquod horum sanabile sit, an non; experimento facile colligitur. Incidi enim cutis debet, aut acu pungi; si sanguis exit, quod fere fit in duobus prioribus, remedio locus est: si humor albidus, sanari non potest. Itaque ab hoc quidem abstinendum est.

Super id vero, quod curationem recipit, imponenda lenticula mixta cum sulphure & thure, sic, ut ea contrita ex aceto sit.

Aliud ad idem, quod ad IRENÆUM authorem refertur. Alcyonium, nitrum, cuminum, fici folia arida paribus portionibus contunduntur, adjecto aceto. His in sole vitiligo perungitur: deinde non ita multo post, ne nimis erodatur, eluitur.

Proprie quidem, MICHONE authore, eos, quos Alphos vocari dixi, hoc medicamento perungunt: sulphuris p. II. *. nitri p. IV. *. myrrhæ aridæ contritæ acetabulum miscent, deinde in balneo super vitiliginem inspergunt farinam ex faba, tum hæc inducunt.

Hi vero, quos Melanas vocari dixi, curantur, cum simul contrita sunt alcyonium, thus, hordeum, faba, eaque sine oleo in balneo ante sudorem insperguntur, ac tum genus id vitiliginis defricatur.

FINIS.